

Tartu Ülikool  
Sotsiaalteaduskond  
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut

**Valitsusprogrammi representatsioon  
peaministrite ametisse astumise kõnedes 1992-2007**

**Magistritöö**

Autor: Kersti Luha

Juhendaja: Prof. Marju Lauristin

Tartu  
2010

## SISUKORD

SISSEJUHATUS .....	3
1. POLIITILINE DISKURSUS JA IDEOLOOGIA – TEOREETILINE VAADE.....	6
1.1. Valitsuse avalik enesedefineerimine kui osa Eesti poliitilisest kultuurist.....	6
1.2. Poliitiline kommunikatsioon ja poliitiline kultuur .....	11
1.3. Poliitiline diskursus ja legitiimsatsioon .....	12
1.4. Väärtused, ideoloogia ja nende taastootmine poliitilises diskursuses.....	14
1.5. Väärtused ja hea riigivalitsemine .....	18
2. UURIMISKÜSIMUSED JA UURIMISMEETODID .....	22
2.1. Uurimisküsimused ja hüpoteesid .....	22
2.2. Kriitiline diskursusanalüüs kui meetod.....	23
2.3. Analüüsitavad tekstid .....	26
2.4. Peaministrikandidaatide kõnede konteksti arvestamine .....	29
2.4.1. Poliitiline kontekst .....	29
2.4.2. Peaministrikandidaatide isiklik ja ühiskondlik kogemus.....	31
3. KÕNEDE ANALÜÜS .....	32
3.1.1. Mart Laar 19.10.1992 .....	32
3.1.2. Tiit Vähi 05.04.1995 .....	44
3.1.3. Mart Laar 22.03.1999 .....	51
3.1.4. Siim Kallas 22.01.2002.....	60
3.1.5. Juhan Parts 07.04.2003 .....	66
3.1.6. Andrus Ansip 12.04.2005.....	74
3.1.7. Andrus Ansip 04.04.2007.....	82
3.2. Kõnede laadi ja ülesehituse võrdlus.....	90
3.2.1. Pöördumised ja sihtrühmad.....	90
3.2.2. Kõnede temaatilise fookuse võrdlus .....	92
3.3. Valitsuste väärtusruumi ja enesedefineerimise võrdlus .....	97
3.3.1. Riikluse kindlustamisele suunatud väärtused .....	98
3.3.2. Välissuhtlusele suunatud väärtused .....	101
3.3.3. Majandusarengutele suunatud väärtused .....	102
3.3.4. Poliitilise kultuuri ja ühiskonna arenguga seotud väärtused.....	105
3.3.5. Ühiskonnaliikmete personaalse ruumiga seotud väärtused .....	109
3.4. Eesti valitsusprogramme tutvustav diskursus .....	110
3.4.1. Rahvusriigi diskursus.....	110
3.4.2. Eesti edu ja uuenduste diskursus.....	113
3.4.3. Majanduse arendamise diskursus.....	114
3.4.4. Hoolivuse diskursus .....	116
3.4.5. Rahva usalduse diskursus .....	119
3.4.6. Rahvusvahelise tunnustuse diskursus .....	121
4. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON .....	124
4.1. Peamised järeldused.....	124
4.2. Diskussioon.....	131
5. KOKKUVÕTE .....	139
6. SUMMARY .....	142

7. ALLIKAD.....	145
LISA1.....	152
LISA 2.....	178
LISA 3.....	187
LISA 4.....	201
LISA 5.....	216
LISA 6.....	243
LISA 7.....	257
LISA 8.....	268

# SISSEJUHATUS

Ühiskonnas levivad tekstid viitavad, millised on selles jagatud väärtused ja eesmärgid, tekstide endi kaudu aga taastoodetakse seniseid ja kujundatakse uusi tõekspidamisi ja sihte. Eesti ühiskonnas jagatud väärtusi on jälgitud avaliku arvamuse uuringute kaudu. Seda on läbi Eesti taasiseseisvuse aja teinud nii uuringufirmad, teadusasutused kui rahvusvahelised uurijad. Näiteks võib tuua EMORi perioodiliselt läbiviidava RISC metoodika põhise väärtusorientatsioonide uuringu, Eurobaromeetri läbiviidavad perioodilised uuringud Euroopa Liidu liikmes- ja kandidaatriikides jagatud hoiakutest<sup>1</sup>, Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakonna uuringu „Eesti 21. sajandi elavik“, ka mõned eri eluvaldkondadega seoses jagatud väärtustele keskenduvad temaatilised käsitlused<sup>2</sup>, aga ka Ronald Ingleharti juhtimisel läbiviidud maailma väärtusuuringu (Inglehart, Welzel 2005), mis samuti Eesti ühiskonnas jagatud väärtust kirjeldab ja süstematiseerib.

Seni ei ole siinkirjutaja info kohaselt aga põhjalikumalt käsitletud Eestis jagatud väärtuste ja eesmärkide üht kujunemise ja taastootmise tannert, Eesti poliitilist kultuuri ja Eesti valitsuste diskursust sealhulgas<sup>3</sup>. Käesoleva magistr töö teema on „Valitsusprogrammi representatsioon peaministrite ametisse astumise kõnedes 1992-2007“. Töö eesmärk on kirjeldada, millised on olulisemad teemad Eesti peaministrite valitsusprogramme tutvustavates kõnedes alates taasiseseisvumisest, millised on neis kõnedes sisalduvad väärtused ning millistele ühiskonnagruppidele ja kuidas neid väärtusi läbi taasiseseisvuse aja argumenteeritakse.

Käesolev magistr töö lähtub vaatest, et valitsusjuhi kõne ei ole üksnes Riigikogu toetuse vormistamine, vaid valitsuse legitimeerimine kogu avalikkuse silmis. Täpsustamaks, milliste väärtuste ja poliitikate tutvustamise kaudu toimub legitimeerimisprotsess, mille kaudu defineeritakse valitsust ja kogu Eesti ühiskonda, keskendub töö kõne ja selle esitamisega seotud kontekstilistele aspektidele, toob välja kõnedes väljendatavad väärtused ning nende

---

<sup>1</sup>Eurobaromeeter: [http://ec.europa.eu/public\\_opinion/standard\\_en.htm](http://ec.europa.eu/public_opinion/standard_en.htm) (19.08.2010)

<sup>2</sup> Nt Kutsar, Gustav 2007 *Väärtuste ja väärtussüsteemide analüüs tsiviil-militaarsuhetes: Eesti näide* magistr töö [http://dSPACE.utlib.ee/dSPACE/bitstream/10062/3373/1/kutsar\\_gustav.pdf](http://dSPACE.utlib.ee/dSPACE/bitstream/10062/3373/1/kutsar_gustav.pdf) (19.08.2010)

<sup>3</sup> Avaldatud on küll üldisemaid artikleid, vt nt Kalev, Jakobson, Saarts 2008: „Eesti poliitiline kultuur: alusväärtused“ <http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=13601> (19.08.2010) ja Kalev, Saarts 2009: „Poliitiline kultuur ja Eesti ühiskonna uuenemine“ [http://www.vikerkaar.ee/?page=Arhiiv&a\\_act=article&a\\_number=4918](http://www.vikerkaar.ee/?page=Arhiiv&a_act=article&a_number=4918) (19.08.2010).

omavahelised seosed ning valitsuse poliitikate tutvustamisel eraldi tähelepanu saavad ühiskonnagrupid ja võimusuhted.

Vaatlen valitsuse enesedefineerimist ja oma ülesannete esitamist läbi diskursusanalüüsi kui poliitilise kultuuri, ja poliitilise legitiimsiooni küsimust poliitilises kommunikatsioonis. Töö aluseks olevad teoreetilised seisukohad kirjeldavad poliitilise kultuuriga haakuvaid lähenemisi, vaateid poliitilise diskursuse kirjeldamisele ning väärtuste, ideoloogia ja riigivalitsemise seoseid. Peamised teemad ja mõisted, millele käesolev magistritöö keskendub, on poliitiline kultuur, sümboliline ja poliitiline kapital, poliitiline diskursus, poliitiline kõne, kriitiline diskursusanalüüs, võimu legitiimsus, väärtused ja väärtuste muutused üleminekuprotsessides.

Uurimisküsimusi ja meetodeid kirjeldavas peatükis annan ülevaate magistritöö hüpoteesidest ja uurimisküsimustest ning kirjeldan teoreetilisi lähenemisi analüüsi põhimeetodiks olevale kriitilisele diskursusanalüüsile. Küsimuse all on, millist ideoloogiat ja väärtusi on ametisse astuvad Eesti valitsused esindamas ja avalikkusele pakkumas, millises suunas soovivad Eestit arendada ja suunata, milliste retooriliste võtetega pakutavat ideoloogiat esitletakse.

Käesolevas magistritöös vaadeldavad peaministrite kõned on peetud valitsuse ametisse astumisel, mil peaministrikandidaat vastavalt põhiseadusele esitab oma valitsuse põhiseisukohad Riigikogule ning seeläbi taotleb Riigikogult toetust oma valitsuse tööle asumiseks. Vaatluse all on peaministrite kõned alates 1992. aastal toimunud esimestest uue põhiseaduse alusel peetud Riigikogu valimistest kuni seni viimaste, 2007. aastal toimunud Riigikogu valimisteni. Valimisse ei kuulu kõik vaadeldud ajavahemikul peetud kõned – analüüsiks on valitud need, mis on peetud kas valimiste või nõ valitsuspöörde järel, kui sisepoliitilise kriisi tulemusel on toimunud valitsuskoalitsiooni muutus, kus valitsuse juhtparteid on muutunud ja koalitsioonipartnerid asendunud senisest erineva maailmavaate esindajatega.

Magistritöö lähtub diskursusanalüüsi meetodikaid kasutavate sotsiaalteadlaste veendumusest, et kõnes ja tekstis peegelduvad kõneleja jaoks olulised küsimused, võimusuhted, väärtused. Et tähelepanu all on peaministrite kõned valitsuse tutvustamisel, võimaldab diskursusanalüüs avada ühiskonna jaoks oluliste sõlmküsimuste defineerimise ning neid ümbritseva väärtusruumi Eesti peaministrite ja valitsuste jaoks. Magistritöö kombineerib

diskursusanalüüsi metoodikaid kontentanalüüsiga – kõnedes väljenduvad väärtused esitletakse ka peaministrite kõnesid koondava väärtustabelina, mille põhjal kirjeldan ühtlasi Eesti valitsuste ja ühiskonna jaoks oluliste väärtuste muutumist magistritöös käsitletava perioodi jooksul. Et kriitilise diskursusanalüüsi jaoks on oluline analüüsitavate tekstidega seotud kontekstiliste aspektide arvestamine, kirjeldan metoodika osas enne konkreetsema analüüsi juurde minekut ka käsitletavate peaministrikõnede ja kõnede esitajatega seonduvat kontekstilist tausta.

Magistritöö analüüsipeatükk jaguneb neljaks suuremaks allteemaks. Esmalt annan ülevaate kõigist peaministrikõnedest ja nende põhijoontest, tuues välja kõnes käsitletavad peamised teemad, sihtrühmad ning väärtusmuster. Sellele järgneb kõnede laadi ja ülesehituse võrdlus, mis võtab kokku kõigi kõnede sarnasused ja erinevused temaatilises plaanis ning valitsusprogrammi tutvustamise käigus tähelepanu saavate ühiskonnarühmade osas. Kolmandas alapeatükis kombineerin diskursusanalüüsi ja eelmainitud kvalitatiivset sisuanalüüsi ning esitan koondtabeli koos ülevaatega valitsusjuhtide kõnedes eristuvatest väärtustest ning nende muutustest vaadeldud Eesti taasiseseisvuse perioodil. Neljandas peatükis toon välja aga kõiki käsitletavaid peaministrite kõnesid läbivad diskursiivsed formatsioonid ning kirjeldan nende kujunemist läbi erinevate kõnede ja ühiskondlike kontekstimuutuste. Töö lõpetab ülevaade peamistest analüüsitulemustest ning diskussioon.

# 1. POLIITILINE DISKURSUS JA IDEOLOOGIA – TEOREETILINE VAADE

## **1.1. Valitsuse avalik enesedefineerimine kui osa Eesti poliitilisest kultuurist**

Käesolevas magistritöös vaadeldakse valitsuse enesedefineerimist Eesti Vabariigi peaministrikandidaatide Riigikogus peetud kõnede näitel. Seetõttu on oluline küsimus Eesti poliitilisest kultuurist ja selle võimalikest arengupegeldustest läbi Eesti taasiseseisvusperioodi valitsuse tutvustamiseks peetud kõnedes.

Eesti poliitilist kultuuri kirjeldavad alates taasiseseisvumisest aastani 2003 Mikko Lagerspetz ja Henri Vogt, kasutades Eesti poliitilise maastiku ja sellel käsitletavate oluliste teemade kirjeldamiseks kolmest jaotust, kus poliitikat vaadeldakse kui 1) institutsionaalset; 2) identiteedipoliitikat ja 3) poliitikat kui sellist (*politics as such*), millele vastavad riigi- ja ühiskonnakujunduslikud märksõnad. Riigi- ja ühiskonnakujunduslike vastetena nimetatakse vastavalt riigiehitust, rahvuse kujundamist, ühiskonna ülesehitust. Riigiehitusliku poliitikaga kaasnevad Lagerspetzi ja Vogti kohaselt järgmised küsimused ja aspektid Eesti poliitikas: iseseisvumise järgsed kõrgendatud ootused, poliitilised skandaalid, väikesearvuline ja piiratud poliitiline eliit. Rahvuse kujundamise poliitikale vastavad põhiküsimused on Lagerspetzi ja Vogti kohaselt suhted Venemaaga, mitte-eestlaste tulevik, Eesti positsioon Euroopas ja liikmelisus Euroopa Liidus ning NATOs, Eesti pikaajalise kestvuse küsimused. Poliitika kui sellise ja sellele vastava ühiskonnaehituse põhiaspektid on aga tsiviilühiskonna kujundamine, individualism, äri ja poliitika vastasseis, edukas majandusareng (Lagerspetz, Vogt 2004: 68-75).

Eeldada võib, et eelnimetatud on teemad, mis indikeerivad Eesti poliitilise kultuuri jaoks olulisi mõttesuundi ning millega tegelevad ka Eesti valitsused avalikus kommunikatsioonis, mille käsitlemise või käsitlemisest hoidumise kaudu end ja Eesti ühiskonda defineerivad ning end valitsusena legitimeerivad. Kulturalistlikust perspektiivist on iga (uue) poliitilise süsteemi eesmärk legitimeerida enda rakendatud poliitilised institutsioonid, et seeläbi oleks maksimeeritud vastupanuvõime nii võimalikele sisemistele kui välistele šokkidele (Pollack, Jacobs, Müller, Pickel 2003).

Suurimat väljakutset demokraatia arendamiseks ja süvendamiseks kaasaegses Euroopas on nähtud silmitsi seismises Euroopa integratsiooni ja globaliseerumisega, aga ka ksenofoobsete ilmingute, sotsiaalse fragmenteerumisega seoses (Berglund, Aarenbrot, Vogt ja Kasasimeonov 2001). Demokraatliku konsolideerumise eelduseks on aga peetud stabiilse parteisüsteemi ja eristatavate valijaeelistuste väljakujunemist (Whitefield 2002). Just parteid on need, kes peamiselt „tõlgivad“ ühiskonnas levivad grupihuvide poliitilisteks vastasseisudeks, kinnitades ja väljendades konfliktseid huvisid, moodustades liite, organisatsioonilisi võrgustikke, kavandades valimisstrateegiaid. Vastasseisud ja ühiskondlikud lõhed ei paiguta parteisid aga automaatselt omavahelisse opositsiooni (Lipset ja Rokkan 1967: 26). Parteisüsteemi väljakujunemise ajajärku iseloomustab aga valijahääle ja eelistuste kiire muutlikkus, mis teeb aga poliitilised süsteemid vastuvõtlikuks populistlikele, sealhulgas ka mittedemokraatlikele, liikumistele (Berglund, Ekman, Aarebrot 2004: 11).

Et parteilised vastasseisud ei pruugi tähendada parteide automaatset omavahelist opositsiooni asumist, kinnitavad ka parteisüsteemi arengud Eestis. Esimese taasiseseisvuse kümnendi jooksul kujunes Eestis välja enam-vähem stabiilne parteiline süsteem viie peamise parteiga, milleks olid Isamaa, Reformierakond, Mõõdukad, Keskerakond ja Rahvaliid (Pettai ja Kreuzer 1999: 170). Magistritöös vaadeldava perioodi 1999-2007 jooksul parteide vahel moodustatud koalitsioonid kinnitavad, et Eesti parteid on omavahel koostöövalmid pragmaatilistest huvidest lähtuvalt. Ka parteilisel skaalal ideoloogiliselt vasakul asuvad Eesti parteid (nt vasak-tsentriline Keskerakond) on taasiseseisvuse aja vältel asunud selgelt turumajandusele ja rahvuselisele orienteeritud koalitsioonidesse. Seda isegi ulatuses, et neid võiks mitmes muus kontekstis ja riigis vaadelda sihikindlate paremparteidenä (Lagerspetz, Vogt 2004: 67).

Võimule asumist ettevalmistav valitsus, koalitsioonivalitsus Eesti tingimustes, koostab rahvalt saadud mandaadile viidates koalitsioonilepingu. Lepingu sisu kui valitsuse eesmärged tutvustab peaminister Riigikogu ees toimival tseremoonial üldjuhul kui rahva (nii otsese valijaskonna kui laiemalt ühiskonna) soovidele ja ootustele vastavat. Kinnitades vastavust jagatud väärtushinnangutele ja ootustele, taotleb valitsus nii formaalset legitiimsust – positiivset hääletustulemust Riigikogus – kui ka sisulist – Riigikogu ja avalikkuse poole



pöördudes kinnitab peaminister enda ja oma valitsuse kohasust riiki selles jagatud väärtuste suunal juhtida.

Nagu öeldud, saamaks ülevaadet, kuidas Eesti valitsused ennast ja oma avalikkust ning ühiskonnas jagatud väärtusi käsitlevad ning endale legitiimsust taotlevad, vaatlen magistritöös peaministri ja tema valitsuse ametisse astumisel peetud kõnesid. Järgnevalt selgitan aga lühidalt, millest lähtudes valin just nimetatud peaministrite kõned, mille sõnumistikku ja vastuvõttu magistritöös vaatlen. Valiku selgitamiseks toon lühikese ülevaate kõnede hierarhiast, mida usun Eestis, tulenevalt Eesti Vabariigi põhiseaduslikust korrast, kehtivat.

Eesti Vabariigi põhiseaduslikust korrast lähtuvalt on Eestis kujunenud traditsioon, mille kohaselt on olulisemad ja avalikkuse poolt enim jälgitavad kõned Eesti Vabariigis omistatud presidendile. Vabariigi President peab kõned riigi rahvuspühadel – vabariigi aastapäeval, võidupühal ning vana-aastaõhtul rahvusringhäälingus. Presidendi kõned on oodatud ja analüüsitud olulistena nii riigi arengu kitsaskohtade kui positiivsete külgede esitamisel. Eesti Vabariigi põhiseaduslikus hierarhias järgnevad Vabariigi Presidendile Riigikogu esimees ja peaminister, kes peavad ja saavad oma kõned sisustada enda (partei, valitsuskoalitsiooni, päevapoliitika vm allikast või kriteeriumist lähtuva) äranägemise järgi.

Kui jätta kõrvale päevapoliitilisemat laadi kommentaarid ja esinemised Eesti avalikkusele, on peaministri olulisemad kõned, aga ka muud esinemised, millele nii meedia kui laiem avalikkus tähelepanu pöörab, seotud valitsuse tutvustamisega selle ametisse astumisel, võimalike kommentaaridega valitsuse tähtpäevade täitumisel (Eesti kontekstis näiteks valitsuse 100 esimese ametipäeva ning ametis oldud aastaringide täitumisel) ning peaministri kommentaaridega aastalõppudel meediale antud intervjuudes. Ka on suurema tähelepanu all peaministri riigieelarve tutvustamisel peetud kõned ning esinemised riikliku tähtsusega küsimuste arutelul Riigikogus. Alates 2002. aastal ametisse astunud peaminister Siim Kallase valitsusest on Eesti peaministrid saanud uue olulise kõne võimaluse ka vabariigi aastapäeva eelõhtul, 23. veebruaril Tartus peetava peaministri aastapäevakõne näol. Esimene ja olulisim peaministri ametiajaga seostatav ülesastumine aga toimub seoses iga valitsuse ametisse astumisega Riigikogu ees.

Et Eesti traditsioonis on valitsus moodustatud mitme partei koalitsioonina, on peaministri ja valitsuse ametisseastumisel peetavad kõned liigitatavad nii põhiseaduslike kui parteipoliitiliste kõnede alla. Põhiseadusliku kõne kohustus valitsuse ametisse astumise eel on peaministrikandidaadil tulenevalt konstitutsioonist – peaministrikandidaat peab Riigikogu ees analüüsima riigi arenguid, tutvustama oma partei ja valitsuskoalitsiooni osa selles ja andma visiooni riigi arenguks, et veenda Riigikogu enda ja oma valitsuse töövõimes<sup>4</sup>. Nõnda on valitsuse ametisse astumisel peetav kõne ühtlasi programmiline ülesastumine, kus tulevane peaminister tutvustab oma valitsust ja selle eesmärgi ning Riigikogu annab peaministri kandidaadile volitused valitsuse moodustamiseks<sup>5</sup>. Ka protseduuri, kuidas peaminister Riigikogu ees esineb ja Riigikogult volitused saab, kirjeldab põhiseadus<sup>6</sup>. Seadusega on sarnaselt peaministrikandidaadi kõnele Riigikogus peaministrile ette nähtud ka teisi esinemisi, näiteks peaministri ülevaade Euroopa Liidu poliitikast<sup>7</sup>.

Et Eesti tingimustes on peaministri tutvustatava ja defineeritava puhul traditsiooniliselt tegu koalitsioonivalitsustega, on valitsuse programm valminud koalitsiooni moodustamise käigus, koondades mitme partei eesmärgid, ideoloogia, valimislubadused ja nende täideviimise soovid. Et koalitsiooniläbirääkimiste käigus tuleb parteidel oma valimislubaduste osas kompromisse teha, võib eeldada valitsuse ametisse astumise kõnedes ka uute, valimiskampaanias vahest isegi käsitlemata teemaarenduste leidumist – moodustatav koalitsioonivalitsus pakub enda ideoloogiat esitledes oma ametisoleku ajaks (kui mitte kauemaks) arengusuunad ja plaani kogu riigile.

Eesti Vabariigi peaministrid ja valitsused astuvad ametisse Riigikogu ees vannet andes. Vande loeb ette peaminister ning valitsuskabineti liikmed annavad peaministri juuresolekul allkirja

---

<sup>4</sup>Arvestades, et Eesti taasiseseisvuse vältel on Riigikogu kõnepuldis oma valitsuse ametisse astumise kõne esitamise järel Riigikogu volituseta jäänud vaid üks peaministrikandidaat (Siim Kallas 1994. aastal) jätan siiski kõrvale küsimuse, kas ja kuivõrd on tegemist formaalse ülesastumisega.

<sup>5</sup> Eesti Vabariigi põhiseadus § 65 p 5

<sup>6</sup> Eesti Vabariigi põhiseadus § 89: „Peaministrikandidaat esitab neljateistkümne päeva jooksul, valitsuse moodustamise ülesande saamisest, Riigikogule ettekande tulevase valitsuse moodustamise aluste kohta, mille järel Riigikogu otsustab läbirääkimisteta avalikul hääletusel peaministrikandidaadile volituste andmise valitsuse moodustamiseks.”

<sup>7</sup> Riigikogu kodukorra seadus § 155: „Vabariigi Presidendi, peaministri ja ministrite poliitilised avaldused ning ametiisikute ettekanded ja ülevaated /.../ Vähemalt kord aastas esitab peaminister Vabariigi Valitsuse nimel käesoleva seaduse §-s 155 ettenähtut järgides Riigikogule ülevaate valitsuse tegevusest Euroopa Liidu poliitika teostamisel.”

vande tekstile<sup>8</sup>. Kuidas aga valitsus näeb ennast põhiseadusliku korra ja eesti rahva heaolu ja tuleviku kindlustajana, selgitabki peaminister oma ametisse astumise kõnes Riigikogu ees. Edasistes kõnedes läbi valitsusaja räägib valitsusjuht küll juba uutel teemadel, kuid taasdefineerib end ja enda valitsust, aga ka riigi arengupõhimõtteid läbi erinevate teemade käsitlemise uuesti ja uuesti. Seega on peaministrite kõned valitsuse eesmärkidest ja tegevusest vaadeldavad kui refleksioonid Eesti ühiskonnale pakutavatest väärtustest ja ideoloogiast. Sellest tulenevalt näen, et neid, põhiseaduses ette nähtud peaministri esinemisi, ei peaks küll vaatama täielikult eraldiseisvana teistest peaministri sõnavõttudest – ka nende puhul on tegemist peaministri poliitilise kõnega, kuid arvestada tuleb, et vaid ametisse astudes on valitsusel kohustus ja võimalus end avalikkuse ees defineerida ning valitsuse tegevusplaan tervikuna avalikkuse silmis legitimeerida. Edasine valitsuse enesekohane avalik diskursus toimub juba valitsuse tööd puudutavate valdkondade ja aladiskursuste arenedes.

Nagu öeldud, valimiskampaania ja valimiste järel annab Eesti poliitiline korraldus valitsusele ja peaministrile võimaluse oma vaated veelkord defineerida, selle kaudu defineerida nii iseennast kui juhitavat riiki ja ühiskonda. Peaministri ametisse astumisel peetav kõne on aga osa valitsuse ja võimu eneselegitimeerimisest valitsuse ees olevaks valimisajaks – koalitsioonivalitsuse eesmärgid on räägitud läbi koalitsioonipartnerite vahel, kuid vajavad tutvustamist nii otsestele valijatele kui ühiskonnale laiemalt. Valitsusel on ees ametiaeg, mil tuleb riiki arendada, täita lubadusi ja seada uusi sihte, näidata ja kinnitada end legitiimsena riigi sihte seadma ning täitma. See seab peaministri kõnedele lisadimensiooni – samal ajal kui toimub valitsevate väärtuste taastootmine, on riigi arengu seisukohast vahel tarvilik ka väärtushinnanguid muuta, ümber defineerida.

Peaministri kõne kui väärtuste kogum ja valitsuse legitimatsioonieesmärki kandev diskursus väljendab seega kaht peamist valitsust defineerivat aspekti:

- 1) Püüd vastata otsese elektoraadi, aga ka kogu valijaskonna ja laiema avalikkuse ootustele, esitades ühiskonnas jagatud väärtusi või väärtusi, mida usutakse ühiskonnas jagatavat;

---

<sup>8</sup> „Asudes täitma Vabariigi Valitsuse liikme kohustusi, olen teadlik, et kannan selles ametis vastutust Eesti Vabariigi ja oma südametunnistuse ees. Töotan pühalikult jääda ustavaks Eesti Vabariigi põhiseaduslikule korrale ning pühendada oma jõu eesti rahva heaolu ja tuleviku kindlustamisele.”

- 2) Püüd luua oma agendat, tõstatades teemasid, mille eesmärk on suunata ühiskonnas jagatavaid väärtushinnanguid.

## **1.2. Poliitiline kommunikatsioon ja poliitiline kultuur**

Käesoleva töö uurimisobjektiks on seega valitsuse enesedefineerimine avalikus kommunikatsioonis kui poliitilise kultuuri peegeldus. Valitsuse ametisse astumisega seotud poliitiline kommunikatsioon, valitsuse defineerimine läbi enese ja oma ülesannete kirjelduse, viitab ühtlasi, millist ideoloogiat on ametisse astuvad valitsused esindamas ja avalikkusele pakkumas, millises suunas soovivad riiki arendada ja suunata. Samas kajastub selles ka ideoloogiline konkurents opositsiooniga avalikkuse toetuse saamiseks, võitlus sümbolilise kapitali pärast ja valitsuse edasiste sammude legitimatsiooni taotlus. .

Poliitilist kultuuri on defineeritud kui mustrit, milles väljendub rahva tunnetuslik ja väärtustav orientatsioon poliitiliste objektide suhtes (Almond, Verba 1989: 13). Samas ei ole poliitiline kultuur isetekkeline, vaid kujuneb nii riigi tänase päeva kui eelnenud kogemuste ja ajaloo kontekstis. Riigi poliitiline kultuur on tihedasti seotud selle rahvusvahelise keskkonna ning sisemiste institutsionaalsete ja sotsiaalsete struktuuride, majandusarengu ja rahvuslike traditsioonidega, mis koosmõjus kujundavad ühiskonna poliitilise orientatsiooni (Pollack, Jacobs, Müller, Pickel 2003 xiv).

Ühiskonnaliikmete jagatud tõekspidamised ja väärtused tulenevad omakorda sotsiaalsest kontekstist, milles elatakse, aidates õigustada ühiskonnaga suhestuvaid tegevusi, väljendades sisemisi hoiakuid, mis iseloomustavad indiviididele ja kogu ühiskonnale iseloomulikku, näiteks sotsiaalse solidaarsuse omapärasid (Douglas 1982 Wegeneri kaudu 2003: 212).

Ei saa tähelepanuta jätta, et poliitilist kultuuri kui terminit ja selle kasutamist on aktiivselt kritiseeritud nagu ka selle märksõna võimet haarata institutsionaalset struktuuri ja ühiskonna käitumismustreid (vt nt Erickson, McIver ja Wright 1987; Aldrich, Sullivan ja Borgida 1989). Vältimaks poliitilist kultuuri kui terminit, on mitmed teadlased rääkinud poliitilistest hoiakutest ja väärtustest, avalikust arvamusest, poliitilisest käitumisest, aga poliitilistest rituaalidest ja sümbolitest. Sellegi poolest on poliitiline kultuur terminina mitmekülgne ja

jätkuvalt kasutatav nii antropoloogias, poliitikateaduses kui sotsiaalteadustes laiemalt (Mishler, Pollack 2003: 237-238). Käesolevas töös kasutatakse poliitilise kultuuri mõistet sünonüümsena poliitiliste hoiakute ja väärtustega, pidades silmas mõlemate seotust ajaloolise ja sotsiaalse kontekstiga laiemalt.

### **1.3. Poliitiline diskursus ja legitimatsioon**

Poliitilises diskursuses apelleeritakse väärtustele, mille levik ja heakskiit ühiskonnas arvatakse olevat kinnitust leidnud (erinevate allikate, nt avaliku arvamuse uuringute või valimiste tulemusel) või millistele on valimiste tulemusel avaldunud sotsiaalpoliitilises kontekstis sobilik toetuda.

Sotsiaalsetes protsessides ei ole oluline mitte ainult võimu normatiivse kehtimise alus – valimiste toimumise järel saadud mandaat ning põhiseadusest tulenev ametisse astumise protseduur –, vaid võimu valmisolek tegeleda seonduvate käitumuslike ootustega. Viimased ei ole aga seostatavad vaid võimu normatiivse tähendusega. Selgitamaks võimu legitiimsust oma kohale asuda, kasutab Habermas analüüsi läbi Weberi ratsionaalse võimu (*authority*) kontseptsooni: võim on legitiimne, kui a) normatiivne kord on kindlalt väljakujunenud ja b) õiguslikult seotud isikud usuvad võimu õiguspärasusse. Kuigi Habermas mõonab, et esmapilgul paistab võimu legitiimsuseks piisavat vaid usust võimu õiguspärasuse kehtimisse, tuleb eelkirjeldatud formaalsele legitimatsiooniprotsessile tema sõnul anda ka põhjendused ja alus (Habermas 1992: 98-105).

Habermasi vaate kohaselt saab seaduslikkus luua reaalselt legitiimse olukorra vaid siis, kui avalikkusele on tagatud põhjendused ja alus, mis demonstreerivad, et formaalsete protseduuride täitmine õigustab võimuga kaasnevaid institutsionaalseid piiranguid. Kohaseks mudeliks, mis võimu legitimatsioonile nimetatud aluse kindlustab, peab Habermas kommunikatsioonilist kogukonda (*Kommunikationsgemeinschaft*), kelle liikmed testivad praktilise argumenteeritud diskursuse raames normide kehtivust ja seda, millise ulatuseni neid aktsepteeritakse ning seejärel kinnitavad, et antud [ühiskonna- ja võimukorralduslikes] tingimustes on ette pandud normid „õiged“. Habermasi jaoks on oluline, et konsensuslike normide kehtivuse osas jõutakse läbi diskursuse ja osaliste argumentatsiooni (*ibid*).

Habermasist lähtuvalt võib kinnitada, et oluline osa valitsuse legitimeerimises puudutab valitsuse mõistmist teiste ühiskonnas tegutsejate poolt. Nagu eelpool viidatud, taotleb peaministriksandid oma kõne kaudu Riigikogu ees valitsusele legitimeerimist tegevusse asumiseks. Samas – formaalset legitimeerimist taotleb valitsus küll Riigikogult, kuid sisuliselt<sup>9</sup> kogu Eesti avalikkuselt. Osana legitimeerimise taotlemisest kirjeldab Habermas sellisele mõistmisele jõudmist ja võimuhete tunnustamist nii ühiskonnas kui individide vahel eluilm (*lifeworld/ Lebenswelt*) kontseptsiooni kaudu kui kommunikatsiooniprotsessi – kommunikatsiooni subjektid jõuavad mõistmisele eluilm tasandil (Habermas 1984: 69-71, 100-101). Iga mõistmiseni jõudmise protsess põhineb varasematel kultuuriliselt kujundatud seisukohtadel. Eluilm kui varasematel kultuuriliselt kujundatud seisukohtadel tuginev ühiskonnaliikmete maailmaseletus ja sellega seostuvad tõekriteeriumid tagavad formaalse raami, millest lähtuvalt kommunikatsiooni subjektid otsustavad nii kommunikatsioonisituatsiooni võimaliku konfliktsuse kui probleemituse üle – kommunikatsioonis osalejad defineerivad vastavalt eelnevale kogemusele tegutsemise situatsiooni ja selle elemendid ning kaasavad tegeliku situatsiooni oma eelnevalt defineeritud eluilm (*ibid*). Vastastikusele mõistmisele suunatud tegevus „tõlgitakse“ eluilmade ja sotsiaalsete gruppide vaheliseks mõistmiseks aga sedavõrd, kuivõrd keel suudab täita arusaamisele jõudmise funktsiooni, koordineerides nii tegevusi kui sotsialiseerides indiviide. Keel on seega meedium, mille kaudu toimub kultuuriline reproduktsioon, sotsiaalne integratsioon kui sotsialiseerumine (Habermas 1987: 84).

Bourdieu omakorda selgitab mõistmisele jõudmise protsessi ühiskonnas läbi universaalsele, ühishuvile allumise bürokraatia väljal tegutsejate poolt. Bourdieu kirjeldab, et kõik sotsiaalsed universumid püüavad, ehkki erineval määral, pakkuda bürokraatia väljal nõutavat materiaalset või sümbolset universaliseerimiskasu, mis on saavutatav „normile vastamise” strateegiaga. Bourdieu toob siin näite komisjonist kui inimeste rühmast, kellele on antud üldsuse huvides mingi missioon ning kellelt oodatakse, et nad ületaksid oma isiklikud huvid, et toota universaalseid ettepanekuid (Bourdieu 2003: 150-153).

Peaministril riigi esindajana on oma kõnedes, oma valitsust ja selle läbi riiki ja selle eesmärged defineerides selgelt legitimeerimise positsioon (formaalne legitimeerimist) ning vajalik poliitiline ja

---

<sup>9</sup> Sotsioloog Henn Käärik nimetab siin sisuliseks legitimeerimiseks nimetatut ka tegelikuks ehk B-legitimeerimiseks

kultuuriline kapital ametliku retoorika kujundamiseks (valimisprotsessis saadud valijate toetus, koalitsiooni moodustades kokku lepitud hääled Riigikogus). Arvestades traditsiooni, et Eesti tingimustes on valitsused mitme partei ideoloogiat ja huvisid koondavad koalitsioonivalitsused, võib arvata, et nende avaliku diskursuse kujunemist võib kirjeldada nii Bourdieu kirjeldatud universaalset huvi ja sellele vastamise vajadust arvesse võtvat kooslust kui Habermasi käsitlusest lähtudes – võimu, kes peab tõelise legitiimsuse saavutamiseks oma eesmärgid avalikkusele tutvustama ja olema valmis neid avalikkusega „läbi rääkima“. Ka valitsus, peaminister sealhulgas, peab, et muuta oma seisukoht ja eesmärgid legitiimseks, oma isiklikest seisukohtadest üldhuvi nimel kas eemalduma või rakendama need üldhuvi teenistusse. See on võimalik üldiselt tunnustatud väärtusi ja tõlgendusi taastootes ja kujundades.

Seega on antud töö teoreetiliseks aluseks arusaam, et ametisse astuvad peaministrid legitimeerivad end ja oma valitsust ametisse asumisel peetud poliitilises kõnes, tuginedes varasemast poliitilisest diskursusest tulenevale avalikule meelsusele ja ühiskonnas jagatud väärtushinnangutele, samal ajal luues ja kujundades väärtusi, esitades neid universaalsena ning nõnda neid poliitilises diskursuses rõhutades ja sidudes ennast nende väärtustega – väärtusi taastootes.

#### ***1.4. Väärtused, ideoloogia ja nende taastootmine poliitilises diskursuses***

Poliitiliste diskursuste, mida nt Bourdieu tihti nimetab paralleelselt ka ideoloogiateks, loomist tingivad kaks peamist poliitikaväljast tulenevat eeltingimust. Esiteks on poliitiline diskursus ja selle lausungid alati sõltuvuses neile eelnevast poliitilisest diskursusest. See tähendab, et nende täielikuks mõistmise eelduseks on nende vaatlemine kontekstis poliitikavälja sarnaste lausungitega. Teisena on poliitikavälja diskursuse kontekstiks ka poliitikast erinevad sotsiaalsed positsioonid, grupid, protsessid. Poliitikaväljal sotsiaalse kapitali kogumiseks tuleb poliitikul järjekindlalt pöörduda just nende mittepoliitiliste st poliitikas mitte-ekspertide poole (Bourdieu 1994:172-176).

Käesoleva magistritöö eesmärk ongi tuua välja iseärasusi selles, kuidas peaministrikandidaadid oma diskursuses pöörduvad Bourdieu poolt nimetatud mitte-ekspertide – oma valijate, aga ka riigi elanikkonna poole laiemalt –, et tutvustada enda juhitava valitsust ametisse astumisel so milline on valitsuse enesedefineerimine ametisse astumisel. Küsimuse all on, millist ideoloogiat on ametisse astuvad Eesti valitsused esindamas ja avalikkusele pakkumas, millises suunas soovivad Eestit arendada ja suunata, milliste retooriliste võtetega pakutavat ideoloogiat esitletakse.

Poliitilistele kõnede ja diskursusele keskendunud Norman Fairclough toob välja diskursuse mõiste kaks põhilist tähendust: esiteks diskursus kui sotsiaalne tegevus ja interaktsioon inimestevahelistes sotsiaalse suhtlemise situatsioonides, teiseks kui reaalsuse sotsiaalne konstruktsioon, teadmise vorm (Fairclough 1995: 18). Diskursused mitte ainult ei reflekteeri kehtivat sotsiaalset olukorda ja suhteid, vaid konstrueerivad ja moodustavad neid (Fairclough 1993: 3). Mõttekäiku ideoloogia taastootmisest poliitilises diskursuses jagab ka diskursuses peegelduvatele ja kujundatavatele võimusuhetele keskenduv Teun van Dijk öeldes, et ideoloogiat taastoodavad sootsiumi liikmed seda igapäevaselt rakendades sotsiaalsetes praktikates üldiselt ning diskursustes eriti (Van Dijk 2005: 151).

Vand Dijk defineerib ideoloogiat kui sotsiaalset representatsiooni – üldise või abstraktset liiki sotsiaalselt jagatud representatsioonina. Nagu varem viidatud, kirjeldab Bourdieu ideoloogiat aga kriitilisest traditsioonist ja võimusuhetest lähtuvalt: ideoloogiad teenivad teatud ideid, esitledes neid universaalse huvi, grupi kui terviku poolt jagatuna. Ideoloogia levitamise protsessi osas märgib Bourdieu: domineeriv kultuur saavutab oma ideoloogilise efekti kommunikatsiooni kaudu – varjates ideoloogia jaotava funktsiooni (*function of division*) kommunikatsioonifunktsiooniga: kultuur, mis ühendab (so kommunikatsiooni meedium), on samal ajal ka eraldav kultuur, eristuse instrument, mis legitimeerib eristuse läbi sunni kõigile subkultuuridele end defineerida distantseerumisega domineerivast kultuurist (Bourdieu 1994: 167).

Enese defineerimisel, olgu siis distantseerumisega domineerivast kultuurist või muu kategooria kaudu, konstrueerib indiviid enda olemust ning suhestab end sotsiaalse maailmaga. Millal iganes grupp endale ideoloogia loob, määratleb ta enda identiteedi aluse, ütleb van Dijk (Van Dijk 2005: 142). Valitsuse identiteedi käsitlemiseks on mitmeid võimalusi (sotsiaalse identiteedi teooria, sotsiaalse tunnetuse teooria, sotsioloogiline



grupeeria). Näiteks võimalus identiteedi selgitamiseks käsitleda selle kujunemist, vaadeldes identiteeti kui sotsiokultuurilise suhtluse käigus arenevat fenomeni, mis ilmneb ja levib suhtluse ja diskursuse kontekstis (Bucholtz ja Hall 2005: 585-586). Eeldan valitsuse identiteedi peegeldumist enesekohases diskursuses ning diskursuses sisalduvates väärtustes ja grupisuhetes. Seejuures on oluline eristada valitsuse identiteedi kaht erinevat külge: poliitilist (valitsus kui teatud erakondade poolt moodustatud ja kontrollitav institutsioon) ja põhiseaduslikku (valitsus kui riigi täitevõimu tipp, mis peab oma tegevuses silmas pidama ja täitma kõigi kodanike, kogu rahva vajadusi).

Sotsiaalkonstruktivistliku lähenemise kohaselt toimub valitsuse enesedefineerimine kahetise protsessina – nii peaministri defineeritav valitsus konstrueerib enda jaoks Eesti ühiskonna ning seda ümbritseva maailma ja enese identiteedi selle sees kui ka peaministri kõnede adressaadid defineerivad valitsuse suhtes kõnes kuuldu põhjal, seda interpreteerides end ning ühiskonda, kus elavad ja enda tegutsemiskeskkonna kandvaid väärtusi, eesmärgi, võimusuhteid ühiskonnas. Berger ja Luckmann sõnastavad selle mõttekäigu: „/.../ inimene konstrueerib omaenda olemust, või veel lihtsamalt, produtseerib iseennast.” (Berger ja Luckmann 1991: 67) Usun, et selline konstrueerimisprotsess laieneb mitte ainult üksikisikule, vaid ka teistele sotsiaalsetes protsessides osalejatele sh organisatsioonide ja institutsioonide tasandil. Nagu ka Berger ja Luckmann nendivad: „Sotsiaalne kord on kestva inimtegevuse produkt ja kestab nii kaua kui inimtegevus seda jätkuvalt toodab.” (Berger ja Luckmann 1991: 69-70).

Kuivõrd riik koondab enda kätte materiaalsete ja sümboolsete ressursside terviku, on ta võimeline korraldama erinevate väljade funktsioneerimist, tehes seda kas rahalise sekkumisega (majandusväljal riikliku investeerimisabi kaudu või kultuuriväljal toetustega ühele või teisele haridusvormile), või juriidilise sekkumisega (näiteks reglementeerides organisatsioonide funktsioneerimist või üksikisiku käitumist) (Bourdieu 2003: 60). Peaministri ametisse astumise kõnet Riigikogu ees võib ühtlasi vaadelda Bourdieu kirjeldatud riigi sekkumisplaanide loetlemisena – peaminister defineerib ennast peaministrina ja oma valitsust, defineerides aktsepteeritavad väärtused ja oodatavad tegevused, mida riik valitsuse eestvõttel hakkab ellu viima. Selles, kas valitsuse sekkumine või ka mittesekkumine on deklareeritud majandus- või kultuuriväljal, on teine võti valitsuse enesedefineerimise analüüsimiseks.

Diskursus on võitlusvahend ja võitlusväli vanade ja uute ideede ja arusaamade vahel (Kalmus 2000: 205). Chilton ja Schäffner toovad poliitilise diskursuse funktsioonidena välja survefunktsiooni (diskursiivses praktikas kontrollitakse tegevust, kõneainet/agendat, suhteid ja positsioone, tõeluse esitamist, keelekasutust ja stiili jne), vastupanu, opositsiooni, protestifunktsiooni, informatsiooni kontrolli funktsiooni (fokuseerimist, tähelepanu hajutamist, infovajaduste rahuldamist vs rahuldamata jätmist) ning legitimatsiooni/delegitimatsiooni (võimu õiguspärasuse kinnitamise ja toetamise või kahtluse alla seadmise) funktsiooni (Chilton ja Schäffner 1997: 212).

Sotsiaalkonstruktivistliku vaate kohaselt valitseb institutsioonide ja indiviidide vahel teatud pinge situatsioonide tähenduse kujundamisel: institutsioonid taotleavad autoriteeti indiviidide üle, sõltumatult subjektiivsest tähendusest, mida viimased võivad konkreetsele situatsioonile omistada. See tähendab ka institutsionaalsete situatsioonidefineeringute domineerimist individuaalsete redefineerimise taotluste üle. Keel aga on vahend objekteeritud (so subjektidest sõltumatu) sotsiaalse maailma fundamentaalseks kehtestamiseks. Seetõttu on legitimatsiooni instrumendid rajatud keelele (Berger ja Luckmann 1991: 80). Keel objekteerib jagatud kogemuse, võimaldab juba eksisteerivale kogemusele lisada uut objekteeritud kogemust ja teeb selle kättesaadavaks kõigile keelekogukonna liikmetele (Berger ja Luckmann 1991: 85-86).

Eelkirjeldatud domineerimissuhte, Bourdieu terminoloogias sümbolilise ülemvõimu (ka vägivalla) taastootmine toimub seega läbi kommunikatsiooni. Kommunikatsioon kui suhtlus tähendab Bourdieu käsitusel alati võimusuhted, mille vorm ja kontekst sõltuvad osaliste sümbolilisest võimust (Bourdieu 1994: 167).

Bourdieu viitab sümbolilisest võimust rääkides Durkheimile: „sümboliline võim on võim konstrueerida reaalsust, kehtestada gnoseoloogilist (tunnetuslikku) korda: maailma, eriti sotsiaalse maailma vahetu tähendus sõltub sellest, mida Durkheim nimetab loogiliseks konformismiks (*logical conformism*) – homogeenseks aja, ruumi, hulga ja põhjuse kontseptsiooniks, mis võimaldab erinevatel intellektidel jõuda ühisele arusaamisele, kokkuleppele.” (Bourdieu 1994: 166).

Ülaltoodust lähtudes võime eeldada, et peaminister, asudes kõnepulti enda ja oma valitsuse eesmärkidest kõnelema, usub, et tal on vajalik sümboliline võim, et konstrueerida reaalsust,

viidata olemasolevatele (üleriigiliste valimiste kaudu sõlmitud) kokkulepetele ja neid taastoota. Bourdieu teooria kapitalide võimest transformeeruda ühest teiseks selgitab sellist sümbolilise kapitali olemasolu – valimistel kogutud hääled kui kapital transformeeruvad esindusdemokraatia puhul valitsuse ja peaministri sümboliliseks, aga ka laiemalt poliitiliseks kapitaliks. Seega ei saa võimusuhetest poliitilises diskursuses poliitiliste kõnede puhul mööda vaadata – keele kaudu ja jagatud teadmisele tuginedes kehtestatakse poliitilistes kõnedes jagatud uskumused uuesti ja uuesti.

### **1.5. Väärtused ja hea riigivalitsemine**

Väärtuste uurijate seas võib kirjeldada kaht peamist koolkonda (Kalmus, Vihalemm 2004: 31). Ronald Inglehart ja tema süsteemi modifitseerijad käsitlevad väärtusi kui inimeste reaktsioone keskkonna muutustele: väärtused formeeruvad varases eas sotsialiseerumise käigus. Ingleharti järgi kajastub ühiskonna sotsiaal-majanduslik seisund vastava generatsiooni väärtustes. Näiteks vaesemate majanduslike võimalustega ühiskonnas on olulised nn puudusväärtused e defitsiidiväärtused nagu jõukus jms. Toetudes Lääne-Euroopa riikide seirele, on Inglehart loonud kontseptsiooni aeglasest, üle generatsioonide käivast postmaterialiseerumise protsessist, kus ühiskonna majandusliku seisundi paranedes langeb defitsiidiväärtuste osa, asendudes väärtustega nagu sõbrad, huvitav elu, puhas keskkond jms (Inglehart 1990 Kalmuse ja Vihalemma kaudu).

Ingleharti **kultuurinihke kontseptsiooni** kohaselt liigub läänelik kultuur traditsionalismist modernismi, modernismist postmodernismi (*ibid*). Selle vaate kohaselt jagunevad väärtused traditsioonilisteks (nt lunastus), modernistlikeks (nt võim, jõukus, tehnika areng) ja postmodernistlikeks (nt puhas keskkond, tervis, rahu maailmas) (Inglehart 1997 Kalmuse ja Vihalemma kaudu). Inglehart rõhutab ühtlasi, et ühiskonnas jagatud väärtuste kultuuriline taust jääb sotsiaalmajanduslike arengutega paralleelselt mõjule – nihe traditsioonilistelt sekulaar-ratsionaalsetele väärtustele aeglustub ja lõpuks hääbub, samal ajal kui postindustriaalse ühiskonna arenedes toimub jõulisem nihe nn ellujäämisväärtustelt eneseväljenduslike väärtuste kasvule, mille kaudu pannakse järjest enam rõhku inimlikule valikule, autonoomiale, loovusele (Inglehart, Welzel 2005: 20).

Teine suund väärtuste käsitlemisel vaatleb väärtuseid kui abstraktsiooni, kultuuri elementi. Selle kohaselt on väärtused kultuuri element, ettekujutus soovitatavast, mis ei pruugi otseselt väljenduda inimeste käitumises (Kalmus, Vihalemm 2004 31:32). Sellest kontseptsioonist lähtub oma väärtuste mõõtmise süsteemi puhul Milton Rokeach, kes kirjeldab väärtusi kui sõltumatut fenomeni, ühendamata üksikuid väärtusmõisteid mingiks ühtseks süsteemiks (Rokeach 1973 Kalmuse ja Vihalemma kaudu).

Ainsa üldistusena lisas Rokeach väärtuskäsitlusele terminaalsete ja instrumentaalsete väärtuste mõisted. *Terminaalised* on väärtused nõ iseeneses – rahu maailmas, tugev perekond, õnn, eneseaustus, mugav elu, lunastus, tõeline sõprus, riigi julgeolek, sisemine harmoonia, armastus, kaunis maailm, sotsiaalne tunnustus, meeldiv elu, huvitav elu. *Instrumentaalsed* väärtused on pigem vahendid soovitava lõpp-seisundi saavutamiseks: ausus, õiglus, puhas keskkond, tehnika areng, jõukus, tervis, võimu omamine. Väärtuste nagu tarkus, võrdsus ja vabadus positsiooni üle võib vaielda (ibid).

Lähtudes Ingleharti vaatest väärtuste ja ühiskondade paralleelsele muutumisele ning küsitlusandmetest, mis näitavad tema kontseptsiooni kehtivust Eesti kontekstis (vt Saar 2010: 108-114), võib eeldada, et vaadeldes Eesti peaministrite diskursusi ja nendes esitatavaid väärtusi taasiseseisvumisest tänaseni saame täheldada vähemalt osade väärtuste muutust läbi aja. Oletan, et koos üleminekuriikidele iseloomulike kiirete muutustega muutuvad vastavalt üleminekuprotsessis saavutatule nii riiklikud eesmärgid kui väärtused ühiskonnas, mille kaudu valitsused püüavad riiklikke ja poliitilisi eesmärgi legitimeerida ning need muutused on valitsejate diskursuses täheldatavad.

Avaliku sektori juhtimise, sealhulgas poliitika muutumisi vastavalt keskkonna arengutele kinnitavad mitmed sotsiaal- ja juhtimisteadlased. Näiteks maailma aastatuhande eesmärkide täitmise kontekstis ÜRO eestvõttel kogunenud eksperdid kinnitavad, et avaliku sektori juhtimine pidevalt muutub keskkonnas, eriti arenguriikides ja üleminekumajandusega riikides, on nõudlik väljakutse nii poliitikutele kui avalikule sektorile. Valitsused peavad valitsemisega üheaegselt tegelema nii majandusliku ebastabiilsuse, riikliku julgeoleku, rahvusvahelise sõltumatuse, muutuva majanduse, rahvastikuprotsesside, teaduse ja

tehnoloogia, elustandardi ja keskkonnaküsimustega (Khan M. Adil, Stern 2007: 3). ÜRO ja selle allorganisatsioonide kõrval on mitmeid teisi rahvusvahelisi organisatsioone, kes arengu- ja üleminekuühiskondades jagatud väärtusi ja nende arengut suunata püüavad. Marju Lauristin ja Peeter Vihalemm nimetavad, et välised mõjurid peegelduvad ka diskursuses väljenduvates väärtuskontseptsioonides nagu „läänelikkus“, „turumajandus“, „liberaliseerimine“, „rahvusriigi ehitamine“, „demokratiseerumine“, „jätkusuutlik areng“ jne (Lauristin, Vihalemm 2009).

Eelnevalt oleme saanud kinnituse, et nimetatud teemade ja arenguvaldkondadega tegelemine iseenesest ja eri poliitikad nimetatud teemade käsitlemiseks peavad saama heakskiidu erinevatelt huvirühmadelt ja kodanikkonnalt laiemalt. Valitsus peab olema ühiskonnas tunnustatud mängija nii poliitikaväljal kui aktsepteeritud teistel väljadel tegutsevate ekspertide silmis, valitsuse poliitikate legitiimsuse tagamiseks ei saa neid avalikkusele ja huvirühmadele selgitamata, Habermasi vaate kohaselt nendega läbi arutamata. Ka Inglehart ja Welzel kinnitavad, et muutuvad väärtused omavad olulist mõju sellele, kuidas ühiskondi valitsetakse, omades olulist mõju soolise võrdsuse, demokraatlike vabaduste ja heade valitsemistavade arengule (Inglehart, Welzel 2005: 2-3). Nad kirjeldavad inimarengu muutuste protsessi kui inimeste valikuvabaduste laienemist ja humanistlikuma ühiskonna kujunemist (vt tabel 1).

<b>Tabel 1. Inimarengu protsess (Inglehart, Welzel 2005: 3)</b>			
	<b>Inimareng</b>		
	<b>Sotsiaalmajanduslik dimensioon</b>	<b>Kultuuriline dimensioon</b>	<b>Institutsionaalne dimensioon</b>
Inimarengut toetav protsess	Moderniseerumine	Väärtuste muutus	Demokratiseerumine
Inimarengu komponendid	Sotsiaalmajanduslikud ressursid	Eneseväljenduslikud väärtused	Poliitilised ja kodanikuvabadused
Panus inimarengusse	Laienevad <i>võimalused</i> toimida vastavalt eelistustele	Tugevnev <i>prioriteetsus</i> toimida vastavalt eelistustele	Laienev <i>tunnustus/kinnitus</i> tegutsemisele vastavalt eelistustele
Protsess: Inimeste valikuvabaduse laienemine ja humanistlikum ühiskond			
<i>Esmane allikas: Welzel (2002: 46).</i>			

Inglehart ja Welzel kinnitavad, et sotsiaalmajanduslike muutuste aluseks on tööjõu efektiivsust tõstev tehnoloogiline areng, mis toob kaasa suurema spetsialiseerumise, kõrgema haridustaseme ja sissetulekute kasvu. See omakorda muudab inimeste omavahelist suhtlemist, mis kujuneb senistelt autoriteedisuhetelt omavaheliste läbirääkimiste suhteks ja pikemas perspektiivis toob kaasa kultuurilised muutused nagu muutuvad soorollid, suhtumise autoriteetidesse, muutuvad seksuaalsed normid, langeva rahvastiku taastootmise, laiem poliitilise osaluse ning kriitilisema ja raskemini juhitava avalikkuse. Kuidas muutused ka eri ühiskondi ja nende inimeste ootusi elustandardile ja elule üldse ühes ja samas suunas ei kujundaks, jäävad arengud ning muutuvad väärtused siiski sõltuma ühiskonna ajaloolisest ja kultuuritaustast (Inglehart ja Welzel 2005: 19-20).

Ka siinvaadeldud näited väärtuste peegeldumises ja muutumises poliitilises diskursuses sõltuvad seega ühiskonna ajaloolisest ja kultuuritaustast. Nagu toonitab Christine Schäffner Bochmannile viidates (Bohmann 1986) on poliitiline tekst poliitika osa ja resultaat, determineeritud nii ajalooliselt kui kultuuriliselt, täites erinevaid poliitilise tegevuse funktsioone (vt poliitilise diskursuse funktsioonid ptk 1.3.) ja olles enamusel juhtudel suunatud laiemale avalikkusele.

Schäffneri sõnul saab erinevad poliitilised tekstid ja kõned jaotada alazhanritesse, kus nende pidajad, tavaliselt parteide juhtpoliitikud, kes kõnelevad kas oma partei liikmetele, pöördudes sama ideoloogilise grupi poole (nt partei aastakonverentsil näitena parteisisese kommunikatsioonist) või kogu rahva poole (nt riigipea iga-aastane uusaastatervitus, pöördumised kogu riigi ja rahva poole teleülekande vahendusel) riigisisese poliitilise kommunikatsiooni näitena (Schäffner 1996). Nõnda, toonitab Schäffner, on poliitilise diskursuse ning eriti poliitilise kõne analüüs kõige viljakam, kui see arvestab kõne keelelise osa vaatlemise kõrval ka poliitilise käitumisega. Seda kas siis diskursuses kasutatavat keelt mikrotasandil (st sõnavalik, süntaktiline struktuur) või makrotasandil analüüsides (kommunikatsioonisituatsioon, teksti üldine funktsioon ja selle väljenduseks kasutatavad keelelises struktuurid) (*ibid.*).

## 2. UURIMISKÜSIMUSED JA UURIMISMEETODID

### 2.1. Uurimisküsimused ja hüpoteesid

Käesoleva magistritöö peamiseks uurimisküsimuseks on, milliste väärtuste ja ideoloogia kaudu defineerib ja legitimeerib end ametisse astuv valitsus Eestis ning kuidas esitleb valitsus end tutvustades oma eeloleva valitsemisaja programmi. Täpsemalt, milline on domineeriv konsensus valitsuse enesedefineerimise diskursuses ning millises osas laiendab valitsus oma diskursuses tutvustatavaid väärtusi, eesmärke kogu Eesti ühiskonnale, millises osas konkreetsetele ühiskonnagruppidele, millised ühiskonnagrupid jäetakse valitsuse enesedefineerimisel valitsusprogrammi oluliste teemades haaramata või sihilikult välja.

Teiseks, kuivõrd kehtib peaministrite kõnede näitel Mikko Lagerspetzi ja Henri Vogti (Lagerspetz, Vogt 2004: 68-75) liigitus Eesti poliitilise maastiku ja sellel käsitletavate oluliste teemade osas, mida eelnevalt Eesti poliitilise kultuuri arengu kirjeldamiseks viidatud. Kas peaministrite ja valitsuse enesedefineeriv diskursus jaguneb peamiselt institutsionaalseks riigiehituslikele teemadega tegelevaks (taasiseseisvumise järgsed ootused, poliitilise eliidi ja selle väikesearvulisusega seonduv), rahvuse kujundamise teemadega tegelevaks identiteedipoliitikaks ja ühiskonna ülesehitusele keskenduvaks poliitikaks kui selliseks (*politics as such*), kus teemadeks on äri ja poliitika vastasseis ja majandusarengu edukus?

Eelnevast lähtudes sõnastan järgmised magistritöö hüpoteesid, nende kehtimist vaatlen kriitilise diskursusanalüüsi põhimõtetest lähtudes:

- 1) Defineerides valitsust ja valitsuse ees seisvaid ülesandeid defineerib valitsusjuht ka riiki. Valitsusjuhi kõnes defineeritakse riiki selle seniste arengute kaudu, antakse uusi definitsioone või alltekst senistele arengutele või et ümber suunata seniseid arengusuundi, redefineerides ühiskonna jaoks olulisi eesmärke.
- 2) Valitsusprogrammi representatsioonis väljenduvad valitsuse ja riigi jaoks aktuaalsed väärtused, millest osa on püsivad läbi peaministrite kõnede ning osa neist muutuvad vastavalt riigi arengus päevakajalistele probleemidele ja eesmärkidele.

3) Eesti valitsuse enesedefineerimine lähtub kolmest peamisest Eesti poliitilises diskursuses olulisest teemasuunast:

- a. riigi- ja ühiskonna ülesehitus
- b. rahvuse säilimine ja rahvuskultuuri arendamine
- c. poliitika kui selline, äri ja poliitika vastasseis ja majandusarengu edukus

## **2.2. Kriitiline diskursusanalüüs kui meetod**

Kriitiline lähenemine diskursusele mitte ainult ei kirjelda diskursiivseid praktikaid, vaid demonstreerib, kuidas võimusuhted ja ideoloogia diskursuseid kujundavad, millist konstrueerivat mõju omavad sotsiaalsetele identiteetidele, sotsiaalsetele suhetele ning teadmiste ja uskumuste süsteemidele (Fairclough 1992: 12). Kriitilise diskursusanalüüsi fookuses on kolm kesket kontseptuaalset märksõna: võim, ajalooline kontekst, ideoloogia (Meyer 2001: 15).

Van Dijk rõhutab, et kriitiline diskursusanalüüs ei ole nõ valmis meetod, vaid mitmete sotsiaalsetele ja poliitilistele teemadele pühendunud teadlaste sotsiaalselt kriitiline lähenemine diskursuseuuringutes. Metoodika kriitiliseks lähenemiseks diskursusele on aga väga mitmekesine ja võib varieeruda detailsest süntaksianalüüsist või konversatsioonianalüüsist, narratiivi- ja argumentatsioonianalüüsist, retooriliste strateegiate analüüsist kuni kognitiivpsühholoogia eksperimentaalsete meetoditeni tekstiproduktioonist ja teksti mõistmise analüüsist või etnograafiliste meetoditeni keelekasutuse ja interaktsiooni sotsiaalsete ja kultuuriliste aspektide uurimiseks. Uurides sotsiaalseid probleeme, rakendatakse seega küll kriitilise diskursusanalüüsi vaatepunkti, kuid meetodina kasutatakse samaaegselt diskursusanalüüsis, lingvistikaanalüüsis, psühholoogias või teistes sotsiaalteadustes kasutatavaid. Diskursusanalüüsist konkreetsemalt rääkides ütleb van Dijk, et diskursusi võib kirjeldada mitmel struktuuritasemel ning erinevad diskursuse struktuurid, millele analüüsis tähelepanu võib pöörata, on näiteks süntaks, semantika, stilistika ja retoorika, argumentatsioon ja narratiiv, võttes samas arvesse diskursuse enda loomise ja vastuvõtuprotsesse keelekasutajate poolt (van Dijk: 1997: 2 ja [www.discourses.org](http://www.discourses.org)).



Fairclough' eesmärgiks on ühendada diskursusanalüüsi lingvistiline orientatsioon ning diskursuse ja keelega haakuv poliitiline mõte, eriti sotsiaalsete muutuste uurimisel (Fairclough 1992: 67). Fairclough nagu Van Dijkki käsitleb olulisena diskursuse kui sotsiaalse praktika osa ideoloogias. Siin viitab Fairclough Althusseri konstruktivistlikule lähenemisele ideoloogilise taastootmise osas (Fairclough 1992: 86-91), van Dijk aga lisaks ka grupisuhete ja grupidünaamikate olulisust ideoloogia formeeri ja taastootjana (van Dijk 2005: 205-208, 1997: 28-33). Van Dijk märgib, et keelekasutus, diskursus, verbaalne interaktsioon ja kommunikatsioon iseloomustavad sotsiaalset korda mikrotasandil, samal ajal kui võim, domineerimine ja sotsiaalsete gruppide vaheline ebavõrdsus on terminid, mis kuuluvad makrotasandi analüüsi juurde. Kriitiline diskursusanalüüs, mida erinevad uurijad küll metoodiliselt erinevalt läbi viivad, tegeleb aga kõigi diskursusanalüüsi jaoks oluliste struktuuride kõrval samade märksõnadega: „võim“, „domineerimine“, „hegemoonia“, „klass“, „sugu“, „rass“, „diskrimineerimine“, „huvid“, „reproduktioon“, „institutsioonid“, „sotsiaalne struktuur“, „sotsiaalne kord“ – ja peaks seega meetodina teoreetiliselt võimaldama ületada „lünka“ mikro- ja makrotasandi analüüsi ja terminite vahel (van Dijk <http://www.discourses.org/OldArticles/Critical%20discourse%20analysis.pdf>).

Van Dijk toob nõudmised kriitilisele diskursusanalüüsile (*Critical Discourse Analysis* – CDA) järgmise loendina:

- CDA peab olema parem valik teiste uurimistraditsioonidega võrreldes;
- Keskendumine sotsiaalprobleemidele ja poliitilistele küsimustele selle asemel, et tegeleda käibe- või moediskursusega (van Dijk ei täpsusta, mida moediskursuse all silmas peab);
- Pigem ja peamiselt kirjeldatakse diskursuse struktuure, püüdes selgitada neid sotsiaalse interaktsiooni, sotsiaalse struktuuri vaates;
- CDA keskendub diskursuse struktuurides kinnitatavale, legitimeeritavale, taastoodetavale, väljendatud võimu- ja domineerimissuhetele ühiskonnas (van Dijk ibid.).

Fairclough ja Wodak (1997: 271-80) koondavad peamised tõekspidamised kriitilise diskursusanalüüsi kohta järgmiste postulaatidena:

1. CDA tegeleb sotsiaalsete probleemidega
2. Võimusuhted on diskursiivsed

3. Diskursus kujundab ühiskonda ja kultuuri
4. Diskursusel on ideoloogiline sisu
5. Diskursus peegeldab ajalugu
6. Teksti ja ühiskonna vaheline seos on vahendatud
7. Diskursusanalüüs on interpretatiivne ja selgitav
8. Diskursus on sotsiaalse tegevuse vorm

Kriitilise diskursusanalüüsi oluline osa on sotsiaalsete ja kultuuriliste struktuuride ja protsesside vahelised seosed ühest ning teksti omadused ja tekstis peituvad tähendused (*properties of text*) teisest küljest. Need seosed on põimunud ja vaadeldavad pigem kaudsete või vahendatute kui otsestena (Fairclough, Wodak 1997: 277).

Kriitilise diskursusanalüüsi kui sotsiaalse diskursusanalüüsi huviks on, nagu viidatud, ka poliitiline diskursus. Sotsiaalsete gruppide konstitueerimisel kasutatav keel on see, mida me mõistame poliitikana laiemas tähenduses, mis täpsemalt on poliitiline, sõltub paljuski tõlgendamisest (Chilton, Schäffner 1997: 206).

Alljärgnev analüüs ühendab eelnevalt toodud soovitusel ja juhtnöörid, ühendades poliitilise ja võimuhete diskursuse ning poliitiliste kõnede analüüsile keskenduvad kriitilise diskursusanalüüsi lähenemised, lähtudes enim Norman Fairclough ja Teun A. Van Dijki käsitlusest, lisades Chiltoni ja Schäffneri tähelepanekud poliitilise diskursusest ja selle analüüsist. Analüüs ühendab van Dijki ja Fairclough meetodi põhimõtted kõne vaatlemisest ideoloogiat, jagatud väärtusi ja uskumusi taastootvana ning Fairclough' meetodi kõnede analüüsi, teksti kirjeldamise, sõnavara analüüsi, diskursiivse korra ja selle konteksti interpreteerimise (Kalmus, loengumaterjalid: 2006). Ka on arvesse võetud van Dijki soovitusi kompleksusest, mis näeb diskursusanalüüsi keelelise osa kõrval ette tähelepanu pööramist kontekstile ja võimuhete taastootmisele. Sestap keskendun analüüsis esmalt valitsuse enesedefineerimiseks kasutatava diskursuse sotsiaalsete, poliitiliste ja kultuuriliste funktsioonide kaardistamisele. Lähtun van Dijki soovitustest pöörata sotsiaalses lähenemises diskursusele tähelepanu pöörata järgmistele diskursuse aspektidele:

1. Diskursus kui tegevus ja diskursus kui sotsiaalne interaktsioon
2. Diskursuse kontekst – kontekst kui ühenduslüli diskursuse kui sotsiaalse tegevuse ning sotsiaalsete struktuuride vahel
3. Võimusuhted kui oluline aspekt ühiskonna grupisuhete analüüsimisel

4. Ideoloogia kui tunnetuslik osa võimusuhetest, ühenduslülid diskursuse ja ühiskonna vahel (van Dijk 1997: 6-7).

Nagu eelpool kirjeldatud, ei ole kriitiline diskursusanalüüs meetodina dikteeriv. Et valitsuse enesedefineerimist ja valitsusprogrammi tutvustamist peaministrite kõnedes ülevaatlikumalt kirjeldada ning kõnede suuremat võrreldavust võimaldada, kombineerin alljärgnevas analüüsis diskursusanalüüsi lähenemist ka *kvalitatiivse sisuanalüüsiga*. Selleks kodeerin kõnedes väljendatavad väärtused ja toon välja nende lõikes esinevad olulisemad teemad. Teemade kirjeldamisel toon need väärtuste kaupa välja ka vastavalt Lagerspetzi ja Vogti liigitusele iga kõne puhul eraldi. Lõpliku ülevaate kõnedes väljendatavatest väärtustest ja esinevatest teemadest koondan aga ülevaatlikusse tabelisse, milles on näha nii teema- kui väärtusliigitus.

## **2.3 Analüüsitavad tekstid**

Eesti taasiseseisvumise järel 1991. aasta augustis ning vahetult taasiseseisvumisele järgnenud üleminekuvalitsuste järel on alates 1992. aasta Riigikogu valimistest oma peaministrikõne pidanud 11 peaministrikandidaati, kellest kõne järel on Riigikogu ametisse kinnitanud 10 (vt tabel 2).

Valitsuse enesedefineerimise vaatlemiseks läbi Eesti peaministrikandidaatide kõnede olen lähema analüüsiks käesolevas töös valinud analüüsitavateks järgmiste peaministrikandidaatide kõned pärast Eesti taasiseseisvumist (sulgudes on näidatud kõne pidamise aeg):

1. Mart Laar (19.10.1992)
2. Tiit Vähi (05.04.1995)
3. Mart Laar (22.03.1999)
4. Siim Kallas (22.01.2002)
5. Juhan Parts (07.04.2003)
6. Andrus Ansip (12.04.2005)
7. Andrus Ansip (04.04.2007)

Valik lähtub suuresti Eesti sisepoliitilisest kontekstist, milles nimetatud kõned on peetud. Analüüsiobjektiks on valitud kõned, mis on peetud kas valitsuskoalitsiooni moodustamisel pärast Riigikogu valimisi (Mart Laar 1992 ja 1999, Juhan Parts 2003 ja Andrus Ansip 2007)

või koalitsiooni lagunemise järel toimunud nn koalitsioonipöörete järel ametisse astunud valitsuse tutvustamiseks (Tiit Vähi 1995, Siim Kallas 2002, Andrus Ansip 2005).

**Tabel 2. Peaministrikandidaadid, nende kõned Riigikogus ja ametiperioodid peaministrina**

Nr	Peaminister	Ametiperiood	Ametisse astumise kõne
1.	Mart Laar	21.10.1992 - 08.11.1994	19.10.1992
2.	Siim Kallas	-	13. 10.1994
3.	Andres Tarand	08.11.1994 - 17.04.1995	27.10.1994
4.	Tiit Vähi	17.04.1995 - 06.11.1995	05.04.1995
5.	Tiit Vähi	06.11.1995 - 17.03.1997	26.10.1995
6.	Mart Siimann	17.03.1997 - 25.03.1999	12.03.1997
7.	Mart Laar	25.03.1999 - 28.01.2002	22.03.1999
8.	Siim Kallas	28.01.2002 - 10.04.2003	22.01.2002
9.	Juhan Parts	10.04.2003 - 13.04.2005	07.04.2003
10.	Andrus Ansip	13.04.2005 - 05.04.2007	12.04.2005
11.	Andrus Ansip	05.04.2007 -	04.04.2007

Allikas: [www.valitsus.ee](http://www.valitsus.ee) ja [www.riigikogu.ee](http://www.riigikogu.ee)

Alljärgnevalt mõne sõnaga neist kõnedest ning kõnede ja kõnelejate võrreldavusest, lähtudes eelnimetatud van Dijki soovitustest diskursuse kontekstiliste aspektide kaardistamiseks. Võib eeldada, et nimetatud kaks põhimõttelist erinevust koalitsiooni moodustamisel – valimistejärgne olukord ning nn valitsuspöörde järgne valitsuse eesmärkide ümberdefineerimise vajadus – tingivad eri kontekstist tulenevalt ka koalitsiooni eri aspektide käsitlemise või tähelepanuta jätmise peaministrikandidaatide kõnedes. Kui peaministri ametisse astumine ei ole seotud eelnenud valitsuse lagunemise, kellegi kõrvale tõukamise ja kellelegi vastandumise vajaduse, vaid Eesti Vabariigi põhiseaduslikus korras sätestatud ametisse astumise protseduuride täitmisega, võime eeldada, et eelneva(te) valitsus(t)e suhtes ollakse vähem kriitilised. Valimisjärgses situatsioonis võib ametisse astuva valitsuse juht eeldatavalt enam apelleerida valijaskonnalt saadud mandaadile ning ei pea seetõttu eeldatavasti keskenduma oluliselt oma valitsuse ametisse astumise põhjendamisele ning

valitsuse eesmärkide tutvustamise asemel eelnevate valitsuste poliitikate ründamisele. Kas see ka nii on, on alljärgneva analüüsi võrdlusosa üks huviteemasid.

Lisaks ülaltoodud kõne pidamise situatsioonist tulenevatele sarnasustele ja erisustele tuleb vaatluse all olevate kõnede diskursusanalüüsi juures arvesse võtta ka teisi kontekstilisi aspekte. Kõneldes on keelekasutajad lisaks kõneleja rollile haaratud ka kui sotsiaalsete kategooriate liikmed, peegeldades samaaegselt oma grupi-ja organisatsioonikuuluvust, professiooni, kogukonna, ühiskonna ja kultuurilisi aspekte. Läbi diskursuse konstrueeritakse end nimetatud sotsiokultuurilistes rollides ning diskursus üldiselt peegeldab neid, kontekstist tulenevaid tunnuseid. Diskursus leiab aset sotsiaalses situatsioonis ning kontekst väljendub diskursuse loomist mõjutavate või mõjutanud aspektides, näiteks diskursuse osalistes, nende omadustes (autoriteet, võim, prestiiž) kui keelekasutuses. Ka kontekst ise võib olla kujundatud diskursuse struktuuride ühe funktsioonina, läbi selle, kuidas diskursust kui sündmust defineeritakse. Nimelt ei ole kontekst nagu ka diskursus ise objektiivne, sisaldades sotsiaalseid fakte, mida osalejad mõistavad ja selgitavad erinevalt – „sama“ sotsiaalne kontekst ei oma eri keelekasutajatele sama mõju ja tähendust. Sotsiaalne kontekst vajab ka tunnetuslikku defineerimist, et võtta arvesse diskursuse ja selle konteksti personaalsus ja subjektiivsus ning selgitada, kuidas sotsiaalsed struktuurid võivad mõjutada diskursuse struktuure läbi sotsiaalsete liikmete tõlgenduste. Nii on diskursuse mõistmiseks vajalik selle sotsiaalse, poliitilise ja kultuurilise konteksti täpsem analüüs (van Dijk: 1997: 3-4, 11-23).

Alljärgnev analüüs kirjeldabki esmalt kontekstilisi aspekte nimetatud seitsme peaministrikandidaadi diskursuses, pöörates tähelepanu iga peaministrikandidaadi isikuga seonduvale, tema ametisseastumise situatsiooniga kaasnevatele võimalikele kontekstitõlgendustele ja võimalikule personaalsele kontekstirekonstrueerimisele, käsitleb iga kõneleja ja tema kontekstiga kaasnevate identiteetide küsimust nii tema parteis, tulevases valitsuses kui ühiskonnas laiemalt. Seejärel kirjeldan vaadeldavate kõnede diskursuse laadi, milliste vahenditega luuakse kõnedes diskursuse väärtusruum, kuidas toimub enesedefineerimine, milliste gruppide nimetamise ja mainimata jätmise kaudu kujundatakse meie-nemad-võimusuhted ning milline on kõnedes konstrueeritud väärtusruum. Viimaks kirjeldan kõnedes käsitletavat ja eristatavat peamised diskursused temaatiliste alapealkirjadena.

## **2.4. Peaministrikandidaatide kõnede konteksti arvestamine**

### **2.4.1. Poliitiline kontekst**

Et hinnata, millises poliitilises kontekstis vaadeldavad valitsused ja peaministrid ametisse astusid, annan esmalt ülevaate nende võimule tuleku asjaoludest – valimiste järgselt valitsuskoalitsiooni asunud parteide valimistulemustest. Häälejaotuse kirjeldus annab eeldused kirjeldada ka valitsuspöörde järel moodustatud koalitsioonide positsioone, seda lisaks poliitiliste võimumängude märkimisele, mida kirjeldan veidi enam iga valitsuse ja peaministrikandidaadiga seonduva kontekstiülevaate juures.

20. septembril 1992. aastal toimunud esimeste taasiseseisvumise järgsete Riigikogu valimiste järel moodustasid valitsuse Isamaa, Mõõdukad ja Eesti Rahvusliku Sõltumatuse, kelle valimistulemus oli vastavalt 29, 12 ja 10 kohta Riigikogus.

5. märtsil 1995. aastal toimunud Riigikogu valimiste järel ametisse astunud Tiit Vähi valitsuse moodustasid valimised võitnud Koonderakond ja Maarahva Ühendus (41 kohta Riigikogus) ja Reformierakonna<sup>10</sup> järel kolmanda valimistulemuse saavutanud Keskerakond (16 kohta Riigikogus).

7. märtsil 1999. aastal toimunud Riigikogu valimiste järel ametisse astunud peaminister Mart Laari juhitud valitsuse moodustasid Isamaliit (18 kohta Riigikogus), Eesti Reformierakond (18) ja Mõõdukad (17). 1999. aasta Riigikogu valimistel kõige enam hääli kogunud ja Riigikogus 28 kohta saavutanud Eesti Keskerakond<sup>11</sup> jäi aga opositsiooni.

Siim Kallase 28. jaanuaril 2002 ametisse astunud valitsus on üks kahest käesolevas töös vaadeldavast valitsusest, kes astus ametisse pärast eelmise valitsuse lagunemist. Siim Kolmikliidu lagunemise järel ametisse astunud ja Siim Kallase juhitud valitsus koosnes Reformierakonnast (18 kohta Riigikogus) ning Eesti Keskerakonnast (28 kohta).

---

<sup>10</sup> Reformierakond kogus 87 531 häält, mis on 16,19 protsenti ja sai Riigikogus 19 kohta, eelmise valitsusjuhi Isamaa/Eesti Rahvusliku Sõltumatuse Partei tulemus oli järjekorras alles neljas – 42 493 häält so 7,86% ja 8 kohta Riigikogus.

<sup>11</sup> Eesti Keskerakond kogus 113 378 häält, mis on 23,41 protsenti ja sai Riigikogus 28 kohta.

Juhan Partsi valitsuse ametisse astumisele eelnenud Riigikogu valimistel kogus tema partei, Ühendus Vabariigi Eest - Res Publica<sup>12</sup> teise tulemuse, jäädes mõne tuhande häälega alla valimistel esimese tulemuse saanud Keskerakonna kogutule<sup>13</sup>. Vahe oli sedavõrd väike, et mõlemad parteid said Riigikogus võrdselt 28 kohta. Valitsus moodustati aga ilma Keskerakonnata. Ühenduse Vabariigi Eest - Res Publica, Eesti Reformierakonna, Eestimaa Rahvaliidu valitsusel oli Riigikogus kokku 60 kohta. Res Publica 28 kohale liitusid Reformierakonna 19 ja Rahvaliidu 13 kohta Riigikogus.

Teine siinvaadeldav valitsusremondi järel ametisse astunud valitsus on Andrus Ansipi juhitud ja 13.04. 2005 ametisse asunud Reformierakonna, Eestimaa Keskerakonna ja Rahvaliidu koalitsioon. Koalitsioonil oli Riigikogus kokku 60, kohad jagunesid Riigikogus vastavalt 19, 28 ja 13 kohta.

Andrus Ansipi 2007. aasta Riigikogu valimiste järel moodustatud valitsus oli ametisse astudes enamusvalitsus, kus Eesti Reformierakond, kes sai 153 044 häält (27,8 %), oli ka valimiste võitja<sup>14</sup>.

Kõik vaadeldavad peaministrid tutvustavad parempoolseid valitsusi - Mart Laar ja tema kõne 1999. aasta valimiste järgselt märtsis tutvustas Isamaaliidu, Reformierakonna, Mõõdukate ja Rahvaerakonna valitsuse plaane, Juhan Partsi kõne esitles 2003. aasta Riigikogu valimiste järgselt aprillis Eestimaa Rahvaliidu, Eesti Reformierakonna ja Ühendus Vabariigi Eest - Res Publica tegevuskava, Andrus Ansip 2007. aasta valimiste järgselt Isamaa ja Res Publica Liidu, sotsiaaldemokraatide ning Reformierakonna valitsust.

Täpsustuseks: Mõõdukad, hilisemad sotsiaaldemokraadid ning Eestimaa Rahvaliit ei defineeri end parempoolseteks erakondadeks. Samas ei olnud kumbki osaletud valitsustes ka juhtpartei. Näiteks 1999. aastal koalitsiooni moodustanud suhteliselt võrdse valimistulemuse ja Riigikogu mandaatidega Kolmikliidus olid Mõõdukad ka avalikkuse kriitika all liberaalsele ja parempoolsele maailmavaatele alla vandumise ja sotsiaaldemokraatlike väärtuste minetamise eest. Sama kordus, kui Sotsiaaldemokraadid, siis juba väiksema mandaatide

---

<sup>12</sup> alates 09.06.2005 Res Publica

<sup>13</sup> Eesti Keskerakond, kes sai 125 709 häält (25,4%) ja Ühendus Vabariigi Eest - Res Publica (alates 09.06.2005 Res Publica), kes kogus 121 856 häält (24,6%).

<sup>14</sup> teise tulemuse sai 2007. aasta Riigikogu valimistel Eesti Keskerakond, kes kogus 143 518 häält (24,1 %)

arvuga kui koalitsioonipartnerid, asusid Reformierakonna ja Isamaaliiduga valitsusse 2007. aastal.

#### **2.4.2. Peaministrikandidaatide isiklik ja ühiskondlik kogemus**

Analüüsides Leiboristide uut võimuletulekut 1990ndate lõpul märgib Fairclough, et poliitiliste liidrite esinemisstiil sõltub nende sotsiaalsest identiteedist (sotsiaalne, kultuuriline ja regionaalne päritolu, sugu jne), aga ka nende enda elukäigust ja kogemustest ning poliitilise kommunikatsiooni alasest nõustamisest – poliitiline identiteet konstrueeritakse poliitiku taustale (Fairclough 2000:95-96). Vaatlusaluste valitsuste peaministrikandidaatide näitel on tegemist samuti erineva isikliku kogemuse ja poliitilise taustaga poliitikutega.

Mart Laar, Tiit Vähi, Siim Kallas, Juhan Parts ja Andrus Ansip pidasid oma peaministriaaja esimesed kõned oma valitsuse tutvustamiseks küll formaalselt sarnases situatsioonis, astudes ametisse Riigikogu valimiste (Laar, Parts, Ansip 2007. aastal) või eelmise koalitsiooni lagunemise järel (Vähi, Kallas, Ansip 2005. aastal) moodustatud enamuskolitsiooni eesotsas, kuid erinevates positsioonides Eesti ühiskonna ja üldise poliitilise maastiku suhtes, aga kitsamalt ka Riigikogus omatava häältearvu ja –jaotuse (vt eelmine ptk), oma valitsuses ja parteis ning personaalsetest aspektidest lähtudes. Mart Laar 1999. aastal ja Andrus Ansip 2007. aastal, aga ja Tiit Vähi 1992. aasta Riigikogu valimiste eelse üleminekuvalitsuse juhina olid oma peaministrikõnesid pidades juba valitsusjuhina töötanud, Andrus Ansip sealjuures ainsana vahetult enne valimisi ja uut ametisseastumist. Siim Kallas oli tegutsenud Eesti Panga juhina ja teistes ministriametites, olles korra varem pidanud kõne peaministrikandidaadina, Mart Laar 1992. aastal ning Juhan Parts astusid aga ametisse esmakordselt, Parts seejuures valimiste-eelselt ja valimisteks loodud võiduka protestipartei juhina. Kui Mart Laar on poliitik taasiseseisvuse suunalise võitluse ajast, siis Juhan Parts noorema põlvkonna esindajana omas populaarse ja ühiskonnakriitilise kõrge riigiametniku, riigikontrolöri, tausta. Andrus Ansipi poliitiline taust seostub mitmekordselt tagasivalituks osutumisega Tartu linnapeaks ning sellele eelnenud ettevõtlusalase tegevusega. Imagoloogiliselt vähemeksioneeritud, et mitte öelda kõrvalisena esitatud on tema koduparteist, Reformierakonnast, lähtuvas poliitilises kommunikatsioonis aga Andrus Ansipi tegevus Nõukogude ajal.



### 3. KÕNEDE ANALÜÜS

Alljärgnevalt toon välja olulisemad teemad, sihtgrupid ja väärtused iga analüüsitud peaministrikandidaadi kõnes ning teemavaliku ja –käsitluse seosed peaministrikandidaadi ja valitsuse ametisse astumise kontekstiga.

#### 3.1.1. Mart Laar 19.10.1992

##### Kontekst

Mart Laari valitsus astus pärast 1992. aastal toimunud esimesi taasiseseisvumise järgseid Riigikogu valimisi ametisse esimese taasiseseisvumise järgse põhiseadusliku valitsuse peaministrina. Tema kõne konteksti kirjeldades tuleb arvestada nii Mart Laari isikut kui parteilist positsiooni, eriti aga üldist riiklikku konteksti. Esimese taasiseseisvumise järgse põhiseadusliku valitsuse ees oli kogu riigi ülesehitamine ja noore riigi ees seisvate raskuste ületamine. Olukorra drastilisuse näiteks on ka statistikaameti sisemajanduse koguprodukti näitajad iseseisvuse algaastatel ning nende võrdlus edasiste siin töös käsitletud taasiseseisvuse aastatega (vt Tabel 3: sisemajanduse koguprodukt ja kogurahvatulu ühe elaniku kohta 1993-1994 ja Tabel 4: sisemajanduse koguprodukt ja kogurahvatulu ühe elaniku kohta 1995-2007). Kuigi statistikaameti andmed järgnevate aastate sisemajanduse kogutoodangu kohta ei ole üks-ühele võrreldavad ning 1992. aasta andmeid statistikas ei leidu, kinnitavad eeltoodud ja alljärgneva tabeli andmed, et olukord on aastate jooksul oluliselt muutunud ning andnud igale siin vaadeldud peaministrile ja valitsusele eelmisega võrreldes erineva, et mitte öelda järjest kindlama stardipositsiooni.

**Tabel 3: SISEMAJANDUSE KOGUPRODUKT JA KOGURAHVATULU ÜHE ELANIKU KOHTA (1993-1994)**

Ühik, Aasta ning Näitaja

	SKP jooksevhindades ühe elaniku kohta
<b>EEK</b>	
1993	15 273.3
1994	21 435.3

**Märkus:**

1993.-1994. aasta andmed ei ole võrreldavad järgnevate perioodide andmetega.

Allikas: Statistikaamet <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/Saveshow.asp> (02.08.2010)

**Tabel 4: SISEMAJANDUSE KOGUPRODUKT JA KOGURAHVATULU ÜHE ELANIKU KOHTA**

**Ühik, Aasta ning Näitaja**

	SKP jooksevhindades ühe elaniku kohta
<b>EEK</b>	
1995	29 889.8
1999	60 790.3
2002	89 386.4
2003	100 605.5
2005	129 837.6
2007	182 139.2

**Märkus:**

Alates 1995. aastast on andmed korrigeeritud 08.09.2009. 2009. aasta andmed on korrigeeritud 13.04.2010.

Allikas: Statistikaamet <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/Saveshow.asp> (02.08.2010)

Mart Laar oli 1992. aastal Isamaaliidu peaministrikandidaadina noor ja eriti senises nomenklatuuris ja nomenklatuurse taustaga poliitilistes liidrites, aga ilmselt ka laiemas avalikkuses äraootavat seisukohta tekitav. Sellele, et Mart Laari aktiivsus poliitilistes ja ühiskondlikes liikumistes (näiteks Tallinna vanalinnaga seotud aktiivsus Kodulinna majas ja hilisem poliitiliselt määratletud tegevus) ei olnud peaministrikandidaadi noorust arvestades kogu Eesti ühiskonna jaoks siiski päris lõpuni veenev, viitas Mart Laar ka oma peaministrikõnes. Küll mitte esimeste teemade seas, tõi Laar paralleele taasiseseisvumise ja Eesti iseseisvumise järgsete juhtide vahel. Laar tõdes, et on Eesti Vabariigi kõigi aegade noorim peaministrikandidaat ja möönis, et see teeb peaministri tegevuse rahva usalduse võitmisel pigem keerulisemaks. Laari esimese peaministriaaja eel ja jooksul küsitavusi tekitanud ajalooharidus ja ajalootundmine püütakse kõnes vooruseks pöörata, nimetades julgustavaid paralleele Eesti iseseisvuse rajamise ajaloost (vt lisa 1 lõik 58).

### **Valitsuse ülesanded**

Mart Laari kõne 1992. aastal väljendab suurt tahet ja valmisolekut riigiehituse algstaadiumis olekule ja raskele olukorrale vaatamata Eesti riiklust arendada. Mart Laar tutvustab valitsust, mille "Eesti Rahvusliku Sõltumatuse Partei", "Isamaa" ja "Möödukad" on valmis moodustama *Eesti uuendamiseks ja edendamiseks, et võtta vastutus Eesti käekäigu eest* (lisa

1 lõik 2, 3, 4). Ta nimetab, et tema valitsus on aastakümnete järel esimene, mis vastutab kogu rahva ees ja seab endale eesmärgiks *Eesti riikluse kindlustamise, õigusriigi rajamise ja demokraatia kaitse* (lisa 1 lõik 7).

Laar toonitab, et valitsuse ees seisavad rasked ülesanded, nimetades esmalt praktilisi vajadusi (eesoleva talvega seotud küttemured) ning seejärel viitab kohe ka eelseisvale riigi struktuursele ülesehitusele, samas tunnistades, et valitsuse tegevusruum on olude sunnil piiratud (lisa 1 lõik 4, 5):

*Uus valitsus peab viima Eesti läbi talve ning alustama samal ajal põhimõttelisi ümberkorraldusi, hoidma eelarve tasakaalus ning samal ajal alandama majanduse edendamiseks maksukoormat.*

Edasi seisnebki Laari kõne peamiselt loetelus, mida Eesti riikluse kindlustamiseks, õigusriigi rajamiseks ja demokraatia kaitseks tuleb teha, rääkides nii võõrvägede väljaviimise vajadusest, õigussüsteemi ülesehitusest, halduskorraldusest, relvarühmituste kontrollimisest ja julgeoleku tagamisest riigi sees ja piiridel, majanduse stabiliseerimisest ning ebarentaabli tootmise doteerimise lõpetamisest, sotsiaalabi- ja pensionisüsteemi ülesehitamisest jne. Eraldi pöörab Laar tähelepanu ettevõtluse ja ettevõtjate arendamisele läbi erastamise ja eraomanduse tekkimise.

Laar kasutab konstruktsioone „tuleb“ ja „peab“, nimetamata üldjuhul konkreetselt „valitsus teeb“, kuid et juba sissejuhatavalt on räägitud valitsuse vastutusest kogu rahva ees, ei viita kasutatud keel ülesannete õhkuviskamisele, vaid pigem valitsuse valmisolekule nendele vastu astuda ning soovist ettekannet keeleliselt varieerida (vrld nt lisa 1 lõik 26, 27 kus Laar kasutab ka otse valitsusele viitamist: *valitsus võtab riigivara taas kontrolli alla, valitsus töötab välja korra ja tingimused*).

## **Kõne põhiteemad**

Laar keskendub kogu kõne vältel riigiehituslikele teemadele ning ka teised teemasuunad nagu rahvuse säilimist ja rahvuskultuuri arendamist või huvirühmasid puudutav on riigiehituse kui väärtusega seotud. **Rahvuskultuuri arendamisele** pühendab Laar tähelepanu põhiseaduse täitmise vaatevinklist, viidates selles sõnastatud eesmärgile, et Eesti riigi ülesanne on tagada

rahvuse ja kultuuri säilimine läbi aegade. Samas viitab Laar ka põhiseaduse paragrahvile 12, mis kinnitab usuvabadust ning diskrimineerimisest hoidumist ning kinnitab seeläbi lootust Eestis elavate muulaste kujunemiseks lojaalseks vähemusrahvuseks (lisa 1 lõik 11, 12, 13, 14).

*Eesti riikluse ülesehitamise oluliseks osaks on sihikindel rahvus- ja kodakondsuspoliitika. Siin lähtub valitsus põhiseaduses fikseeritud põhimõttest tagada eesti rahvuse ja kultuuri säilimine läbi aegade, kaitstes samal ajal kõigi Eesti elanike inimõigusi ja vabadusi, vaatamata nende rahvusele, usutunnistusele, keelele või kodakondsusele.*

Laari kõne väljendab ühtlasi riigi kohustusi rahvusvaheliste abistajate ees. Laar pühendab terve lõigu kinnitamaks: olgugi et eelnev valitsus on kõrvale kaldunud mitmestki IMFi ettekirjutusest, seab ametisse astuv valitsus taas kõik õigele rajale (vt lisa 1 lõik 19).

Teine oluline probleemküsimus 1992. aastal oli **riiklike struktuuride tööle rakendamine ning nende usaldusväärsuse kujundamine**. Et üheks suurimaks mureks oli riigi sisejulgeoleku ebakindlus ja erinevate relvastatud üksuste koordineerimisküsimus, viitab Mart Laar ka peaministrikõnes, öeldes, et kord tuleb tagada ka Eestis endas (lisa 1 lõik 8 ja 9).

*Eesti kaitsejõud peavad muutuma ühtseks süsteemiks ning peavad olema allutatud ühtsele juhtimisele. Lõppema peab isetegevus ning konkurents relvastatud grupeeringute vahel. Kaitseliidust peab saama Eesti kaitsejõudude lahutamatu osa.*

Hissemast ajaloost on teada, et Laari viide ei olnud asjata. 1993. aastal toimus Pullapää jäägriksi näol ka konkreetne, kuid väldanud kriis näite ja kinnitusena relvastatud rühmituste subordinatsiooniteemade vastuolulisusest taasülesehitatavas Eestis.

Samamoodi tõi Laar välja vajaduse piirivalve töö tõhustamiseks ning sidus selle ka 1992. aastal veel äärmiselt akuutse võõrvägede väljaviimise küsimusega, öeldes, et Eesti iseseisvus ei ole kindlustatud seni, kui väed välja viidud (lisa 1 lõik 8). Sellest teemast edasi toonitas peaminister piirivalve ja piiride kontrolli tugevdamise ning kaitsejõudude väljakujundamise eesmärgi (lisa 1 lõik 8):

*Kindla kontrolli alla tuleb võtta Eesti piirid, reorganiseerida ja tugevdada piirivalvet. Kiirendada tuleb kaitsejõudude loomist ning parandada nende varustamist. Eesti*

*kaitsejõud peavad muutuma ühtseks süsteemiks ning peavad olema allutatud ühtsele juhtimisele. Lõppema peab isetegevus ning konkurents relvastatud grupeeringute vahel. Kaitseliidust peab saama Eesti kaitsejõudude lahutamatu osa.*

Laari sõnad relvastatud grupeeringute suunal viitavad taasiseseisvumise järgse riigi sisepoliitiliselt ebastabiilsele olukorrale. Laar jätkabki sisejulgeoleku kindlustamise vajadusega nii vastavate struktuuride kui õigussüsteemi arendamise ja riigis viibiva kuritegeliku elemendi vastase võitluse osas (lisa 1 lõik 9,10):

*Kord tuleb tagada mitte ainult Eesti piiridel, vaid ka Eestis endas. Võitlus kuritegevuse vastu on uue valitsuse üks prioriteetseid tegevussuundi.*

Politsei, õigussüsteem ning piirivalve ja tolliamet ei ole ainukesed riigistruktuurid, kes Laari kõnes 1992. aastal otsest tähelepanu pälvivad. Laar räägib haldusreformi ning kohalike omavalitsuste tugevdamise vajadusest, rõhutades, et nii majandus- kui sotsiaalreformid võivad pidama jääda just omavalitsuste nõrkuse taha (lisa 1 lõik 15). Et seda ei juhtuks, tuleb Laari sõnul määrata kindlaks omavalitsuste tulubaas ning pädevused ja seejärel korraldada kohalike omavalitsuste valimised (lisa 1 lõik 16).

Samas keskendub taasiseseisvuse aja esimeste Riigikogu valimiste järgse peaministri kandidaadi ülejäänud kõne riigiehituslikele teemadele, tegeledes valitsuse plaanide tutvustamisel peamiselt iseseisvuse taastanud Eesti **reformivajaduse – riigihalduse, õigussüsteemi, majandusaluste ja sotsiaalsüsteemi ülesehituse plaanidega**. Laar räägib nii noore riigi ebakindlast majandusolukorrast (nimetab sealhulgas valitsuse ametisse astumise järgselt eel olnud talveks ja kütteperioodiks valmistumise keerukust, lisa 1 lõik 18 ja 19), turumajanduse ja ettevõtluse edendamiseks olulist erastamist (lisa 1 lõigud 27, 43) kui elanikkonna kesisest sotsiaalmajanduslikust seisukorrast ja selle leevendamiseks vajalikest sammudest (lisa 1 lõigud 40-44).

Rääkides reformivajadusest, nimetab Laar läbi kõne erinevate teemade all nii Eestis juba läbiviidud reforme (rahareform) kui teostamist nõudvaid. Peamised reformid, mida Laar märgib, on seotud majandusega – Laar toonitab, et reformid on hädavajalikud ning nende kiirus sõltub majanduse olukorrast (lisa 1 lõik 17). Siiski nendib Laar, et majanduse olukorra taha ei saa reformid takerduda, reformideta jäädaks kinni senistesse ja üha uuesti esile tõusvatesse probleemidesse, suutmata riiki sisuliselt arendada (lisa 1 lõik 24):

*Andes endale aru vajadusest säilitada majanduses teatav stabiilsus ning tagada riikluse ülesehitamiseks vajalike tulude laekumine riigieelarvesse, on ometi vältimatu reformide alustamine. Mõttetu ja ohtlik on tegelda ikka uuesti ja uuesti tekkivate aukude lappimisega vanal ja aegunud teel, targem on pühendada peatähelepanu uue magistraali ehitamisele. Kui Eesti ei suuda lähiaegadel saavutada murrangut majandusreformi teostamisel, jäämegi tegelema uksest ja aknast sissetungivate jooksvate probleemidega ning ei jõua kunagi edasi.*

Nii nimetab Laar juba teostatud rahareformi kõrval vajadust privatiseerimiseks, omandireformi, majandus- ja sotsiaalreformi, maksureformi kiireks teostamiseks, maa- ja põllumajandusreformi kiirendamiseks. Riigi ja riikluse ülesehitamisega seostuvad Laari kõnes õigussüsteemi ülesehitusele suunatud õiguskaitse ja kohtusüsteemi reform, haldusreform, valitsusreform, põhjalikud ümberkorraldused kultuuri- ja haridussfääris.

Kõneleja isik jääb seega 1992. aastal peetud peaministrikõnes aktuaalsete olude ja riigi vajaduste varju nii objektiivselt nõudliku situatsiooni kui ka peaministrikandidaadi positsiooni noorusest tingitud ebakindluse tõttu. Ilmselt oli see teadlik valik, et peaministri isikut kõnes kesksena ei näidatud – 1999. aastal peetud kõnes peaministrikandidaadi isiklik taust enam nii tagasi hoitud ei ole, kuid sellest edaspidi. 1992. aasta kõnes loetleb Laar aga valitsuse ministreid ja nõuandvaid eksperte. Seda ühest küljest kinnitamaks, et valitsus hõlmab erinevaid maailmavaateid ja kogemusi, et valitsus soovib ühendada kogu Eesti elanikkonda, teisalt on meeskonna loetlemisel ilmselt ka eesmärk kinnitada kahtlejatele: noor peaminister ja noor riik ei ole üksi, teda usaldavad ja tema seljataga on kogemustega eksperdid (lisa 1 lõigud 47 ja 60).

### **Kõne sihtrühmad**

Järgnevalt vaatleme lähemalt, milliste ühiskonnarühmade ja tegevusvaldkondade probleeme Mart Laar oma kõnes käsitleb, ehk teisisõnu – kellele ta oma kõnes tähelepanu suunab.

Mart Laari kõnes tähelepanu saanud ühiskonnagrupid olid kõik seotud uue riigikorralduse kujundamise ülesandega. Peaminister rääkis omanikesüsteemi kujundamisest ja erastamisest, haldus- ja õigussüsteemi kujundamisest ning maksu- ja tolliametist, ametnikkonna

kujunemisest, riigi sisejulgeoleku tagamisest ja relvastatud grupeeringute kontrollimise vajadusest, puudustkannatavate ühiskonnagruppide olukorra leevendamisest, riigivõimu suhetest erinevate rahvusrühmadega.

Et plaanimajanduslikust turumajanduslikuks ümberkorraldamist vajavas riigis oli just läbi viidud rahareform ning ees erastamine, pöördus peaminister oma valitsuse plaane tutvustades mitmel korral **ettevõtjate, potentsiaalsete omanike ja ettevõtlust korraldavate organisatsioonide poole**, nimetades noore riigi muresid nagu vajadust stabiilsuse säilitamiseks ja majanduse edendamiseks seoses tootmise languse, tööpuuduse, häiritud raharingluse, eelarve tasakaalu tagamise, energiasäästuprogrammi ja eesootava kütteperioodi ettevalmistused. Peaminister rõhutas, et riigis on vajalik maksimaalne kokkuhoid ning kutsus inimesi töötama paremini ja tõhusamalt ning saama omanikuks ja ettevõtjaks (lisa 1 lõik 25, 35):

*Kiirele erastamisele ei ole vastuvõetavat alternatiivi. Seejuures tuleb endale aru anda, et erastamise eesmärgiks pole mitte riigile raha teenida, vaid muuta võimalikult suur hulk inimesi omanikeks.*

Laar rõhutab, et riigile kahjulik tegevus ettevõtluses peab lõppema, näiteks tuleb taotleda riigile kahjulike rendilepingute lõppemist (lisa 1 lõik 26) ning kapitalivaeguses riiki tuleb kaasata välisinvesteeringuid (lisa 1 lõik 27, 28).

*Juba sel aastal alustatakse suurettevõtete müüki avalikel oksjonitel ja kiirendatakse väikeprivatiseerimist./.../ on vältimatu väliskapitali ulatuslik kaasamine Eesti ülesehitamise. Kehtiv välisinvesteeringute seadus tuleb läbi vaadata, kehtestades kohalikule ja välismaisele ettevõtjale tegutsemiseks võrdsed tingimused.*

Laar toob näiteid rahvusvahelisest kogemusest, et väliskapitali riiki tuleku eeldus on soodsad ettevõtlustingimused ning rõhutab, et nende loomine ongi üks valitsuse peaeesmärk ning selleks tuleb välja töötada rahvusvahelistele standarditele vastav seadusandlus ja eriseadused nagu kinnisvaraseadus, kindlustusseadus, konkurentsiseadus (lisa 1 lõik 29, 30).

Eraldi **maapiirkondade elanike** poole pöördub peaminister just erastamise kontekstis, rõhutades, et põllumajandusettevõtete erastamisel eelistatakse kohalikke tootjaid esindavaid ühistuid (lisa 1 lõik 39). Laar toonitab maa- ja regionaalpoliitika rolli Eesti riigi ülesehitusel.

Maapiirkonnad on eesti rahva ja kultuuri tugiala, ütleb Laar ja seob teema ka rahvusküsimusega (lisa 1 lõik 36):

*Eesti riigi püsimiseks tuleb arendada eestlaste asustust kõikides Eesti piirkondades.*

Laar toonitab riikliku struktuuri loomise vajalikkust ka maamajanduse toetamiseks, kuid toonitab, et põllumajanduse lausdoteerimine peab lõppema ja pakub toetussüsteemi lahenduseks talukapitali ja sellega seotud paindlike laenuvõimaluste loomist (lisa 1 lõik 38, 39).

*Talumajandussüsteemi taastamise ja arendamise riiklik programm peab saama tuge nii riigi paindlikult krediidi- ja maksupoliitikalt kui ka kohalikelt omavalitsustelt. Talukapitali loomist tuleb kiirendada hüpoteeklaenude ja pikaajaliste madalaprotsendiliste krediitidega.*

Riigisüsteemi ülesehituse osas rääkis Laar vajadust tagada maksuameti töö tõhustamine ja laekumiste garanteerimine kõigilt **maksukohuslastelt** (lisa 1 lõik 34).

Laar räägib eraldi senise harjumuspärase plaanimajanduse süsteemi lagunemise järel **raskesse olukorda sattunud ühiskonnarühmadest**. Ta nimetab nendena vanemat põlvkonda, noori lastega peresid ja töötuid. Peaminister rõhutab, et riigi kohus on teha kõik temast sõltuv hädta sattunud inimeste abistamiseks ning tõdeb, et toetamise võimalused ei ole alustaval riigil kuigi suured. Et riigil raha materiaalsete toetuste maksmiseks arusaadavalt napib, on Laari väljapääs 1992. aastal rõhutada vajalike riigisüsteemide ülesehitamise vajadust, hõlmates nii riigistruktuurid kui kohalikud omavalitsused, kes hädasolijatele lähemal (lisa 1 lõik 40, 41).

*Seda suuremat ja tõsisemat tähelepanu tuleb pöörata sotsiaalkindlustuse ja sotsiaalabisüsteemi tegevuse efektiivsemaks muutmisele. Suurendada tuleb omavalitsuste rolli sotsiaalabis, üles ehitada linnades ja maakondades tõhusalt toimiv sotsiaalhooldussüsteem. Omavalitsustes on vaja viivitamatult asuda koostama sotsiaalregistrit, mille alusel toimuks toetuste individuaalne jaotamine sõltuvalt iga abivajaja majanduslikust olukorrast. Samas tuleb siduda maksuvaba miinimum ülalpeetavate arvuga perekonnas. Parandada tuleb kogu sotsiaalhooldussüsteemi töökorraldust, et kaoksid pensionijärjekorrad ja abivajajad ei peaks tundma end alandatuna bürokraatlikust asjaajamisest.*



Pensionäridele mõeldes rõhutab Laar, et pensioniseadus tuleb taaskendada, muutes seda sisu osas vastavaks riigi majanduslikele võimalustele. Noortele peredele on vaja luua perekapital, et anda võimalus saada laenu iseseisva elu alustamiseks, rääkis Laar täiendavate sotsiaalotstarbeliste struktuuride loomise plaanidest (lisa 1 lõik 42).

Majandusolukord ja selle parandamine haakub Laari kõnes nii ettevõtjatele kui puudustkannatavatele ühiskonnarühmadele suunatud ühises sõnumis. Laar nimetab maksusüsteemi väljatöötamise vajadust mõlemas kontekstis – soodne maksusüsteem ettevõtlusele, mis annab võimaluse investeringutele suunatud kulutuste mahaarvamiseks maksustatavast tulust ning mis samas võtab arvesse üksikisikute maksuvõimet. Nimelt ütleb Laar, et üksikisiku tulumaks tuleb muuta proportsionaalseks ning maksuvaba miinimum peab arvestama ülalpeetavate arvu perekonnas (lisa 1 lõik 32).

Laar tunnetas vajadust eraldi tähelepanu pöörata nõ „endistele“, sealhulgas nõukogudeaegsetele töoinimestele, kellele ülesehitatavas riigis toimuvad muutused võiksid olla ebakindlust, riigi suhtes usaldamatust või arusaamatust tekitavad. Laar rõhutas oma kõnes, et tema valitsuse eesmärk on **ühendada erinevaid kogemusi, põlvkondi ja elusaatusi** (lisa 1 lõik 59). Laar toonitas, et valitsusparteidele edu toonud valimisloosung „Plats puhtaks“ on kaugelt mitte destruktiivne, vaid märgib uut mõtteviisi, mille eesmärk on Eesti riik üles ehitada (lisa 1 lõik 57). Laar lõpetabki oma kõne üleskutsega ühtsusele ja ühisele tegutsemisele (lisa 1 lõik 62).

*Praeguses raskes olukorras on Eestile vajalik kõigi poliitiliste jõudude koostöö. Valitsus on selleks valmis ning loodab, et konstruktivne dialoog kujuneb Eestis lähituleviku üheks märksõnaks. Meie eesmärk on juhtida seda maad ühisel jõul ja tahtel, kogu rahva ja Eesti hüvanguks.*

Oluline ühiskonnagrupp, kelle suunal peaminister Laar 1992. aastal valitsuse mõtteid tutvustas olid Eesti **mitte-eesti rahvusest elanikud**. Peaminister rõhutas ühelt poolt Eesti soovi kujundada lojaalne elanikkond (lisa 1 lõik 11), teisalt, et valitsus on valmis toetama praktiliselt neid Eesti elanikke (mainides konkreetselt venelasi ja ukrainlasi), kes soovivad ajaloolisele kodumaale pöörduda (lisa 1 lõik 12). Laar rõhutas, et valitsus, lähtudes põhiseaduse mõttest eesti rahvuse ja kultuuri säilimise tagamiseks, kaitseb kõigi Eesti elanike õigusi ja vabadusi, sõltumata nende rahvusest, usutunnistusest, keelest või kodakondsusest

(lisa 1 lõik 11). Laar ei välistanud seega ka muurahvuseliste elanike Eestisse jäämist, kuid toonitas elanikkonna lojaalsuse ning ühiskonda integreerumise nõuet, lisades, et riik on eri kultuuridest pärit inimestele valmis tagama kultuurautonoomia (lisa 1 lõik 14).

*Eesti tulevikule on oluline Eestisse püsima jäävate mitte-eestlaste integreerumine Eesti ühiskonda ja kultuuri lojaalse vähemusrahvusena. Taastada tuleb uuendatud kujul rahvaste kultuurautonoomia.*

Mart Laari 1992. aasta kõnes oli uue ühiskonnakorralduse ülesehitamisest rääkides oluline aspekt **kodanikuühiskonna organisatsioonide ja aktiivse kodanikkonna** arendamisel. Laar ei maininud veel konkreetseid ühendusi, väljaarvatud ka varasemas ühiskonnakorralduses leidunud töövõtjate organisatsioonid, kuid toonitas, et toimiva ühiskonnata, sealhulgas vaba ajakirjanduseta ei ole ka valitsuse läbiviidavad reformid lõpuni teostatavad (lisa 1 lõik 45, 46).

*Valitsus on veendunud, et eelmainitud reforme on raske, peaaegu võimatu teostada, kui Eestis ei taastu lähemas tulevikus tsiviilühiskond. Põhiseaduses garanteeritud õigused ja vabadused tuleb tagada konkreetsete seadusandlike aktidega. Rahvale tuleb luua rohkem võimalusi aktiivseks osavõtuks ühiskonnaelust. Taastada tuleb demokraatlikule ühiskonnale omased struktuurid, alates töövõtjate ja tööandjate organisatsioonidest ning lõpetades kõikvõimalike seltside ning rahvahariduslike ühingutega. Hoolikalt tuleb järgida ja kaitsta ajakirjanduse vabadust.*

Laar tuleb ühiskonna avatuse ja ühiskonnaliikmete aktiivsuse vajaduse juurde kõne lõpetades veelkord tagasi, toonitades, et valitsus kavatseb olla oma tegevuses avatud nii otsustusprotsesside kui valitsusasutuste töö osas (lisa 1 kõik 61).

*Igal kodanikul või ühiskondlikul liikumisel peab olema võimalus tutvuda otsustusprotsessiga, saada informatsiooni valitsusasutuste tegevusest.*

Laari kõne 1992. aastal viitab **kultuuriringkondade** tugevale arvamusiidri positsioonile taasiseseisvumise järgses Eestis. Noore peaministri pöördumine kultuuriinimeste poole ei ole pelgalt soov kinnitada riigi ühtseid eesmärgi, kultuuri- ja hariduselu järjepidevuse hoidmist või bürokraatiasüsteemi ümberkorralduste vajalikkust. Laar toonitab kultuuriinimeste kaasatust valitsusse ja nende huvide esindatust valitsusliikmete kaudu. Pareerimaks kultuuriringkondade kriitikat valitsuse suunal ütleb Laar, et kultuuriringkonnad peavad saama oma valdkonnas enam sõnaõigust ning senist bürokraatiat tuleb vähendada ja valdkonna

eksperdid peaksid senisest aktiivsemalt lülituma rahvusvahelistesse projektidesse (lisa 1 lõik 48, 49, 51):

*Oleme veendunud, et kultuuri edendamiseks pole vaja luua võimsat bürokraatiaaparaati ning kõikvõimalikke komisjone, vaid hoopis vähendada bürokraatia- ja valitsusepoolset suunamist. Valitsus on veendunud, et riik peab leidma vahendeid ja ressursse, tagamaks kultuuri ja hariduse püsimise ning vaba arengu ka praegustel rasketel aegadel. Kultuuri- ja haridussfääris tuleb läbi viia põhjalikud ümberkorraldused, vähendades seal bürokraatiat ning andes kultuuri- ja teadusküsimuste lahendamise vastavate alade esindajate pädevusse.*

## **Väärtused**

Mart Laari ja tema valitsuse ametisse astumise kõne 1992. aastal kandis üht suurt väärtust ja mõtet – Eesti riigi arendamiseks või nagu ta oma kõnes sõnastas *Eesti uuendamiseks ja edendamiseks* (lisa 1 lõik 1). Selleks kirjeldas Laar erinevaid riigi arengus olulisi protsessiväärtuseid, riigistruktuurides vajalikke korraldusi ja arendustegevusi. Et kogu valitsuse tegevusel pidi olema selge riigiehituslik eesmärk, siis väärtused iseeneses või nõ pehmed väärtused Laari kõnes sellest lähtuvalt praktiliselt ei väljendunud. Väärtused kui eesmärgid, mida Laar väljendas, olid riiklus, areng, reformivajadus, julgeolek, koostöövalmidus ja –võimelisus, rahvusvaheline tunnustus, aktiivne välispoliitika, erastamine ja välisinvesteeringud, tasakaalus riigieelarve, majanduslik kindlustunne ja hakkamasaamine, madal maksukoormus ja turumajandus, õigusriik ja seaduskuulekus, kõigi kaasmaalastega arvestamine – kõigil sellel oli eesmärk korraldada riigielu nii, et esimesed raskused nagu eelolev talv ja seonduvad kütteprobleemid saaks üle elatud ning kord ja toimimine riigis kindlustatud.

Mõnevõrra erandiks eelkirjeldatule võiks pidada uue maailmavaatega haakuvaid väärtusi nagu riigivalitsemise avatus ja demokraatlikud vabadused. Samas tuleb tähele panna, et Laar käsitleb oma kõnes 1992. aastal ka demokraatiat ja valitsemise avatust eesmärgiväärtuste, mitte ühiskonna loomuliku osana, toonitades, et nendeni tuleb jõuda, sest need on vajalikud arenguks. Laar toonitab, et reforme on raske, peaaegu võimatu teostada, kui Eestis ei taastu lähemas tulevikus tsiviilühiskond ja lisab (lisa 1 lõik 45).

*Põhiseaduses garanteeritud õigused ja vabadused tuleb tagada konkreetsete*

*seadusandlike aktidega.*

Ka rahvuslus oli Laari kõnes paralleelselt eesmärk ja väärtus iseeneses. Rahvuslus on Laari kõnes seotud maapiirkondade arengu ja eestlaste poolt asustatud alade laiendamisega. Ilmselt võib siit lugeda välja viidet Ida-Virumaale, sest Laar näeb eestlaste asumist kõigis Eesti piirkondades seoses Eesti riikluse kindlustamisega (lisa 1 lõik 36).

*Maapiirkonnad on eesti rahva ja kultuuri tugiala. Eesti riigi püsimiseks tuleb arendada eestlaste asustust kõikides Eesti piirkondades.*

### **Kokkuvõttev iseloomustus**

Mart Laari kõne on orienteeritud suurele riigiehituslikule tööle, loetledes ülesandeid, mida valitsus selleks esmajärjekorras täitma hakkab. Nii kõne väärtusruum kui ka kõnes tähelepanu saanud ühiskonnagrupid olid seotud valitsuse ehitusliku eesmärgiga ning sestap oli kõnes ülekaalus ka ratsionaalne keelekasutus. Peaminister viitab eelseisvatele raskustele ning kinnitab nende teadvustamist ja neile vastu astumist, rääkides kiiretest sammudest, millele ei ole vastuvõetavat alternatiivi. Patriootlikku meeleolu loodi kõnes küll viidetega ajaloole, järjekestvusele, kuid pateetikat ei arendatud kuigivõrd – kõne hoiak oli asjalik ja tööle häälestunud nagu ilmselt kõne eesmärk ühiskonnale. Pidi 1992. aastal ju kogu ühiskond, mitte ainult valitsus, riigiehitusele keskendama. Siin ongi huvitav täheldada, et Laar loetleb ettevõetavaid tegevusi just valitsuse poolelt, ühiskonnale aga ülesandeid samaväärselt ei seata – kodanikkond ning elanikkond laiemalt on jäetud ootavasse positsiooni, kellele valitsus kujundab tingimused, võtab vastu seadused, korraldab struktuurid. Isegi kütte on valitsus valmis elanikele vaat et ise korraldama. Selles osas peegeldab Mart Laari kõne ilmselt sotsialistliku ühiskonna ootuste mustrit ning Laari üleskutse sotsiaalühiskonna loomiseks on igati kohane – et julgustada ühiskonnaliikmeid olema aktiivsed ühiskonnaelu ja ennast ümbritsevat ka ise korraldama.

Laari kõne keskmes on riigiehitusega taotletavad majanduslikud eesmärgid ühiskonna ja riigi stabiliseerimiseks – ettevõtluse areng, omanikeringi kujunemine, väliskapitali leidmine, maksusüsteemi kujundamine ning maksude laekumise ja riigieelarve tasakaalu tagamine. Väärtusruumi ümberkorraldustele või suundumustele viiteid kõnes on vähe – need, nagu

öeldud, on rakendatud eesmärgiväärtustena, riigi stabiliseerimise ja majandusliku kindluse saavutamise eesmärgil.

Ka kõnes käsitletavad välispoliitilised aspektid on suunatud riigi stabiilsuse tagamisele – IMFi reeglitest kinnipidamine, välispoliitika aktiveerimine ja Eesti lähenemine maailmale, et lõpeks aastakümneid kestnud eristatus (lisa 1 lõik 52).

Valitsuse eneselegitimeerimise eesmärki, lisaks loetletavatele ülesannetele, mis püüavad põhjalikult katta eri ühiskonnavaldkondade spektrit (jättes olukorda arvestades mõistetavalt kõrvale sotsiaalteemad elukvaliteedi osas ja keskendudes neile esmase hakkamasaamise aspektist), kannavad ka valitsuse liikmete ja meeskonna tutvustamine kõnes ning kõne alguses ja lõpus kasutatud kinnitused: valitsus hakkab vastutama *Eesti käekäigu eest, tegutsema ühisel jõul ja tahtel kogu rahva ja Eesti hüvanguks* (lisa 1 lõik 2, 62).

### **3.1.2. Tiit Vähi 05.04.1995**

#### **Kontekst**

Tiit Vähi poliitika-eelsest taustast rääkides kasutati vahetult Eesti taasiseseisvumisele järgnenud ajal tihti määratlust „Valga autobaasi (endine) juht“. 1995. aastal peaministriks saades oli Tiit Vähil ratsionaalse, sealhulgas ratsionaalse majandusnimega maine aga mitte niivõrd selle poliitikasse siirdumise eelse ametikoha, vaid 1992. aastal esimeste taasiseseisvumise järgsete Riigikogu valimiste eel peetud üleminekuvalitsuse transpordiministri (transpordiminister 03.04.1990 - 16.04.1991, transpordi- ja sideminister 16.04.1991 - 29.01.1992) ja hilisema üleminekuvalitsuse peaministri positsiooniga (30.01-21.10.1992). Tiit Vähi saamine üleminekuvalitsuse peaministriks seostus Eesti avalikkusele tema eelkäija Edgar Savisaare valitsuse majandusmeetmete, talongide ja normeeritud rahvatarbekaupade aja muutmisega. Just Tiit Vähi valitsusjuhiks oleku ajal viidi Eestis 1992. aasta suvel läbi rahareform, loodi erastamisagentuur ning võeti selgeltväljendatud suund turumajandusele.

## Valitsuse positsioneerimine eelkäija suhtes

Ülekaaluka Riigikogu valimiste võidu järel Koonderakonna ja Maarahva Ühenduse liidrina Riigikogu toetust taotlevas kõnes kultiveeris rõhutatult ratsionaalset suunda oma peaministrikõnes ka Tiit Vähi ise, pidades ühe siinvaadeldutest lühima peaministrikõne. Vähi märkis eelkäijate suunal kriitiliselt, et kuna sõnu on poliitikas niigi tehtud, ei hakka ta valitsuskoalitsiooni programmilisi põhiseiskohti kordama – need on juba avaldatud ja kohalviibijatele laiali jagatud. Peaministrikandidaat Vähi kirjeldas oma kõne Riigikogu ees hoopis kui *mõningaid mõtteid, mida peab Eesti poliitikas tähtsaks* (lisa 2 lõik 3, 4).

Tiit Vähi esinemine Riigikogus kinnitas tema ja tema juhitud partei kindlat positsiooni Riigikogus. Nagu eelpool kirjeldatud, oli valimistel saavutatud ülekaal oli veenev ning Koonderakond ja Maarahva Ühendus sai oma 41 häälega Riigikogus valida endale partneri, keda nägi sobivaimana. Selleks oli valimistel kolmanda tulemuse saavutanud Keskerakond, kelle valiku osas mainib Vähi oma peaministrikõnes, tehti otsus pärast *valimistulemuste esialgset analüüsi* (lisa 2 lõik 2). Tolleaegsest meediast on teada, et võimalike partneritena kaaluti 1995. aasta Riigikogu valimiste järel Edgar Savisaare juhitud Keskerakonna kõrval ka Reformierakonna ja Siim Kallase ning Isamaa ja Mart Laari kandidatuuri (vt nt Roopalu 1999: 55-53).

Teine oluline kontekstiline aspekt, mis Tiit Vähi kõnes väljendub ja millele viitab ka Koonderakonna ja Maarahva Ühenduse koalitsioonipartneri valik, on tema varasem aktiivsus Rahvarindes. Vähi väljendas oma peaministrikõnes läbivalt rahulolu positiivse järjepidevuse üle Eesti juhtimises ja poliitikas, viidates positiivse järjepidevuse osas ka eelnenud peaministrite, Mart Laari ja Andres Tarandi, valitsustele ja nende poliitikale näiteks majandus- ja välispoliitika küsimustes (lisa 2 lõik 4, 5). Siiski väljendab Vähi oma esinemises peamiselt kindlust Riigikogu valimiste järel saadud rahva mandaadi osas, mis tema kõnes esitatud vaate kohaselt oli eesti rahva poolt antud iseseisvuse taastamise eesotsas olnutele (lisa 2 lõik 9, 11), kellelt opositsioonist võimule naastes oodatakse seniste oskamatute juhtide tegematajätmist ja mõistmatuse parandamist (lisa 2 lõik 7, 8, 9).

*5. märtsil valis Eesti rahvas Riigikogusse tagasi need poliitilised jõud ja inimesed, kes olid iseseisvusvõitluse liidrid, kes töötasid siin saalis ja valitsuskabinetides ka siis, kui intrid ründasid Toompead, kui vallandusid poliitilised streigid ja tankid lähenesid Tallinnale* (lisa 2 lõik 11).

Vähi ei piirdu ühekordse rõhutamisega, et pärast 1992. aasta Riigikogu valimisi ametis olnud valitsused ei ole piisavalt teinud Eesti riigi ja Eesti inimeste heaks. Pigem on see tema kõne siduv leitmotiiv – Vähi toonitas kõnes eri sõnastuses ja ka viitamisi läbivalt, et Koonderakonna ja Maarahva Ühendus koos Keskerakonnaga on saanud Eesti rahvalt valimistel veerand miljonit häält ning see on kinnitus, et rahvas on eelkäijate oskustes ja tehtus pettunud ning pöördub taas tagasi asjatundlike riigijuhtide poole.

Kui 1992. aastal rääkis Mart Laar valitsuse toest kodumaale tagasi pöörduda soovivatele eri rahvustest Eesti elanikele, siis 1995. aastal oli juba selge, et äraminejaid pärast Vene vägede lahkumist Eestis ei lisandu just palju. Tiit Vähi esitas ka siin oma valitsuse ratsionaalse vaate rahvastikupoliitikale, nimetades valmidust koostööks vene fraktsiooniga Riigikogus (lisa 2 lõik 18), aga ka valitsuse soovi stabiilsete poliitiliste suhete sisseseadmiseks Venemaaga (lisa 2 lõik 16, 17).

Vähi taustaks on ka tema peaministriajale eelnenud õpingud Saksamaal, mille mõju peegeldub ühtlasi tema peaministrikõnes. Vähi kõne interdiskursiivsuse näited ja tsitaadid pärinevad Saksamaalt – Bismarcki poliitilistest tõekspidamistest. Vähi kasutab just riigijuhtimise põhialustele viitamisel kinnitavana väidet Bismarckilt: riigi probleemid lahenevad iseenesest, kui maksta korralikku palka politseinikele ja õpetajatele (lisa 2 lõik 19).

Kui Mart Laar rääkis oma 1992. aasta kõnes vastutusest Eesti ees, siis Vähi toonitas eelmiste valitsuste suunal öeldud kriitiliste sõnade järel, et usub kõiki [poliitikuid] *oma rahvale head* soovivat ning avaldas lootust, et tema valitsusajaga algav taasiseseisvunud Eesti uus arengujärk kulgeb konstruktiivses koostöös kõigi Riigikogu liikmetega (lisa 2 lõik 22, 23).

*Usun, et me kõik soovime oma rahvale head ning meie põhieesmärgid on ühised. Erineda võivad ainult teed ja meetodid, mida üks või teine erakond nende eesmärkide saavutamiseks tähtsaks peab.*

### **Kõne teemad ja sihtrühmad**

Nagu eelnevalt esile toodud, pöörab Tiit Vähi oma kõnes tähelepanu sellele, et taasiseseisvumise järgses Eestis on **majanduslik ja sotsiaalne elustandard** langenud ning

see on tema sõnul põhjustanud hulga murettekitavaid tendentse, mida ta kõnes loetleb (lisa 2 lõik 7):

*Reformide sotsiaalne hind on olnud ränk, elatustaseme langus, sündimuse vähenemine, suremuse kasv, ebaühtlane areng, kuritegevuse järsk kasv*

Siiski ei keskendu Vähi sotsiaalteemale pikemalt ning rääkides konkreetsetest ühiskonnarühmadest, pöörab põhitähelepanu oma kõnes riigi ülesehituslikele teemadele. Tiit Vähi selgitab, et politseis ja koolielus on *kujunenud kriisilähedane olukord* (lisa 2 lõik 8). Rõhutades, et tema valitsuse jaoks kolm olulist valdkonda on turvalisus, haridus ja maarahva kindlustunne, kinnitab Vähi **politseinike ja õpetajate** palkade tõstmise vajadust. Ta leiab, et nende töökohtade prestiiži tõstmiseks ja seeläbi Eesti riigi iseseisvuse aluste kindlustamiseks tuleb rakendada terve abinõude süsteem. Viidates Bismarckile selgitab ta (lisa 2 lõik 19):

*Juba Bismarck väitis, et riigi kohus on maksta korralikku palka politseinikule ja õpetajale, siis lahenevad muud probleemid iseenesest. Loomulikult pole asi ainult palgas. Tuleb rakendada terve abinõude süsteem õiguskaitse ja kooli prestiiži tõstmiseks, sest kriis neis valdkondades ähvardab meie iseseisvuse aluseid.*

**Maarahva olukorra parandamisest** rääkides märgib Vähi, et ta on liberaalse majanduspoliitikuna küll põllumajandusliku tootmise dotatsioonide vastu, kuid tõdeb samas, et põllumajandus on kogu maaelu alus ja vajab seetõttu toetamist. Juba kõne algul on Vähi märkinud, et maarahvas tunnetab olukorra raskust ning seniste valitsuste mõistmatust eriti teravalt (lisa 2 lõik 8). Vähi sõnul on maapiirkondade tootmise eesmärk laiem kui tootmine iseeneses, eesmärk on tööhõive ja kogu elu kindlustamine maal. Kinnitamaks veelgi maapiirkondade toetamise vajadust ja plaani, seob Vähi Eesti tasakaalustatud arengu ka Eesti kaitsevõimega (lisa 2 lõik 20).

Ühena vähestest peaministrikandidaatidest pühendab peaminister Vähi eraldi tähelepanu ka **Eesti rahvussuhetele**. Vähi on siinkohal kirjeldav ja ei anna konkreetseid lubadusi ei eestlastest ega mitte-eestlastest rahvusrühmadele. Pigem paistab päevakorrapunkt olevat samapalju suunatud välissihtrühmadele kui siseriiklikuks tarbimiseks. Vähi tõdeb, et rahvusküsimust on tõstatatud rahvusvahelisel tasandil, kuid et mitte-eesti rahvusest kodanikkond on esindatud ka uues Riigikogus, usub ta head koostööd vene fraktsiooniga ning kodurahu säilimist edaspidigi. Vähi kinnitab ka eraldi, et rahvusküsimus ei ole Eesti kodanikkonnas terav probleem (lisa 2 lõik 18).



*Olen kindel, et koostöös vene fraktsiooniga Riigikogus on võimalik leida lahendusi probleemidele, mille üle tunneb muret just see osa Eesti Vabariigi kodanikest. On hea, et rahvusküsimust kui teravat poliitilist probleemi Eesti kodanikkonna seas ei eksisteeri. Olen veendunud, et koostöö ja kodurahu säilib ka edaspidi.*

## **Väärtused**

Tiit Vähi kõnes väljenduvad väärtused liigituvad pigem instrumentaalsete väärtuste alla – nende kaudu saavutatakse siht, mille poole ollakse teel. Vähi kõnes on sihte mitu. Esiteks **legitimeerida ametisse astuv valitsus, keda suur osa avalikkusest, hoolimata Vähi toodud valimistulemuste vaieldamatust suurusest (lisa 2 lõik 9), pidas siiski „endiste“ võimule naasmiseks.** Tiit Vähi kõnes väljenduvad ja peamiselt kasutatavad valitsust legitimeerivad väärtused on koostöövalmidus, teovõimelisus, Eesti juhtimise ja poliitikate järjepidevus, asjatundlik riigijuhtimine. **Juhtimisega seotud väärtused** põhinevad peamiselt Vähi kõnes väljendunud mõttekäigul, et senine riigijuhtimine ei ole olnud piisavalt sihikindel ja kompetentne (lisa 2 lõik 7).

*/.../ suurte ühiskondlike murrangutega paratamatult kaasnevaid nähtusi on aga süvendanud tegematajätmised ja oskamatus.*

Vähi koostöö- ja teovalmidus seostuvad nii valitsusliidu kui opositsiooni ja kogu ühiskonnaga. Vähi viitab siin moodustatava valitsusliidu teenetele ja kogemustele Eesti taasiseseisvumise käigus (lisa 2 lõigud 4, 5, 10, 11). Teine keskne, paljuskki ka valitsuse ametisseastumist legitimeerivana kasutatud väärtus, millele Vähi oma kõnes apelleerib, on **demokraatia**. Demokraatlike väärtuste mainimine toetab Vähi retoorika näitel valitsuse ametisseastumist eelmiste koalitsioonide asemele (lisa 2 lõik 12).

*Normaalses poliitilises elus on enesestmõistetav jagunemine koalitsiooniks ja opositsiooniks.*

Demokraatia, rahva valik ja toetus ametisseastuvale valitsusele haakub ja põimub ka **avatud riigivalitsemine**. Siin on keskseks juba mainitud avalikkuse toetus valitsusele, aga ka avaliku arvamuse informeerimine valitsuse ning poliitiliste ringkondade tööemärkidest. Näiteks räägib Vähi, et valitsuse eesmärk on jätkata valitsuse seniste välispoliitika

põhisuundumustega (lisa 2 lõik 5), kuid jõuab seejärel tõdemuseni, et kuigi Eesti strateegiline põhisuundumus on liituda Euroopa Liiduga (lisa 2 lõik 14), on soovi nii ELi kui NATOga liitumiseks seni väljendanud ainult poliitikud (lisa 2 lõik 15). Vähi kinnitab, et kui liitumine on reaalsuseks saamas, tuleb demokraatia põhimõtteid järgides küsida ka rahva arvamust ning selgitada, et liitumine on õige ja ainuvõimalik (lisa 2 lõik 15).

*On selge, et kui liitumine peaks muutuma reaalsuseks, tuleb Euroopa demokraatlike riikide tava kohaselt ka Eestis korraldada referendum. Valitsuse ülesandeks jääb sel juhul rahvale põhjalikult selgitada integreerimiskursi õigsust ja ainuvõimalikkust.*

Eelkirjeldatud väärtuste kaudu juba samuti viidatud on **riigi arengutega** seotud väärtused. Reformivajadus, majandusareng, aga ka **majandusvõimalustega seostuv sotsiaalne hoolivus** haakuvad Vähi kõnes Eesti inimeste majandusraskustega. Kuigi Vähi oma valitsuse otseste majandusprogrammide kirjeldamisega ei tegele, öeldes, et see on kirjas valitsusleppes (vt lepe), peaministri kõnes täidab majandustegevustele ja nende vajadusele viitavat rolli sotsiaalsete probleemide kirjeldamine ning seeläbi riigi sotsiaalse hoolivuse vajaduse rõhutamise. Vähi toonitab, et vaieldamatult kiire majandusareng ja reformid on tänu seniste valitsuste tegematajätmistele ja oskamatusetele põhjustanud Eestile ränga sotsiaalse hinna ja loetleb raskusi, mis inimesi on tabanud (lisa 2 lõik 7):

*/.../ elatustaseme langus, sündimuse vähenemine, suremuse kasv, ebahühtlane areng piirkonniti, kuritegevuse järsk kasv.*

Vähi rõhutab majanduse eri aspektidest rääkides järgmist kesket väärtust oma esinemises – **asjatundliku riigivalitsemise olulisust**. Ta toonitab, et *tuleb langetada selliseid majanduspoliitilisi otsuseid, mis tagaksid kogu Eesti tasakaalustatud majandusliku arengu* (lisa 2 lõik 20) ning jõuda sellise majandussituatsioonini, kus riigi *sotsiaalne ja kultuuriline infrastruktuur ei tundu enam ebalooslikult suur* (lisa 2 lõik 21).

Majandusarengute väärtustamise oluline aspekt Tiit Vähi kõnes on seotud **Eesti majanduse positsiooniga rahvusvahelises kontekstis**. Seda näeb ja peab Vähi oluliseks **Venemaalise majandustegevuse** kontekstis. Vähi märgib oma kõnes, et mitmed ettevõtted on huvitatud Eestist Venemaaga suhtlema ja konkurentsivõitlusest Venemaa turgude pärast oleks

rumal kõrvale jääda (lisa 2 lõik 16). Vähi vaatega välismajandusele haakub vajadus vähemalt pragmaatilisteks kaubandussuheteks Venemaaga. Vähi näeb Venemaa-suunalises tegevuses väärtust tõusmas ning väljendab usku ka Venemaa demokraatlikesse arengutesse ja Eesti poliitikute suhete tihenemisse oma Venemaa kolleegidega (lisa 2 lõik 17).

*Loomulikult eeldab see stabiilseid poliitilisi suhteid idanaabriga. Pean vajalikuks Eesti selgemat toetust Venemaa demokraatlikule arengusuunale. Kindlasti on vaja tihendada kontakte Eesti ja Venemaa tipp-poliitikute vahel.*

Muu välissuhtluse osas, nagu öeldud, nimetas Vähi vajalikuna **Eesti julgeoleku kindlustamist Euroopa Liidu ja NATO suunalise lõimumise kaudu** ning Eesti välispoliitilise suuna jätkamist. Ehkki Vähi manitses eelmiste valitsuste majanduspoliitilistele tegemistele viidates enesekiitmisega mitte hoogu sattumast, tunnustas ta Eesti saavutusi rahvusvahelise tähelepanu pälvimisel. Rahvusvaheline tunnustus Eestile on Vähi kõnes oluline nii väljastpoolt tuleva tähelepanu väärtustamise kui välismaailmale arvestavaks partneriks arenemise soovi kaudu (lisa 2 lõik 13, 14):

*Maailma tähelepanelik ja heatahtlik suhtumine Eestisse on saavutus, millel on oma osa kõigil viimastel valitsustel. /.../ Integreerumist Euroopa struktuuridega ei tohi mõista kui lihtsalt juurdepääsu võimalust euroopalikele hüvedele. Eesti peab muutuma Euroopa riikidele arvestatavaks partneriks.*

Vähi märgib ka teemat, millega seoses Eesti suunaline rahvusvaheline tähelepanu on olnud pigem murelik. Need on rahvussuhted Eestis. Just rahvusvahelise tähelepanu märkimise kaudu teeb Vähi heade rahvussuhete teema oma kõnes olulisemaks ning rõhutab **venekeelse elanikkonna esindatuse tähtsust** Riigikogus ja vajadust valitsuse koostööks vene fraktsiooni liikmetega. Nagu kirjeldatud eespool, kinnitab Vähi oma peaministrikõnes kogu ühiskonnale, aga ilmselt vastuseks ka rahvusvahelistele küsimustele, et rahvusküsimus ei ole Eestis poliitiline probleem (lisa 2 lõik 18).

## **Kokkuvõte**

Tiit Vähi kõne puhul on tegemist mitte niivõrd valitsuse plaane tutvustava kui imagoloogilise kõne näitega. Vähi viitab, et kuna valitsemise programmilised seisukohad on avalikult teada, et näe ta vajadust teha sõnu nende selgitamisel ja keskendubki Eesti poliitilise lähiajaloo kirjeldamisele, meenutades enda ja koalitsioonipartnerite olulisi teeneid Eesti taasiseseisvuse ajaloos. Vähi peaministrikõne keskendub mahult suures osas valimisvõidule ning selle kaudu ametisse asuva valitsuskoalitsiooni pädevuse kinnitamisele. Ka kõne kesksed väärtused on seotud valitsuse ametisse astumise legitimeerimisega läbi selles proportsionaalselt märkimisväärt ruumi saanud riigijuhtimisega seotud kompetentsiväärtuste kinnitamisele.

Teine läbiv suund lisaks valimisvõidu toonitamisele oli Vähi kõnes kasutatud kriitika eelkäijate tehtu osas. Vähi näeb seniseid Eestis läbiviidud reforme seoses ühiskonnas valitsevate murettekitavate tendentsidega (elatusaseme langus, kõrge suremus, ebaühtlane piirkondlik areng, kuritegevuse kasv). Siiski kinnitab Vähi, et tema valitsus jätkab eelmise valitsuse suunda turumajanduslike reformide ja välispoliitika osas ning toob välja mõned valitsuse jaoks olulised teemad valitsusprogrammist: turvalisus, hea haridus ja kindlustunde tagamine maarahvale.

Rahvusvaheline suund Vähi kõnes kinnitab soovi jätkata aktiivsust NATO ja Euroopa Liidu suunal ning samas tihendada suhteid Venemaaga, edendamaks ida-suunalist kaubavahetust.

Hoolimata teravast kriitikast oma valitsuse eelkäijate suunal kutsub näeb Vähi oma kõnes võimalusi ja vajadust tihedaks koostööks ka opositsiooniga, toonitades enda valitsuse tutvustamisel juhtimise kompetentside kõrval tähtsal kohal oleva riigiarengu olulisust kõigi Eestis tegutsevate poliitiliste jõudude jaoks.

### **3.1.3. Mart Laar 22.03.1999**

#### **Kontekst**

Mart Laar oli 1999. aastal oma partei Isamaaliidu peaministrikandidaat ning oli juba peaminister olnud (1992-1994). 1999. aastal langes koalitsioonipartnerite ja ennekõike

Vabariigi Presidendi otsus Laari kui Isamaaliidu peaministrikandidaadi kasuks ilmselt seetõttu, et Riigikogu valimistel Isamaaliiduga võrdse tulemuse saanud Reformierakonna peaministrikandidaat Siim Kallas oli küll vahetult valimiskampaania lõpul õigeks mõistetud kurikuulsa kümne dollari tehingu kohtuasjas, kuid ei olnud lõplikku kindlust, kas prokurör kaebab kohtuotsuse edasi või mitte. Sellises olukorras sai Reformierakonna esimees ja peaministrikandidaat Kallas valitsuses rahandusministri koha ning peaministri positsioon sai Laarile.

Nagu eespool märgitud, oli valimistel suurima häältesaagi saanud Keskerakond. Vabariigi President aga, arvestades juba enne valimispäeva avalikult teada olnud Isamaaliidu, Reformierakonna ja Mõõdukate valmisolekut valitsuskoalitsiooni moodustamiseks ning kinnitusi, et Keskerakonnaga koostööd ei tehtaks, Keskerakonnale ja selle esimehele Edgar Savisaarele valitsuse moodustamiseks ettepanekut ei teinud. Hoolimata sellest, et meediasse jõudis ka Reformierakonnale Keskerakonna poolt (väidetavalt) tehtud koostööettepanek, kinnitasid Kolmikliidu moodustajad avalikkusele vankumatut koostöötahet <sup>15</sup>.

### **Valitsuse positsioneerimine ja sihiseaded**

Eelkirjeldatu tõttu on alates 1992. aastast kõigi Riigikogu koosseisudesse kuulunud ja varasem peaminister Mart Laar kõnega 22. märtsil 1999 oma valitsust tutvustades imagoloogiliselt tugeva ühisrinde eesotsas. Korraks olid avalikkuseni jõudnud ka kahtlused, kas Laar oli enda parteis ikka ainus peaministrikandidaat, kuid vaid korraks – Laar oli oma partei peaministrikandidaat läbi valimiskampaania ja jäi selleks. Laar sai avalikkusele kinnitada oma kogemust poliitiku ja peaministrina ning senistest poliitilistest möödalaskmistest ja 90ndate alguse valitsuse kogemusest õppimist ning astuda pjedestaalile, et selgitada, kuidas astub valitsus vastu majandusseisakule, alalaekumisele riigieelarves, korruptsioonile, põhimõttepuudusele – probleemidele, mis tõstasid valimiskampaania käigus ning seda saatnud arvamusiidrite-vaatlejate analüüsides <sup>16</sup>.

---

<sup>15</sup> Urmas Paet: „Savisaar peibutas Kallast peaministrikohaga“ Postimees lk 1, 16. märts 1999

<sup>16</sup> vt nt Andrei Hvostov, Eesti Päevaleht 6. märts 1999 lk 2 „Valimiste põhiküsimusi“ ja Enn Soosaar, Eesti Päevaleht 6. märts 1999 lk 2

Mart Laar naasmine peaministripositsioonile oli imagoloogiliselt seotud ka reformide jätkamisega. Ta sõnastas oma 1999. aasta kõnes Eesti arengu ja ühiskonna probleemteemad, selgitades nende probleemide lahendamise vajadust ning valmisolekut eelseisvatele väljakutsetele vastu astuda ning märkis seni topanud reformide osas, et ei ole tähtis, kas Eesti valitud tee on *parem- või vasakpoolne, kas on võimalik ühendada Milton Friedmani radikaalset uuendusmeelsust Tony Blairi "kolmanda teega"* (lisa 3 lõik 4). Oluline on Eesti idee, toonitas ta, et reformid tuleb *lihtsalt ellu viia* (lisa 3 lõik 8, 9).

*/.../ tuleb ka lõpetada omandi- ja maareformi lõputu reformimine ning need lihtsalt ellu viia.*

Siiski teatas Laar ka algavast Eesti uuest arengujärgust tema valitsuse juhtimisel – Laar tituleeris seda Ilmar Tõnissoni sõnu laenates *ülesehitava töö ajajärguks* (lisa 3 lõik 19). Ilmar Tõnissoni sõnu laenates ning mõõnast rääkides pigistas Laar aga silma kinni ka varasemate valitsuste algatuste, näiteks 1990ndate keskpaigas alguse saanud Tiigrihüppe projekti osas. Laar märkis siin, et Eesti vajab tervikvaadet ning visiooni ja kuulutas läinud aastakümne taas Ilmar Tõnissoni sõnu laenates küll töörohkeks, aga ideevabaks (lisa 3 lõik 21, 22).

*Läinud aastakümme oli töörohke, aga ideelage. Aga kuna kandvatest mõtetest oli puudu, ei rahuldanud ka töö. Sest üksikülesannete kuigi pingutatud korraldamine ilma tervikvaateta ei võinud õnnestuda. Sellest tervikvaatest aga oli meil puudus.*

Esimene probleem, millest peaministrikandidaat Laar alustas, oli ühiskonnasisese usalduse taastamise vajadus. Laar sõnastas selle kui *riigi ja tema kodanike taaslähendamise*, mis on eelduseks, et Eesti saaks astuda 21. sajandisse. Ehkki Laar ei märgi, kuidas täpselt hakatakse lahendusena pakutud selgitustööd ja kodanikega suhtlemist ellu viima, et neid puudutavad riigi ja omavalitsuse otsused oleks inimestele selged, tõstatas peaminister oma valitsuse ees seisva olulise ülesande – alustada kodanike kaasamist (lisa 3 lõik 4).

*Riigi ja tema kodanike võõrandumine on ju praegu kujunenud Eestile üheks tõsisemaks probleemiks. Koalitsioonileppe sõlminud erakondade kindel veendumus on: kogu meie tegevusel pole mõtet, kui me igal hetkel ei pea silmas Eesti kodanikke, nende huvisid, õigusi ja soove riigi juhtkonnale. Vaid siis, kui riigi ja omavalitsuste otsused ja teod on kodanikele arusaadavad ning nende huvidele vastavad, vaid siis, kui otsuste tegemisse kaasatakse ka need, keda see otsus kõige lähemalt puudutama hakkab, saab Eesti astuda 21. sajandisse kindlustundega oma tuleviku suhtes.*

Kodanike kaasamise ja kodanikega tegelemise kõrval on Laari 1999. aasta kõnes selgelt välja jäetud mittekodanike huvid või ootused. Kogu Eesti elanikkonna haaramine poliitikasse ja poliitikakujundamisse ei ole Laari valitsuse teema ei selle kõneosa näitel ega mujal. See võib olla küll põhjendatav sellega, et Riigikogu saavad valida vaid kodakondsusega isikud ning on loogiline, et kõne pidades pöörduakse just valijate poole, kuid et Laar mainib ka kohalike omavalitsusi, ei ole see võimalik selgitus täielikult piisav – kohalike omavalitsuste valimisel saavad osaleda ka elamisloaga isikud, kes on Eestis elanud vähemalt 5 aastat (kõne pidamise ajal kehtis nõue, et vähemalt viis aastat oli elatud konkreetses kohalikus omavalitsuses). Hoolimata mittekodanike kõrvalejätmisest võib Laari viitest välja lugeda osakesest valimiskampaaniast – kohalike omavalitsuste valimised olid 1999. aastal veel ees ja toimusid 17. oktoobril 1999. Et mittekodanikud Mart Laari tähelepanu ei pälvinud, on selgitatav muu hulgas ka sellega, et Laari juhitava Isamaaliidu profiil on asutamisest alates olnud suunatud konservatiivsele rahvuspoliitikale ning väljastpoolt tulev surve mittekodanike olukorraga tegelemiseks oli võrreldes tema 1992. aasta ametisse astumise ajaga vähenenud.

Teise probleemina, millega valitsus tegelema asub, toob Mart Laar esile töötuse ja vajaduse töötute aitamiseks. Probleem oli selge, sest lisaks aasta esimeste kuude eelarve alalaekumisele (eelarvelaekumisest ja majanduskasvust eraldi) tõusis 1999. aastal ka töötus. Olnud eelnevatel aastatel stabiilselt 10,0-10,4%, tõusis töötus 1999. aastal 12,7%<sup>17</sup>. Laar kasutab kõnes kujundit *ühtheoidev Eesti*, mille kaudu kirjeldab valitsuse eesmärke ja väärtusi (lisa 3 lõik 8, 9).

*Ühtheoidev Eesti peab hoolitsema eluraskustesse sattunud inimeste eest. Me aitame töö kaotanud inimestel uuesti tööd leida aktiivse tööhõivepoliitikaga, ümberõppega ja targema kutseharidussüsteemiga. Me viime lõpule venimajäänud pensionireformi.  
/.../ Maapiirkondadesse uute töökohtade loomine on valitsusliidu üks esmaseid prioriteete.*

Laar väidab, et ühtheoidev Eesti peab hoolitsema eluraskustesse sattunute eest, ükskõik, millised need eluraskused on. Rääkides töötusest, on see Laari kõnes rangelt võttes vaid näide võimalikest eluraskustest, millesse valitsus näeb, et inimesed võivad olla sattunud. Järgmise

---

<sup>17</sup> Täpsemalt statistikaameti andmebaas [www.stat.ee](http://www.stat.ee): <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/Saveshow.asp> (13.06.2010)

näitena eluraskustesse sattunutest nimetab Laar pensionäre, jätkates kohe töötusega tegelemise järel pensionireformi lõpuleviimise vajadusega. Laar nimetab küll, et valitsus soovib arendada ümberõppe ja kutsehariduse võimalusi, et töötuse probleemi leevendada ja ennetada, kuid arvestades riigi rahalist olukorda, ei ole valitsuse plaanides nimetatud võimalikke toetusmehhanisme töötutele. „Ühtehoidva Eesti“ hoolitsus peab mõjuma leevendavalt just töö leidmise, ka ühiskondliku empaatiatunde, kuid mitte töötu staatuses oleku materiaalse leevendamise osas. Laar räägib siiski valitsuse sotsiaalprogrammist, sidudes sotsiaalprogrammid majandusarengu eeldusega ning viidates seeläbi, et ettevõtluse ja majanduse edenedes saavad inimesed „ühtehoidvas Eestis“ paremini, et mitte öelda ise hakkama:

*Majanduse areng on aluseks meie sotsiaalprogrammide elluviimisele. Eesti stabiilne rahasiüsteem ja vaba kaubanduspoliitika on pannud majanduse arengule tugeva aluse. Meie meelest on Eesti edasimineku võtmeteks edukas eksport, avatud ja ausal konkurentsil põhinev majanduskeskkond ning madalate maksude kaudu toetatav ettevõtlussõbralik poliitika (Lisa 3 lõik 8).*

Tööhõive aktiveerimise osas mainib Laar ka eraldi vajadust tööhõive tõstmiseks maapiirkondades. Ka siin ei tooda konkreetseid meetmeid, vaid markeeritakse valitsuse jaoks oluline eesmärk.

## **Sihtrühmad**

Mart Laari 1999. aasta kõnes on valitsuse eraldi tähelepanu saavad ühiskonnarühmad lapsevanemad, ettevõtjad, maapiirkondade elanikud ning õpetajad. Kuigi tegemist on tähelepanuga, mis kinnitab nimetatud ühiskonnagruppidele mõtlemist ja viitab toetustele, siis kõnes valitsusprogrammi tutvustades Laar konkreetseid abinumbreid veel välja ei luba. Viimast teevad peaministrikandidaadid mõne aasta pärast, riigi majanduse edenedes.

Rääkinud Eesti hingestatud tulevikunägemuse vajalikkusest ja sellest, et valitsuse poliitika ühendab efektiivse ja eduka majanduspoliitika sotsiaalse mõõtmega (lisa 3 lõik 4), jõuab Laar mõtteni, et pingutustel ja majandusedul ei ole mõtet, kui saavutusi ei ole kellelegi parandada. Ta tõdeb, et riigipoolsete meetmetega on sündimust keeruline tõsta ning toob välja vajaduse luua vähemalt tingimused **lapse- ja peresõbralikuma ühiskonna** ning piisavate toetuste ja



toetussüsteemi kaudu (lisa 3 lõik 7).

*Laste ja peresõbraliku ühiskonna loomiseks ei ole ükski hind liiga kallis. Laste kasvatamist tuleb väärtustada piisava lapsehooldustasuga, tulumaksuvaba miinimumi sidumisega laste arvuga perekonnas, koolitoetuste tõstmisega ja Eesti Pere Sihtkapitali loomisega lastega peredele oma kodu rajamiseks.*

Teine oluline teema Laari kõnes on majanduse areng ning selle raames pööratakse tähelepanu nii ettevõtjatele kui maapiirkondade elanikele. Laar räägib, et senine majanduspoliitika – stabiilne rahasüsteem, vaba kaubanduspoliitika, ettevõtlussõbralik poliitika ja madalad maksud – on pannud majanduse arengule tugeva aluse. Ka edasimineku aluseks on ettevõtlussõbralik ja aus majanduskeskkond ja edukas eksport. Laar tõdeb siiski, et majanduse arenguks vajalikud reformid on veninud ning lõputu reformimine tuleb lõpetada, et **ettevõtlus** saaks sihikindlalt areneda ning ka maapiirkondadesse uued töökohad kujuneda (lisa 3 lõik 9).

*Eesti stabiilne rahasüsteem ja vaba kaubanduspoliitika on pannud majanduse arengule tugeva aluse. Meie meelest on Eesti edasimineku võtmeteks edukas eksport, avatud ja ausal konkurentsil põhinev majanduskeskkond ning madalate maksude kaudu toetatav ettevõtlussõbralik poliitika. Selleks tuleb ka lõpetada omandi- ja maareformi lõputu reformimine ning need lihtsalt ellu viia. Maapiirkondadesse uute töökohtade loomine on valitsusliidu üks esmaseid prioriteete.*

**Maapiirkondade** olulisusele laiemalt, regionaalpoliitika kontekstis, viitab Laar lisaks ka hiljem, rääkides ühiskonna turvalisusest (lisa 3 lõik 13):

*/.../ kuritegevust ei vähenda ainult võitlus tagajärgedega, vaesust, harimatust, tööpuudust ja narkomaaniat vähendades võtame ühtlasi baasi õiguserikkumistelt. Sellele aitab kaasa ka Eesti senisest ühtlasem areng ja efektiivne regionaalpoliitika, sest kogu Eesti peab elama.*

Taas majanduse vaatevinklist käsitleb Laar 1999. aastal haridusega seotud teemasid ning kinnitab vajadust õpetajate töö väärtustamise parandamiseks (lisa 3 lõik 11). **Õpetajatele** osutatakse tunnustust raskuste kiuste kooli jäämise eest ja kinnitatakse, et pedagoogid teevad vajalikku ja väärikat tööd. Laar kinnitab, et kavatseb peaministrina isiklikult kanda hoolt õpetajate töö väärtustamise eest. Laar küll ei nimeta väärtustamise olemust, kuid kirjeldab kõnes hariduse väärtust ning toonitab selle rahastamise parandamise vajadust (lisa 3 lõik 10).

*/.../ tahan kasutada seda Eesti riigi kõige auväärsemat kõnetooli ja südamest tänada kõiki neid Eesti õpetajaid, kes raskuste kiuste ikka kooli on jäänud ning meie tuleviku kasvatamisega tegelevad. Aitäh teile! Koalitsioonilepingu sõlminud erakonnad on selle leppega lubanud väärtustada õpetajate töö. Kavatsen peaministrina isiklikult kanda hoolt selle lubaduse täitmise eest. (lisa 3 lõik 11)*

## Väärtused

Laari esimese peaministriaja eesmärgid olid tema teise ametiaja alguseks kujunenud nii mõnelgi puhul lisaks eesmärgile orienteeritud väärtusteks olemisele ka väärtuseks iseeneses. Neid võidi veel esitleda kui vahendit kuid näiteks **tasakaalus eelarve** oli selleks ajaks kujunemas ja kinnistumas riigirahanduse stabiilsuse tagamiselt juba märgilise tähtsusega väärtuseks. Teine termaalsete väärtuste hulka kuuluv on Laari kõnes **avatus**, mille kaudu Laar tutvustas oma valitsuse peamisi tõekspidamisi (lisa 3 lõik 5).

*Koalitsioonileppe sõlminud erakondade kindel veendumus on: kogu meie tegevusel pole mõtet, kui me igal hetkel ei pea silmas Eesti kodanikke, nende huvisid, õigusi ja soove riigi juhtkonnale. Vaid siis, kui riigi ja omavalitsuste otsused ja teod on kodanikele arusaadavad ning nende huvidele vastavad, vaid siis, kui otsuste tegemisse kaasatakse ka need, keda see otsus kõige lähemalt puudutama hakkab, saab Eesti astuda 21. sajandisse kindlustundega oma tuleviku suhtes. /.../ 21. sajandi Eesti peab olema avatud, õiglane ja aus.*

Üldiselt võib Laari 1999. aastal ametisse astunud valitsuse tutvustuses eristada kaht suuremat väärtussuunda – **aatelisus, ajalooline järjepidevus ja riigi tulevikuvision** ning teisalt riigi **arengutele suunatud võimekused ja majanduslik edukus**, rahvusvaheline tunnustus ja aktiivsus.

Laari kõne aatelisi väärtusi seob lugu eestlaste vabadusesoovist alates Noor-Eesti rühmitusest tänapäeva, 20. sajandi algusest uue aastasaja künnisele. Laar toonitab, et Eesti on vabaduse saavutanud (lisa 3 lõik 3).

*/.../ täna oleme oma ideaalide täitumisele lähemal kui kunagi varem. Täna on Eesti jälle noor.*

Läbivalt tegeleb Laar kõnes ka Eesti ja eestlaste ambitsioonidega maailma kultuurrahvaste

hulka jõudmisel. Siin on siduvaks elemendiks rahvuse ja riigi arengusuundade leidmine ning ühtne arusaamine, mille poole teel ollakse, mida saavutama peaks. Kõne sisse juhatades ja kõne jooksul hiljemgi toonitab Laar, et ametisseastuva valitsuse koalitsioonilepe on *visioon uue sajandi Eestist* ja väljendab valmisolekut Isamaaliidu, Mõõdukate ja Reformierakonna valitsusega see ellu viia (lisa 3 lõik 4, 17, 18). Kõne lõpuks jõuab peaminister siiski vajaduseni moodustada ekspertide grupp, kuhu oleks kaasatud ka rahvusvahelised eksperdid, et ületada *viimase aastakümne ideelagedus ja väsinud optimism* ning jõuda *tervikvaateni* (lisa 3 lõik 21, 22). Laar ei viita siin küll sõnaselgelt president Lennart Meri üleskutsele leida Eesti Nokia, kuid nii tema kui Vabariigi Presidendi kõne Riigikogus<sup>18</sup> kinnitavad, et Eesti olnuks 90ndate aastate lõpul justkui valmis – riik oli olemas ja käis selle kindlustamine, nüüd sooviti leida täiendav rahvuslik uhkus rahvusriigi kõrvale ja kinnituseks. Just see oli Laari silmis nimetatud (rahvusvahelise) ekspertgrupi eesmärk – selgitada, kuhu maailm koos Eestiga teel on ja sõnastada *Eesti idee* (lisa 3 lõik 22).

*Löömaks läbi järjest avatumas maailmas, peame teadma oma tugevaid ja nõrku külgi, peame paika panema pikemaajalise arengukava selgete põhimõtete alusel.*

Laar pakub ka omalt poolt Eestile arengutee välja, öeldes, et Eesti võimalus võiks põhineda ajaloolistel väärtustel ning oskusel olla *väike, aga tark*. Laar tõdeb, et edu vajab sihikindlat lähenemist ja sõnab, viidates taas ühiskonnas olevatele arenguootustele (lisa 3 lõik 23).

*Eesti Nokia ega muud ettevõtmised sünni tühjale kohale. Nende tekkeks on vaja aastakümneid kestvaid tööd oma rahva kvaliteedi tõstmisel, investeringuid tarkusse ja töökusse.*

Teine väärtussuund Laari kõnes on veelgi otsesemalt seotud riigi ja selle inimeste majandusliku elujärje arendamisega. Laari kõne siduv motiiv on **valitsuse visioon Eestist 21. sajandil**. Laar kinnitab, et tema jaoks on tähtis, et *Eesti elu edeneks ja Eesti elanikel läheks järjest paremini* (lisa 3 lõik 4) ning loetleb, milline uue sajandi Eesti tema ja ta valitsuse silmis peab olema ning nimetab: *inimväärne ja ühtehoidev* (lisa 3 lõik 6), *jõukas* (lisa 3 lõik 8), *tark ja kultuurne* (lisa 3 lõik 10), *turvaline* (lisa 3 lõik 12), *euroopalik* (lisa 3 lõik 15). Need väärtused seostuvad kõik Eesti arendamise, sealhulgas majandusliku järje kindlustamise ja parandamisega.

---

<sup>18</sup> Vabariigi Presidendi kõne IX Riigikogu avamisel 18. märtsil 1999 <http://vp1992-2001.vpk.ee/est/k6ned/K6ne.asp?ID=3929> (06.08.2010)

*Ühtehoidev Eesti* on kujund, mis väljendab Laari kõnes Eesti inimeste solidaarsust. Ühtehoidvus on Laari kõnes eelduseks igatüüpi vabadele individuaalsetele valikuvõimalustele, kogu Eesti arengule ja aadetele vastava Eesti pärandamisele järeltulevatele põlvedele. Teine sarnane kujund, mis Eesti arengule suuna annab ja on katuseks ka märksõnadele *ühtehoidev Eesti*, on valitsuse eesmärk „21. sajandi Eesti“. Laari valitsus kutsub Eestit olema 21. sajandil avatud (lõigud 5 ja 7), õiglane (lõik 5), aus (lõik 5 ja 7), inimväärne (lõik 6) ja ühtehoidev (lõik 5, 6), laste- ja peresõbralik (lõik 7).

Ka **haridus ja majandusedu** on seotud väärtused Laari 1999. aasta kõnes. Laari argumentatsioon on antud nii läbi majandusedu ja arengute taotluse kui ka legendi eestlaste ajaloolisest olemusest – haridus on eestlastele olnud alati prioriteet ning ka praegu ainus võimalus edukas olla ja maailmas läbi lüüa (lisa 3 lõik 10):

*/.../ haridus on eestlaste jaoks alati olnud ülimaid väärtusi. Täna ja eriti homme maailmas saab eriti tähtsaks inimeste õppimisvõime, vastuvõtlikkus uutele ideedele, info hankimise ja kasutamise oskus. Tarkus on meile ainus võimalus maailmas läbi lüüa ja konkurentsivõimelisena püsida.*

Paralleelselt eestluse väärtustega on Laari kõnes tähelepanekav ka väärtused, mis rõhutavad vajadust **Eesti avatuseks maailmale**. Siin on põhjenduseks samuti majandusareng ja maailma arengutega kaasas käimisega kaasnev rahvuslik uhkus. Maailmale avatud olemise väärtustamine on Laari kõnedes nii 1992. kui 1999. aastal erandlik võrreldes teiste siin vaadeldud peaministrikandidaatidega. Laar ütleb (lisa 3 lõik 15):

*maailm meie ümber on kiirelt avarduvas, meist geograafiliselt kaugetes maades toimuv avaldab meile kiiremat ja vahetumat mõju. Eestil pole lihtsalt enam võimalik kõrvale jääda kogu maailma üha enam haaravast integratsioonist ja globaliseerumisest.*

## Kokkuvõte

Mart Laari teise ametiaja kõne on kantud mõttest, et vabaduse aade on saavutatud ning tegeleb Eesti uue arengusuuna otsingutega, reflekteerides Eesti ühiskonnas laiemalt tõstatunud küsimust Eesti oma Nokia olemusest. Laar viitab, et algamas on uus, 21. sajand ja seob vajaduse *hingestava tulevikunägemuse* järele ka sellega, et uue sajandi Eesti saaks olla

senisest parem, kindlam tuleviku suhtes, avatud, õiglane, aus, tark, kultuurne, kodanike huve arvestav, ühtehoidev, turvaline, hoolitsema eluraskustesse sattunud inimeste eest jne.

Laar viitab, et riigikorralduslik ehitustöö on lõpusirgel – rahasüsteem on stabiilne, majandus vaba, seni veninud reformid tuleb tema sõnul aga *lihtsalt ellu viia* ning majandusarengutega edukalt edasi minna. Just majanduse areng on Laari kõne põhjal eeldus ja võimalus ka sotsiaalprogramme ellu viia. Eesti arengutes senisaavutatule ning ka eelkäijate teatud möödalaskmistele viidanud, kinnitab Laar, et Eesti ehitamine ja areng läheb tema valitsuse juhtimisel jõudsalt edasi.

Maailma integreerumine nii Euroopa Liidu ja NATO suunal kui osalemine laiemas globaliseerumises on Laari kõne põhjal valitsuse siht ja Eesti tee.

### **3.1.4. Siim Kallas 22.01.2002**

#### **Kontekst**

Siim Kallas asus peaministriks pärast mitmendat katset. Esimene oli tehtud sisepoliitiliselt pineval 1994. aastal, kus Riigikogu toonasele Eesti Panga presidendile peaministriks asumiseks usaldust ei andnud. Ametisse sai hoopis jõulurahuvalitsuseks ristitud valitsus eesotsas Andres Tarandiga. Ka 1999. aasta valimiste järel ei õnnestunud Siim Kallasel peaministriks saada. Seda seoses Eesti Panga presidendiajast temaga kaasas käinud 10 miljoni dollari skandaaliga, mille lõppvaatus kohtus jõudis kätte vahetult enne Riigikogu valimisi. Siiski ei olnud selge, kas Kallast õigeks mõistev kohtuotsus läheb edasi kaebamisele ja nii asus koalitsioonipartneritega võrdsel hulgal hääli saanud Reformierakonna esimees rahandusministri positsioonile, samal ajal kui peaministriks sai Mart Laar.

2002. aastaks olid aga 1999. aastal moodustatud koalitsiooni vastuolud jõudnud nii kaugele, et mõne aasta eest ühtselt alustatud valitsus lagunes ning Reformierakond tõi üleriiklikusse poliitikasse seni riigivalitsemisest kõrvale tõrjutud Keskerakonna eesotsas Edgar Savisaarega.

Oma osa koalitsiooni lagunemises mängisid kindlasti mitmed asjaolud. Näiteks Mart Laari juhitud valitsusega seotud skandaalid (Eesti Energia ja Eesti Raudtee erastamise küsimused, juhtum, kus peaminister ühel väljasõidul väidetavalt tulistas poliitilise opositsionääri Edgar Savisaare pildi suunas märki jms) ning sellega seoses üha langev valitsuse usaldusprotsent<sup>19</sup>. Oma osa oli Reformierakonna partnerivalikus ilmselt ka kaalutlustes juba järgmisteks valimisteks valmistumisel – 2002. aasta lõpul toimusid kohalike omavalitsuste valimised ning 2003. aastal olid juba eel Riigikogu valimised. Viimaseks piisaks 1999. aastal alustanud kolmikliidu koalitsiooni lagunemisse oli ilmselt aga 2001. aasta lõpul toimunud jõudude ümbermängimine pealinnas – 2001. aasta lõpul asusid Reformierakond ja Keskerakond ühiselt valitsema ka Tallinnas, kus Isamaaliit ja Mõõdukad võimult kõrvale tõrjuti. Mart Laari valitsuse lagunemise järel sai Siim Kallas peaministriportfelli ning Riigikogus küll rohkem hääli omav Keskerakonna juht Edgar Savisaar jätkas Tallinna juhtimist.

### **Valitsuse positsioneerimine ja sihiseaded**

Siim Kallase kõne oligi üles ehitatud partnerite muutmise selgitustele, kriitikale senise valitsuse tehtu ja Eesti ühiskonna arengutaseme ning valitsuse plaanide osas Eesti arengute parandamiseks. Kaks olulisemat kriitikasuunda puudutasid Eesti ühiskonna sotsiaalsed sidusust ning senise valitsuse välispoliitilist efektiivsust. Kolmas suund puudutas Eesti majandusarengute jätkusuutlikkust ja ekspordivõimekust, mille nooled olid suunatud peamiselt ettevõtjate ja tövõtjate aktiivsuse, aga ka oskuste pihta.

Esmalt juhtiski Kallas tähelepanu vastuoludele Eesti ühiskonnas, poliitikas valitsevatele eelarvamustele ning nende ületamise vajadusele (lisa 4 lõik 2, 4, 5). Kallas viitab ühiskonnas valitsenud vastandumisele nõ edukate ja elule jalgu jäänute vahel ning märgib, et selline lõhe võib saada saatuslikuks kogu riigi senisele arengule (lisa 4 lõik 4). Kallas näeb, et just Keskerakonnaga valitsusse minnes suudetakse ületada *sotsiaalmajanduslik vastasseis* ühiskonnas (lisa 4 lõik 9 ning kinnitab, et valitsus on valmis tegema ümber riigieelarve, et Keskerakonna eesmärgid nagu pensionitõus ja kohalikele omavalitsustele lisarahastuse leidmine oleks kajastatud kõige olulisemas riigi elu korraldavas seaduses (lisa 4 lõik 16).

*Esiteks, sisepoliitiliste pingete vähendamine, sotsiaalmajandusliku vastasseisu*

---

<sup>19</sup>Allikas: Uuring „Toetus EV valitsusele ja erakondadele“ <http://www.riigikantselei.ee/doc.php?3197> (19.08.2010)

*ületamisele suunatud abinõud. Siia kuuluvad kavatsused tõsta täiendavalt pensione, vähendada kavandatud elektri hinna tõusu, võimaldada lastele tasuta koolitoitu, suurendada tervishoiukorralduse patsiendikesksust, samuti omavalitsuste täiendav rahastamine (lisa 4 lõik 9).*

Kallas tutvustas kompromisse, mida koalitsiooni moodustanud Reformierakond ja Keskerakond vastandumise ületamiseks ja Eesti arendamiseks on kokku leppinud, tunnistades, et laiema avalikkuse silmis vast peamine vastasseis, mis puudutas maksupoliitikat, külmutati järgmiste valimisteni (lisa 4 lõik 14). Kallas viitas, et kui vastasseisu ületavad Reformierakond ja Keskerakond, on see võimaik kogu ühiskonnas.

Välispoliitilises suunas kinnitatud järjepidevus ning eesmärgid Euroopa Liidu ja NATOga liitumiseks on Kallase kõnes esitatud võimalike probleemteemade võtmes. Kallas viitab, et liitumissettevalmistused ei ole sugugi kulgenud nii probleemitult kui eelnev valitsus, kes vaieldamatult on kõvasti pingutanud, arenguid on näidanud ning ees on oma kõlbulikkuse tõestamine mõlemas organisatsioonis. Kallas märgib, et Eestil on ees Euroopa Liidu liitumisläbirääkimiste peatükkide sulgemised, kuid rasked otsused selleni jõudmiseks tuleb valitsusel alles teha (lisa 4 lõik 28, 29).

## **Sihtrühmad**

Siim Kallase kõnes 2002. aastal pälvisid valitsuse tähelepanu pensionärid, lapsevanemad, omavalitsused ning keskmised ja väike-ettevõtjad. Valitsus lubas riigieelarve seaduse teatud ulatuses ümber teha, et selles kajastuksid uue koalitsioonipartneri Keskerakonna poliitilised huvid (lisa 4 lõik 16). **Pensionäridele** lubas valitsus täiendavat pensionitõusu, **lapsevanematele** laste tasuta koolitoitu, omavalitsustele aga lihtsalt täiendavat rahastamist. Toetuste ja pensionide tõusuga seotud abinõud olid peaministikõnes orienteeritud sisepoliitiliste pingete vähendamisele ja sotsiaalmajandusliku vastasseisu ületamisele nagu ka lubatud elektrihinna tõusu kavandatust väiksem rakendamine (lisa 4 lõik 9).

*/.../ sisepoliitiliste pingete vähendamine, sotsiaalmajandusliku vastasseisu ületamisele suunatud abinõud. Siia kuuluvad kavatsused tõsta täiendavalt pensione, vähendada kavandatud elektri hinna tõusu, võimaldada lastele tasuta koolitoitu, suurendada tervishoiukorralduse patsiendikesksust, samuti omavalitsuste täiendav rahastamine.*

Kallas tõdes peaministikõnes ühtlasi, et koalitsiooniläbirääkimistel oli kohalike omavalitsuste olukord ja rahaline seis üks kesksemaid teemasid. **Kohalikele omavalitsustele** oli suunatud peaminister Kallase põhjalik sõnum omavalitsuste ülesannete ja nende rahastamise kohta. Peaminister meenutas 2000. aastal riigi poolt omavalitsustele üle antud kulude ja ülesannete korralduse algust, tema põhimoraal oli, et võimalus kohalikele omavalitsustele lihtsalt, ilma täiendavate funktsioonide lisandumiseta lisaraha anda on illusioon. Kallas toonitas: lihtsalt funktsioonide ja raha samal ajal riigi vastutusest kohalike omavalitsuste vastutusalasse tõstmine ei pruugi olla mõttekas ning kanda omavalitsustele lisaraha leidmise eesmärki (lisa 4 lõik 18).

Valitsuse poolt **ettevõtjatele** suunatud sõnum oli seotud sooviga riigi majandusarengut täiendavalt edendada. Viidates riigi maksupoliitika ja riigirahanduse põhimõtete hoidmisele sõnas Kallas, et valitsus loodab palju **keskmisest ja väikeettevõtlusest** ja toetab seda (lisa 4 lõik 10). Kallas manitses ettevõtjaid, kes ei tegele piisavalt tootearendusega ja loodavad suunata end tootmisstandardeid tõstmata idaturule ja viitas, et riik ei toeta mahajäänud tootmist (lisa 4 lõik 27) ning saab luua vaid tingimused ettevõtlusele ja selle tootearendusele. Ühtlasi viitas Kallas, et jagab ettevõtjate muret kvalifitseeritud tööjõu, aga manitses samas ettevõtjad ka nende konkurentsivõimeliste ideede nappuse pärast (lisa 4 lõik 17).

## Väärtused

Kesksed väärtused Siim Kallase kõnes 2002. aastal on **sihikindlus, koostöövalmidus, riikluse ja majanduse areng, rahvusvaheline konkurentsivõime**. Kui varasemates peaministikõnedes on rahvusvaheline konkurentsivõime haakunud peamiselt Eesti (iseseisvuse) silmapaistmise ja tunnustamisega rahvusvahelisel tasandil, siis riikluse arenedes on järjest enam peaministrite kõnede keskmes Eesti ettevõtluse konkurentsi- ja ekspordivõime areng. Kallas räägib majanduse arendamise vajadusest enim just ettevõtluse ja ekspordivõime vaatevinklist. Ta küll tõdeb, et Eesti inimeste majanduslik heaolu areneb (lisa 4 lõik 3, 4), ka välisinvesteeringud on kasvuteel (lisa 4 lõik 12), kuid toonitab eraldi probleeme Eesti majanduses. Need on tema käsitluses seotud just majanduse rahvusvahelise konkurentsivõimelisusega (lisa 4 lõik 12):

*Juhin tähelepanu kahele Eesti majanduse probleemile, mis on esile kerkinud just*



*viimasel ajal. Esiteks, alltöövõtu osatähtsus meie majanduses. Möödunud aasta teise poole ekspordi vähenemine tabas eelkõige just alltöövõtu korras toodetud kaupu. Teine probleem on transiit. Venemaa laseb käiku uusi sadamaid, mis ilma igasuguse kahtluseta tekitavad meile lisakonkurents.*

Kallas on esimene siin vaadeldud peaministritest, kes toonitab mitte lihtsalt riigi arenguvajadust, vaid **innovatsiooni ja tootearenduse** olulisust Eestile ja selle majanduse arengutele. Tema kõne seda osa võiks nimetada manitsuseks ettevõtjatele. Kallas lõpetab selle viitega, et mahajäänud tootmist ei saa maksumaksjate arvel ülal pidada (lisa 4 lõik 27).

*Meie kaupade müüki välismaal takistab ka meie ettevõtjate vähene innukus tootmise arendamisel ja toodangu kvaliteedi parandamisel. Kompromissitult võideldes õiguse eest toota ja müüa kaupu, mis on loodud 1948. aasta standardite järgi, ei jää neil üle midagi muud kui katsuda igasuguste ebapuhaste võtetega ennast kuidagiviisi sisse pressida vähese nõudlikkusega turgudele. Mis saab aga siis, kui ka Venemaal hakatakse nõudma üha rohkem Euroopa kvaliteeti? Kus on siis see uus vähese nõudlikkusega turg või milliste maksumaksjate arvel peab riik edaspidi mahajäänud tootmist üleval pidama?*

Majanduse võimekuse ja rahvusvahelise konkurentsivõime tõstmisega seostub Kallase kõnes samuti fookusesse tõstetud **kvaliteetse tööjõu vajaduse** küsimus. Kallas tõdeb, et tööhõive osas on olukord Eestis pigem positiivne (lisa 4 lõik 13), kuid innovatsiooni ja majanduse arengute võimaluse kontekstis näeb tööjõule ette heita nii suhtumist töösse (lisa 4 lõik 25) kui üldist haridustaset. Ühtlasi tõi Kallas välja kriitilise olukorra Eesti kutseharidussüsteemi osas. /.../ *mõelgem meie töötajate võimalustele rahvusvahelises konkurents*, toob Kallas lisaargumendi kvaliteetse kutsehariduse vajadusele (lisa 4 lõik 24).

Majandusega seotud väärtused iseeneses, mille olulisuse põhjendamisega kõnes põhjalikumalt ei tegeleta, on **madal maksukoormus**, mille kohta Kallas ütleb, et tegemist on *hüvega, mida tuleb säilitada ning positiivne, puudujäägita eelarve* (lisa 4 lõik 15).

**Sihikindlus ja koostöövalmidus** väärtustena on Kallase kõnes sarnase tähtsusega kui Tiit Vähi 1995. aasta valitsust tutvustavas esinemises. Nii Vähi kui Kallas pidid tutvustama oma valitsuse partnerina seni valitsusest kõrval olnud parteid ning kui Vähi tegi seda läbi uute valitsusvastutuse võtjate kogemustele apelleerimise, siis Kallas keskendus ühiskonna

sidususe saavutamisele. Kallas tunnistas, et tema moodustatav valitsus koosneb seni üsna vastandlikest erakondadest (lisa 4 lõik 2) ning toonitab, et Eesti arengus edasi minekuks on tarvis olla otsusekindel ning ületada senised eelarvamused:

*Mõnes mõttes oleks lihtsam siin teie ees mitte seista ja säilitada kõik harjumuspärane: harjumuspärane vastandumine, harjumuspärane kõnepruuk, hästi väljatöötatud vaenlase kujutused. Kõigil oleks lihtsam. Oleks võimalik vältida ebameeldivaid valikuid ja tõsiasi, kujutada elu selliselt, et meeldida valijale ja vaikida tegelikkusest.*

Sihikindlust väärtusena laiendab Kallas ka otsustamisjulguse ja –vajaduse teemal. Nagu Vähigi märgib Kallas eelkäijate passiivsust. Erinevalt Vähist aga ei keskendu Kallas mitte enda valitsuse pädevuse kinnitamisele vaid kinnitab koalitsiooni julgust vajalike otsuste tegemiseks. Seda nii sise- kui välispoliitikas suunal. Välispoliitikas olulise väärtusena toob Kallas **liitumise Euroopa Liiduga** ning just selles kontekstis märgib, et senise valitsuse edu liitumisläbirääkimistel on pigem näiline ning uus valitsus peab vastu võtma reaalsed liiduga lähenemiseks vajalikud otsused ning jätkama jõupingutusi, saavutamaks **NATOga liitumise** kõlbulikkust (lisa 4 lõik 28,29,31). NATO ja Euroopa Liiduga liitumise osas juhtis Kallas vajadust avalikkuse kaasamiseks ning informeerimiseks. Nagu Tiit Vähigi, kirjeldas Kallas oma kõnes ühesuunalist kommunikatsiooni – avalikkusele veenva informatsiooni jagamist, avalikust debatist või üldrahalikust arutelust või osalemisest kui väärtusest ei räägita (lisa 4 lõik 30, 31).

**Demokraatia** väärtusena on Kallase kõnes samuti olulisel kohal. Seda nii põhjendamaks valitsusvahetust, öeldes *demokraatia eeldab, et keegi võtab alati valitsusvastutuse* ja selgitamaks vajadust valitsusvastutuse võtmiseks (lisa 4 lõik 6, 7)

*Valijad on meid Toompeale saatnud, lootes, et me osaleme valitsuses ja teostame selle kaudu oma kavu.*

Ka apelleerib Kallas demokraatiale kui väärtusele, toonitamaks valitsuse seisukohta (maailmavaateliselt ilmselt pigem valitsuse juhterakonna seisukohta) **liberaalse demokraatliku ühiskonna** toimimisest. Kui juba varem oma kõnes on Kallas viidanud, et tööjõu motiveerituse küsimuse taga võib olla ka liigvõrdsustav sotsiaalsüsteem (lisa 4 lõik 26), siis kõne käigus meenutab ta valitsuse põhimõtteid: valitsus tegutseb oma vastutusalas, luues tingimused, et ettevõtjad ja inimesed teistes eluvaldkondades saaksid omal suunal efektiivselt ja loovalet tegutseda (lisa 4 lõik 17, 36).

*Demokraatlikus riigis teeb valitsus oma tööd ja kodanik ajab oma asju ise, ta on samas ise oma saatuse sepp.*

## **Kokkuvõte**

Siim Kallase kõne väljendab liberaalseid väärtusi sotsiaalsete lõhede ületamisest rääkimise kõrval. Legitimeerides oma valitsust läbi ühiskondlike ootuste ja eri majanduslike võimalustega ühiskonnagruppide, sealhulgas koalitsiooni moodustanud valitsusparteide endi vastuolude ületamise, on kõne põhiosa siiski liberaalse suunitlusega.

Kallase kõne keskmes on majanduse arendamine, ettevõtlikkus, aga ka kompromissivalmidus ja võimekus oma plaane ebamugavuste kiuste ellu viia. Ta toob oma kõnes majandusarengute teemale jõuliselt uue vaate – valitsus tagab arengutingimused, kuid arendustegevust, konkurentsivõimelisi tooteid ja tootmist tuleb edendada ettevõtjatel endil. Ettevõtlus, väike- ja keskmised ettevõtjad, ongi Siim Kallase kõnes valitsuse jaoks olulisimad ühiskondlikud tegutsejad lisaks ühiskonnaliikmetele tegutsemistingimusi tagavale valitsusele.

Kallase valitsuse tutvustatav välispoliitiline suund toonitab seniste välispoliitiliste eesmärkide, Euroopa Liidu ja NATO suunal liikumise jätkamise kõrval samuti majandusarengute vajadust – ekspordivõimelise majanduse edendamist. Võrreldes eelmise valitsuse tutvustusega on see oluline muudatus: Eesti avatus maailmale peab väljenduma ekspordivõimes ning ei ole enam esitatud väärtusena iseeneses.

### **3.1.5. Juhan Parts 07.04.2003**

#### **Kontekst**

Juhan Parts, kes oli lahkunud riigikontrolöri ametikohalt, et asuda looma-juhtima noort parteid. Ka paljud tema partei-, ka valitsusekaaslased olid poliitikas nõ värsked näod, nagu Juhan Partski siinkäsitletud peaministri kandidaatidest kõige lühemaajalise poliitilise kogemusega. Värske vaade poliitikale oli ühest küljest Juhan Partsi valitsuse lähtepunkt, kuid tõi teisalt kaasa kogu Partsi valitsusaja kestnud avaliku tähelepanujuhtimise kogenematusetele,

mõnedel juhtudel ka kahtlused mitte hakkama saamises ja kriitika. Res Publica aktiivseid liikmeid ja juht-tuumikut kutsuti sageli „poistebändiks“, viidates nende noorusele ja muidugi faktile, et Res Publica juhtfiguuride seas ei olnud tõesti kuigivõrd naissoost poliitikuid (hoolimata Riigikogu esimeheks saanud Ene Ergma näitest). See, nõ poistebändi kontekst survestas ka Partsi ja tema valitsust, kes, nagu eelviidatud, sai samuti tihti tähelepanu mitte tänu valitsuse sisulistele ettevõtmistele, vaid lähtuvalt Res Publica kui valitsuse juhtpartei noorusest ja protestiparteina valitsusse jõudnud olemusest.

Juhan Partsi juhitud Res Publica koondas endas mitmeid poliitikasse tulnuid ning sinna uut vaadet ja uusi poliitilisi väärtusi tuua soovinud inimesi. Populaarseid avaliku elu tegelasi, teadlasi, kultuuriinimesi. Väärtuspõhise poliitika kõrval, millega seoses Parts oma peaministriks ka oma koalitsiooni tutvustas, oli üldiselt teada ka Res Publica meeskonna tugevus keskendumine imagoloogiale. See põhjustas veelgi erilist lisatähelepanu ka nn „poistebändile“ ja kogu parteile. Küll märgati Juhan Partsi esinemisstiili endist presidenti Lennart Merit jälgendavat, küll püüti leida uue poliitika ideoloogide särgilt plekke (üsna pea pärast valitsuse ametisse astumist leiti – kuulsaim neist vastset justitsministriks asunud Res Publica liikme Ken-Marti Vaheri kiiruseületamiste hulk, mis tõi avalikkuse ette ka endise riigikontrolöri enda liiklusrikkumiste arvu). See tähelepanu tõi avalikkuse silmis suurte ootustega alustanud uue poliitika osas kiire pettumuse. Ehkki esialgu asus Res Publica valitsus ametisse üle aegade suurima toetusega – avaliku arvamuse uuringute kohaselt oli uue valitsuse toetus võimuoleku esimesel kuul 5,48 palli kümnepallisel skaalal ja tõustes esimestel kuudel ka 5,61ni, langes toetus teisel valitsemiseaastal oluliselt ja oli 2004. aasta lõpuks terve protsendipunkti.<sup>20</sup>

Lisaks raskele enesetõestusele oli uuel valitsusel ees ka katsumus **Euroopa Liidu** teemalise referendumi läbiviimiseks – vaid pool aastat pärast valitsuse ametisse astumist oli Eestis ees hääletus, kas rahvas soovib euronormidele kohandatud Eesti liitu astumist. Valmistumine rahvahääletuseks on üks olulisi teemasid ka Partsi peaministriks. Parts läheneb Euroopa Liiduga liitumise teemale nagu kogu valitsemisajale propagandistliku energiaga, rõhudes eestlaste eneseusule ja väiksuse kompleksile. Ametisse astuv peaminister kinnitas, et just liitu astumisega saab Eesti endale juurde rahvusvahelist mõjukust ning tegi kontekstilisi viiteid populaarsele eestlaste meelelaadi kirjeldavale Andrus Kiviräha romaanile „Rehepapp“.

---

<sup>20</sup>Allikas: Uuring „Riigiseire – valitsus ja Euroopa Liit“ <http://www.riigikantselei.ee/doc.php?5314> (19.08.2010)

Nimelt kinnitas Parts, et Eesti positsioon sõltub sellest, kuidas oskame *Euroopa Liiduga kaasnevaid võimalusi enda huvides ära kasutada* (lisa 5 lõik 57).

## Sihtrühmad

Juhan Parts alustab oma kõne tänuga Eesti rahvale, kellele omistab pingutused inimeste parema elujärje ja Eesti püsimise nimel (lisa 5 lõik 2) ning jätkab eraldi pöördumistega **vanema põlvkonna** ja **väliseestlaste poole**, tänades neid Eestile osutatud panuse eest. Parts rõhutab, et Eestil ja eriti nooremal põlvkonnal on vanade, väliseestlaste, aga ka Eesti taasiseseisvuse eelsete riigivanemate ees tänuvõlg, lugupidamine ja austus selle eest, et Eesti inimesed on väarikas rahvas väarika riigiga (lisa 5 lõigud 3, 4, 6).

Väarikus on eraldi väljendatud väärtus Juhan Partsi peaministriks. Ka kõnes äramärkimist saavad ühiskonnarühmad pälvivad tähelepanu seoses väarikuse vajadusega – **pensionitõus**, **lastega pered**, eraldi **allpool vaesuspiiri elavad pered** ning **ühiskonnast kõrvalejäänud** väarivad Partsi valitsuse vaates väarikat pensioni, mis kasvab kõrvuti majandusega, sissetulekut, kooliharidust, tagasipöördumise võimalust aktiivsesse ühiskonnaellu (lisa 5 lõik 43).

*Me tagame kõrvuti majanduskasvuga pideva pensionitõusu. Me kujundame sotsiaaltoetuste süsteemi ümber nõnda, et väarikas toimetulek oleks tagatud lastega peredele, kes praegu elavad allpool vaesuspiiri. Me loome vaeste perede lastele õppetoetuste süsteemi alates gümnaasiumist. Me hoolime ja anname tagasitulekuvõimaluse ühiskonnast kõrvalejäänutele.*

Juba varem on Parts oma kõnes tõstatanud vajaduse **peresid** toetada, et tagada rahvastiku juurdekasv ning riigi pikaajaline toimetulek nii ühiskonna arvukuse kui jätkusuutliku majanduse osas (lisa 5 lõik 27). Parts rõhutab, et Eesti vajab terviklikku pere- ja rahvastikupoliitikat ja loetleb konkreetseid samme, mida on vaja teha sündimuse kasvu stimuleerimiseks: säilitada emale palk enne ja pärast sünnitust, kustutada iga rakenduskõrgkooli või ülikooli lõpetanud ema sündinud lapse kohta 50% riiklikult garanteeritud õppelaenu, suurendada riigi panust ema kogumispensionisse, aidata osaliselt hüvitada kodu loomisega seotud kulusid. Loetletud meetmed Partsi kõnes ei piirdu vaid noorte peredele ja lapsevanematele keskendumisega. Parts manitseb, et kogu ühiskond,

sealhulgas tööandjad ja omavalitsused peavad lapsesõbralikkust senisest enam väljendama (lisa 5 lõik 28).

*Need on meetmed, mida saab võtta ja võtab uus valitsus. Selleks, et Eesti muutuks lastesõbralikuks ühiskonnaks, on vaja mõistmist ja ühistoetust ka tööandjate, omavalitsuste ning kõigi kaasmaalaste poolt.*

Nagu eelpool juba viidatud, peab lapsesõbralikkus Partsi valitsuse plaanide kohaselt väljenduma ka koolihariduse andmises, sealjuures tõstatatakse taaskord esile majanduslikes raskustes pered ja nende laste koolitamine (vt eelpool viidatud lisa 5 lõik 43).

Ka **arstid ja õed** saavad Juhan Partsi kõnes eraldi tähelepanu ja lubaduse palgatõusuks. Nende palgatõus esitatakse kogu tervishoiuvaldkonna kontekstis, mille eesmärgiks on Parts kõnes *inimese tervise kaitse*. Selleks loetleb Parts lisaks arstide ja õdede palgatõusu eest võitlemisele raviteenuste käibemaksu nullmäära kehtestamist ning ka perepoliitika alla liigitatava kuni 3000 kroonise tulumaksuvabastuse kalendriaastas enda ja pereliikmete tervise edendamiseks tehtud kulutustelt (lisa 5 lõik 42).

**Põllumehed** said Juhan Partsi kõnes tähelepanu maaelu toetamise sildi all, kuid üsna selgelt ka valitsuse ametisse astumise järel ees olnud Euroopa Liiduga liitumist puudutanud rahvahääletuse kontekstis. Parts tõi valitsuse eesmärgina välja maaelu toetamise, milleks nimetas otsetoetusi põllumajandusele nii Euroopa Liidu struktuurifondide arvel kui ka Eesti riigi eelarvest (lisa 5 lõik 45).

Majandusliku kindlustunde kasvu lubas Parts oma ametisseastuva valitsuse poolt ka **kultuuritöötajatele ja õpetajatele**. Kultuuritöötajate palgatõus on esitatud Eesti kultuuri üldise arendamise kontekstis – koos palgatõusuga märgitakse ka laulu- ja tantsupidude traditsiooni arendamise võimalust (lubadus langeb aega, mil avalikkuses tõstatas probleem, et laulu- ja tantsukollektiivide liikmed ei leia toetust tööandjatelt peol esinemiseks vajalikes proovides osalemiseks ning ka peo enda populaarsus tundus mõnevõrra langevat) ning investeeringuid kultuuriobjektidesse.

Pedagoogid aga said eraldiseisvat tähelepanu kultuuri- või meditsiinitöötajates enam – 2003. aastal ametisse astunud valitsus lubas heale õpetajale topeltpalka ja õpetajatele üldiselt üle keskmise palgatõusu. Valitsus väljendas kooli ja õpetajate suhtes ka omapoolseid ootusi: laste

andekuse avamise ja arendamise (lisa 5 lõik 37) ning laste ettevalmistamise teadmistepõhise majanduse vajadustest lähtuvalt.

*Kool peab avama iga lapse andekuse, sest iga laps on andekas ja loov.*

*Me vaatame üle üldhariduskooli õppekavad, lähtudes teadmistepõhise majanduse nõuetest (lisa 5 lõik 33). /.../ Ükski Eesti laps ei tohi jääda heast haridusest kõrvale. Selleks rakendame koolides lapse arengu regulaarseks kavandamiseks igale lapsele personaalse arengukava.(lisa 5 lõik 36).*

## Väärtused

Juhan Parts on peaministrikandidaat, kes nimetab oma valitsuse väärtusi otsesõnu. Ta rõhutab et *valitsusel on oma filosoofia ja väärtusi on vaja, et kujundada sihiseadelisi hoiakuid* (lisa 5 lõik 12). Ta toonitab, et valitsuse *ülimaks väärtuseks on Eesti Vabariigi, iseseisva demokraatliku õigusriigi püsimine ja pidev areng* (lisa 5 lõik 14) ning jätkab väärtuste loetlemist ja seejärel nende mõnelauselist avamist kõnes: vabadus, hoolivus (lisa 5 lõik 15), informeeritus (lisa 5 lõik 16), sallivus, väarikus (lisa 5 lõik 17), toimetulek (lisa 5 lõik 20), loovus ja ettevõtlikkus (lisa 5 lõik 20 ja vastutustunne (lisa 5 lõik 21).

Oluline eesmärk, mida Parts erinevalt eelkäijatest oma kõnes just Eesti kultuuri säilitamise koondnimetuse all käsitles, on **Eesti jätkusuutlikkuse** tagamine. Jätkusuutlikkuse tagamiseks rõhutas Parts sündivuse kasvu kindlustamise vajadust – jätkusuutlikkuse tagamine on Partsi valitsuse silmis oluline riikluse ja riigiehituse alustala (lisa 5 lõik 27).

*Pikaajaliseks toimetulekuks on Eestis lubamatult vähe lapsi, mis on otseseks ohuks eesti rahva püsimajäämisel.*

Võrdluseks on korrektne öelda, et ka Laar 1999. aastal pööras rahvastikuküsimustele tähelepanu, öeldes, et valitsuse tegevusel ja majandusedul ei ole mõtet, kui Eestit ei ole kellelegi parandada (vt lisa 3 lõik 7). Kahe peaministrikõne erinevus sama teema käsitlemisel seisneb aga selles, et esimesena peaministritest nimetab Parts oma väärtustele ka konkreetsema hinna kui tõhustame, parandame, arendame, vajame meetmeid, lapsesõbralikkuse kasvu. Ehkki ka see aspekt on Partsi retoorikas esitatud, on tema valitsus esimene, kes sõnastab riigi toetusi, sealhulgas lapse sünniga seoses kui konkreetseid samme ja toob seejuures ka konkreetseid numbreid (lisa 5 lõik 28).

*Konkreetsete sammudega on vajalik säilitada emale palk enne ja pärast sünnitust*

*kokku 12 kuu jooksul. Ilma sissetulekuta emad saavad seda toetust alampalga alusel. Kustutada 1. jaanuarist 2004. aastal 50% riiklikult garanteeritud õppelaenust iga sündinud lapse kohta. Õppelaen kustutatakse emal, kes on lõpetanud rakenduskõrgkooli või ülikooli. Peame oluliseks suurendada riigi panust ema kogumispensionisse lapse sünni korral ühe protsendipunkti võrra. Me suurendame riiklikku sünnitoetust hiljemalt 2006. aastaks 5000 kroonini.*

Teine rahvaarvu kasvuga seotud väärtus Partsi tutvustatavale valitsusele on **majandusareng**. Parts on esimene peaminister, kes oma valitsust tutvustavas kõnes sõnastab eesmärgina teadmispõhise majanduse kujundamist. Majanduse arengu kvalitatiivsetele väärtustele rõhutas küll ka Siim Kallas 2002. aastal, kuid ei maininud innovatsioonist kui tootearendusest rääkides teadmispõhist majandust veel otsesõnu.

Parts nagu Laar 1999. aastal ja Kallas 2002. aastal seob majandusarengu rahvaarvu kasvu võimalustega. Partsi valitsuse silmis oli teema aga tihedalt seotud ka üldise **inimarenguga** ning rõhutab vajadust tagada, et sündivatele lastele oleks tagatud haridusvõimalused, et vältida nende saamist odavaks tööjõuks (lisa 5 lõik 29, 30). Parts viitab samale eesmärgile, millele peaminister Andrus Ansip keskendas oma kõne 2007. aastal – soovile olla sama jõukas ja elada samal heaolutasemel kui eurooplased ning kutsub investeerima tootearendusse, arendama innovatsioonile suunatud teadust ja haridust, läbi mõtlema maksusüsteemi, looma lisandväärtust kandvaid tooteid valmistavaid ettevõtteid (lisa 5 lõik 30, 32).

*/.../ aga me tahame olla sama jõukad kui eurooplased, järelikut peame leidma võimaluse muutuda mitu korda efektiivsemaks. /.../ Kui tahame nautida heaoluriikide heaolu, siis peame olema valmis selleks muudatuseks.*

Et Partsi valitsus asus ametisse valimised võitnud protestipartei juhitanuna ning Res Publical varasemat valitsuskogemust ei olnud, on Partsi kõnes olulisel kohal valitsuse legitimeerimine asjatundliku ja töövõimelisena. Mitmete väärtuste hulgas, millele Parts siin tähelepanu juhib, on põhjalikkus. Partsi käsitluses on just **põhjalik koalitsioonilepe** see kaart, mille järgi Eesti saab areneda ja mida peaks hindama just täpsuse ja sellest tuleneva võimaluse järgi valitsuse töö hindamiseks (lisa 5 lõik 8, 9, 10, 11). Oluline rõhutatav väärtus valitsuse tõsiseltvõetavuse kinnitamiseks on ka **vastutustundlik poliitika**, millele ta kutsub üles kogu eesti poliitikuid (lisa 5 lõik 13).



*Eesti poliitikud on piisavalt küpsed, et üleminekudemokraatialle iseloomulikust teerullipoliitikast siin Riigikogu saalis lahti ütelda.*

Parts toonitab valitsuse vastutustundlikkust, mis valitsuse viljeldavat poliitilist kultuuri suunab. Parts kinnitab, et poliitiline vastutus on eetiline kategooria ja tsiteerib Vaclav Havelit, kinnitamaks, et poliitikutena tegutseb valitsus tulevikule mõeldes, mitte pelgalt populaarsust taotledes (lisa 5 lõik 22, 23).

**Avatus ja ühiskonna** sidusus on väärtused, mis haakuvad Partsi tutvustatava valitsuse valitsemisstiiliga. Parts toonitab, et valitsus ei soovi valitseda nii, et *rahvas vaataks pealt* ja kutsub üles nii rahvast kui poliitikuid osalema valitsemisprotsessis oma ettepanekute tegemise kaudu (lisa 5 lõik 68, 69, 71) ja rõhutab:

*Ma kutsun sellele tööle kogu rahvast (lisa 5 lõik 68). Üheskoos haarame härjal sarvist (lisa 5 lõik 71).*

Parts toonitab üheskoos tegutsemise juures mitte mitmepoolsust lisaks valitsemisele ka valitsusotsuste ettevalmistamisel. Ta viitab oma valitsuse valmisolekut stimuleerida ja osaleda üldrahvalikes avalikes aruteludes. Parts tõstatab küsimused, mida *valitsus peab koos rahvaga arutama ning olema rahva teenijaks nende vaimsete eesmärkide elluviimisel* (lisa 5 lõik 66). Partsi silmis on küsimused, mida üldises arutelus käsitleda, Eesti arenguga seotud väärtuste küsimused, mis haakuvad teemaga, kuidas saada eurooplaseks, jäädes eestlaseks – *kas igaüks üksi või koosmeelse rahvana? Millised on meie ühised eesmärgid täna?*

Partsi kõne keskendub suures osas, sellele, mida on vaja teha riigi ja riikluse arendamisel. Eesti riigi kui ülima väärtuse arendamise juures on seniste peaministrikõnede kõrval erandlik, et kui viimased räägivad Eesti konkurentsivõimest või märkamisest maailmas, siis Parts kasutab ka konstruktsiooni, kus räägib Eesti soovist **olla suurem, mõjukam**. Parts annab suureks saamise võimaluses osa ka teistele Eesti elanikele, rõhutades, et eestlastega kõrvuti elavad inimesed on lugupidamist väärt (lisa 5 lõik 67).

*Väikeriik saab olla suur siis, kui tal on suured eesmärgid ja tahe neid eesmäärke ellu viia. Seda ei saa teha üksi, seda saame teha ainult kõik koos. Avaldan siinkohal lugupidamist kõigile kaasmaalastele, kes elavad Eestis kõrvuti eestlastega ja armastavad Eestit ning osalevad Eesti arendamises.*

Mainitud Eesti suuruse, mõjukuse kasvu soovi toonitab Parts ka oma valitsuse välispoliitilisi eesmärke tutvustades. Parts toonitab, et eesolev liitumine Euroopa Liiduga teeb Eesti mõjukamaks kui kunagi varem ning annab võimaluse kaasa rääkida maailmateemadel, milles seni sõna sekka öelda ei saanud (lisa 5 lõik 65).

*Meil on võimalus oma välispoliitiliste eesmärkide saavutamisel olla maailmas mõjukam rahvas kui kunagi varem. /.../ Me ühineme Euroopa Liidu ja NATO-ga ning koos sellega vähenevad olemuslikud, välisteguritest tingitud ohud Eestile.*

## **Kokkuvõte**

Paatos ja propagandistlikkus ei ole Juhan Partsi valitsuse tutvustamise ettekandele võõrad – tema kõne on mõeldud tekitama äratundmist: valitsus tunneb minu, mu lähedaste, rahva probleeme ja muudab kogu riigi suhtumist rahva ootuste täitmisesse, uus valitsus haarab ohjad ja juhib Eestit senisest kõrgematest väärtustest lähtuvalt. Partsi kõnes saavad tähelepanu nii pered, pensionärid, maaelanikud, kultuuritöötajad ja õpetajad, ettevõtjad kui poliitikud ise. Kõne on pikk, et kõigi ühiskonnarühmade ja teemadega tegeleda ning ühtlasi ka valitsuse kompetentsi kinnitada. See räägib nii ajaloost kui tulevikust, majanduse arenguvajadustest kui hoolivusest, Eesti inimeste eneseteostusest kui välispoliitikast ja Eesti mõjukuse kasvust.

Parts jätkab oma valitsusprogrammi tutvustades ka kahe eelkäijast peaministri poolt väärtustatud teemasid. Juhan Parts räägib 1999. aastal Marti Laari algatatud Eesti rahvaarvu ja sündivuse kasvu vajadusest ning tutvustab oma valitsuse konkreetsete meetmete paketti. Parts seob sündivuse ja rahvaarvu Siim Kallase kõnes toonitatud tööjõu puuduse, selle kvaliteedi ja majandusarenguga. Teine riikluse jaoks oluline teema Partsi kõnes oli Eesti kultuuri areng ja jätkusuutlikkus. Kasutusel on lihtsaim ja käepäraseim näide laulu- ja tantsupidude traditsiooni hoidmisest, kuid samas laieneb kultuuriteematika ka kultuuriobjektide rahastamise ning rahva aktiivsusele kultuuritegevuses osalemisel. Osalemine ka ühiskonnaelus ja poliitikas on Partsi valitsuse plaanide kohaselt oluline ning tähele pannakse kõigi, sealhulgas mitte-eestlastest Eesti elanike panust ja osalust.

Nii Partsi välis- kui sisepoliitilise diskursuse taustal asetsevad eri tonaalsustes viited valitsuse ametisseastumise järel poole aasta pärast toimunud rahvahääletusele Euroopa Liiduga

liitumisest. Parts kasutab veenmist, rääkides Euroopa Liidu hüvedest ja nende ärakasutamise võimalustest, viidates põllumeeste eurotoetustele ning apelleerib samas Eesti rahva ja riigi tähtsuse tõusule liitumise järel.

### **3.1.6. Andrus Ansip 12.04.2005**

#### **Kontekst**

Andrus Ansip astus esmakordselt peaministri kohale vaid loetud kuud pärast asumist Tartust Tallinnasse, majandus- ja kommunikatsiooniministri positsioonile. Valitsusremont toimus pärast tema Tallinnasse asumist kiiresti ning ametliku põhjendusena suunatud Juhan Partsi valitsuse deklareeritud põhiväärtustega vastuollu läinud reaalspoliitika vastu. Nimelt jõudsid avalikkusesse kavad, kus politseile tehti ettekirjutusi plaanideks, kui palju korruptsiooni- ja õigusrikkumisi tuleb avastada. Niinimetatud mõõdikute skandaal, mis Res Publica valitsusele saatustlikuks sai, peegeldub ka Ansipi kõnes, kus ta viitab, et valitsus soovib reaalsset võitlust korruptsiooniga ja ütleb ei õiguskaitseorganite politiseerimisele või seaduse kohandamisele mõõdikute järgi (lisa 6 lõik 31).

Taaskord oli Reformierakond 2005. aastal toonud Toompea poliitikasse ja valitsusse Keskerakonna. Taaskord oli Keskerakonna juhtpoliitik Edgar Savisaar valitsusse asudes peaministri positsioonist loobuma sunnitud. Erinevalt 2002. aastast asus Savisaar seekord ka ise valitsusse, võttes vastu majandus- ja kommunikatsiooniministri portfelli. Et Savisaar oli valitsuse liige ning peaministriks sai pikaajalise juhtimiskogemuse, kuid kaugelt lühema valitsuspoliitika kogemusega Andrus Ansip, algasid avalikkuses spekulatsioonid: Ansip on/temast saab peaminister Savisaare valitsuses.

Teiseks põhjuseks nimetatud spekulatsioonidele võib pidada, et Andrus Ansip on oma parteis ja ka Eesti taasiseseisvumise järgses üsna noores parteijuhtide traditsioonis esimene parteijuht ja peaminister, kes ei olnud partei juhtfiguuride seas selle loomisest alates. Vahetus Reformierakonna juhtimises oli toimunud, kui erakonna rajaja ja esimees Siim Kallas, kes 2003. aasta Riigikogu valimiste ja Eesti Euroopa Liiduga liitumise järel oli 2004. aastal saanud Reformierakonna auesimeheks, et siirduda Eesti esindajaks Euroopa Komisjoni 2004.

alustanud koosseisus<sup>21</sup>. Ilmselt ei tundnud avalikkus, meedia ja arvamusiidrid sealhulgas senist edukat Tartu linnapead ning 2004. aastal majandus- ja kommunikatsiooniministriks, 2005. aastal peaministriks asunud uut Reformierakonna juhtfiguuri piisavalt põhjalikult ning sisepoliitilistel eesmärkidel kujundatud kahtlused „Ansip – peaminister Savisaare valitsuses“ said soodsa pinnase.

### **Valitsuse positsioneerimine ja sihiseaded**

Ansip demonstreeris oma huumorimeelt ja üleolekut avalikkuses levivatest spekulatsioonidest juba ametisse astumise kõnes. Nimelt teise avalikkuse jaoks elava torke Reformierakonna, Keskerakonna ja Rahvaliidu koalitsiooni suunal võimaldas meedias jõudsasti levinud info, et koalitsiooniläbirääkimisi peeti Tallinna vanalinnas asuvas küüslaugurestoranis. Küüslaugukoalitsiooni nimi jäi külge ka valitsusele ning Ansip, valitsust tutvustades ja tõdedes jätkuvaid maailmavaatelisi sarnasusi opositsiooni tõrjutud Res Publicaga, avaldas arvamust: hea, et mõõdukas küüslauk hoiab partnerid parajas kauguses (lisa 6 lõik 10).

Samas toonitas Ansip, laenates sõnu professor Marju Lauristinilt, et tema valitsus alustab poliitikaga aadete nimel ja vastutab kogu rahva ees (lisa 6 lõik 9). Tunnistanud maailmavaatelist lähedust Res Publicaga, jätkas Ansip oma peaministrikõnes endise partneri algatatud eesti rahva ja kultuuri elujõulisuse temaatika arendamist. Võiks öelda isegi kaugelt aktiivsemalt ja suurema paatosega kui keegi tema rahvuskonservatiividest eelkäijatest. Innust eesti rahva väljasuremisega võitlemise teema käsitlemisel jääb lausa mulje, kas ei olnud Andrus Ansipi kõne üks imagoloogilisi huve kinnitada peaministri rahvusmeelsust ning pareerida võimalikke teemaarendusi tema Nõukogude-aegse mineviku kohta, millega seotud küsimusi nii ajakirjandus kui poliitilised oponendid hiljem siiski teatud hetkedel avalikkuse ees käsitleda võtsid.

Valitsuse konkreetsed plaanid on aga nagu eelkäijatelgi suunatud **elanikkonna elujärje ja majandusliku kindlustunde suurendamisele**. Seda nii laste sünni ja perepoliitikaga seotud toetuste, pensionide tõstmise kui näiteks haridussüsteemi arendamise näitel.

---

<sup>21</sup> Reformierakonna ajaloost täpsemalt  
<http://www.reform.ee/et/Reformierakond/Erakond/Ajalugu>

Teine suund riigikorralduse tõhustamisel ja elanikele mugavamaks kujundamisel on **riigi teenuste arendamine**. Seda nii kohalike omavalitsuste kui näiteks politsei arendamisel, kus Ansip kinnitab: *Me jätkame politsei kujundamist kodanikke teenindavaks, abistavaks ja kaitsvaks organisatsiooniks* (lisa 6 lõik 31). Ansip kinnitab, et ka valitsus edendab innovatsiooni riigiteenustes, et *arendada avaliku halduse toimimise viise eesmärgiga muuta infotehnoloogiliste vahendite abiga teenindus inimestele mugavamaks* (lisa 6 lõik 30).

Ansip käsitleb riigi välis- ja julgeolekupoliitikat esimese peaministrina, kelle valitsuse juhtida on NATO ja Euroopa Liidu liikmest Eesti. Enam ei ole liikmestaatus **NATOs ja Euroopa Liidus** siht, vaid saavutatud väärtus, mis on saanud Eesti riikluse osaks. Ansip näitab Eestit kui rahvusvahelise kogukonna täieõiguslikku liiget ja kinnitades, et Eesti välis- ja julgeolekupoliitika põhimõtteid ei muudeta, mainib esimese peaministrina peaministriksõnes Eesti välismissioone ning käsitleb osalemist Euroopa Liidu ühistes poliitikates ning edasises integratsiooniprotsessis tehtavat (lisa 6 lõik 23, 24, 25).

**Teadmistepõhine majandus** on Ansipi tutvustatava vajaduse jaoks oluline eesmärk, mis haakub juba eelmainitud rahvastiku taastootmise küsimustega, aga ka Eesti rahvusvahelise konkurentsivõimega. Mõlema, nii sündivuse kui arenenud majanduse puhul on Ansipi käsitluses tegemist Eesti jätkusuutlikkuse küsimusega. Kui Eesti rahvusvahelisest konkurentsivõimest rääkides on senised valitsused käsitlenud seda Eesti pürgimusena, siis Ansip toob näiteid juba saavutatust, nimetades ulatuslikku ID-kaardi levikut ja elektroonilise maksusüsteemi kõrget kasutatavust maailma kontekstis (lisa 6 lõik 30). Lisaks innovatsiooni- ja arendustegevustele näeb Ansip Eesti rahvusvahelise konkurentsivõime olulise osana ka Eesti maksusüsteemi mitte ainult jätkuvust, vaid selle edasiarendamist ja konkurentsivõime kasvatamist (lisa 6 lõik 35, 36).

Juhan Parts oli esimene peaministrikskandidaatidest, kes 2003. aastal tutvustatud valitsusprogrammis mainis keskkonnateadlikkuse ja –säästlikkuse olulisust. Ansip 2005. aastal kinnitab samuti, et **keskkonnaküsimused** on valitsuse jaoks olulised. Ühest küljest on keskkonnatemaatika käsitlemine ilmselt seotud Euroopa Liidu jaoks olulise teemaga tegelemisega – Ansip toob välja plaanitavad investeeringud looduskaitsealsetesse projektidesse seostatuna Natura 2000 programmi täitmisega. Teisalt on peaministrite tähelepanu all ka loodussäästliku ettevõtluse arendamine. Nii Parts kui Ansip seovad keskkonnateadlikkuse ka

riigipoolsete meetmetega – Parts metsade range kaitse ning Ansip üldist keskkonnateadlikkust väärtustava ökoloogilise maksureformi kavandamise ja taaskord ka Eesti jätkusuutlikkuse tagamisega (lisa 6 lõik 33).

## Sihtrühmad

Ühiskonnagrupid, mis Andrus Ansipi kõnes 2005. aastal sõnaselgelt tähelepanu pälvisid, olid eakad ja pensionärid, noored, kultuuri- ja haridustöötajad. Ansip postuleerib, pareerides sotsiaalteadlaste kriitikat, et riigijuhid ja poliitikud räägivad üle inimeste peade, et tema valitsus tahab rääkida inimestele ning kinnitas (lisa 6 lõik 20):

*Hoolivusele suunatud abinõud on ühevõrra olulised nii noortele kui ka eakatele inimestele.*

Hoolivusele suunatud abinõudest jätkates kirjeldas Ansip valitsuse plaane **pensionide** tõstmiseks (*ibid*).

*Me tahame tõsta keskmise täisvanaduspensioni 2006. aasta 1. aprilliks 3000 kroonile kuus, lisades indekseeritud pensionitõusule ühekordselt täiendavaid vahendeid. Pensionärid on selle tagasihoidliku pensionitõusu oma elutööga ära teeninud. Rohkemaks pole meie riik paraku võimeline, kuid märk riigi hoolivusest on see kindlasti.*

Noortest siinkohal rohkem ei räägitud, kuid Ansip loetles valitsuse majandusliku kindlustunde tõstmisele suunatud abinõusid ka kogu kõne vältel. Kui Andrus Ansipi kõne sisu- ja väärtusvaate põhjal (vt tabel lisa 8) võiks eeldada, et eraldi tähelepanu saavad ka **noored pered** või **lapsevanemad**, siis nii see ka on. Ansip käsitleb oma kõnes rahvaarvu kasvu vajaduse teematikat ning seostab selle eesmärgi valitsuse peamise taotlusega (lisa 6 lõik 16):

*Tegelikult on meie rahvastiku kasvamisele ja arenemisele suunatud kõik meie harukondlikud poliitikad.*

**Kultuuri- ja haridustöötajad** on Ansipi kõnes samuti tähelepanu all konkreetse lubadusega. Ansip kinnitab, et valitsus parandab nii üldhariduse rahastamist kui soovib tagada kultuuri- ja haridustöötajate Eesti keskmisest palgast kiirema palgatõusu (lisa 6 lõik 28). Arvestades, et Eesti keskmine palk tõusis aastatel jõudsalt ja oli jõudnud Riigikogu valimiste järgselt 6723lt

kroonilt 2003. aastal pea 8000 kroonini Ansipi kõne pidamise hetkel (vt tabel 5. Keskmine brutokuupalk Eestis aastatel 2000-2007), oli valitsuse lubadus helde, kuid pehmenдав formuleering „soovime tagada“ isegi mõistetav – kui pensionäridele pakuti pensionitõusuks konkreetset numbrit, siis keskmise palgaga seotud lubadusel ei pruukinud vaadeldaval ajaperioodil olla kerge üks-ühele järke pidada. Samas võib Statistikaameti andmeid vaadeldes tõdeda, et haridusvaldkonnas rakendatute keskmine palk küll tõusis läbi vaadeldud aastate, kuid nagu varasematel aastatel, ka 2005. ja 2006. aastal keskmise palgaga võrreldes tõesti mõnevõrra vähem.

**Tabel 5. KESKMINE BRUTOKUUPALK EESTIS AASTATEL 2000-2007**

**Aasta, Tegevusala (EMTAK 2003) ning Näitaja**

	Keskmine brutokuupalk, krooni
<b>2000</b>	
Tegevusalade keskmine	4 907
Haridus	4 187
<b>2001</b>	
Tegevusalade keskmine	5 510
Haridus	4 770
<b>2002</b>	
Tegevusalade keskmine	6 144
Haridus	5 366
<b>2003</b>	
Tegevusalade keskmine	6 723
Haridus	5 873
<b>2004</b>	
Tegevusalade keskmine	7 287
Haridus	6 475
<b>2005</b>	
Tegevusalade keskmine	8 073
Haridus	7 219
<b>2006</b>	
Tegevusalade keskmine	9 407
Haridus	7 949
<b>2007</b>	
Tegevusalade keskmine	11 336
Haridus	9 393

**Märkus:** Hõlmatud on töölepingu, teenistuselepingu ja avaliku teenistuse seaduse alusel töötajad. 2008. aastal võeti kasutusele tegevusalade klassifikaatori uus versioon EMTAK 2008, mille järgi jätkatakse andmete avaldamist tabelis PA5211: Keskmine bruto- ja netokuupalk põhitegevusala (EMTAK 2008) järgi.

Allikas: Statistikaamet <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/SaveShow.asp> (03.08.2010)

Täiendav rahastuslubadus haridusvaldkonnale on Ansipi 2005. aastal alustanud valitsuse poolt valitsuse soov alates 2006. aastast suurendada oluliselt kutsekooliõpilaste arvestuslikku riiklikku pearaha (lisa 6 lõik 29). Kontekst, millega seoses lubadus antakse, on Eestis valitsev puudus kvalifitseeritud tööjõust. Kvalifitseeritud tööjõu vajaduse teemal küll siinkohal edasi ei räägita või seda Eesti ettevõtluse ja majandusarengu võimalustega sõnaselgemalt ei seota, kuid Andrus Ansip peatub Eesti ettevõtluse innovatsioonivajadusel juba haridustemaatikat sisse juhatahes, sidudes teema nii Eesti majanduse arengu kui Eesti riigi ja rahva tuleviku kindlustamise vajadusega (lisa 6 lõik 26).

*/.../ teadmisi väärtustava majandusega Eesti ülesehitamine see suur eesmärk, mille saavutamiseks peaksime andma kogu oma jõu järgneval viieteistkümnel aastal. Seda sihti seades on valitsuse vaatevinklist võrdväärset olulised nii haridussüsteemi puudutavad otsused, investeeringud kui ka valitsusbürokratia enda eeskuju. Investeeringuteta teadus- ja arendustegevusse ning haridusse pole meil tulevikku ei rahva ega riigina.*

## **Väärtused**

Väärtused, millele Ansip oma esimeses peaministrikoos 2005. aastal peamiselt keskendus, on Eesti riiklus, eriti kultuuri ja rahva jätkusuutlikkuse, aga ka haldussüsteemi efektiivsuse ja majandusarengu vaatevinklist, poliitiline tasakaal ja koostöövalmidus, selgitamaks valitsusvahetuse vajadust, järjekindlus maksusüsteemi arendamisel ja välispoliitika suundade järgimisel.

**Majandusliku kindlustunde suurendamine** Ansipi kõnes väljendub kõnes lubatud sotsiaalse sisuga toetustes – pensionitõus, peredele suunatud toetused (vanemahüvitise maksmise perioodi pikendamine jms) –, aga ka läbivas hoolivuse-retoorikas. Lisaks perede ja rahvastiku juurdekasvu väärtustamisele toonitab Andrus Ansip oma kõnes hoolivuse väärtustamist ka seoses eaka põlvkonnaga. Tutvustades kavandatavat pensionitõusu, toonitab ta, et valitsus tahab rääkida inimestele ning ehkki pensionitõus on tagasihoidlik, vastates riigi võimalustele, on pensionärid seda igati väärt (lisa 6 lõik 20):

*Pensionärid on selle tagasihoidliku pensionitõusu oma elutööga ära teeninud. Rohkemaks pole meie riik paraku võimeline, kuid märk riigi hoolivusest on see*



*kindlasti.*

**Hoolivus** väärtusena on toonitatud teistegi valitsuse plaanidega seoses. Ansip märgib, et eelkäinud valitsuselt võtab tema moodustatav koalitsioon üle jätkamist väärt algatused, kuid näeb vajadust tuua Eesti valitsemisse uusi tuuli ja algatusi, *mille sisuks on hoolivus ja eesmärgiks ühiskonna parem tasakaal* (lisa 6 lõik 5).

Eesti **riik ja rahvuslus** on Ansipi kõnes oluline väärtus ning käsitletud kui kestmajäämise küsimus. Ta rõhutab mitmel korral, et riik ei ole Eestile ja eestlastele garanteeritud ning seetõttu tulebki tegeleda peamise, püsimajäämisega (lisa 6 lõik 13, 22).

*Peame uuesti keskenduma peamisele – Eesti riigi püsimisele, meie rahva ja kultuuri kestmisele, meie riigi ajaloo mõistmise edendamisele.*

**Majandusareng** kui väärtus on Ansipi kõnes käsitletud läbi teadmistemahuka majanduse ja **innovatsiooni** prisma, keskendudes Eesti rahvusvahelisele konkurentsivõimele läbi majanduskeskkonna kvaliteedi. Siin on Ansipil tuua näiteid ka innovatsioonist riigisektori teenuste arendamisel (ID-kaardi kasutamine, e-riigi teenused ja nende levik), kuid majandusarengu keskmesse kinnitatakse taaskord väärtused iseeneses nagu madal tulumaks, maksusüsteem ja selle rahvusvaheline konkurentsivõime (lisa 6 lõik 35).

Juba oma kõne sissejuhatuses tõstab Ansip pjedestaalile **demokraatia** kui väärtuse. Selle areng Eestis on tema sõnul kinnituse saanud läbi Eesti vastamisele vabu ja demokraatlikke õigusriike iseloomustavatele standarditele. Ansip avaldab lootust, et peagi hakkab Eestis avalduma ka demokraatia küpsus, mis lubab valitsusi püsida valimistest valimisteni ning näeb alustava valitsuse ülesandena taastada usk demokraatiasse ja **õigusriiki** (lisa 6 lõik 2, 3, 31).

Ansip toonitab oma kõnes ka **liberaalseid** väärtusi ning seob need sotsiaalsetega, väites, et liberaalsus ja sotsiaalsus välistavad teineteist ainult piiratud kujutluses (lisa 6 lõik 8).

Ansip käsitleb juba Partsi valitsuskõnes esile toodud **keskkonnahoiu** teematikat. Kui Parts viitas siin metsadele hoidmisele ja säilitamisele, siis Ansipi käsitluses on tegu looduse mitmekesisuse säilitamise ja looduskaitseprojektidesse investeerimisse, kasutades nii riigi kui Euroopa Liidu vahendeid (lisa 6 lõik 33).

Rahva **tervise hoidmine ja arendamine** on väärtus, mille nimetamine peaministriks sai alguse Juhan Partsi peaministriks ja jätkub ka Ansipi poolt esitatutes. 2005. aastal käsitleb Ansip tervishoidu läbi arstiabi turvalisuse ja stabiilsuse tagamise aastakümneteks ning tervishoiu rahastamise läbipaistvuse tagamise (lisa 6 lõik 21).

Ansipi kõnes tähelepanu saavad välissuhtlusega seotud väärtused on juba saavutatud eesmärgid, Euroopa Liidu ja NATO liikmelisus. Ansip tegeleb oma kõnes lisaks välis- ja julgeolekupoliitika senise suuna jätkuvuse kinnitamisega ka **välispoliitilise aktiivsuse**na väljenduvate eesmärkide kirjeldamisega: NATO liikmelisusest tulenevad ülesanded, välismissioonid, Euroopa Liidu liikmelisuse edasiareng – liitumine Schengeni viisaruumi ja euroalaga (lisa 6 lõik 23, 24, 25).

## **Kokkuvõte**

Andrus Ansipi esimene peaministriks tegeleb ametisseastuva valitsuse eneselegitimeerimise raames ühiskonna tasakaalu ja hoolivuse seostamisega tema juhtimisel alustava koalitsiooniga. Eneselegitimeerimiseks kasutatakse nii kui eelmise valitsuse möödalkäimisele viitamist (möödikute skandaal – viited formaalsest, plaani järgivast seadusetäitmisest). Peaminister tunnistas samas, et hoolimata vajadusest taastada usalduslik õhkkond ja normaalne töömeeleolu valitsuses (mis tähendas lõppu koalitsioonile Res Publicaga), on Reformierakonnal ja Res Publical jätkuvalt olulisi maailmavaatelisi sarnasusi.

Ansipi kõne probleemteema on Eesti riigi ja rahva kestmine. Ansip märgib, et ka kõik valitsuse harukondlikud poliitikad on suunatud rahvastiku kasvamisele ja arengule. Ta viitab iibeteemadega tegelemisele ka varasemate valitsuste poolt ja toonitab, et ka tema valitsus ei loo illusioone nagu oleks riigi ja rahva kestmine meile tagatud.

Ansip kinnitab, et Eesti edu aluseks on olnud majanduse areng ning toonitab selle jätkamise vajadust. Seda rääkides majandusliku kindlustunde suurendamisest ühiskonnaliikmetele (pered, pensionärid), teadmistemahuka ja innovaatilise majanduse arendamisest ning seniste majanduspõhimõtete hoidmise ja arendamise kaudu, et tagada nii majanduse rahvusvaheline konkurentsivõime ja Eesti jätkusuutlikkus.

Eesti välis- ja julgeolekupoliitika käsitlemisel jätkab Ansip kujunevat traditsiooni peaministriks ja kinnitab, et seniseid välispoliitilisi põhimõtteid ei muudeta. Et tegemist on aga esimese peaministriks, mil Eesti on Euroopa Liidu ja NATO liige, väljendub liikmelisus ka Ansipi kõnes – kinnitustes edasiseks eurointegratsiooniks ning Eesti välismissioonidega seotud teemaarendustes.

### **3.1.7. Andrus Ansip 04.04.2007**

#### **Kontekst**

Andrus Ansip oli 2007. aasta Riigikogu valimistel kandideerides saanud ka isikliku kinnituse ja usalduse oma senisele tegevusele peaministrina, kogudes 22 540 häält<sup>22</sup>. Sellegi poolest oli Andrus Ansipil ka oma teist valitsuskoalitsiooni moodustades nõ mainekonkurente. Kui valimiste eel ametis olnud valitsuse puhul kalduti avalikkuses tihti spekulatsioonidele, kes on tegelik peaminister Andrus Ansipi valitsuses, siis spekulatsioonid jätkusid ka uue valitsuse moodustamise ajal. Vahetult 2007. aasta koalitsiooniläbirääkimiste aegsed ja järgsed spekulatsioonid „Ansip – kas peaminister Laari valitsuses“ ei olnud päriselt lõppenud veel paar aastat hiljemgi, kui valitsuskoalitsioonist lahkus 2007. aastal koos Reformierakonna ning Isamaa ja Res Publica Liiduga alustanud kolmas liige, sotsiaaldemokraadid<sup>23</sup>.

Siiski oli peaministri positsioon oma teist valitsust tutvustades tugev ning tema valitsust tutvustav kõne teemavalik keerles senise edu kindlustamise ja edasiarendamise ümber. Ansip oli moodustanud koalitsiooni maailmavaatelt sarnase Isamaa ja Res Publica Liidu ning Sotsiaaldemokraatidega. Koalitsiooni koosseis oli sarnane 1999. aastal ametisse astunud kolmikliidu valitsusega, kuid selle sisemised jõujooned olid tulenevalt erinevast valimistulemusest teised. Taaskord oli kõrvale lükatud Keskerakond ning Ansip sai rahulikult tutvustada valitsuse plaane maksupoliitika hoidmisest senisel edusuunal ning Eesti maksukeskkonna konkurentsivõime edasise arendamisega. Kinnitades, et valitsus jätkab

---

<sup>22</sup> Vabariigi Valimiskomisjoni statistika

<http://www.vvk.ee/varasemad/r07/tulemus/2000000.html> (14.06.2010)

<sup>23</sup> Vt nt Alo Raun, „Michal: Ansip pole peaminister Laari valitsuses“ Postimees 02.06.2009 <http://poliitika.postimees.ee/?id=126775> (12.06.2010)

vasakpoolse ja liberaalse maailmavaate ühendamist (lisa 7 lõik 25), sai Ansip endale isegi lubada torke Keskerakonna pikaajase valimisratsu, astmelise tulumaksu suunal. Ansip nimelt tõi välja, et tulumaksumuudatused või *ettevõtte tulumaksuga mängimine* on ohuks Eesti inimeste töö- ja palgaväljavaadetele (lisa 7 lõik 11).

Nagu eelpool öeldud, on peaministri kõne valitsuse ja selle poliitikate tutvustamisel peamiselt suunatud valitsuse legitimeerimisele ning riigis oluliste väärtuste kinnitamisele või ka nende ümberdefineerimisele. Oluline aspekt kõnes on ka väärtuste kinnitamine nende mainimata jätmise kaudu. Nimelt oli Ansipi valitsuse ees 2007. aastal paralleelselt valimiste ettevalmistustega küpsenud probleemteema. Teravnenud olid arvamused Tõnismäel seisnud Teise maailmasõja monumendi, Pronkssõduri, ja selle all asunud sõjahaudade asukoha üle kesklinnas. Ansip ei maini teemat oma kõnes otsesõnu. Ta keskendub kõnes nagu 2005. aastalgi Eesti kultuuri ja keele säilitamisele (vt allpool täpsemalt teema väärtuskäsitlust) ning ei viita millegagi mõneti pingestunud rahvussuhetele Eestis. Rahvustevahelise pinge põhjused Eesti ühiskonnas ei ole käesoleva magistritöö teema, nende selle olemasolu Eestis 2007. aasta kevadel ei kinnita üksnes siinvaadetavas kõnes üsna sordiini all olev rahvusküsimuse käsitlemine ning vaid eestlastest ühiskonnagrupile keskendumine (vt täpsemalt kõnes tähelepanu saavad ühiskonnagrupid allpool), küll teevad seda vahetult valitsuse ametisse astumisele järgnenud nn pronksiöö sündmused.

Ansip tegeleb oma teist valitsust tutvustades järjest aktiivsemalt ka välispoliitiliste teemade ja Eesti välispoliitiliste sammudega. Tema kõnes peegeldub teatav Eesti enesekindluse kasv rahvusvahelisel areenil. Enam ei tegele peaminister sooviga kuhugi pürgida või pürgimist Eesti inimestele selgitada, Eesti on juba Euroopa Liidu ja NATO liige. Nüüd kinnitab peaminister, et Eesti soovib oma aktiivsusega kinnitada oma kuulumist Lääne väärtusruumi ja seob osaluse Lääne väärtuste tagamisel Eesti julgeoleku tagamisega (lisa 7 lõik 18).

## **Sihtrühmad**

Ka 2007. aasta kõnes pöördub Andrus Ansip eri ühiskonnarühmade poole peamiselt nende majandusliku turvalisuse tõstmise kontekstis, rääkides valitsuse plaanidest toetuste, palkade ja pensionide edendamiseks. Nagu 2005. aastal, toonitab Ansip vajadust kindlustada Eesti

riigi ja rahva tulevik. Seekord on peaministri ja valitsuse tegevuse argumendiks veelgi enam vajadus kindlustada kultuuri ja eesti keele jätkuvus – valitsuse poliitika on rajatud **kogu Eesti ja eestluse** kindlustamisele. Kui varasematel aastatel (vt eespool Laar 1992, Vähi, Parts) on Ansipi eelkäijad sõnaselgelt rääkinud ka mitte-eestlastest elanikele, siis 2007. aastal keskendub Ansip vaid rahvuskultuuri ja eesti keele küsimustele. Viidet kogu Eesti elanike hõlmamisele võib välja lugeda küll Ansipi kõne leitmotiivist: Valitsuse püüdlusest, et Eesti jõuaks Euroopa jõukamate hulka, Eesti rahvas aga oleks ühte- ja üksteist hoidev ning õnnelik (lisa 7 lõigud 4, 6, 30).

Et 2007. aastal on ametisse astuva valitsuse **jaoks elanikega võrdselt hoolt vajavaks tõusnud ka eesti keel**, selgub peaministri postuleeringust, kus Ansip kinnitab, et *valitsuse hoolitsus perede majandusliku turvalisuse, suuremate pensionide ja töötajate palkade, maaelu edendamise ja eesti keele eest on igapäevane, mis tahes Eesti valitsusemiinimumprogramm* (lisa 7 lõik 5 ja 6). Nimetatud lõigus indikeeritud hoolitsuse tulemusel rahas ja toetustes väljenduvad konkreetsemad lubadused **peredele, pensionäridele, töötajate ja maaelanikele** puudutavad kõnes peresid. Peaminister Ansip kinnitab, et valitsuse perepoliitika tunnustab kõiki, kes loovad või suurendavad oma peret ning lubab lapse soetamisega seotud toetuste kasvu nii juba kehtinud vanemahüvitise kui viljatusravi osas mille kohta peaminister märgib, et valitsus tahab aidata peresid Euroopa jõukaimate riikidega võrdväärselt (lisa 7 lõik 8 ja 9):

*Pikendame vanemahüvitise maksmist lapse poolteiseaastaseks saamiseni. Me suurendame isade võimalusi olla väikelapsega kodus elatustasemes kaotamata. Me kehtestame madalama tulumaksu kõigile, kellel on peres vähemalt üks laps. Meie jaoks on oluline lasteaiakohtade arvu suurendamine. Kehtestame riikliku ringiraha, et koolilapsed saaksid varakult oma andeid ja võimeid arendada ning kujundada tervisliku elustiili kogu eluks.*

Lisaks konkreetsetele lubadustele pere juurdekasvu ja lastega seotud toetuste osas kirjeldab peaminister Ansip oma kõnes ka valitsuse esimese eesmärgi, positiivse iibe saavutamiseiga seotud väärtusruumi, viidates kogu rahvale, milliseid hoiakuid Eestis peaks jagama. Need peaksid inimesi innustama just Eesti pikaajalise püsimise, mitte otsese isikliku (majandusliku) kasu saavutamise sihil. Ansip loetleb rahvaarvu kasvu eeldusi (lisa 7 lõik 7):

*Järjekindel perepoliitika, võitlus pikema eluea eest võitlus tervisliku eluviisi, kaaskondlastest hooliva liikluskultuuri ja ohutute töötingimuste eest.*

**Maaelu** edendamisega seonduvat nagu maapiirkondade ettevõtluse või põllumajanduse arendamist vms peaminister Ansip oma kõnes edaspidi ei täpsusta. Küll kaudsemalt leiab käsitlemist **töönimeste** olukord, mis on lisaks kõnes mainitud ohutute töötingimustele seostatavad ilmselt ettevõtluse, ettevõtjatele seatud ootuste ja teadmistemahuka majanduse ning selle eelduste (sh kompetentne tööjõud) arendamisega.

**Ettevõtjad ja teadusringkonnad** on Ansipi 2007. aasta kõnes eraldi tähelepanu all just seoses valitsuse huviga teadmistemahuka majandusruumi arendamiseks ja innovatsiooni aktiveerimiseks. Valitsus näeb Ansipi sõnul *vajadust innovatsiooni taganttõukamiseks kõigi vahenditega* (lisa 7 lõik 15), eesti ettevõtete arendustegevust, jõudmaks rahvusvahelistele turgudele (lisa 7 lõik 16) ja tagamaks pikaajalist kiiret majanduskasvu (lisa 7 lõik 15). Selle eesmärgi nimel, sõnab Ansip, tuleb rakendada ka Eesti **haritlased**. Ansip tunnistab valitsuse meetmeid loetledes, et innovatsiooni tõhustamine ja teadmistemahuka majanduse arendamine on valitsuse kavade kõige kulukam punkt, mis puudutab läbivalt kogu ühiskonda (lisa 7 lõik 16 ja 17).

*Selles sisalduvad nii haridussüsteemi muudatused ja hariduskulutuste kasv, sealhulgas õpetajate palkade tõus ja doktorantide koolitamiseks nõudluse suurendamine, tööturu paindlikumaks muutmine, e-riigi lahenduste edendamine kui ka otseselt teadus- ja arendustegevusele kulutatava summa kasv 2%-ni SKT-st aastaks 2011.*

## **Väärtused**

Ansipi 2007. aasta kõne uusim ja ka Eesti riigi arengut kinnitav väärtus, mida valitsus oma tegevusega taotleb, on **õnn**. Kunagi veel ei ole ükski Eesti taasiseseisvumise järgne peaminister Eesti eesmärki otsesõnu läbi õnne defineerinud. Kasutades oma koalitsioonipartneri Isamaa ja Res Publica Liidu valimisretoorikat, teeb Ansip kõnes õnnepüüdluse oma valitsuse ja kogu Eesti eesmärgiks, sidudes selle majandusedu ja rahva

ühtehoidvusega,:

*Me püüdleme Eesti poole, mis kuuluks Euroopa jõukaimate hulka, mille rahvas hoiaks ühte ja üksteist ning oleks õnnelik (lisa 7, lõik 4, 6, 30).*

Ansip tänab oma eelkäijaid Eesti riigi arendamise ees ning kinnitab, et ametisse astuva valitsuse ees ülesanne on *kindlustada senist sotsiaalset ja majanduslikku edu ning seda tempokalt edasi arendada* (lisa 7 lõik 4). Eesti riigi säilitamiseks *liberaalse ühiskonna ja elukeskkonnana* (lisa 7 lõik 28). Ansip selgitab, et *hoolitsus perede majandusliku turvalisuse, suuremate pensionide ja tööinimeste palkade, maaelu edendamise ja eesti keele eest on igapäevane, ükskõik millise valitsuse miinimumprogramm, kuid tema juhitava valitsuse sihid on suuremad ja seatud pikema aja peale* (lisa 7 lõik 5, 6).

Sihtide pikaajalisus ja visioon sisaldab esimese väärtuseesmärgina **rahvaarvu kasvu** ja positiivse iibe kindlustamist. Lisaks perepoliitika olulisusele, mida on käsitlenud Eesti ja valitsuste eesmärkidena nii Ansip ise kui tema eelkäijad, astub Ansipi 2007. aastal ametisse asunud valitsus sammu edasi ja väärtustab rahvaarvu kasvatamise kontekstis ka **pikema eluea, tervisliku eluviisi, hooliva lii kluskultuuri ja ohutute töötingimuste tagamist** (lisa 7 lõik 7, 8, 24). Riigi majanduslike võimalusi ja hoolivuse kasvu viitab ka lastetusravi toetamise plaan, kus seatakse eesmärgiks olla Euroopa jõukamate riikide tasemel. Ka haiguste ennetuse programmide laiendamine ning ravikindlustuseta isikutele perearsti juurdepääsu tagamine viitab riigi kasvanud majanduslikele võimalustele (lisa 7 lõik 9, 24). Ansip toonitab, et valitsuse ees seisab väljakutse Eestile *kvaliteetse ja elujõulise tervishoiu- ja sotsiaalsüsteemi arendamiseks* ning toonitab liberaalse lähenemise olulisust siingi – süsteem ei peaks tegema inimesi riigisõltlasteks. Just see on Ansipi silmis ainus tee *tulla toime rahvastiku vananemise ja vähenemise survega* (lisa 7 lõik 24).

**Majandusarengutega seotud väärtused** nagu **majanduskasv, majanduslik areng, turvalisus ja jõukus**, aga ka **ettevõtlik elustiil ja majanduse rahvusvaheline konkurentsivõime** on 2007. aastal Ansipi tutvustatava valitsuse eesmärkide ja väärtusruumi keskmes. Lisaks valitsuse majandusesuunalistele sihtidele peegeldab see ilmselt ka Ansipi kui jätkava peaministri soovi toonitada riigi majandusedu ja ülikiireid majanduse kasvunumbreid, teisalt on ka kogu Eesti avalikkus aastaid kestnud majanduskasvu edu harjal. Ansip meenutab

valitsuse eesmärki saada võrreldavaks Euroopa jõukamatega, toonitades, et *vaatamata suurele ja vaieldamatule majandusedule on endiselt meie suurim probleem tippudega võrreldes suhteliselt nõrk majandus, jõukust ei ole tohutult ja meie põhiülesanne ei seisne jõukuse laialijagamises, meil on veel küllaga lahendamist vajavaid sotsiaalseid probleeme* (lisa 7 lõik 3). Ansip toonitab, et Eesti majanduskeskkond peab jätkuvalt olema investeeringutele atraktiivne ja konkurentsivõime arendamine selles osas peab jätkuma. Eraldi toonitab ta seniste tulumaksuvähenduste jätkamist, nimetades vastupidist *tulumaksuga mängimiseks* (lisa 7 lõik 11).

*Majanduskeskkonna sellised muudatused nagu astmeline tulumaks, maksude tõstmine või ettevõtte tulumaksuga mängimine kahjustaksid Eesti konkurentsivõimet ning kõigi Eesti inimeste töö- ja palgaväljavaateid.*

Ansip kinnitas, et valitsus jätkab **ülejäägiga eelarvepoliitikat** ning soovib ergutada elanikepoolset säästmist ja investeerimist, võrdsustada maksustamisel eraisikute investeeringud ettevõtlusse juriidiliste isikute omaga ja liita Eesti võimalikult kiiresti Euroopa ühisraha euroga (lisa 7 lõik 12, 13, 14). Jätkuvalt olulisena räägib Ansip teadmistemahuka majanduse arendamisest ja innovatsiooni taganttõukamisest, nendele vajadustele vastava haridussüsteemi arendamisest. *Innovatsiooni taganttõukamist kõigi vahenditega* nimetabki Ansip ainsaks teeks *pikaajalise kiire majanduskasvu säilitamiseks* (lisa 7 lõik 15) ja toonitab Eesti ettevõtjatele valitsuse ootust innovatiivseks tegevuseks ning enese tõestamiseks rahvusvahelistel turgudel (lisa 7 lõik 16).

Ansip seostab Eesti majanduse ja innovatsiooni ka **keskkonnasäästlikkuse** ja –teadlikkuse teemaga. Siin teeb Ansip ainulaadse pöördumise käesolevas töös käsitletud kõnede näitel ning tänab valitsusse mitteasuvat parteid, Eestimaa Rohelisi ja nende valijaid heade ideede eest, mis valitsusprogrammis kajastuvad (lisa 7 lõik 23). Keskkonnavaldkonna ja säästlikkuse, aga ka Eesti jätkusuutlikkusega seostub Ansipi kõnes maailma ja Eesti arenguid peegeldav **energiajulgeoleku** temaatika käsitlemine. Ansip rõhutab vajadust kindluse saavutamiseks energeetika tagamisel (lisa 7 lõik 10):

*/.../ et energiat oleks piisavalt ka meie järeltulevatel põlvkondadel ning et selle hind ei oleks kättesaamatult kõrge – et see ei oleks kõrge ei ökoloogilises, poliitilise sõltumatuse ega ka otseses rahalises mõttes.*



Oluline on märkida, et energeetikateema käsitlemine peegeldab ka Eestis järjest julgemaks saanud debatti võimaliku tuumaenergeetika rakendamise vajalikkusest Eestis, aga Eesti aktiivset liikmelisust Euroopa Liidus ja soovi ühineda ELi ühtse energiaturu ja –ühendustega.

Julgeolek on Ansipi valitsuse jaoks oluline teema nii eelmainitud majandusliku julgeoleku, energeetilise kindlustunde tagamise kui aktiivse välispoliitika näitel. Uuena senise julgeolekutemaatika käsitlemisel toonitab Ansip Lääne väärtusruumi kaitsmise olulisust ning Eesti aktiivsuse vajadust selles – Eesti kaitse on lahutamatu NATO ja Euroopa Liidu kaitsepoliitikast (lisa 7 lõik 20). Kui 2005. aastal kinnitas Ansip Eesti missioonidel osalemise mainimisega Eesti sõdurite Iraagi missioonil osalemise tähtsust, siis nüüdseks oli fookusesse tõusnud ka Eesti osalus Afganistanis. Ansip soovib missioonidel osalemist sõnaselgelt väärtustada, toonitades, et rahvusvaheline julgeolek on jagamatu ja nimetades aktiivset võitlust *demokraatia eest maailma mis tahes punktis võitluseks Eesti iseseisvuse ja sõltumatuse eest*. Ansip soovib tuua eestlaste jaoks tõeliselt tugeva ja arusaadava argumendi, nimetades valitsuse tegevust välismissioonidel osalemisel lausa *väikeseks ja katkematuks vabadussõjaks* (lisa 7 lõik 19, 20).

Andrus Ansipi valitsus 2007. aastal jätkas 2005. aastal alustatud joont **eesti keele ja kultuuri** hoidmise ja arendamise fookuses hoidmisel. Ansip näitab rahvuslust ja eesti keelt jätkuvalt riikluse alustalana. Kui näiteks Laar nimetas 1999. aastal rahvaarvu kasvu ja sündimuse tõstmise vajaduse kinnituseks, toonitades, et pingutustel ei ole mõtet, kui saavutatut ei ole kellelegi pärandada, siis Ansip tõstab pjedestaalile eraldi väärtusena ka eesti keele. Ansip kinnitab, et valitsus esitab *ainulaadset kava eesti keele positsioonide tugevdamiseks tänapäeva maailmas, sest eesti keele ja kultuurita poleks mõtet ka oma riigil* (lisa 7 lõik 22). Nimetatud kava eesmärkide hulgas loetleb ta kaasaegse maailma tingitud vajadusi eesti keele arendamisel interneti- ja arvutikeeleks, et seista eesti keele kui moodsa keele tugevdamise eest maailmas (lisa 7 lõik 21).

## Kokkuvõte

Andrus Ansipi 2007. aasta peaministrikõne on selgelt enesekindel vaade Eesti tulevikku. Enesekindlust süstib senine majandusareng ning rahva elujärje tõus sellega seoses, ka Eesti välispoliitiline aktiivsus ja kohaleidmine rahvusvahelistel missioonidel, Läänemaailma väärtuste kaitsel, aga ka Euroopa Liidus.

Et kõne ei oleks liialt probleemitu, seab Ansip oma valitsust tutvustavate plaanide kontekstis mureteemaks Eesti rahva ja kultuuri jätkuvuse. Rahvusluse propageerimine ja jätkusuutlikkuse küsimused vastanduvad veidi ka peaministrikõne leitmotiivile – soovile jõuda Euroopa rikkamate hulka rahvaga, kes hoiaks üksteist ja oleks õnnelik. Kõne keskmes ongi Eesti riigi jätkusuutlikkus läbi oluliste majandusarengute ja innovatsiooni ning rahva taastootmise ja kultuuri-keeles hoidmise. Liberaalne maailmavaade on hoolitsuse ja abi lubamisele vaatamata valitsuse plaanide tutvustamise keskmes nii sõnaselgelt, defineerides Eesti Vabariiki liberaalse demokraatliku riigina kui inimeste aktiivsuse vajadusele viidates. Nii majanduse kui sündivuse arendamise osas kutsub Ansip aktiivsusele ka ühiskonnaliikmeid – esimest läbi säästmis- ja investeerimisotsuste propageerimise, teist öeldes, et valitsuse perepoliitika tunnustab kõiki, kes loovad või suurendavad oma peret.

Ansipi kõne pöörab mõnevõrra vähem tähelepanu väiksematele ühiskonnarühmadele, kuid siin ei ole tegemist niivõrd kellegi väljajätmise kui kõigi kaasahaaramise sooviga – Ansip räägib kõnes läbivalt valitsuse hoolitsusest kogu rahva ja selle liikmete eest. Kõnes peegelduvad ka Eesti tõusnud elatustasemega seostuvad väärtused nagu rahva ja laste tervise arendamine, tervislik elustiil, keskkonnahoidlikkus, eneseteostus, heaolu ja juba mainitud õnn.

## **3.2. Kõnede laadi ja ülesehituse võrdlus**

### **3.2.1. Pöördumised ja sihtrühmad**

Kõik seitse vaadeldud peaministrikandidaati toovad oma kõnes koalitsioonileppes esile lubadusi ja sihte uueks ametiajaks, räägivad Eesti riigist, lihtsalt riigist ja Eestist ning valitsusest ja selle eesmärkidest. Ka sisaldavad kõik kõned vormikohast pöördumist Riigikogu ja Riigikogu esimehe poole. Erinevus tekib aga sellest, millisena kujutavad peaministrikandidaadid ette oma kõne jälgivat auditooriumi, olgu siis vahetult Riigikogu saalis või massiteabekanalite vahendusel.

Juhan Parts kasutab sissejuhatavas pöördumises uut vaadet ja loob ühtlasi trendi, mida talle järgnenud peaministrikandidaadid on järginud. Enne Partsi ametisseastumise kõnet oli traditsiooniks, et peaministrikandidaadid olid sissejuhatuses üsna formaalselt seotud Riigikogu ja seal viibinutega ning pöördusid vormikohaselt Riigikogu ja selle juhtide poole (sõnastades kas spiiker või Riigikogu esimees). Edasised pöördumised tehti teiste Riigikogus viibijate poole – „külalised“ ja/või „daamid ja härrad“. Parts pöördub aga lisaks Riigikogus kohalolevale kuulajaskonnale ka laiemale avalikkusele, Eesti rahva poole. Sama teeb Andrus Ansip 2005. ja 2007. aastal. „Daamid ja härrad“ on aga 2000ndatel aastatel peaministri kõnede pöördumisest kõrvale jäetud.

Parts kõnes väljendab ülesehituse ja selles tehtud pöördumiste põhjal Laari kõnega võrreldes veidi vähem varjatud eeldust, et valitsus ametisse nimetatakse ja kõne on vaid formaalsus – ehkki kõne lõpus pöördutakse taas Riigikogu poole ja palutakse toetust valitsuse moodustamiseks. Ka Mart Laar räägib Riigikogu heakskiidust juba kõne alul, kuid lõpetab kõne riigile ja valitsusele oluliste väärtuste tutvustamise järel Jumala abi palumisega (Seda nii 1992. kui 1999. aastal). Andrus Ansip jääb omaavasõnades kahe eelnevalt peetud valitsust tutvustava kõne vahele. Ta ei piirdu vaid Riigikogu esimehe ja liikmete poole pöördumisega nagu Laar, vaid on sarnaselt Partsi kõnele siiski laiemalt orienteeritud, mainides ka külalisi ja Eesti rahvast. Erilisel kohal Ansipi kõnedes, eriti 2007. aastal, ongi Eesti rahvas – lõppsõnaks on peaminister Riigikogu kui institutsiooni, kus valitsust ja selle programmi vormiliselt tutvustatakse, kõrvalegi jätnud. Lõppsõnas osundab Ansip rahvale, rõhutades seda, et

peetakse silmas kõiki Eesti elanikke. Eesti elanikke koondab siin termin „kaasmaalased”, kelle poole Andrus Ansip pöördub oma ettekande lõppu ja valitsuse ülesandeid kinnitades.

Lisaks formaalsetele pöördumistele kõnes on oluline tähele panna ka eri ühiskonnagruppide mainimist ja neile viitamist läbi suunitletud programmide ja plaanide valitsuse tegevuskavade tutvustamisel. Mainimine ja viitamine või viitamata jätmine võib ühe ühiskonnagrupi avalikkuse silmis legitimeerida valitsustelt tema eelkäijate poliitikatest enamat tähelepanu ootama. Siin võib olla tegemist ka sooviga legitimeerida valitsust konkreetse ühiskonnagrupi silmis. Teisalt on märk ka mainimata jätmine – kas valitsus ei näe võimalust või vajadust ühe või teise huvirühmaga tegelemiseks või peab seda tegevust sedavõrd iseenesestmõistetavaks, et ei näe eraldi mainimise vajadust või on huvirühmaga toimunud kokkulepped telgitagustes, nii et poliitika tutvustamisel eraldi legitimatsiooni ühiskonnagrupi silmis ei vajagi.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et konkreetsed ühiskonnagrupid saavad peaministrikandidaatide kõnedes tähelepanu peamiselt juhtudel, kui valitsusel on neile pakkuda või plaanis kehtestada majandusliku seisukorra parandamisega seotud soodustusi – palgatõus, pensionitõus, hüvitiste kasv. Tähelepanuväärne on, et taasiseseisvuse algusaastatel on toetused peaministrite retoorikas seostatud enam riikluse ja riigiehituse väärtustamise ja vajadusega ning hiljem, aastatel, kui riiklus on kindlustatud ja ka inimeste majandusolukord objektiivselt võttes kindlam, seostatakse toetusi-soodustusi enam abi, hoolivuse, hakkamasaamise kindlustamise ja väärika toimetulekuga.

Teine võimalus on, et ühiskonnagrupp või huvirühm jõuab peaministri kõnesse seetõttu, et teda väärtustatakse olulisena Eesti arengu edasiviimisel. Ka sel juhul on tegemist valitsusepoolsete soodustuste pakkumisega, kuid soodustus ei pruugi väljenduda vaid materiaalsel-rahalisel kujul (juba eelnimetatud majandusliku soodustuse saajad kuuluvad üldjuhul ka selle liigituse alla), vaid väljenduda seadusandluses tagatavas eelisseisundis. Viimast peamiselt iseseisvuse algaastatel, kui õigusruumi kujundamine oli aktiivne ning peaministrikandidaadid väljendasid seadusloomes taotletavaid eesmärke. Siin on läbivaimaks näiteks majandusega seotud huvirühmad ja eesmärgid nagu ettevõtluse aktiivsuse kasv, erastamise võrdsed tingimused, riigistruktuuride ülesehitus. Samas jätkub tähelepanu ettevõtjatele ning ettevõtlusele tehtavate soodustuste mainimine seadusloomes ka hiljem. Näiteks on maksusüsteemi, eriti investeringute tulumaksuvabastuse teema

käsitlemine, kus valitsused näevad vajadust kinnitada, et soodsad tingimused ettevõtlusele ja sealhulgas välisinvesteeringutele jätkuvad ning neid arendatakse veelgi.

Kolmas võimalus on, et sotsiaalseid rühmi mainitakse nende või nendega seotud väärtusorientatsiooni määratlemiseks või suunamiseks: pedagoogid, kultuuritöötajad, politseinikud, tervishoiuekspertid, ettevõtjad on lisaks neile kõnedes pakud majanduslikele hüvedele seostatud ka ühiskonna laiemate eesmärkidega – vastavalt kas kutsehariduse edendamiseks, Eesti kultuuri ja keele kandmiseks ja arendamiseks, seaduskuulekuse ja riigi sisejulgeoleku kindlustamiseks, tervislikuma või ettevõtlikuma elustiili propageerimiseks.

Ühiskonnarühmad, mis peaministrite kõnedes tähelepanu saavad, on kogu vaadeldava perioodi vältel üsna püsivalt samad. Taasiseseisvuse algusaegadest alates räägivad peaministrid läbivalt pedagoogide palga tõstmise vajadusest. Palgatõusu nimetatakse algusaegadel lihtsalt oluliseks Eesti arengu ja riikluse, ka selle kindlustamise jaoks, hiljem aga nähakse teemat sotsiaalse õigluse vaatepunktist (pedagoogide panus Eesti järelkasvu kasvatamisse, keskmise palgatõusuga sammu pidav, keskmisest palgatõusust kiirem palgatõus) ning koolihariduse taseme ja kvaliteetse tööjõu koolitamise vajadusega innovatiivse majandusarengu tagamiseks.

Eesti maaelu paistab olevat teine nõ kohustuslik päevakorrapunkt pedagoogide palga küsimuse kõrval. Taasiseseisvuse algusaegadel seostatakse mõlemad riikluse ja riigiehituse kui selge väärtuse ja selle toetamise vajadusega. Viimaste peaministrikõnede näitel on maaelu majanduslik külg küll taandunud (viimati Juhan Partsi kõnes seoses otsetoetuste lubamisega Euroopa Liidust) ning andnud ruumi kaudsemalt maaeluga seostuvale loodushoiu temaatikale.

### **3.2.2. Kõnede temaatilise fookuse võrdlus**

Analüüsitavad peaministrite kõned on peetud seoses sama sisu ja tseremoniaalsuse astmega sündmusega – valitsuse tutvustamisel Riigikogus – ja langevad samasse žanri. Lähtuvalt

sellest, et kõned on peetud sama üldeesmärgiga, on neis eeldatavalt sarnasusi nii ülesehituse kui sisu osas. Kõigis seitsmes kõnes tuuakse ära olulised teemad esindatava valitsuse jaoks, kuid meetod oluliste teemade esitamiseks on küllalt erinev nii kasutatavate kujundite kui selle kaudu loodava meeleolu ja ootuste poolest.

Mahult on kõned samuti küllalt erinevad. Mart Laar 1992. aastal ja Juhan Parts 2003. aastal olid oma ettekannetes (tõesti, neid kaht ülesastumist võiks ka nii nimetada) kõige paljusõnalisemad. Kummagi kõne maht oli üle 20 000 tähemärgi (tühikuteta) ning kumbki kõne käsitles põhjalikult Eesti ees seisvaid murekohti ning valitsuse ees seisvaid ülesandeid. Kahe pikima kõne tonaalsus oli riigi arengukontekstist tulenevalt siiski erinev. Mart Laar seisis 1992. sügisel silmitsi eesootava talve ja kütteprobleemide, vajamineva välisabi ja ülesehitamist ootava riigiga, Juhan Parts aga asus juhtima küllalt stabiilset riiki, mille korralduses tema ja tema juhitud valimisvõitjast partei nägi vajadust olulisi parandusi ette võtta.

Kahe kõne konteksti erinevust kinnitab näiteks, et samal ajal kui Mart Laar rääkis vajadusest kontrolli alla saada noores riigis tekkinud relvastatud grupeeringud (lisa 1 lõik 8), näeb Juhan Parts valitsus eelkõige parandamisvajadust riigijuhtimise ja riigi arengu suunamise kvaliteedis (poliitilise kultuuri parandamine jms). Siiski, nii Laari kui Partsi paatos on sarnane: mõlemad toonitavad oma pikas ettekandes, et valitsusel on valijate usaldusest tulenevalt kohustused Eesti ees ja loetlevad päevakohaselt olulisi teemasid, millega valitsus näeb vajadust esmajärjekorras tegeleda. Parts tõdeb, et Eesti on suutnud viimasel kümnel aastal olla väärikas riik (lisa 5 lõik 3), kuid riigiehituse tööd on ees veel palju just arvestades uute arengutega seotud probleemide lahendamise (lisa 5 lõik 14).

*Meie ülimaks väärtuseks on Eesti Vabariigi, iseseisva demokraatliku õigusriigi püsimine ja pidev areng./.../ Me ei vastanda end senisele arengule, vaid tahame seda jätkates leida lahendusi uue kümnendi probleemidele.*

Juhan Parts valitsuse planeeritud tegemiste loetelu siduvaks jooneks on töö, mis seisab ees nii valitsusel kui kogu rahval, keda Parts sissejuhatuses läbi töö defineeridagi püüab, toonitades (lisa 5 lõik 2): *aus töö on ja jääb ausaks, nii kaua kui on eesti rahvas.*

Parts püüab viidata tõeliselt kogu rahvale, loetledes näiteid, kelle ees tööülesanne seisab, küll mitte liialt esinduslikult, kuid läbi töö tegemise kohtade kogu Eestit katta soovides: *maal või linnas, tehastes, bussiroolis, kontorilaua taga, klassiruumis*.

Tiit Vähi, järgnedes siin vaadeldavate kõnede põhjal ajaliselt Mart Laarile, püsis oma kõnes lakoonilisem ning kuigi riigiehituslikele teemadele keskendudes, rõhus mitte niivõrd valitsuse ees olevatele kohustustele ja väljakutsetele kui moodustatava valitsuse kvaliteedile. Vähi meenutas valitsuse moodustajate teeneid riigi ees – valitsuspartnerid olid Eesti juhtideks ka Rahvarinde aegadel, mil *intriid ründasid Toompead* (lisa 2 lõik 10) – ning kinnitas seeläbi avalikkusele oma valitsuse pädevust võrreldes eelkäijatega, kelle riigitüüri juures olles süvenesid tema sõnul tegematajätmised ja oskamatus, jäeti arendamata efektiivne krediidi- ja regionaalpoliitika, lasti kasvada bürokraatiaaparaadil ning kujuneda *kriisilähedane olukord politseis ja hariduselus* (lisa 2 lõik 7, 8).

*Eesti rahvas [valis] Riigikogusse tagasi need poliitilised jõud ja inimesed, kes olid iseseisvusvõitluse liidrid, kes töötasid siin saalis ja valitsuskabinetides ka siis, kui intriid ründasid Toompead, kui vallandusid poliitilised streigid ja tankid lähenesid Tallinnale* (lisa 2 lõik 10).

Siiski tõdeb Vähi, et hoolimata erinevatest seisukohtadest meetodite osas, soovivad nii opositsiooni jäänud kui koalitsiooni moodustajad *oma rahvale head* (lisa 2 lõik 22). Vähi märgib, et kõigi *põhieesmärgid on ühised* ja avaldab lootust mõistvale ja konstruktiivsele koostööle Riigikogu kõigi liikmetega ja ka nende erakondadega, kes valitsusliitu ei kuulu (lisa 2 lõik 23).

Siim Kallas asus valitsusjuhiks Tiit Vähiga veidi sarnases positsioonis – alustas oma valitsuse tutvustamist eelkäijate ja poliitilise olukorra kritiseerijana. Ehkki mitte valimiste järgselt ametisse asudes, oli Kallasel tarvilik uue valitsuskoalitsiooni eesotsas seni opositsioonis olnud Keskerakonda ametisse tuues avalikkusele selgitada senise vastasseisu ületamist (lisa 4 lõik 2). Kui Vähi apelleeris eelkäijate ebakompetentsusele, siis Kallas tunnistas vajadust leida Eesti arengus edasi minekuks uus impulss ning ületada vastasseis ühiskonnas. Kallas viitas reformide ja majandusarengute käigus Eestis kujunenud võitjate ja kaotajate olemasolule ja märkis, et vastasseisu jätkumine ühiskonnas võib olematuks muuta kõik vaieldamatud saavutused Eesti arengus (lisa 4 lõik 3, 4).

*/.../ ühiskonnas [on] selgesti täheldatav /.../ vastasseis, kus ühel pool on inimesed, kes on suurepäraselt leidnud endale koha maailmale avatud arengus, ja teisel pool need, kellele pole osaks saanud kõike seda head, mida elu on paljudele pakkunud. Ühest küljest rahulolu, teisest küljest üha kasvav rahulolematus. See vastasseis võib ühel hetkel pühkida minema kõik seni saavutatu.*

Kallas tutvustabki valitsuse peamisi eesmärke kui soovi sisepoliitiliste pingete vähendamiseks (nimetades pensionitõusu ja kohalike omavalitsuste toetamist, millele tema hinnangul kuluvat ümbertehtavast riigieelarvest orienteeruvalt 1% senisest rohkem), majanduskasvu tagamiseks ning seniste eesmärkide järgimiseks välispoliitikas (lisa 4 lõik 9, 10, 11, 16). Kallas rõhutab, et ka majanduspoliitilised põhimõtted jäävad kehtima – siin oli punkt, kus koalitsioonipartnerid muudatustes kokkuleppele ei jõudnud ja lükkasid võimalikud maksumuudatused (loe: tegelemise Keskerakonna sooviga astmelise tulumaksu kehtestamiseks) kuni valimiseni edasi (lisa 4 lõik 14). Edasi keskendubki Kallase kõne suuresti majanduskasvu ja rahvusvaheliselt konkurentsivõimelise ettevõtluse arendamise küsimustele. Sotsiaalteemasid käsitletakse selle käigus vaid põgusalt, tuues ühe võimaliku majanduse konkurentsivõimet vähendava põhjusena lisaks kompetentse tööjõu nappuse probleemile ka tööjõu motiveerituse küsimuse. Kallas küsib, kas mitte Eesti liigselt võrdsustav sotsiaalsüsteem ei ole põhjuseks, miks inimesed ei ole piisavalt aktiivsed võimalikke tööpakkumisi vastu võtma, ehkki töökäsi on hädasti vaja (lisa 4 lõik 25, 26).

Ansip toob oma esimese valitsuse ametisse astumise kõnes ise paralleele eelmise valitsusevahetusega, mil Reformierakond tõrjus valitsusest Isamaa ja Mõõdukad ning kaasati Keskerakond. Ka Ansip peab põhjendama üldiselt Reformierakonna vastandparteiks liigituva Keskerakonna pardale võtmist. Ta teeb seda nagu Kallas läbi riigi ja poliitika tasakaalu saavutamise soovi, öeldes, et *taas on käes aeg, kus kriisidest väsinud rahvas ootab usaldusliku töömeeleolu taastamist* (lisa 6 lõik 4). Ansip kinnitab, et valitsuses ühendatav Reformierakonna liberaalsus ning Keskerakonna ja Rahvaliidu suurem sekkumine ja sotsiaalsus välistavad teineteist vaid piiratud kujutluses (lisa 6 lõik 8). Ta kinnitab, et valitsuse ees seisab vastutus kogu rahva ees ning et koalitsiooniläbirääkimiste tulemusel sündinud valitsemiskava seda ka peegeldab (lisa 6 lõik 9).

Sarnaselt varasematele peaministritele, kes eelnevat valitsust kritiseerides võimule asunud, kinnitab ka Ansip, et eelkäijad on raisanud aega ning moodustatav valitsus võtab asja uuesti



käsile, keskendub peamisele Eesti arengus (lisa 6 lõik 12, 13) ja jätab kõrvale eelmise valitsuse ebaotstarbeka ning põhjendamatu tegevuse. Ansip toonitab, et *valitsuse üks ülesanne on taastada usk demokraatiasse ja õigusriiki, tõhustada reaalselt võitlust korruptsiooniga* (lisa 6 lõik 31).

*Me ütleme selge ei mis tahes indikaatoritele või mõõdikutele, mis kallutavad õiguskaitseorganeid seaduse formaalsele kohaldamisele.*

Ansip nimetab väärtuslikena eelmise valitsuse algatusi (lisa 6 lõik 5) ning pikemalt põhjendamata riiki ohustavat, toob probleemteemana peamise, millele valitsus uue valitsuse hinnangul peab uuesti keskenduma – Eesti riigi püsijäämise, rahva ja kultuuri kestmise, rahva ja riigi ajaloo mõistmise edendamise– ja tutvustab lahendust valitsuse rahvastiku- ja perepoliitikas (lisa 6 lõik 13). Tutvustanud valitsuse lapse sünniga seotud toetusmehhanisme noortele peredele ja kinnitanud, et kõik valitsuse teised, harukondlikud poliitikadki on keskendunud *rahvastiku kasvule ja arenemisele*, tõdeb Ansip siiski, et jutud rahvaarvu drastilisest langusest on tugevasti üledramatiseeritud (lisa 6 lõik 16).

Eesti rahva, kultuuri ja rahvuse kestmise küsimus on üks Ansipi kõnes läbivalt esitatud probleemteemasid, mille kõrvale uusi probleeme ei lisata. Ka rahva tervise, majanduse arengu ja teadmispõhise majanduse edendamise vajadus on käsitletud läbi rahva hääbumise mure. *Investeeringuteta teadus- ja arendustegevusse ning haridusse pole meil tulevikku ei rahva ega riigina* (lisa 6 lõik 27), toonitab Ansip oma üldiselt oma valitsuse tegevusi ja plaane ratsionaalsete ja läbikaalututena esitlevas peaministrikõnes.

2007. aastal pärast valimisvõitu peaministrina jätkates jätkab Ansip ka 2005. aastal tutvustatutega sarnaseid väärtusmustreid. Fookuses on nii eesti kultuuri ja keele arendamine kui majandusarengud ja sotsiaaltoetuste summad, aktiivne välispoliitika. Võrdluses eelmiste valitsuste, sealhulgas ka Ansipi enda eelmise valitsusega aga on 2007. aasta kõnes eesmärgiväärtuste kõrval märgata senisest enam väärtusi iseeneses. Isegi veidi üllatusliku ja uskumatu eesmärgina märgib valitsusjuht õnne, mille teenistuses on Eesti majandusareng ning selle eelduseks olevad rahvastiku taastootmine, keskkonnateadlik ettevõtlus, rahvatervise edendamine jne. Oma resolutsiooni koha annab Ansip 2007. aasta valitsuse väärtusi tutvustades aga eesti keelele – just see on väärtus, milleta ei näe Andrus Ansip Eesti riigil mõtet olevat.

### **3.3. Valitsuste väärtusruumi ja enesedefineerimise võrdlus**

Kui üks käesoleva töö hüpoteesidest on, et valitsuse enesedefineerimine lähtub kolmest peamisest Eesti poliitilises diskursuses olulisest teemasuunast (riigi- ja ühiskonna ülesehitus; rahvuse säilimine ja rahvuskultuuri arendamine; poliitika kui selline, äri ja poliitika vastasseis ja majandusarengu edukus), siis teine oluline aspekt on valitsusprogrammi representatsioonis väljenduvad valitsuse ja riigi jaoks aktuaalsed väärtused. Peaministrikandidaatide kõnedes esinevaid väärtusi koondava tabeli (vt tabel 6 lisa 8) varal kirjeldan, millised väärtused on püsivad läbi peaministrite kõnede ning millises osas need muutuvad vastavalt riigi arengus päevakajalistele probleemidele ja eesmärkidele.

Nagu eelnevast kirjeldusest selgub, on kõik vaadeldud kõned vormiliselt sarnase ülesehituse ja sisueesmärgiga – tutvustada ametisseastuva valitsuse tõiseid eesmärke, väärtusi, millest lähtudes hakatakse Eestit arendama. Kõigi kõnedes tutvustatud valitsuste eesmärk on vaadeldud kõnede põhjal järgmine: majanduskasv, inimeste elujärje parandamine ja väärikus, riikluse kindlustamine ja arendamine, arenenud riigi pärandamine järeltulevatele põlvedele, sisejulgeoleku ja õigussüsteemi arengu tagamine, rahvaarvu tõus, Eesti kultuuri ja rahvusriigi hoidmine ja arendamine, Eesti riigi positsioonide kindlustamine rahvusvahelises plaanis nii maine kui julgeoleku mõttes. Kõnedes esitatakse loetletud väärtusi, laiendades need kogu ühiskonna huviks, sooviks, eesmärgiks, argumenteerides konkreetsetes ajas päevakajaliste näidete ja mõttearendustega. Konkreetsete huvirühmadega aga seotakse valitsuse lubadusi nende majandusliku kindlustunde või sotsiaalse positsiooni tõstmiseks.

Siinkäsitletud seitset peaministrikandidaadi kõnet võrreldes paistab, et aja jooksul on valitsust tutvustavad kõned liikunud lisaks väärtuspildi andmisele üksikasjalikkuse ja üksikute tegevuste loetlemise suunas vastavalt valitsuse kasutuses olevate ressursside suurenemisele. Just valitsuse kasutada olevate rahaliste vahendite kasv annab peaministrikandidaadile võimaluse suuremaks põhjalikkuseks ja konkreetseuseks loetleda ametisse astumisel üles olulisemaid tegevusi ja eesmärke tulevasest valitsuse tööplaanist nii, et tehtavale antakse konkreetne rahaline väärtus.

Alljärgnevalt käsitlen eelnimetatud eri väärtusrühmi – riikluse areng, eesti kultuuri ja rahvusriigi kindlustamine, majandusareng, sisejulgeolek ja õigussüsteem, rahvusvaheline maine ja julgeolek – ja nende käsitlemise arenguid läbi taasiseseisvusperioodi.

### 3.3.1. Riikluse kindlustamisele suunatud väärtused

Eesti **riikluse** käsitlemine muutub koos riigiinstitutsioonide väljaarendamise ning iseseisvuse kindlustumisega ja riikluse kindlustamisega seostatavad valdkonnad laienevad iseseisvuse arengu käigus. Vahetult taasiseseisvumise järel keskenduvad peaministrid sellele, mida on vaja teha Eesti iseseisvuse kindlustamiseks, riigi stabiliseerimiseks ning turvalisuse tõstmiseks. Keskendutakse riigistruktuuride väljatöötamisele ja arengule, arutatakse, milliste valdkondade kiirem areng aitaks kogu riigi kiiremini jalule.

Kui esialgu on peaministrikõnedes tähelepanu all pigem ülesehituslikud teemad nagu **julgeoleku ja riigistruktuuride arengu kindlustamine**, Eesti **stabiilsuse saavutamine**, siis alates Mart Laari 1999. aastal ametisse astunud valitsusest saab riikluse kindlustamise eesmärgi juures uus teemakäsitus – Eesti **rahvaarvu kasv**. Esmalt piirdub arutelu Mart Laari kõne näitel sellega, et riiklike meetmetega on keeruline **iibe kasvu** tagada ning jõuab 2005. ja 2007. aastal ametisse astunud valitsuse käsitluses kogu riigi püsimise küsimuseks.

Seega keskenduvad peaministrid iibe küsimusele valitsuse jaoks olulisena pärast seda, kui riiklik julgeolek on riigi ajaloos enim tagatud ning riigistruktuurid kujundatud. Kui NATO ja Euroopa Liidu liikmena on jätkusuutlikkuse julgeolekulised aspektid formaalselt vähenenud, soovivad valitsused, paistab, riigi jätkusuutlikkust järjekindlalt kahtluse all hoida. Teisalt on rahvastikuprobleemide käsitlemine järjest kasvava majandusega seotud optimismiperioodil vaadeldav ka valitsuse võimalusena tõstatada probleem ning sellele kohe lahendus – toetusprogramm – pakkuda. Paralleelselt iibeküsimuse ja Eesti jätkusuutlikkuse probleemiks tõstatamisega Eesti valitsuste poolt pakutud lahendused on olnud Eesti kontekstis uuenduslikud ning konkreetses rahalises suuruses väljenduvad. Näiteks on vanemahüvitise sisseseadmine ning selle tasumise pikendamine järjestikuste valitsuste poolt, aga ka lubadused pere tulumaksuvaba miinimumi kasvatamiseks lähtuvalt laste arvust.

### 3.3.1.1. Sisejulgeoleku väärtused riikluse kindlustamisel

Riikluse jaoks olulise teemana käsitlevad peaministrid ka **riigistruktuuride töövõimelisust**. Siingi on ülesehituslikud teemad riigiaparaadi funktsioneerimiselt ja selleks vajaliku rahalise võimekuse tagamiselt keskendunud **haldussuutlikkusele, ratsionaalsusele**, omavalitsuste funktsioonide täpsustamisele ja autonoomia täiendamisele. Riigiteenuste areng ja muutumine väljendub aga läbi kõnede erinevas vaates riigistruktuuridele ning nende suhtes väljendatud ootustes.

Esimeses siinvaadeldud kõnes 1992. aastal loetles Mart Laar erinevaid funktsioone, mida taasalustaval riigil on vaja täitma hakata, 1999. ja 2003. aastal rääkisid peaministrid korruptsiooni ületamise vajadusest ning 2000ndate teiseks pooleks oli arutelu fookus jõudnud süsteemi kvaliteedi ja riigi teenuste piisava mugavuse küsimuste ning edukate innovatsiooninäidete loetlemiseni (ID-kaardi, e-maksuameti kasutamine), et kinnitada riigisüsteemi arengutaset ka teiste, sealhulgas arenenud riikide võrdluses.

Riigistruktuuride arengutasemega on tihedalt seotud peaministrite kõnedes väljendatud seisukohad Eesti sisejulgeoleku arengu kohta. Siin kujunes käsitus taas struktuuride ülesehituselt ja selleks vajalike ressursside nimetamiselt sisejulgeolekut ja õigussüsteemi kindlustavate struktuuride kvaliteedile. Turvalisuse tagamise vajaduse raames rääkis Mart Laar 1992. sisejulgeoleku süsteemi kujundamisest, korra tagamise vajadusest nii Eesti piiridel kui Eesti sees. 1995. aasta Tiit Vähi kõne toonitas politsei ja õpetajaskonna eelistähelepanu ja -rahastamise vajadust. Saksamaa kantsleri Otto von Bismarcki vaadetele viidates kinnitas Vähi, et just politsei ja õpetajate kaudu stabiliseeritakse kogu riik.

Reformierakonna peaministrid räägivad oma ametisse astumise kõnedes Eesti julgeoleku kindlustamisest pigem välissuhtluse ja –majanduse suunal. Seda eriti Siim Kallas. Andrus Ansip ka sisejulgeoleku ja valitsemise kvaliteedi arendamise vaatevinklist olulisest, 2005. aastal valitsusevahetuse kontekstis korruptsioonivastasest tegevusest, öeldes, et just tema valitsus alustab reaalselt võitlust korruptsiooniga. Korruptsioon ja sellevastane võitlus ongi üks sisejulgeoleku valdkonnas läbivamaid teemasid. Kui Laari valitsuste ajal räägiti Eestile kahjulikest tehingutest ning ebaausatest ametnikest, siis Partsi valitsuse retoorikas oli korruptsioon selgelt seostatud poliitikaga. Ansipi esimene valitsus jätkas sisejulgeoleku

teemat, lisades sellele politsei arendamise kodanikke teenindavaks organisatsiooniks ning planeerimistegevuse justiitshalduse valdkonnas. 2007. aastal oli konkreetsed institutsioonid tähtsuse minetanud ning Ansip piirdus inimeste tervise ja vara tõhusa kaitse vajaduse mainimisega ning keskendus pigem julgeolekule seoses välispoliitika ja Läänemaailma väärtusruumi kaitse vajadusega.

**Areng kui reformid** minetas oma tähtsuse peaministrite riiklust puudutavas diskursuses pärast 1999. aasta valimiste järgset peaministrikõnet. 1999. aastal peaministriks asunud kolmikliidu plaane tutvustav Mart Laar, kes asus ametisse imagoloogiliselt kui reformide jätkaja, kinnitas enesekindlalt, et tuleb lõpetada lõputu reformimine ja topanud reformid lihtsalt ellu viia. 2003. aasta Riigikogu valimiste järel ametisse asunud Juhan Parts aga rääkis, et Eesti vajab tasakaalukat arengut, mitte lakkamatuid reforme. See oli ka senise taasiseseisvuse jooksul viimane peaministrikõne, kus reforme mainiti (kui temaatiliselt ja ilmselt ka eesmärgiliselt erinevana kõrvale jätta Andrus Ansipi mainitud ökoloogilise maksureformi plaan 2007. aastal).

**Areng** eesmärgina on aga nii riikluse kui ka kõigi teiste valdkondade keskne küsimus peaministrite diskursuses. Arengut, olgu majanduses või riigiteenustes peetakse peaministrikõnedes *a priori* oluliseks, aastate jooksul on vaid variatsioone vaadetes, millisele arengutasemele on Eesti jõudnud ning millisele ja mis valdkonnas on jõudnud või milline võiks olla järgmine arengueesmärk. Näiteks kui 1995. aastal võrdles Tiit Vähi Eesti poliitilise kultuuri arengut teiste Ida-Euroopa riikide omaga ning hindas seda rahulolu tekitavaks, siis 2003. aastal märkis Juhan Parts, et Eesti ja selle inimesed soovivad sama heaolutaset Euroopa riikidega ning riik ja inimesed peavad selle saavutamiseks edasi pingutama. 2007. aasta valimiste järel oli peaminister Ansipi erakonna valimislubaduste ja seejärel ka peaministrikõne juhtmõte soov jõuda Euroopa viie rikkama riigi hulka. Viimatinimetatud siht oli ilmselt seotud mitte ainult Eesti kiire majandusarengu ning selle jätkuvale kasvule rajatud lootustega. Pärast Euroopa Liidu ja NATOga liitumist oli Eesti avalikkuses aktiivselt käsil ka teema, milline on Eesti järgmine suur eesmärk – reformide, arengute ja pürgimisega harjunud arvamuseksperdid ja poliitikavaatlejad arutasid, et Eestil ei ole pärast suuri liitumisi enam eesmärki. Andrus Ansipi toodud arengueesmärgis võib seega näha ka soovi olla järgmise Eesti arengusihi sõnastaja.

### 3.3.2. Välissuhtlusele suunatud väärtused

Välissuhtluse olulised eesmärgid, millest peaministrikandidaadid oma kõnedes räägivad, on Eesti **rahvusvaheline usaldusväärsus** ja **mõjusus**, sellele lisaks Eesti välispoliitiline aktiivsus. Eesmärgiväärtustena, mis vaadeldava perioodi jooksul ka saavutatud, on 1995. aasta peaministrikõnest alates teemaks Eesti lähenemine ja **liitumine Euroopa Liidu ja NATOga**.

Kui 1992. aasta peaministrikõnest paistab Eesti mure oma kohustuste pärast rahvusvaheliste institutsioonide ees – Mart Laar nimetab kõnes ka konkreetselt, et eelkäijatest üleminekuvalitsused ei ole rahvusvahelisi kohustusi täitnud kohusetundlikult –, siis 2000ndate esimese kümnendi kõned, mis on peetud Eesti ELi ja NATO liikmelisuse tingimustes, rõhutavad Eesti aktiivset osalemist mõlemas organisatsioonis. Juba 2003. aastal, mil Euroopa Liitumist puudutav referendum veel ees oli, kinnitas Juhan Parts, et Euroopa Liit saab ja on Eesti sisepoliitikaks ning liikmelisuse kaudu kasvab Eesti mõjusus maailmapoliitilistes küsimustes. 2007. aasta kõneks on välispoliitiline aktiivsus Andrus Ansipi kõnes toodud fookusesse läbi julgeoleku tagamise ning Lääne väärtusruumi kinnitamise selgitamise.

**Järjekindlus** ja **sihikindlus** on oluline välispoliitiliste teemade juures kinnitav väärtus Eesti peaministrite kõnes. Alates Tiit Vähi peaministrikõnest toonitavad kõik siin vaadeldud peaministrid oma valitsuse poliitikate tutvustamisel, et riigi välispoliitilised suunad valitsuse plaanide kohaselt ei muutu. Nii et kui uus valitsus ametisse astudes üldjuhul kinnitab muutusi ühes või teises poliitilises suunas, siis välispoliitika on jääv. Eelnev ei tähenda, et kogu Eesti välispoliitika spekter on konstantne läbi vaadeldavate kõnede. Muutuvaks suuruseks Eesti valitsuste poliitikas on Venemaa-suunalises suhtluses indikeeritav aktiivsus. Kui Tiit Vähi väljendas suurt huvi Eesti majandussuhete arendamiseks ida suunal, siis Siim Kallas märkis vaid ida-suunalise ekspordisoovi arendamise osa, hoiatades, et ka sealt turul võivad hakata kehtima kõrgemad tootmisstandardid ning innustas Eesti majandust arenema maailma standardite järgi. Majandussuhetest rääkimisele vaatamata on Venemaa-suunaline välissuhtlus peaministrite kõnedes tagasihoidlik – kui eelmainitud peaministrid ning 1992. aastal aktuaalne Vene vägede väljaviimise küsimus välja arvata, siis valitsuse plaane tutvustades Vene-suhetest eraldi ei räägitud.

Küll oli kõigi peaministrite poolt käsitletud Eesti üldine **välispoliitiline edu** ja **rahvusvaheline tunnustus**. Iseseisvuse algusaastatel oli selleteemalise diskursuse keskmes Eesti usaldusväärsus, rahvusvaheliste kontaktide tõhusus, liitumisläbirääkimiste edukus, pärast Euroopa Liidu ja NATOga liitumist aga aktiivsus oma liikmelisusest tulenevate kohustuste täitmisel ning avanevate võimaluste kasutamisel. Kui esimestel taasiseseisvusaastatel oli Eesti valitsuste väärtuste hulgas riigi arengute ning välispoliitilise aktiivsuse üheks märgiks ka Eesti avatus maailmale ja maailma arengutele, siis edaspidi, kui Euroopa Liit ja NATO juba käeulatuses, taandus rääkimine sellest kui Eestile olulise mentaalsuse väljendusest ning asendus üksnes maailmamajanduses osalemisele ja konkurentsivõimelisusele keskendumisega.

### 3.3.3. Majandusarengutele suunatud väärtused

**Majanduse areng ja heaolu/jõukuse kasv** on keskseks teemaks kõigis vaadeldud peaministrikandidaatide kõnedes. Taasiseseisvuse algusaastatel on sellesuunaline diskursus peamiselt esindatud **majanduskasvu** taotlemise, kasvu eelduseks olevate sammude astumise vajadusega. Mart Laar keskendus 1992. aastal selgitamisele, millised on valitsuse plaanid erastamise läbiviimiseks, millised huvirühmad võiksid olla soodustatud ühes või teises erastamise valdkonnas. Näiteks plaanis valitsus eelisseisundit maaelanikele põllumajandusettevõtete ja –vahendite erastamisel, välisinvestoritele suurettevõtete erastamisel – Laar põhjendas, et Eesti vajab hädasti kapitali. Edaspidi on erastamisega või vaba turumajanduse ja konkurentsi arendamisega seonduv ilmselt juba sedavõrd tehniline ja üksikküsimustele keskenduv, et peaministrite kõnedesse sellisel kujul enam ei jõua. Ilmselt on teine põhjus erastamisega seonduva vältimiseks ka teema vastuolulisus, eriti pärast 1999. aasta valimisi nii avalikkust kui valitsust painanud Eesti Raudtee ja Eesti Energia erastamise teemad. Konkurentsiteemasid käsitletakse peaministrikõnedes siiski – ettevõtluse ja majanduse rahvusvahelise konkurentsivõimelisuse vaatenurgast.

Laari 1992. aasta kõnele on erastamise kõrval eriomane ka vaba turumajanduse ja turumajanduse reeglite arendamine ning erastamisest tõusva **omanikustaatuse** väärtustamine. Edaspidi eraomandus ilmselt Teise maailmasõja eelsete aegade nostalgiat ei tekita, nii et seda väärtusena eraldi ei nimetata. Küll käsitlevad peaministrid kuni 2007.

aastani ettevõtlikkust kui väärtust. 1992. aastal väärtustati ettevõtlust selle tingimuste ja riikluse struktuuride rajamise lähtepunktist – Laar rääkis eraettevõtlusele vajaliku seadusandluse ja reeglistike loomisest. Alates 2002. aastal peetud kõnest aga rõhutavad peaministriks **ettevõtlusele** ja **ettevõtjatele** pandavaid ootusi – kodanike aktiivsust ettevõtjaks hakkama, loodud ettevõtte arendamist. Vaatenurk peaministrite kõnedes alates 2002. aastast oli pigem selline, et valitsus loob ettevõtluseks soodsad tingimused ning ettevõtjad omalt poolt on oodatud aktiivsusele ettevõtte arendamisel, investeerimisel, innovatiivsete ettevõtete ja töökohtade loomisel.

Eesti **majanduse rahvusvahelise konkurentsivõime** küsimus saab tähelepanu igas siinvaadeldud peaministriks alates Tiit Vähist 1995. aastal. Tiit Vähi vaatab Eesti rahvusvahelist konkurentsivõimet kui suutlikuks Venemaale suunduva ja sealt lähtuva kaubavahetuse tugialaks olemiseks. Ka Mart Laar puudutab rahvusvahelise konkurentsivõime teemat 1999. aasta valimiste järel peetud kõnes, kuid siis pigem selleks, et rääkida Eesti arengute ja –visiooni ning Eestit kiiresti jõukaks-mõjukaks muutva oma Eesti Nokia leidmise vajadusest. Siim Kallas aga manitseb ettevõtjaid ja töötajaid olema arengule orienteeritud ning kui 90ndate algul rääkis Mart Laar riigis valitsevast suurest kapitalivajadusest, tõdeb Kallas 2002. aastal, et välisinvesteeringute Eestisse tuleku osas on olukord positiivne. Tema peamine mure on aga loidus **innovatiivsete** ettevõtete rajamiseks ning tootmisse investeerimiseks, aga ka töötajate motivatsioon teha aktiivset ja tõhusat tööd. 2000ndate aastate arenedes ongi majanduse vaade Eesti rahvusvahelise konkurentsivõime tagamisele ettevõtluse kvaliteedi areng ning üldine innovatsioonivõime **teadmistepõhisele majandusele** üleminekuks. Alates Kallase 2002. aasta kõnest on Eesti majanduskeskkonna ja ettevõtete konkurentsivõime esindatud igas peaministriks kuni siinvaadeldud 2007. aastani.

**Majanduskasvu kindlustamiseks** ja jõukusele jõudmiseks **olulised vahendid** ja teed on samuti teema, millest räägitakse peaministriks alates Tiit Vähist 1995. aastal. Üks teema, mis on väärtustatud nii 1992. kui 2007. aastal on **Eesti maksusüsteem**. **Madalad maksud** olid need, mille kontekstis Mart Laar 1992. aastal rääkis maksusüsteemi väljakujundamise vajadusest ning sellest, et maksude kehtestamisel tuleb arvestada ka inimeste maksuvõimet. Viimane oli toonitatud ka tema 1999. aasta kõnes, ilmselt mõlemas valitsuses partneriks olnud sotsiaaldemokraatliku erakonna mõjul. Riigi üldine maksusüsteem ülesehitatud, asusid peaministrid madalatest maksudest rääkima kui olulisest vahendist ettevõtluse



soodustamiseks ja toetamiseks. 1999. ja 2002. aastal oli ettevõtluse soodustamise võimalusena tutvustatud investeringute vabastamine tulumaksust, hiljem kujunes peaministri kõnesid läbivaks mantraks, et madal tulumaks ja Eesti maksusüsteem üldiselt on Eesti konkurentsivõime võti. 2005. ja 2007. aasta peaministri kõnedes rõhutas peaminister Ansip vajadust olla Eesti maksusüsteemiga maailmas konkurentsivõimeline ning tõi hoiatavaks võrdluseks, et ka teised riigid olid oma maksusüsteemi ettevõtlussõbralikumaks kujundanud. Ansip toonitas, et Eesti võib oma senise konkurentsieelise minetada, kui maksusüsteemi veelgi ei arendata. Ansipi argument 2007. aastal Eesti majanduse hea arengu kinnituseks oli ka Eesti **madal riigivõlg**, millist väärtust ei olnud peaministri kõnedes erinevalt muust avalikust diskussioonist varem kasutatud.

Eesti majanduse iseloomustajaks, nii majanduse kui valitsuse oluliseks väärtuseks on peaministrite kõnedes läbivalt ka **tasakaalus** või lausa **ülejäägiga riigieelarve**. Ilmselt lähtudes eestlaste tuntud ütlusest „võlg on võõra oma“ ei ole seda eesmärki, olgugi pea kõigi peaministri kandidaatide nimetatut (va Vähi 1995, Parts 2003), üldjuhul pikemalt selgitatud. Viiteid rahvusvahelise abi ja organisatsioonide ettekirjutustele võib välja lugeda küll peaminister Laari 1992. aasta kõnest, kuid hilisemad selgitavad väljaütlemised piirduvad kinnitusega, et valitsus soovib senist majanduspoliitikat jätkata, senised põhimõtted on riigi arengule kasu toonud ning laiemat väärtustusta ei kirjelda.

Majandusarengu eelduseks on peaministrite kõnedes ka ettevõtjate aktiivsuse võimaldamiseks tagatavad ressursid. Sealhulgas kompetentne tööjõud, mille arendamise vajadus on peaministrite poolt rõhutatud 2002. aastast nagu ka innovatsioonivajadus. Inimareng ja innovatsioon kogu majanduses on peaministrite poolt tituleeritud kui **jätkusuutlikkuse** eeldus (Parts) ning kogu Eestile eluliselt oluline, millesse tuleb panustada kõigi vahenditega (Ansip).

Majanduskasvuga seotud ootused erinevad taasiseseisvuse alguses peetud ja 2000ndate aastate peaministri kõnedes. Kui esimesel juhul on eesmärgiks riikluse püsimiseks vajalike eelduste täitmine, riigi stabiliseerimine ja kindlustamine, siis edaspidi riigi arengule ning elanikkonna elatustasemele ja heaolule uute perspektiivide andmine.

Mart Laari valitsuse ametisse astumise kõnes 1992. aastal fookuses olevad riigi olukorra parandamiseks tarvilikud ümberkorraldused rõhutavad just seda, et ümberkorraldusteta ei

arene riik – nii majandus, seadusandlus, julgeolek, riigihaldus, kui **elanikkonna majanduslik ja sotsiaalne kindlus**. Laar rõhutab juba oma esimese peaministrikõne alguses, et ümberkorraldusi ja arengut ootab valitsuselt kogu Eesti (lisa 1 lõik 2).

*Riigikogu valimistel avaldas rahvas selgelt toetust uuendusmeelsetele poliitilistele jõududele.*

2000ndate aastate keskpaigast alates on Eesti riigi majanduslik olukord sedavõrd stabiilne ja riigi maksutulude laekumine sedavõrd paranenud, et tegeletakse mitte ainult erinevate sotsiaalsete lubaduste, vaid ka riigi arengutaseme võrdlusega, lootustega, et Eesti elatustase ja sissetulekud jõuavad peagi järele jõukamate riikide omale. Näiteks on nii Juhan Partsi kõnes 2003. aastal kui Andrus Ansipi kõnes 2007. aastal otsesõnu väljendatud, et Eesti ihalus on olla sama jõukas kui Euroopa.

*Aga me tahame olla sama jõukad kui Euroopa. /.../ Kui tahame nautida heaoluriikide heaolu, siis peame olema selleks muudatuseks valmis. See valitsus on selleks valmis ja kavatseb mööda muutuse teed liikuda.* (lisa 6 lõik...)

Inimeste **majandusliku olukorra kindlustamisega** seonduvad valitsuste retoorikas alla kuuluvad ka eri ühiskonnarühmadele plaanitud toetused ja palgatõusud. Siin räägitakse ka valitsuse **hoolivusest** ja **hoolitsemisvajadusest** nende inimeste suhtes, kelle majanduslik käekäik ei ole arenenud sünkroonis üldise majanduseduga. Valitsuste üldine väärtusloogika on aga kokku võetav Mart Laari 1999. aasta kõnes väljendatuga: *Majanduse areng on aluseks meie sotsiaalprogrammide elluviimisele* (lisa 3 lõik 8). Nõnda võiks Laari öeldut peaministrite juhtmõttena laiendada kõigile siinvaadeldud valitsuste plaanidele: majanduse areng on aluseks kõigele muule riigi arendamises.

### **3.3.4. Poliitilise kultuuri ja ühiskonna arenguga seotud väärtused**

Kõigis vaadeldud peaministrikõnedes oluline, kas laiemalt või põgusamalt põhjendatud, kuid alati mainitud, on **valitsuse defineerimine koostöövõimelise koalitsioonina ning koostöövõimelisena kogu ühiskonnaga** – kõik peaministrikandidaadid rõhutavad, et konstruktiivne dialoog erinevate poliitiliste jõudude vahel ning sisukad ettepanekud opositsioonilt, aga ka kodanikuühiskonnalt on valitsusele teretulnud. Näiteks räägib Mart

Laar 1992. aastal valitsuse avalikkusest ja avatusest ühiskonna huvile ning riigielus aktiivselt osaleva kodanikuühiskonna arengust kui eeldusest reformideks ja Eesti arenguks (lisa 1 lõik 45, 61, 62). Tiit Vähi 1995. aastal aga selgitab, et poliitilises elus on erinevad vaated ja jagunemine koalitsiooniks ja opositsiooniks normaalne, ühiste eesmärkide nimel ollakse aga ühtsed (lisa 2 lõik 12), valitsuse poolt tehakse koostööd eri fraktsioonidega sh vene fraktsiooniga ja Riigikogu liikmetega (lisa 2 lõik 18, 23). Siim Kallas toonitas vajadust ühiskonna toetuse saavutamiseks Euroopa Liiduga liitumisele anda avalikkusele piisavalt veenvat infot liitumise hüvedest (lisa 4 lõik 30). Juhan Parts loetleb enda valitsuse jaoks oluliste väärtuste all informeeritust, öeldes, et informeeritus ühiskonnaelus teeb tegelikult võimalikuks otsuseid langetada (lisa 5 lõik 16).

**Demokraatia**, selle areng Eestis ja Eesti osalemine maailma demokraatlikes arengutes on väärtustatud kõigi peaministrite ja valitsuste poolt kui Eesti arengute ja ka ühiskonna kvaliteedi märk. Kui taasiseseisvuse algusaastatel rõhutati siin peamiselt demokraatlike vabaduste olemust ning riigi valmisolekut neid kaitsta ja ühiskonna seisukohtadega arvestada (Laar 1992, Vähi, Kallas), siis läbivalt oluline demokraatia näitaja valitsuste vaates on ka valitsuse eluaeg (siin on erandiks kaks esimest valitsusjuhti, kes soovi, et valitsus kestaks neli aastat, ei maini). Need peaministrid, kes tutvustavad valitsuse ametisse astumist pärast valimisi, kinnitavad selle töövõimelisust ja kestmist kogu valimistevaheliseks nelja-aastaseks perioodiks, peaministrid, kes asuvad ametisse pärast eelmise valitsuse lagunemist, kinnitavad valitsusvastutuse võtmist kui märki demokraatiast ja selle arendamisest ning avaldavad lootust, et arvestades Eesti demokraatia arengut, võib järgmisena so pärast neid ametisse astuv valitsus kesta kogu valimistevahelise aja.

Peaministrite jaoks olulisena on kõnedes esile tõstetud ka **ühiskonna sidususe** tähtsust. Siin põhjendavad 90ndate aastate kõnedes peaministrid **sotsiaalse hoolivuse** vajadust, tunnistavad, et ühiskonnas on kujunenud hulk inimesi, kelle pöördumist tagasi ühiskonnaellu tuleb toetada ning kes peavad leidma endale töö ja sissetuleku. Tuleb muidugi tunnistada, et liberaalse vaatega valitsusjuhid Siim Kallas ja Andrus Ansip väljendavad nii hoolivuse ja hoolitsemise vajadust, kuid kinnitavad samas, et sotsiaalsüsteem ei tohi inimesi riigist ja abist sõltuvusse seada. 2000ndate aastate arenedes on sotsiaalne sidusus peaministrite kõnedes nähtud paljuski ka läbi ühiskonnaliikmete ühtehoidmise.

Valitsuse enda tegevust iseloomustavaks oluliseks väärtuseks, mida peaministrite kõnedes väljendatakse, on **sihikindlus**. See väljendub pöördeliste valitsuste retoorikas soovina Eestit edasi arendada ning valmisolekus võtta valitsusvastutus, et Eesti poliitiliste vastuolude ja usaldamatuse kiuste siiski edasi viia. Sarnast mõttekäiku väljendavad nii Kallas kui Ansip, aga ka Vähi ja Parts oma peaministrikõnedes. Sihikindlus väljendub ka töövõime ja töö väärtustamisena pea kõigis siinvaadeldus peaministrikõnedes, olles Partsi kõnes ja Ansipi esimeses peaministrikõnes ka sõnaselgelt ära märgitud.

Ühiskonna ühtekuuluvusele kutsuvates pöördumistes kohtab ka **teisest rahvusest ühiskonnaliikmetele suunatud tähelepanu** juhtimisi. Neist otsekohesem on vast Mart Laar, kes 1992. aastal väljendab ootust, et mitte-eestlastest kujuneks lojaalne elanikkond ning pakub kultuurautonoomia võimaluse taastamist, kuid samas ütleb otsesõnu, et Eesti valitsus on valmis oma ajaloolisele kodumaale pöördujaid rahaliselt toetama. Edasiste peaministrikõnede ajaks on ilmselt selge, et tagasipöördujaid ei lisandu ning vajalik on leida kooseksisteerimise viis eri kultuuri- ja keeletaustaga inimestega. Tiit Vähi, nagu öeldud, väljendas valmisolekut parlamendis venekeelsete kodanike esindajatega koostööd teha. Edaspidi aga venekeelsete kodanike erakonnad Riigikokku ei ole pääsenud ning nende esindajad on esindatud kõigi parteide vahel maailmavaate põhjal jaotunult. Ka muust rahvusest elanike teema vaibus mõneks ajaks peaministrite kõnedes. Mart Laari kõne 1999. aastal oli järjekindlalt suunatud kodanikele ja rahvusriigile, ka Siim Kallas 2002. aastal rahvusküsimust ei puudutanud. Juhan Partsi valitsuse jaoks oli teema taas oluliseks tõusnud ning sellest alates on eri rahvuste Eestis koos elamine, ka integratsiooni ja keeleõppe temaatika peaministrite kõnedes püsinud.

Poliitilise kultuuri ja ühiskonnaga seotud väärtuste lõikes kujunevad ka peamised erinevused peaministrite erakondlike kuuluvuste põhjal. Nimelt puudutavad aatelisust ja väärtuspõhise poliitilise käitumisele kutsuvad teemad pigem **rahvuskonservatiivsete** erakondade juhtpoliitikuid – Mart Laar rääkis 1992. aastal mõtteviisi muutmise vajadusest ning nõukogudeliku meelelaadi kõrvale jätmisest, 1999. aastal aga ideaalide täitumisest rahvusriigi arendamisel. Rahvuskonservatiivse vaatega haakub ka **aatelisuus**, mida 1992. aasta peaministrikõnes püütakse isegi veidi pehmenendada, öeldes, et valitsuse propageeritav uus mõtteviis märgib vabanemist nõukogulikust mõtteviisist ning ei ole mingil moel lammutav (lisa 1 lõik 57). 1999. aastal on Laar selgelt julgem ning keskendub läbivalt rahvusaatele läbi ajalooliste viidete iseseisvuse ja vabaduse ideaalide täitmisele. Juhan Parts, kelle kõne

väärtusruumis samuti aatelisus väärtusena leidub, läheneb sellele aga läbi väärtustepõhise ja vastutustundliku poliitika, mille alguseks ta oma valitsuse ametisseastumist loeb.

**Liberaalsete** erakondade juhte ühendab aga vastava maailmavaate tutvustamine, kuid siin võib märgata erinevat vaadet liberaalsusele rahvusluse küsimusest lähtudes. Kui Siim Kallas 2002. aastal tutvustas oma valitsuse plaane, rääkis ta küll sotsiaalsest õiglusest ning vajadusest tähele panna ka neid, kel ei ole läinu sama hästi kui kõige edukamatel, jättis aga rahvusküsimuse täiesti kõrvale. Siim Kallase jaoks oli valitsuse ülesanne pakkuda inimestele keskkonda tegutsemiseks end ettevõtlusesse ja inimeste muusse igapäevaelusse segamata. Andrus Ansip defineeris Eestit küll otsesõnu liberaalse demokraatliku riigina, kuid samas rääkis kõnes läbivalt valitsuse miinimumprogrammina hoolitsusest perede, pensionäride töönimiste palkade, maaelu ja eesti keele eest (lisa 7 lõik 5). Sotsiaalteemade tonaalsuse erinevuse kõrval on aga oluline, et kui Kallas ei rääkinud rahvusteemadest, siis Ansip keskendus eesti keele ja kultuuri kaitsmise teemadele vähemalt sama rahvuskonservatiivselt kui tema rahvuskonservatiivsed kolleegid enne teda.

Kõigi peaministrikandidaatide jaoks oluline teema on **haridus** – nii haridusega seotud toetused-palgad (Vähi, Laar 1999, Parts, Ansip) kui haridus ühiskonda edasiviiva ja Eestile iseloomuliku väärtusena (Laar 1999, Kallas, Ansip 2007). Alates 2002. aastast käsitletakse haridusteemaside Eesti majanduse konkurentsivõime arendamise ja innovatsioonivajaduse kontekstis – peaministrid räägivad tähelepanust kutseharidusele ja seeläbi Eesti tööjõu kvaliteedi parandamisest.

Eesti majandusarengust sõltuvad ja sellega seotult vaadeldavad ühiskonna jaoks olulised väärtused peaministrite kõnedes on **rahva tervis** ja **keskkonnast hoolimine**. Mõlemad on käsitletud peaministrite kõnedes alates 2003. aastast. Kui rahva tervis on kõnedes vaadeldud kui majanduse arengu eeldus, mis saavutatakse läbi tervishoidu suunatud vahendite ja tervisliku elustiili propageerimise, siis keskkonnast hoolimine on nähtud nii tervisliku elukeskkonna kui ühiskonna majandusarengu vaates – Ansip tutvustab võimalust kasutada ära Eesti hästi säilinud looduseskkond ja arendada loodushoidlikku ettevõtlust, et seeläbi arendada elanike hea- ja rahulolu (lisa 7 lõik 23).

### 3.3.5. Ühiskonnaliikmete personaalse ruumiga seotud väärtused

Käesoleva analüüsipeatüki keskmes on peaministrikõnedes väljendatud ühiskonnaliikmete personaalse ruumiga seotud väärtused. Peamiselt on nendeks kõnedes esindatud väärtused iseeneses – **eneseteostus, õnn, heaolu, sallivus, loovus, vabadus, huumorimeel**. Eesmärgile suunatud personaalse ruumiga haakuvaid väärtusi väljendasid peaministrikandidaadid oma kõnedes samuti, kuid peamiselt olid need siiski lõdvemalt seotud personaalse ruumi ja tugevamalt ühiskonna kui sellise arenguga seotud argumentidega. Eesmärgile suunatud väärtused, mis võiksid olla vaadeldavad ka seoses personaalse ruumiga, on eelmises alapeatükis käsitletud rahvatervis, keskkonnast hoolimine, sihikindlus, töökus.

Eesmärk, mis haakub enam ka ühiskonnaliikmete isikliku keskkonnaga, on Mart Laari kõnedes nii 1992. kui 1999. aastal väljendatud **kindlustunne tuleviku ees**. Selle all peab Laar küll silmas arenguid ühiskonnas, kuid need on orienteeritud inimeste isikliku tasakaalu kindlustamisele läbi iseseisvuse kindlustamise, maaainimestele pakutavate toetussüsteemide 1992. aastal ning riigi seniste arengute jätkamise, majanduse kasvule orienteerimise. Kindlustunne tuleviku ees haakub nõnda küll ka isikliku ruumiga, aga selle defineerimine toimub peaministrite kõnedes peamiselt läbi majandusarengute – majanduslik kindlustunne nagu eelpool selgub, on majandusarengu kui eesmärgiväärtuse oluline teema, mida puudutavad eranditult kõik siin vaadeldud peaministrid ja valitsused. Ka õnn kui vaid Ansipi poolt 2007. aastal nimetatud väärtus on samuti peamiselt seostatud majandusarengust tuleneva heaolutasemega.

Isikliku ruumiga haakuvad väärtused iseeneses väljenduvad peaministrite kõnedes alates 2003. aastast. **Eneseteostus** ja **heaolu** on teemad, millest räägivad nii Juhan Parts 2003. kui Andrus Ansip 2007. aastal. Heaolu eesmärgina iseeneses on käsitletud rohkem läbi majandusteemade, nii Parts kui Ansip räägivad Euroopa riikide heaolutasemest kui väärtusest, laiendades heaolusoovi kogu ühiskonnale. Eneseteostus Partsi vaates on heaolu kaudu tagatav võimalus oma potentsiaali rakendada ja valikuvabadust ellu viia (lisa 5 lõik 19, 25), Ansip eneseteostust ei defineeri, kuid viitab sellele läbi koolilastele tagatavate vahendite, et need saaksid varakult oma andeid ja võimeid arendada ning tervislikku elustiili kujundada (lisa 7 lõik 8).

Juhan Partsi poolt 2003. aastal väljendatud väärtused **sallivus**, **loovus** ja **vabadus** on taas vaadeldavad nii ühiskonna arengu kui inimeste personaalse ruumiga seotult – Parts toonitab, et vabadus on kõigi teiste väärtuste teostumise eeltingimus (lisa 5 lõik 15), sallivus tagab väärikuse ja väärikus ühiskonnas on eelduseks eri ühiskonnarühmade vaheliseks avatuseks (lisa 5 lõik 17), loovust vaatlleb ta läbi ettevõtlikkuse ja ettevõtluses tegutsemise (lisa 5 lõik 21).

### **3.4. Eesti valitsusprogramme tutvustav diskursus**

Eelneva kirjelduse pinnal joonistuvad välja peamised läbivad diskursused Eesti peaministrite kõnedes valitsuste ja nende programmide tutvustamisel. Üsna püsiv diskursiivne repertuaar on siinvaadeldavate peaministrikõnede põhjal kujunenud nii rahvosluse, Eesti arendamise, majanduse, Eesti välissuhtluse, sotsiaalteemade ning valitsuse enda defineerimisel. Alljärgnevalt on kirjeldatud peaministrite kõnedes läbivalt eksisteerivad ja arenevad diskursused, kõnedes eraldi väljendatud väärtused ning teemad, mis läbivateks diskursusteks ei ole arenenud, on leitavad aga eelnevatest peatükkidest.

#### **3.4.1. Rahvusriigi diskursus: *Eesti riik on kultuuriväärtus***

Eesti peaministrite ja valitsuste programmide kohaselt ei ole Eesti riik niisama riik, mille riiklust valitsused arendama ja kindlustama asuvad. Millised epiteete Eesti riigist ja selle arengutest rääkimisel ka kasutatakse – demokraatlik, liberaalne, maailmas tunnustatud, Euroopa Liidu, NATO liige, väärikas, enesekindel, järjekestvusel põhinev – Eesti valitsuste diskursuses on Eesti ennekõike rahvusriik, millele just see fakt annab pide ja mõtte (nt alapealkirja viide lisa 3 lõik 25). Et Eesti rahvus on riikluse tuum, väljendab valitsus oma plaane rahvuse arendamisel ning rahvusriigi positsioonide kindlustamisel nii siseriiklikus kui ka rahvusvahelises kontekstis. Eesti riigist rääkides kasutavad peaministrid enam aadetele viitamist ning paatoslikkust, seda eriti riigi ja rahva ajaloole tehtavate viidete puhul (lisa 3 lõik 2,3, 23, 25, lisa 5 lõik 5, lisa 6 lõik 14), riigi arendamise vajadustest rääkides, seotuna näiteks majandusdiskursusega, lisatakse retoorikasse enam ratsionaalsusele viitavaid argumente.

*Nii nagu kaasinimenegi vajab Eesti riik meilt mitte ainult hoolitsust ja pühendumist, vaid ka armastust (lisa 3 lõik 24). Kogu meie tegevusel ei ole mõtet, kui me igal hetkel ei pea silmas Eesti kodanikke, nende huvisid, õigusi ja soove riigi juhtkonnale (lisa 3 lõik 5).*

Eesti riiki defineerivad peaministrid **rahvuse, Eesti inimeste, keele ja kultuuri** kaudu. Eesti keel tõuseb valitsusi tutvustavas diskursuses riigi keskse karakteristikuna fookusesse eriti alates 2003. aastast, nii et 2007. aastal sõnastab peaminister Ansip hoolitsust eesti keele eest mitte ainult riikluse, vaid ka hoolivuse diskursuse raames (lisa 7 lõik 5, 6). Siiski on ajas kasvav rõhk peaministrite kõnedes rahvusriigi ja keele seotusel, sest *eesti keele ja kultuurita poleks mõtet ka oma riigil* (lisa 7 lõik 22).

*Peame uuesti keskenduma peamisele – Eesti riigi püsimajäämisele, meie rahva ja kultuuri kestmisele, meie rahva ja riigi ajaloo mõistmise edendamisele* (lisa 6 lõik 13).

Kui eesti keel tõuseb peaministrite rahvusriigi diskursuse fookusesse taasiseseisvuse arenedes, siis samal ajal kaob sealt tasapisi rahvusluse seos maamajanduse ning regionaalsete arengutega. Siinvaadeldavate varasemate peaministrikõnede fookuses olid maapiirkonnad kui Eesti rahva ja kultuuri tugiala ning sealne areng kui Eesti julgeolekutagatis (lisa 1 lõik 36, lisa 2 lõik 20).

Rahvusluse väärtustamine peegeldub eraldi rahvaarvu tõusuga seotud retoorikas. Rahvaarvu tõus Eestis saab valitsusprogrammide näitel toimuda vaid **sündivuse kasvu stimuleerivate meetmete kaudu** ning vaid üks viide võimalikule võõrtööjõu lisandumisele on negatiivne, viidates, et Eesti peab oma vananeva rahvastikuga ise toime tulema, sest *massiliselt uut tööjõudu ei ole ega tule* (lisa 7 lõik 17). Ka peaministrite väited stiilis *majandusedul ja muudel pingutustel pole ju mõtet, kui meil pole neid saavutusi kellelegi parandada* (lisa 3 lõik 7, aga ka lisa 7 lõik 7) on öeldud kontekstis, mis peab silmas, et parandi saajad on kindlasti kohalike juurtega inimesed.

Kui taasiseseisvuse algusaastatel tegelesid valitsused end tutvustavas diskursuses pigem sotsiaalsest elust kõrvale jäänutega (vt ka hoolivuse diskursus allpool), siis taasiseseisvuse kulgedes saab järjest jõulisemaks valitsuse pere- ja rahvastikupoliitika käsitlemine ja arendusplaanide tutvustamine ning mitte niivõrd hoolivuse diskursuse raames (ehkki ka seda), aga veelgi konkreetsemalt eesti kultuuri ja keelega seotud poliitikate tutvustamisel (lisa



6 lõik 27, lisa 7 lõik 21, 22). Valitsused kinnitavad, et sündivuse stimuleerimise ja igapäevaste jõupingutusteta on Eesti riigi ja eesti rahva püsimajäämine ohus. See diskursus on elujõuline eriti rahvuskonservatiivsete erakondade valitsusjuhtide esituses, kuid saavutab järjest olulisema tähtsuse ka liberaalsete parteide peaministrikõnedes iseseisvuse arenedes, mil riigi põhifunktsioonid toimivad ning riiklus on formaalselt tagatud ka Euroopa Liidu ja NATO liikmelisuse kaudu.

*Nagu ka varasemad valitsused, ei loo seegi valitsus endale illusioone: Eesti riigi ja rahva kestmine pole meile tagatud. Et rahvas ja riik kestaksid, peame päevast päeva jõupingutusi tegema (lisa 6 lõik 22).*

*See koalitsioon hindab kõiki oma põhimõttelisi otsuseid selles valguses, kuidas need mõjutavad meie demograafilist olukorda /.../ ilma sündivate inimesteta pole rahvast, puudeta pole metsa (lisa 5 lõik 26, 27).*

Rahvusriigi osaks on peaministrite diskursuses ka Eestis elavad mitte-eesti rahvusest inimesed, kellele valitsuste programme tutvustades järjekindlat ei keskenduta, kuid tähelepanu korral on see esindatud läbi muurahvuseliste elanike lojaalsusele suunatud retoorika, aga ka tõdemustega: *koalitsioon tahab toetuda kõigi kaasmaalaste tarkusele, Eestis ei ela ainult eestlased* (lisa 5 lõik 13, lisa 6 lõik 18, 19). Viimase tõdemusega kaasnevad viited integratsioonipoliitika vajadusele ning eesti keele õppe tähtsustamine – lojaalse ja ühiste huvidega ühiskonna kindlustamiseks. Vaid üks näide, mis keskendub venekeelsetele inimestele Eestis, teeb seda küll läbi sõbraliku ja koostöövalmi retoorika, öeldes, et valitsus on valmis koostöös vene fraktsiooniga *leidma lahendusi probleemidele mille üle tunneb muret just see osa Eesti Vabariigi kodanikest* (lisa 2 lõik 18). Tähelepanelikumal vaatlusel aga selgub, et jutuks on rangelt kodanikud ning veendumus, et rahvusküsimus ei ole probleem Eesti kodanikkonna seas, nii et sisuliselt ei erine ka see retoorikanäide läbivast rahvosluse diskursusest. Peaministrite kõnesid läbiv vaade muudest rahvustest inimeste osas on põhijoontes kokku võetud aga juba esimeses käesolevas töös vaadeldavas peaministrikõnes 1992. aastal:

*Siin lähtub valitsus põhiseaduses fikseeritud põhimõttest tagada eesti rahvuse ja kultuuri säilimine läbi aegade, kaitstes samal ajal kõigi Eesti elanike inimõigusi ja vabadusi /.../ (lisa 1 lõik 11).*

**Haridus ja haritus** on üks rahvusriigi diskursuse alateemasid, mis taasiseseisvuse arenedes põimub järjest enam majandusdiskursusega Eesti tööjõu koolitamise, haridustaseme ja

teadmistemahuka majanduse arendamise suunal. Taasiseseisvuse algusaastatel, aga hiljem kinnitavad peaministrid, et haridus ja püüd hariduse poole on eestlastele alati loomumane (lisa 3 lõik 10), nimetavad, et ükski Eesti laps ei tohi jääda kõrvale heast haridusest (lisa 5 lõik 36, lisa 7 lõik 8) ning *valitsus peab leidma vahendeid, tagamaks kultuuri ja hariduse püsimise ja vaba arengu*, kindlustama abinõudega *iseseisvuse alused* (lisa 1 lõik 47, 48, lisa 2 lõik 19, lisa 5 lõik 49). Haridusele suunatud rahvusriigi diskursuse osa on järjekindlalt ka õpetajate palgatõus ning valitsusjuhtide tänu õpetajatele, kes on raskuste kiuste kooli jäänud ning pühendunud Eesti järelkasvule (lisa 2 lõik 7, 19, lisa 3 lõik 11, lisa 5 lõik 36).

### **3.4.2. Eesti edu ja uuenduste diskursus: *põhimõttelistelt ümberkorraldustelt jätkusuutlikule heaolule***

Samuti riikluse temaatikast kantud, on eriti taasiseseisvuse algusaastatel peaministrite kõnede fookuses Eesti arengusuunad ja senine käekäik. Esialgu on selle diskursuse fookuses Eesti reformivajadus, reformide läbiviimise edukus ja toppamine (lisa 1, lisa 2). Alates 1999. aastast hakkavad need pingutused tasapisi asenduma aga Eesti arengusuundade ja suurte arengueesmärkide otsimisega. Algavad Eesti Nokia otsingud ning Eesti märgi projekti arendamine, peaministrite retoorikas asendub aga sõnad „reform“ ja „põhimõtteline ümberkorraldus“ märksõnadega „pikaajaline jätkusuutlik areng“, „jätkusuutlik majandusmudel“, „tervikvaade“ ja „arenguvision“ (lisa 3 lõik 4, 17, 18, 21, lisa 5 lõik 27, 31, 68, lisa 6 lõik 21, lisa 7 lõik 6, 7, 10). Reformide ja põhimõtteliste ümberkorralduste asemel saab eesmärgiks pigem *tasakaalukas areng* (lisa 5 lõik 70) ning üleriigilise mõjuga reformimisest saab ebakindluse ja turbulentsi sünonüüm. Kui peaminister Laar 1992. aastal toonitas, et kõik valitsuse plaanitud reformid on *hädavajalikud* (lisa 1 lõik 17), siis oma 1999. aasta peaministrikõnes märkis ta, imagoloogiliselt reformide jätkajana ametisse astudes, et venimajäänud reformid tuleb ellu viia (lisa 3 lõik 9), kuid detailsemalt reformifilosoofiat ei arendanud.

*/.../ on järgnemas püsiva ülesehitava töö ajajärk* (lisa 3 lõik 19).

*Nii nagu inimene ei taha oma elu seades alalist ebakindlust, niisamuti ka ühiskonda aitab edasi turvatunne ja püsivus* (lisa 5 lõik 70).

Ükskõik kuidas aga uuendusvajadust ka ei nimetata, Eesti arengute peaeesmärk peaministrite ja valitsuste vaates on üks: saada järjest jõukamaks. Taasiseseisvuse edenedes sõnastatakse

jõukuse- ja heaolusoovi järjest sõnaselgemalt tahtmisena olla sama rikkad kui Euroopa riigid (lisa 5 lõik , lisa 7 lõik ), nii et kui Andrus Ansip 2007. aastal alustab oma kõne, öeldes: Eesti viimase 15 aasta lugu on edulugu (lisa 7 lõik 2), siis jõuab ta peatselt tõdemuseni, et eufooriaks ei ole siiski põhjust, sest võrreldes tippudega on Eesti majandus endiselt *suhteliselt nõrk* (lisa 7 lõik 3).

*Aga me tahame olla sama jõukad kui eurooplased. Järelikult peame leidma võimaluse muutada mitu korda efektiivsemaks* (lisa 5 lõik 30).

Taasiseseisvuse arenedes jõuab peaministrite Eesti arengut käsitlevasse diskursusesse ka keskkonnasäästliku arengu temaatika. Valitsuse eesmärgiks on jätkuvalt heaolu kasv, kuid mitte enam üksnes rahaliste ressursside fookusest nähtuna. Keskkonnasäästlikkusest räägitakse aga just uuenduslikkusse läbi, et *hoida ja arendada ökoloogiliselt puhast, kaunist, säästlikku ja uuenduslikku Eestit ning nuputada uusi viise, kuidas mitmekesine ja hästi hoitud looduskeskkond kasvataks kodanike hea- ja rahulolu* (lisa 6 lõik 47, lisa 7 lõik 22, 23, 33).

Peaministrite arengudiskursuse jõudmist uuele tasemele võrreldes eelnenud ratsionaalsusele ja kasvule viitavat retoorikat demonstreerib samuti 2007. aastal tutvustatud vaade riigisüsteemi arengutest. Andrus Ansip kasutab riiki tutvustades epiteete „sitke“, „sale, aga tugev“ – üldkasutatavas retoorikas õhukene riik on siin kirjeldatud tervist peegeldavate omadussõnade kaudu, samal ajal kui negatiivne kirjeldus riigist, mida kodanikud ei soovi, oleks ilmselt „ülekaaluline“ ja „hingeldav“, Ansipi sõnastuses siiski *vilets teenus ränga raha eest* (lisa 7 lõik 27).

### **3.4.3. Majanduse arendamise diskursus**

Nagu eelnev kirjeldus arengudiskursusest viitab, on Eesti valitsuste programmides kesksel kohal Eesti majanduse arendamine. Majanduse arengu diskursust läbiv seosestruktuur on skemaatiliselt sõnastatult järgmine: Eesti on jätkusuutlik vaid läbi majanduskasvu, mis on eelduseks ka kõigile teistele arengutele riigis; majanduskasv on jätkusuutlik läbi pidevalt paraneva majanduskeskkonna, teadus- ja arendustegevuse toetamise, sealhulgas haridusprogrammide häälestamise jätkusuutlikule majandusmodelile (vt nt lisa 2 lõik 21, lisa 3 lõik 20, lisa 5 lõik 31, lisa 6 lõik 26), sest *kõik plaanitavad sammud vajavad täiendavaid*

*rahalisi kulutusi* (lisa 5 lõik 34).

Majandusarengu kriitiline tähtsus Eesti riigi kindlustamiseks, Eesti ülesehitamine majanduse kaudu väljendub lisaks kõnesid läbivale majandusest lähtuval teemakäsitlusele ka kasutatavates keelelistes konstruktsioonides – majandusareng on kõigi pingutuste alus, selle saavutamisse tuleb panustada kogu jõud, keskendada valitsuse tähelepanu (lisa 1 lõik 19, 23, 24, 29, 30, 35, lisa 3 lõik 9):

*Ida-Euroopa riikide kogemused tõendavad, et esmalt siirdub väliskapital maadesse, kus on suudetud luua ettevõtlusele soodsad tegutsemistingimused /.../. Soodsa tegutsemisruumi loomine ettevõtlusele ongi valitsuse üks peaesmärk* (lisa 1 lõik 29, 30)

*/.../ just teadmisi väärtustava majandusega Eesti ülesehitamine see suur eesmärk, mille saavutamiseks peaksime andma kogu oma jõu järgneval viieteistkümnel aastal. /.../ investeringuteta teadus- ja arendustegevusse pole meil tulevikku ei rahva ega riigina.* (lisa 6 lõik 26, 27).

Eesti majanduskeskkond on riikluse arenedes järjest enam käsitletud kui rahvuslik uhkus. Alates esimestest peaministriksõnedest korratud eesmärgid – **konkurentsivõimeline maksusüsteem, ettevõtlussõbralik keskkond ja ettevõtluse toetamine, madalad maksud, tasakaalus või isegi ülejäägiga eelarve** – on meie majanduse iseloomustajad, ka rahvusvaheline kaubamärk, toonitavad Eesti peaministrid (lisa 3 lõik 9, lisa 4 lõik 10, 15). Peaministrite diskursus kinnitab, et eelloetletud majanduspoliitika saavutusi tuleb hoida ja arendada, just nende kaudu kujunenud meile senine edu.

*Eesti edu aluseks on olnud meie majanduse avatus, madalad maksud ja konservatiivne eelarve. /.../ Meie investeeritud kasumi vabastamine ettevõtete tulumaksust on toonud Eestile suurt edu.* (lisa 6 lõik 34).

Taasiseseisvuse arenedes asendub lihtne majandusareng, ettevõtluse ja välisinvesteeringute Eestisse tuleku toetamine ning majanduse kasvunumbrid retoorikas järjest enam teadmistemahuka majandusega seotud püüdluste ja ootuste käsitlemisele. Eesti majandusedu järgmine etapp on peaministrite tutvustatavate valitsuste plaanide põhjal arendada jätkusuutlik majandusmudel – teadmispõhine majandus, aga samal ajal jätkata seni edu toonud valdkondade, maksusüsteemi, eelarvepoliitika, majanduskeskkond, hoidmist ja arendamist (lisa 4 lõik 12, 22, 27, lisa 6 lõik 29, 30, 31, 36, lisa 7 lõik 11, 36).

*Jätkusuutlik majandusmudel tähendab pidevat teadus- ja arendustegevuse toetamist, tähendab pikaajalist ja läbimõeldud haridus- ja innovatiivset strateegiat, tähendab pikaajalist ja läbimõeldud maksusüsteemi, tähendab teadmiste hoidjate ja uute teadmiste väärtustamist ning nende teadmiste rakendamist majanduse hüvanguks. Jätkusuutlik majandusmudel on roheline tee uute, kõrgemat väärtust ja teadmist kasutavate ettevõtete asutamiseks Eestis (lisa 8 lõik 31).*

Majanduse arengul on peaministrite diskursuses selge kõrgem eesmärk – kogu rahva heaolu ja elujärje parandamine. Seda juba alates esimesest siinvaadeldud peaministrikõnest (lisa 1 lõik 21). See osa majanduse arendamise diskursusest on tihedas omavahelises sõltuvuses allkirjeldatava hoolivuse diskursusega, aga ka eelmainitud rahvusriigi diskursusega – majandusarengu kaudu saavutatavad väärtused päranduvad järeltulevatele põlvedele ning see annab tänastele pingutustele mõtte (Partsi isa ja põllu näide). Nimelt majandusareng on see, mis parandab valitsuste programmide vaates kõigi, sealhulgas kitsikuses viibijate elujärge, suunduvad ühiskonna sotsiaalse hoolivusega seotud argumendid kogu ühiskonna heaolu ja parema elujärje tagamisele läbi majandusarengute ja majanduskasvu (lisa 5 lõik 24, lisa 7 lõik 34).

#### **3.4.4. Hoolivuse diskursus: Keskendume kõigile ühiskonnaliikmetele, et kõigi heaolu kasvaks**

Valitsusjuhid kinnitavad oma valitsuste plaane tutvustades läbivalt, et nende tegevuse eesmärk on Eesti ühiskonna tasakaal, koalitsioon mõtleb kõigile ühiskonnaliikmetele, et *pakkuda tasakaalustatud lahendusi kogu ühiskonnale ning teha kõik temast sõltuv hätta sattunud inimeste abistamiseks* (lisa 5 lõik 10, lisa 1 lõik 40).

Eesti ühiskonna tasakaal on üks kesksemaid hoolivuse diskursuse raames käsitletavaid taotlusi. Eriti selgelt apelleerivad ühiskonna tasakaalu püüdlemisele peaministrid, kes legitimeerivad enda valitsuse ametisse astumist eelmise valitsuse lagunemise järel (Kallas 2002, Ansip 2005, aga 1995. aastal ka Vähi, kelle valitsus asus ametisse pärast sisepoliitika pingelist aega pool aastat enne Riigikogu valimisi Riigikogu heakskiidu saanud Andres Tarandi juhitud jõulurahuvalitsuse moodustumise järel). Siiski, nii valitsusvahetuse kui

valimiste järgselt ametisse asudes viitavad peaministrikandidaadid pingelisele olukorrale ühiskonnas ning selles jagatud ootusele muudatusteks, riigi ja rahva taaslähendamiseks, vajadusele luua ühiskonna parem tasakaal, hinnata rahva muresid ja ootusi (lisa 3 lõik 5, lisa 4, lõik 3,4, 9, lisa 5 lõik 24, 52, 66, lisa 6 lõik 5, 8, 11).

*Täna peame tunnistama, et inimesed on jälle kord väsinud kriisidest Tallinnas ja riigis ning ootavad õigusega usaldusliku õhkkonna ja normaalse töömeeleolu taastumist valitsuses./.../ Moodustuva valitsuse üks ülesanne on taastada usk demokraatiasse ja õigusriiki (lisa 6 lõik 31).*

Kogu ühiskonnale mõtlemisega haakub ka peaministrite kõnedes väljendatud avatus ühiskonna eelistuste arvestamiseks ning üleskutsed osalemiseks ja arvamused avaldusteks (nt lisa 1 lõik 61, 62, lisa 2 lõik 22, lisa 5 lõik 66, lisa 7 lõik 29). Et selle diskursuse suund ei ole siiski mitte niivõrd hoolimine kui valitsuse legitiimsuse kinnitamine, siis sellest põhjalikumalt rahva usalduse diskursuse kirjelduste raames.

Hoolivuse diskursus on esindatud läbivalt kõigis peaministrite kõnedes, loetledes sotsiaalprobleeme, raskes olukorras ühiskonnarühmasid (pered, pensionärid, töötud inimesed) ning rääkides nendele suunatud tähelepanu vajadusest või konkreetsetest lahendustest nagu pensionitõus, peretoetused, õppetoetused, tasuta koolitoit, maksuvabastused (lisa 1 lõik 41, lisa 3 lõik 8, lisa 5 lõik 41, lisa 6 lõik 15, lisa 7 lõik 7). Just nimetatud meetmete esitamine toimub läbi hoolivuse väljendamise ning kinnitamise, et valitsuse abinõud on plaanitud hoolivuse eesmärgil, konkreetsetele huvirühmadele ja kogu ühiskonnale mõeldes, soovides tagada pikaajalisi lahendusi ja inimestele väärikat toimetulekut, vastata inimeste õiglustundele (lisa 3 lõik 6, lisa 5 lõik 43, lisa 6 lõik 15, 20, 21).

*Valitsuse hoolitsus perede majandusliku turvalisuse, suuremate pensionide ja töötajate palkade, maaelu edendamise ja eesti keele eest on igapäevane. Selline peabki üks Eesti valitsus olema, see on mis tahes Eesti valitsuse miinimumprogramm (lisa 7 lõik 5).*

*Hoolivus peab tagama vabaduse õiglase teostamise (lisa 5 lõik 15).*

*Parandada tuleb kogu sotsiaalhooldussüsteemi töökorraldust, et /.../ abivajajad ei peaks tundma end alandatuna bürokraatlikust asjaajamisest (lisa 1 lõik 41).*

Eelnev kinnitab, et Eesti peaministrite kõnedes läbivalt väljenduv hoolivuse diskursus on tihedalt seotud majandusarengute diskursusega – hoolivust väljendatakse peamiselt rahaliste

toetuste kaudu ning see on seotud majandusest tulenevate võimalustega (lisa 3 lõik , lisa 7 lõik )

*Majanduse areng on aluseks meie sotsiaalprogrammide elluviimisele (lisa 3 lõik 8).*

*Heaolu loomise peamine vahend on tagada kõigile töötahtega inimestele võimalus teha tasuvat tööd, arendada ettevõtlust ning kaitsta omandit ja vara (lisa 5 lõik 18).*

*Kui toimetulek on mingil põhjusel siiski raskendatud, peame vajalikuks rakendada riigipoolseid abimehhanisme (lisa 5 lõik 20).*

Oluline osa valitsuste majanduslikus kasus väljendub hoolivusprogrammist on maksusüsteemi ja maksustamisega seonduv – valitsused plaanivad arvestada üksikisikute maksustamisel nende *maksuvõimet* (Laar 1992, 1999), pakkuda *maksuleevendusi*, et inimestele rohkem raha kätte jääks ja võimaldada ühtlasi kulutada enam tervisele (lisa 1 lõik 41, lisa 5 lõik 41, 42).

Tähelepanuväärne on, et ühes ja samas kõnes võivad leida hoolivust kinnitavad ning diskursusega vastuollu minevad aspektid. Selliseid näiteid esindavad liberaalsete erakondade valitsusjuhtide kõned. Nende kõnede hoolivuse-teemaline mõtteskeem liigub mustris, kus selgitatakse vajadust ühiskonna tasakaalu saavutamise, et senine edu sotsiaalsete pingete tõttu ei mureneks (lisa 4 lõik 4) ning tagada sotsiaalne kindlustunne seni halvemas olukorras ühiskonnarühmadele (Näiteks ravikindlustuseta isikutele pääs perearsti juurde ning tõhustada haiguste ennetust (lisa 7 lõik 24, 25)). Teisalt jõutakse neis kõnedes aga selleni, et Eestis on liiga palju ülalpeetavaid, mille põhjuseks võib kõnede kohaselt olla lisaks kõigile valitsustele probleemiks olevale rahvastiku vananemisele ka *võrdustav sotsiaalabisüsteem* – valitsuse eesmärk aga on selline *tervishoiu- ja sotsiaalsüsteem, mis ei teeks inimesi riigisõltlasteks, vaid jätaks ruumi ka vabade kodanike omavastutusele* (lisa 4 lõik 26, lisa 7 lõik 24). Kirjeldatud hooliva diskursuse negatiivis esitatud retoorika näited suubuvad peamiselt majandusdiskursusesse, toonitades, et valitsuse ülesanne on luua tingimused hakkamasaamiseks ning kodanike poolt olla aktiivne hakkamasaamisel – *jõukust ei ole tohutult ja meie põhiülesanne ei seisne jõukuse laialijagamises* (lisa 4 lõik 36, lisa 5 lõik 20, lisa 7 lõik 3).

*Demokraatlikus riigis teeb valitsus oma tööd ja kodanik ajab oma asju ise, ta on samas ise oma saatuse sepp* (lisa 4 lõik 36).

Hoolivuse diskursuse alla liigitub osaliselt ka õpetajate palkade käsitlemine – õpetajad, kelle

palgatõusu selgitatakse ka rahvusriigi diskursuse raames, leiavad käsitlemist nõrgema grupina, keda tänada ning kellele lubada eraldi tähelepanu seniste kitsaste majandusolude tõttu ning õpetajate missioonirikka töö eest (lisa 3 lõik 11).

Retooriliselt on hoolivust väljendava diskursuse mõttekäigud üsna loosunglikud, kõne ülesehituslikult kasutatud sageli juba kõne alguses peaministrite ja valitsuste programmide juhtmõtteid tutvustades, aga kõne arenedes ka ümbersõnastatult esitatud. Pelgalt sissejuhatuses valitsuse plaanide programmilist sissejuhatust täitvana ei piirdu aga hoolivuse diskursuse osas ükski peaminister. Küll võib kõne käigus, nagu eelpool kirjeldatud, esineda hoolivuse temaatika käsitlemine ka negatiivis, majandusdiskursuse ja ratsionaalsetele argumentidele viitamise kaudu.

#### **3.4.5. Rahva usalduse diskursus: *asume täitma valitsusvastutust, tunnustades eelkäijate tehtut ning teadvustades nende möödalaskmisi***

Valitsusprogramme tutvustades viitavad peaministrid läbivalt rahva usalduse võitmisele valimistel ning selle kinnituseks tänavad omalt poolt rahvast pingutuste ja panuse eest Eesti arengutesse (lisa 1 lõik 2, lisa 2 lõik 9, lisa 5 lõik 3, 4, 7, 11). Ka eelmiste valitsuste tunnustamine, hoolimata samuti igas pea kõnes esitatavast kohustuslikust kriitikast, on peaministrite ametisse astumise kõnedes läbiv. Peaministrid kinnitavad, et nende valitsused jätkavad seniste valitsuste pingutusi ja loetlevad ka eelkäijate edusamme. Seda isegi esimese siin vaadeldud kõneleja, Mart Laari 1992. aasta kõne näitel, kus Laar tõi esile ajutiste valitsuste poolt korda saadetut (nt rahareform). Retoorikaskeem, mida peaministrid end rahva silmis eelkäijatest usaldusväärsemana esitledes kasutavad, on üldjoontes järgmine: Eestil on läinud hästi, rahvas ja valitsuse eelkäijad on selle nimel pingutanud ja panustanud, kuid eelkäijad on siiski teinud möödalaskmisi valdkondades, kus ametisseastuv valitsus võtab ohjad enda kätte, viib Eesti uude arenguetaapi, pingutab, et Eesti areng jätkuks ja Eesti inimestel hakkaks minema senisest veelgi paremini (lisa 1 lõik 3, 4, 19, lisa 2 lõik 4, 5, 7, 8, lisa 3 lõik 21, lisa 4 lõik 2, 3, lisa 5 lõik 14, lisa 6 lõik 4, 7, 9, 21, lisa 7 lõik 28).

*Me ei vastanda end senisele arengule, vaid tahame seda jätkates leida lahendusi uue kümnendi probleemidele* (lisa 5 lõik 14).



Eraldi apelleerivad rahva usaldusele oma kõnedes peaministrikandidaadid, kes asuvad ametisse pärast eelmise koalitsiooni lagunemist. Sel juhul on traditsiooniline, et valitsusjuht selgitab valitsuse eneselegitimatsiooni sissejuhatuseks oma koalitsiooni eri partnerite maailmavaatelist sarnasust ja ühisosa hoolimata erinevustest ning kinnitab, et kuigi koalitsiooniläbirääkimised olid rasked, on tulemuseks realistlik koalitsioonilepe ja põhjalikult kaalutud plaanid – Eesti arendamine jätkub. Põhjalikult kaalutud plaanide olemasolu rõhutavad peaministrikandidaadid ka valimiste järgsetes kõnedes oma valitsuse eesmärged tutvustades, et kinnitada: valitsus on valmis kandma valitsusvastutust, vastutust Eesti ees (lisa 1 lõik 2, lisa 2 lõik 2, 3, 6, lisa 3 lõik 4, 5, lisa 4 lõik 2, 7, 37, lisa 5 lõik 7, 8, 50, 51).

*Kinnitan, et uus valitsus ei tagane rahva poolt valitud põhikursilt, turumajanduslikud reformid jätkuvad (lisa 2 lõik 6).*

*/.../ valitsemine pole mitte valikute tegemine hea ja halva vahel, see on valikute tegemine ebameeldiva ja katastroofilise vahel. Ja valitsus teeb neid valikuid. /.../ mida mina soovin, on see, et kui see valitsus ametist lahkub, siis suhtutaks temasse austusega, mis tuleneb sellest, et see valitsus on teinud kõik kavandatud otsused, on teinud oodatud valikud ebameeldiva ja katastroofilise vahel ning on teinud need valikud pädevalt ja vastutustundega (lisa 4 lõik 37).*

Peaministrite kõnedes ei ole harv avalikkuse toetuse taotlemise käigus ka see, et riigi arengus oluliste teemade puhul kinnitatakse rahvahääletuse korraldamise vajadust. Seda ühelt poolt toonitatakse et valitsemine toimub avatult, arvesse võetakse kõigi, sealhulgas opositsiooni mõistlikke ettepanekuid, teisalt ka põhiseaduse muudatustega seotud otsustest rääkides (Euroopa Liiduga liitumine, presidendi otsevalimine) (lisa 2 lõik 15, lisa 4 lõik 34, 35, lisa 5 lõik 44, 56). Valitsuse ülesanne aga on avalikkusele pakkuda ammendavat informatsiooni ja analüüsi otsuste tegemisest, kaasnevatest mõjudest (lisa 5 lõik 62) ning olemuslikke küsimusi koos rahvaga arutada (lisa 5 lõik 66).

Juba taasiseseisvuse esimestest kõnedest alates viitavad peaministrikandidaadid Eesti poliitilise kultuuri arengutele, kinnitades, et Eesti poliitikute vastutusvõime ja küpsus on arenenud sedavõrd, et *teerullipoliitika* või kriitika pärast ei ole eesmärk (lisa 2 lõik 23, lisa 5 lõik 13, lisa 6 lõik 3) ning poliitiline vastutus on arenenud *eetiliseks kategooriaks* (lisa 5 lõik 23).

*Uue valitsuse filosoofiaks on konsensuspoliitika (lisa 5 lõik 13). Poliitiline vastutus on eetiline kategooria (lisa 5 lõik 23).*

*Väärikas ühiskond on avatud nii ühiskonnasisestele kõnelustele eri huvirühmade vahel kui ka välistele edasiviivatele mõjuritele (lisa 5 lõik 17).*

#### **3.4.6. Rahvusvahelise tunnustuse diskursus: Jätkame Eesti välispoliitist suunda ja täidame rahvusvahelisi kokkuleppeid**

Valitsus teeb kõik, et Eesti võiks vastata rahvusvahelistele standarditele ning olla järjest aktiivsem Lääne väärtusruumi kandja, kinnitavad Eesti peaministrikandidaadid oma valitsusi tutvustades läbivalt. Taasiseseisvuse algusaastatel väljendus Eestile rahvusvahelise tunnustuse otsimine läbi Eesti valmisoleku täita taasiseseisvumist toetanud rahvusvaheliste organisatsioonidega kokkulepitud reegleid (IMF, Maailmapank, UNDP), edaspidi aga läbi Euroopa Liidu ja NATO-suunaliste püüdluste, nende organisatsioonide reeglite täitmise ning läbirääkimispeatükkide avamise ja sulgemise (lisa 1 lõik 19, lisa 3 lõik 14, lisa 4 lõik 11, 28, 29).

*Me oleme veendunud, et meie riigi julgeoleku suudab parimal viisil tagada integreerumine Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni ehk NATO-ga. See nõuab tõhusat pingutust kogu riigilt, mis omakorda eeldab kokkulepet Riigikogus esindatud erakondade vahel (lisa 3 lõik 14).*

*Me teeme kõik, et viia asjalikult ja tõhusalt lõpule läbirääkimised Euroopa Liitu astumiseks. Me jätkame kurssi liitumisele NATO-ga. Me näeme ka edaspidi ette, et riigieelarvest eraldatakse kaitsekuludeks vähemalt 2%. /.../ läbirääkimiste edukust mõõdetakse suletud peatükkide arvuga (lisa 4 lõik 11, 29).*

Eriti taasiseseisvuse algusaastatel on oluline osa rahvusvahelist suhtlust puudutavas diskursuses peaministrite kinnitustel, et Eesti peab avanema maailmale, suunduma Euroopasse, saama osaks Euroopa kultuuriruumist (lisa 1 lõik 52, 53, lisa 2 lõik 13,14, lisa 3 lõik 15).

*Aastaid kestnud eristatus peab lõppema. Integreerumine Euroopasse ning selle kaudu kogu maailma on ka Eesti välispoliitika eesmärk (lisa 1 lõik 52).*

*Maailma tähelepanelik ja heatahtlik suhtumine Eestisse on saavutus, millel on oma osa kõigil viimastel valitsustel (lisa 2 lõik 13). /.../ Eesti peab muutuma Euroopa riikidele arvestatavaks partneriks (lisa 2 lõik 14).*

*Eestil pole lihtsalt enam võimalik kõrvale jääda kogu maailma üha enam haaravast integratsioonist ja globaliseerumisest (lisa 3 lõik 15).*

Kui NATO ja Euroopa Liidu liikmelisus saavutatud, siis suundus peaministrite diskursus seda aktiivsemalt Eesti pürgimustelt Eesti liikmelisuse kinnitamisele ning aktiivse maailmapoliitika peegeldamisele läbi aktiivse rahvusvahelise osaluse, seda nii ELis ja NATOs kui teistes organisatsioonides (lisa 7 lõik 18). Juba vahetult enne liitumise lõplikku vormistamist ametisse astumise kõne pidanud Juhan Parts rõhutas Eesti välispoliitilise mõjukuse kasvu ja soovi Euroopa Liidus Eesti *rahvusriiklikke huve maksimaalselt realiseerida* (lisa 5 lõik 25, 57, 58, 65). Nii Partsi kui ka talle järgnevate peaministrite diskursuses on lisaks välispoliitilisele tunnustuse taotlemisele märke ka siseriikliku tunnustuse taotlemisest – esmalt Euroopa Liidu ja NATO liikmeks saamiseks ning hiljem välispoliitilistele (lisa 2 lõik 15, lisa 4 lisa 31, lõik 19).

*Me loodame, et sõda Iraagis leiab kiire lahenduse ning lääne demokraatlik maailm saavutab koosmeele, nagu see on omane demokraatia olemusele* (lisa 5 lõik 64).

*Valitsus lähtub Iraagi missiooni pikendamise küsimuses ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsiooni nr 1546 mandaadist ja põhimõtetest* (lisa 6 lõik 24).

*Eestile on eluliselt oluline võtta endale aktiivse eestvedaja ja vaimse liidri roll Euroopa Liidu ja NATO tugevdamisel ning läänemaailma ühtsuse taotlemisel. Sama tähtis on säilitada meie vankumatu seotus läänemaailmaga, lääne väärtusmaailmaga. See on meie julgeoleku tõeline võtmeküsimus* (lisa 7 lõik 18).

Eesti välispoliitika põhimõtted on Eesti valitsusjuhtide diskursuse põhjal üks kõige enam jätkuvust väärt poliitika – rahvusvahelise tunnustuse teemalises aladiskursuses kinnitavad peaministrikandidaadid läbivalt, ka hoolimata eelmiste valitsuste passiivsusest tulenevatest võimalikest möödalaskmisest välispoliitikas, et Eesti välispoliitika põhimõtted ei kuulu ümbervaatamisele (lisa 2 lõik 5, lisa 4 lõik 7, 11). Esialgu on sellise poliitika kinnituseks jätkuv siht liikuda Euroopaga integreerumise, hiljem konkreetsemalt Euroopa Liidu ja NATOga liitumise suunal. Alliansi liikmena kinnitavad peaministrid jätkuvat valmisolekut NATO reeglite täitmiseks ja 2% kaitsekulutuste taseme saavutamise Eesti SKTst (lisa 5 lõik 48).

*Nii meile kõigile kui välismaailma poliitikutele ja majandusringkondadele sisendab kindlust teadmine, et Eesti on demokraatlik riik, kus rahvas on oma valiku teinud, ning meie välispoliitilised ja majanduslikud põhisuundumused ei kuulu*

*ümbervaatamisele (lisa 2 lõik 5).*

*Seame eesmärgiks eraldada NATO definitsioonile vastavateks ja Eesti spetsiifiliste vajadustega kooskõlas olevateks kaitsekulutusteks 2% Eesti sisemajanduse kogutoodangust. (lisa 6 lõik 24).*

Üks rahvusvahelise tunnustuse teemaliste diskursuse aladiskursustest haakub peaministrite kõnedes läbiva majandusdiskursusega. Nimelt Eesti ettevõtjate konkurentsivõime rahvusvahelistel turgudel. Siin avaldavad peaministrid suhtumist rahvusvahelise ettevõtluse ja Eesti ekspordi arendamiseks tehtavale tööle ning rahvusvahelisi majanduskontakte mõjutavatele naabrussuhetele (lisa 2 lõik 16, 17, lisa 4 lõik 22, 23, lisa 5 lõik 64, 65, lisa 7 lõik 16). Iseseisvuseaastate arenedes lisandub siia üheks Eesti märgiks saanud e-riigi arengute rahvusvaheline silmapaistvus (lisa 6 lõik 36).

\*\*\*

Eraldi diskursust peaministrite valitsust tutvustavates kõnedes ei moodusta, kuid mitmel korral esitatud on lisaks pedagoogide palkade käsitlemisele nimetatud ka Eesti poliitilise süsteemi arendamise, eraldi aga presidendi otsevalimised (lisa 4 lõik 33, lisa 5 lõik 44). See on teema, mida serveeritakse kui rahva ootust. Näiteks toonitab Juhan Parts 2003. aastal, et kodanikuhäälele peab antama suurem kaal ning läbi viidama rahvahääletus, et *lõpuks ometi saaks Eesti rahvas otse presidenti valida* (lisa 5 lõik 44).

Tähelepanu saavad peaministrite kõnes läbivalt ka kohalikud omavalitsused. Neile pööratud tähelepanu on iseseisvuse algusaastatel seotud riigikorralduslike küsimustega nagu haldusreform ja omavalitsuste kujunemine (lisa 1 lõik 15, 16), edasi aga kohalike omavalitsuste ülesanded, rahaline seis ja koostöö riigiga (lisa 4 lõik 18-20, lisa 5 lõik 54, lisa 6 lõik 17, 31, 32). Siduv teema kohalike omavalitsuste mainimisel ongi kohalike omavalitsuste tulubaas nende ülesannete täitmiseks, kuid mainimisest pikemaid teemakäsitlusi valitsusjuhid ametisse astumisel plaane tutvustades üldiselt ei arenda.

## 4. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON

Käesolev magistritöö kirjeldab olulisemaid teemasid Eesti peaministrite valitsusprogramme tutvustavates kõnedes alates Eesti taasiseseisvumisest ning nendes sisalduvaid väärtusi ja nende muutust eri aegadel peetud peaministikõnede võrdluses. Küsimuseks on, milliste väärtuste ja ideoloogia kaudu defineerib ja legitimeerib end ametisse astuv valitsus Eestis ning kuidas, sealhulgas millistele ühiskonnarühmadele keskendudes esitleb valitsus end tutvustades oma eeloleva valitsemisaja programmi. Alljärgnevalt kirjeldan magistritöö tulemusi uurimisküsimuste ja hüpoteeside lõikes, seejärel diskussiooniosas võrrelduna töö aluseks olevate teoreetiliste seisukohtadega.

### 4.1. Peamised järeldused

*HÜPOTEES: Valitsusprogrammi representatsioonis väljenduvad valitsuse ja riigi jaoks aktuaalsed väärtused, millest osa on püsivad läbi peaministrite kõnede ning osa muutuvad vastavalt riigi arengus päevakajalistele probleemidele ja eesmärkidele.*

*HÜPOTEES: Defineerides valitsust ja valitsuse ees seisvaid ülesandeid defineerib valitsusjuht ka riiki. Valitsusjuhi kõnes defineeritakse riiki selle seniste arengute kaudu, antakse uusi definitsioone või alltekst senistele arengutele või et ümber suunata seniseid arengusuundi, redefiineerides ühiskonna jaoks olulisi eesmärke.*

Eesti peaministrid peegeldavad oma valitsust tutvustavas kõnes nii valitsuse ametisseastumise konteksti kui riigi kui riigi arenguseisundit ning seovad need omavahel väljendatavate väärtuste ja eesmärkide kaudu. Peaministrid mainivad nii riigi majanduslikku seisukorda kui eri ühiskonnarühmade olukorda ja toovad esile, millised teened on eelnevatel valitsustel senisele arengutasemele jõudmises. Eraldi joonistuvad eelkäijatesse suhtumise osas välja peaministrid, kes asusid valitsusjuhiks eelmise koalitsiooni lagunemise järel – neis kõnes ollakse vahetu eelkäija tegevuse osas kriitilisemad ja kriitika tuuakse välja otsesõnu.

Nii valitsusvahetuse kui valimiste järgselt ametisse asudes viitavad peaministrikandidaadid

pingelisele olukorrale ühiskonnas ning selles jagatud ootusele muudatusteks, riigi ja rahva taaslähendamiseks, vajadusele luua ühiskonna parem tasakaal, hinnata senisest tõsisemalt rahva muresid ja ootusi. Valitsusvahetuse järgselt ametisse astuvad peaministrid kasutavad enese- ja enda valitsuse ametisseastumise legitimeerimiseks täiendavalt ka põhjendusi valitsusevahetusele, apelleerides rahva ootustele ühiskonna ja valitsuse töörahu ja tasakaalu taastamiseks.

**Peaministikõnedes väljendatud väärtused jagunevad tinglikult viide suuremasse gruppi:**

1. **Riikluse kindlustamisele suunatud väärtused**, mille alla kuuluvad riigiehitusega seonduvad eesmärgiväärtused nagu arenenud riigisüsteem, reformivajadus, asjatundlik riigijuhtimine, poliitiline stabiilsus, järjepidevus, ühiskonna koostöövalmidus, aga ka rahvuslus, rahvaarvu kasv, sotsiaalsüsteemi areng, hoolivus ning sisejulgeolekuga seotud väärtused nagu turvalisus, õigusriik, seaduskuulekus.
2. **Majandusarengutele suunatud väärtused** – majanduse rahvusvaheline konkurentsivõime, välisinvesteeringud, vaba turumajandus ja konkurents, omanikustaatus ja erastamine, ettevõtlus ja –võtlikkus, madal maksukoormus ja riigivõlg, eelarvetasakaal, kompetentne tööjõud ja teadmispõhine majandus ning majandusareng ja majanduslik kindlustunne üldiselt.
3. **Välissuhtlusega seotud väärtused** – välispoliitiline aktiivsus ja rahvusvaheline edu, rahvusvahelisus ja avatus, Euroopa Liidu ja NATO liikmelisus, ratsionaalsed suhted Venemaaga.
4. **Poliitilise kultuuri ja ühiskonna arenguga seotud väärtused** – riigivalitsemise avatus, ühiskonna sidusus, osalus, kaasmaalastega arvestamine, väärikus, tulevikuvisioon, aatelisus, õiglustunne, liberaalsus, demokraatia, põhjalik koalitsioonilepe, vastutus, edukus, haridus ja ekspertide väärtustamine, eakas põlvkond, rahvatervis, keskkonnast hoolimine, sihikindlus ja töökus.
5. **Ühiskonnaliikmete personaalse ruumiga seotud väärtused** – eneseteostus, õnn, heaolu, kindlustunne tuleviku ees, sallivus, loovus, vabadus, huumorimeel.

Vaadeldud peaministrikõnedes väljendatud väärtused liigituvad peamiselt arenguväärtusteks, olles suunatud peamiselt edasisele väärtuse kaudu saavutatavale hüvele nagu funktsioneeriv riigisüsteem, turvalisem elukeskkond, kindlustatum iseseisvus, suuremad sotsiaaltoetused, rahvusvaheline tunnustus, ettevõtlikkus, majandusareng, parem elujärg jne.

Kui Ingleharti kultuurinihke kontseptsiooni kohaselt liigub läänelik kultuur traditsionalismist modernismi, modernismist postmodernismi ning väärtused võib jagada traditsioonilisteks (nt lunastus), modernistlikeks (nt võim, jõukus, tehnika areng) ja postmodernistlikeks (nt puhas keskkond, tervis, rahu maailmas) (Inglehart 1997 Kalmuse ja Vihalemma kaudu), siis Eesti Vabariigi peaministrite kõnes väljendatavad väärtused liigituvad peamiselt modernistlike väärtuste alla. Nõnda võib näha nii riigiehituse ja siseturvalisusega seotud arenguväärtusi (riikluse areng, arenguvõimelisus, reformid, poliitiline stabiilsus, rahvusriigi säilitamine ja arendamine, rahvaarvu kasv, turvalisus ja julgeolek, õigussüsteem jne), majandusarengutele suunatud väärtusi (majanduse rahvusvaheline konkurentsivõime, madal maksukoormus, kompetentne tööjõud, teadmispõhine majandus) kui ka poliitilise kultuuri ja ühiskonna arenguga seotud väärtusi.

Vaadeldud peaministrikõnedes aktuaalseina joonistuvad väärtused kinnitavad muutusi riigi arengus ja peegeldavad konkreetse valitsuse eesmärke oma programmi elluviimisel. Muutuvad väärtused kinnitavad ühtlasi ka peaministrite ja valitsusprogrammide refleksiooni ühiskonnas toimuvate arengute ja ootustega. Valitsusjuhi poolt valitsuse legitimeerimiseks kasutatud väärtusi ja nendele laienduseks loodud väärtusruumi osas võib kokkuvõtvalt väita, et valitsusprogrammide representatsioon aastatel 1992-2007 sisaldab kinnitusi Eesti kui arengu- ja üleminekuriigi kiiretele muutustele. Nimetatud muutuste käigus on riiklike eesmärkide defineerimine liikunud riigi rajamiselt selle säilitamise ning riigi rahvusvahelise tähtsuse suurendamisele, elanikkonna eesmärgid enese elustandardi hoidmiselt ja majanduslikult hakkamasaamiselt uue heaolutaseme püüdlmisele ja aktiivsusele innovatiivses majandustegevuses, aga ka Eesti rahvastiku, kultuuri ja riikluse tagamisele ning mõningal määral ka isiklikule eneseteostusele ning postmodernsetena liigitatavatele nagu rahvatervis ja keskkonnast hoolimine.

Seostades poliitilise kultuuri selles jagatud väärtustega, sai kinnitust, et Eesti poliitiline

kultuur on muutumas koos riikluse arenguga. Esimeste taasiseseisvusaastate ja neile järgnenud kümnendi peaministrite kõnede võrdluses ilmnenu terminaalsete muutuste ilmumine valitsuse eneselegitimatsiooni ning elanikkonnale toonitavate väärtuste hulka on märk esimestest võimalikest muutustest kogu ühiskonnas jagatud väärtustele. Küsimus on pikemaajalistes trendides ning selles, kas rahvusriigi ja majandusedu kõrval jäävad majandusedust kannustust saanud väärtused nagu rahvatervis, keskkonnast hoolimine, eneseteostus, sallivus jne jäävad ka edaspidi valitsuste jaoks oluliseks. See selgub ilmselt järgmiste peaministrite kõnedest Riigikogus, aga sellele on kindlasti võimalik vastust saada ka muud Eesti avalikku diskursust jälgides.

**Ühiskonnarühmad, mis peaministrite kõnedes tähelepanu saavad, on kogu vaadeldava perioodi vältel üsna püsivalt samad.** Enim mainimist saavad peaministrite kõnedes (noored) pered, pensionärid, töötuks jäänud inimesed, maaelanikud, pedagoogid, ettevõtjad. Muutuv on aga see, millist tähelepanu ning kuidas peaministrid oma valitsusprogrammi tutvustamise käigus eri ühiskonnarühmadele lubavad.

Mitmed ühiskonnagrupid saavad peaministrikandidaatide kõnedes tähelepanu peamiselt juhtudel, kui valitsusel on neile pakkuda või plaanis kehtestada **majandusliku seisukorra parandamisega seotud** soodustusi – palgatõus, pensionitõus, hüvitiste kasv. Sellised mainimised on levinud peaministrikõnedes pigem alates 2000ndatest aastatest, mil riiklus esmatasandil kindlustatud ning riigi rahalised võimalused toetuste maksmiseks paranenud. Taasiseseisvuse algusaastatel puudutab eelmainitud gruppide suunatud tähelepanu nendega seotud probleemide ja ootuste mainimine. Peaministrikõnede retoorikas on nimetatud toetused taasiseseisvuse algusaastatel seostatud valdavalt riikluse ja riigiehituse väärtustamise ja vajadusega ning hiljem, aastatel, kui riiklus on kindlustatud ja ka inimeste majandusolukord objektiivselt võttes kindlam, seostatakse toetusi-soodustusi enam abi, hoolivuse, hakkamasaamise kindlustamise ja väärika toimetulekuga.

Teine kontekst eri ühiskonnagruppide mainimiseks peaministrikõnes on nende **defineerimine olulisena Eesti arengu edasiviimisel**. Näiteks õpetajad kui väärika järelkasvu arendajad, maaelanikud Eesti tasakaalustatud arengu tagajana. Sel juhul kulgeb peaministrikõne retoorika valdavalt kas läbi materiaalse toetuste (õpetajate palgatõus, ettevõtlustoetused) või seadusandluses tagatud eelisseisundi lubamise (maksusoodustused ettevõtjatele, lastega



peredele, maaettevõtjate eelistamine maapiirkondades toimunud erastamisel). Seadusandluse muutmise ja kujundamise teemad olid käsitlusel peamiselt taasiseseisvuse algaastatel, kui õigusruumi kujundamine oli aktiivne ning peaministrikandidaadid väljendasid seadusloomes taotletavaid eesmärke. Samas jätkub tähelepanu ettevõtjatele ning ettevõtlusele tehtavate soodustuste mainimine peaministrikõnedes ka hiljem. Näiteks maksusüsteemi kujundamine ja investeeringute tulumaksuvabastuse teema käsitlemine, kus peaministrikõnedes kinnitatakse soodsaid tingimusi ettevõtlusele ja ettevõtluskeskkonna arendamist välisinvesteeringute eesmärgil.

Kolmas suund sotsiaalsete rühmade mainimisel on nende sidumine **valitsuse sõnastatud eesmärkide jaoks oluliste väärtuste saavutamisega**. Kõnedes on pedagooge, kultuuritöötajaid, politseinike seostatud nii riikluse kui rahvusluse arendamisega, seaduskuulekuse ja riigi sisejulgeoleku kindlustamiseks; tervishoiueksperte rahvatervise ja tervisliku elustiili edendamisega; ettevõtjaid majandusarengute ja innovatsioonivajadusega, kuid lisaks sellele koos pedagoogidega ka kompetentse tööjõu ja kutsehariduse arendamise, eesti kultuuri ja keele jätkusuutlikkuse tagamise ja arendamisega või ettevõtlikuma elustiili propageerimiseks.

Eraldi küsimus on teistest rahvustest inimeste mainimine ja nende poole pöördumine peaministrikõnedes. Mitte-eestlastest elanikele pööratav tähelepanu valitsusprogramme tutvustavas diskursuses ei ole järjekindel ning üheselt kirjeldatava trendiga. Taasiseseisvuse esimestes peaministrikõnedes viidatakse mitte-eestlastele lojaalsuse ja riigivaliku kontekstis, edasi aga keskenduvad peaministrite kõned peamiselt riigiarengule suunatud eesmärkidele ning eri rahvuste vahelise suhtluse küsimus taandub, esinedes vaid mainimistena, kus viidatakse, et Eestis elab ja Eesti arengusse panustab ka teisest rahvusest inimesi.

*HÜPOTEES: Eesti valitsuse enesedefineerimine lähtub kolmest peamisest Eesti poliitilises diskursuses olulisest teemasuunast, milleks on riigi- ja ühiskonna ülesehitus; rahvuse säilimine ja rahvuskultuuri arendamine; poliitika kui selline, äri ja poliitika vastasseis ja majandusarengu edukus.*

Peamised teemad valitsuse eesmärke ja tööd käsitlevas diskursuses seostuvad riigi- ja ühiskonna ülesehituse, rahvuse säilimise ja rahvuskultuuri arendamise ning eri huvirühmade

suhteid puudutava poliitika ja majandusarengu teemadega. **Eesti peaministrid käsitlevad enda valitsusprogramme tutvustades kesksena riigiehituslikke küsimusi, sidudes riigiehituse kui eesmärgiga pea kõik teised diskursuses väljenduvad teemad, eesmärgid ja väärtused. Kõnesid läbivad diskursused on järgmised:**

- 1. Rahvusriigi diskursus** keskendub Eesti riikluse arengule ja kestmisele ning seab selle keskmesse riikluse – eesti keele ja kultuuri arendamise ja säilimise ning Eesti iibe ja rahvaarvu küsimused kui teisteski peaministrite aladiskursustes riikluse aluse ja eeldusena käsitletava tingimuse (vt ka hoolivuse diskursus, majanduse, Eesti edu ja rahvusvahelise tunnustuse diskursus). Eesti keel tõuseb valitsusi tutvustavas diskursuses riigi keskse karakteristikuna fookusesse eriti alates 2003. aastast, rahvaarvu küsimused 1999. aastast. Varasematel taasiseseisvuse aastatel on rahvusriigi diskursuse raames käsitletud ka maapiirkondade areng kui eestluse kinnitus, aga rahvuse ja eestluse kinnitusena on käsitletud ka hariduse kui eestlastele omase eesmärgi temaatika.
- 2. Eesti edu ja uuenduste diskursus** on riigi ülemineku- ja arenguteemasid iseloomustav diskursus, mis taasiseseisvuse algusaastatel käsitleb riigi arengusuundi ja nende edukust. Siia alla kuulub reformide vajalikkust käsitlev diskursus, mis 2000ndate aastate esimese kümnendi käigus kujunes kiireid reforme jutlustavast jätkusuutlikku ja tasakaalukat arengut väärtustavaks käsitluseks. 2000ndate aastate esimese kümnendi lõpuks oli Eesti edu ja uuendused nähtud ka läbi keskkonnasäästliku arengu ning kirjeldatud läbi innovatsiooni riigiasutuste näitel. Hoolimata sellest, kas arengut defineeritakse kiirete ja möödapääsmatute reformide või visioonist ja tervikvaatest lähtuva ning jätkusuutlikuna – arengu peaesmärk peaministrite diskursuses on riigi kestmine ning majanduslik jõukus ja heaolu.
- 3. Majanduse arendamise diskursus** on tihedalt seotud kõigi teiste diskursustega, kuna valitsuste ja peaministrite käsitlus majandusarengutest seab need eelduseks riikluse kindlustamisele, sotsiaalprobleemide lahendamisele ja muude arengute võimalikkusele. Majanduse arendamise eesmärk on diskursuses läbivalt ühene – kogu rahva heaolu ja elujärje parandamine. Majanduse arendamise diskursuses on esindatud peaministrite kõnedes läbivalt olulised väärtused nagu konkurentsivõimeline maksusüsteem, ettevõtlussõbralik keskkond ja ettevõtluse

toetamine, madalad maksud, tasakaalus või isegi ülejäägiga eelarve, taasiseseisvuse arenedes saab siin loetletutest järjest enam Eesti majanduskeskkonda iseloomustav väärtus, mida tuleb kindlasti säilitada ja edasi arendada. Teine taasiseseisvuse arenedes lisanduv teemakäsitus majanduse arendamise suunal on innovatsioon ja majanduse konkurentsi- ja ekspordivõime kasvatamine.

**4. Hoolivuse diskursus** esindab valitsuste soovi Eesti ühiskonna tasakaalu tagamiseks ning selleks plaanitavate meetmete kirjeldust. Diskursus areneb nii retoorilise hoolivuse kinnitamisenä läbi eri teemakäsitluste kulgevate kõnede, kuid toob ka konkreetseid toetuste lubadusi eri ühiskonnagruppidele. Siia diskursusesse liigituvad läbi retoorika osaliselt ka valitsuse üleskutsed ühiskonna avatusele, osalusele poliitikakujundamises ning kinnitused valitsuse enda valmisoleku kohta olla avatud ühiskonna eri gruppide, sealhulgas kindlasti opositsiooni seisukohtade arvestamiseks. Valitsusjuhtide hoolivuse diskursus on suuresti põimunud majandusdiskursusega, kuivõrd sotsiaalprogrammide läbiviimine, toetuste mahu põhjendamine ning alates 2000ndate algusest diskursuse raames antud konkreetseid toetuslubadused on diskursuses otse või kaudsemalt seostatud majandusarengute ja neist tulenevate võimalustega. Hoolivuse diskursuse raames kujuneb ka liberaalseid väärtusi kandev vastanddiskursus, kus peaministrikandidaadid hoolivust eesmärgina toonitades, kinnitavad samas kõnes ühtlasi soovi inimesi mitte riigisõltuvateks arendada.

**5. Rahva usalduse diskursus** apelleerib valitsusvastutust kandma asuva peaministri ja koalitsiooni toetusnumbritele ja ühiskonna ootustele ning kinnitab valitsuse sihikindlusele, pädevusele, kompetentsile viidates, et eelolev valitsusaeg kujuneb viljakaks. Selle diskursuse juurde kuulub ka kriitika eelmiste valitsuste suunal ning kinnitused, et ametisse asujad tegutsevad eelkäijatest asjatundlikumalt ja pühendunumalt, et Eesti inimestel saaks minna senisest veelgi paremini. Selle diskursuse raames tehakse üleskutseid opositsioonile koostööks valitsusega ning kinnitatakse nii Eesti poliitilise kultuuri ja valitsuse küpsust konstruktiivseks koostööks kõigi partneritega.

**6. Rahvusvahelise tunnustuse diskursus** tegeleb rahvusvaheliste kokkulepete täitmise ja välispoliitiliste pürgimustega. Siia kuuluvad arutelud Euroopa Liidu ja NATOga liitumise ettevalmistuse edukusest ning kui liikmelisus saavutatud, Eesti edasisest

aktiivsusest neis ja teistes välispoliitilistes küsimustes. Taasiseseisvuse algusaastatel oli oluline suund selles diskursuses ka valitsuse kinnitustel, et Eesti peab järjest avanema maailmale ja saama osa globaliseerumisest. 2000ndate aastate kulgedes kujunes see diskursus aga pelgalt välismajanduslikku aktiivsust ja suhtlust, mitte enam kogu ühiskonna avatuse vajadust kinnitavaks.

Rahvusvahelise tunnustuse diskursusega haakubki ka majandusdiskursus, seda Eesti majanduskeskkonna arengu, välisinvesteeringute hulga ja ekspordivõimekuse kontekstis. Välismajanduse kontekstis on valitsuste poolt peamiselt käsitletud ka Eesti suhteid Venemaaga.

Nii valitsust tutvustavates kõnes väljendatavate väärtuste kui valitsusi tutvustavate diskursuste põhjal saab kinnitust, et peaministrid tegelevad end ja oma valitsust defineerides peamiselt riiklusega seostuvate teemadega. Ka esmapilgul riiklusega lõdvemalt seotud väärtused ja nende käsitletused on peaministrite kõnedes Haagitud pigem riikluse, selle arengu ja korralduse küsimustega, ka need, mida Vogt ja Lagerspetz defineerinuks ilmselt kui identiteedipoliitikat ja poliitikat kui sellist.

Eesti valitsuste eneselegitimatsioon toimub tugevneva trendina rahvusriigi ja/või majandusdiskursuse baasil, neid kombineerides, vastastikku sõltuvusse seades. Ka teistes valitsusprogramme tutvustavates aladiskursustes rahvusriik kui eesmärk ja majandusareng kõigi arengute eeldus peamiseid argumentatsiooniskeeme pakkuvad elemendid. Argumentatsiooniskem lähtub peamiselt eestluse püsimise ja jätkusuutlikkuse küsimuse alla seadmisest. Rahvusriigi diskursus mõjutab ka teiste aladiskursuste argumentatsiooniskeeme sedavõrd, et pärast NATO ja Euroopa Liiduga liitumist defineerivad peaministrid Euroopa Liidu temaatikat kui sisepoliitikat ning Eesti välismissioonidega seotud kohustusi ning aktiivsust legitimeeritakse kui meie „väikest, aga katkematut vabadussõda“ Lääne väärtusruumi kaitsel.

## **4.2. Diskussioon**

Jürgen Habermasi vaade eluilmale kui varasematel kultuuriliselt kujundatud seisukohtadel tuginevale ühiskonnaliikmete maailmaseletusele annab sobiva lähtealuse ka käesoleva

magistritöö kõnede analüüsile ja tulemuste tõlgendamisele.

Habermas märgib, et iga mõistmiseni jõudmise protsess põhineb varasematel kultuuriliselt kujundatud seisukohtadel ning just habitusest lähtuvalt otsustavad kommunikatsiooni subjektid kommunikatsiooni võimaliku konfliktsuse, aga ka probleemituse üle (1987). Varasematel kultuurilistel kogemustel põhineva väärtusruumi kujundamisega peaministrite valitsust tutvustavas diskursuses võib ilmselt seletada analüüsipeatükis selgunud asjaolu, et riigiehituslikud teemad on valitsuse enesedefineerimisel kesksed ka siis, kui peaministrite kõnedes ei räägitud enam riigiarenduslike probleemide lahendamisest. Riigiehituslik diskursus jätkus elujõulisena, kuid mitte vajadusest riigistruktuure edasi reformida, vaid soovist riiklust kui sellist jätkuvalt väärtustada. Nõnda tõstetu aktuaalsesse fookusesse uued ning riikluse vaatevinklist kriitilisena esitatud eesmärgiväärtused. Need legitimeeriti kui probleemid, mis tulenesid nii ühiskonna arengutest lähtuvast kui kultuuriliselt kujundatud seisukohtadest. Esimeste alla võiks liigitada riigiehituslike küsimustega haakuva riigiteenuste arendamise innovaatilisemaks ning korruptsioonivastase võitluse.

Kultuuritausta ja senise riigiehituse kogemusega võib põhjendada ilmselt ka teist, 2000ndatel aastatel tõusnud ja riiklusega tihedas seoses esitatud diskursust rahvusriigi säilitamise ja arendamise, eesti keele positsioonide kindlustamise ja rahvusena väljasuremise ohu ületamise vajadusest. On ju rahvusliku eliidi ning hiljem ka laiemalt jagatud diskursus rahvuse enesemääratlemisest tuginenud alates 19. sajandist tänapäevani järjest samadel tekstidel – Carl Robert Jakobsoni, Jakob Hurda ning Gustav Suitsu rahvuse väärtuslugu kujundanud narratiivil eestlaste enesemääramisest ning arenguvõimalustest.

Eesti, selle majanduse arendamise ning kultuuri ja rahvusriigi jätkuva kaitsmise vajadusest lähtuvalt keskenduvad valitsusjuhid oma kõnedes läbivalt instrumentaalsetele väärtustele, kuid taasiseseisvuse arenedes ja riigi stabiliseerudes jõutakse 2000ndate esimeses kümnendis peetud kõnede näitel ka postmodernsemate väärtusteni iseeneses nagu keskkonnahoidlikkus, õnn, üksmeel, rahvatervis. Nõnda kinnitab väärtuste käsitlemise areng peaministrite ja valitsuste poolt ka Igleharti kultuurinihke kontseptsiooni. Rockeachi mõistes teminaalseid väärtusi iseeneses esitatakse peaministrite kõnes aga samuti pigem kui väärtusi, mis ühiskonna ja selle liikmed millegi senisest parema – kõrgema heaolutasemeni – viivad.

Paralleelselt taasiseseisvuse kulu ja riigi stabiliseerumisega kaotavad defitsiidiväärtused, aga ka riigifunktsioonide ülesehitusega seotud (õigusruumi arendamine reformid jms) oma tähtsust ja tähendust, muutudes seni väljendunud puuduse märgist vaid sooviks veelgi parema elujärje järele. Näiteks majandusareng kui väärtus oli Mart Laari 1992. aasta kõnes käsitletud hakkamasaamise ja stabiilsuse saavutamise vahendina, 2000ndatel aastatel peetud peaministrikõnedes aga kui võimalus elujärje parandamiseks ning vahendite ümberjagamiseks, esitades pensionitõusu ja elanikkonna gruppidele lubatavaid toetusi järjest konkreetsemalt – just alates 2003. aastal ametisse astunud Juhan Partsi valitsuskõnest alates räägivad valitsusjuhid lubatavatest toetustest mitte kui edendamist ja tähelepanu vajavast, vaid tuues välja konkreetseid toetusnumbreid.

Eelöeldu juba viitab analüüsis selgunule, et Eesti peaministrite valikud oma diskursuses ühele või teisele teemale keskendumisel sõltuvad eelkõige riigi majanduslikust käekäigust kõne pidamise ajahetkel, aga ka kultuurilis-poliitilisest kontekstist. Nõnda on majandusareng valitsuse diskursuses läbivalt esitatud kui eeldus kõigiks teisteks riigi arenguteks.

Inglehart ja Welzel (2005) kirjeldavad inimarengu muutuste protsessi kui inimeste valikuvabaduste laienemist ja humanistlikuma ühiskonna kujunemist. Ehkki Inglehart räägib väärtuste muutusest ajas kui aegavõtvast protsessist, on vaadeldava 15 aasta jooksul Eesti peaministrite kõnedes täheldatavad muutused, sealhulgas humanistlike väärtuste käsitlemises. Kui riigi taasülesehituse algusaastatel märkis Mart Laar (1992) küll tsiviilühiskonna arendamise vajadust Eestis, oli selle põhjenduseks reformide läbiviimise õnnestumine ning uue, nõukogude-aegsest erineva mõtteviisi ja poliitilise kultuuri juurutamine. Siis veel ei olnud küsimuseks inimeste eneseteostus läbi ühiskondliku aktiivsuse. Edasi kulges peaministrikõnede diskursus demokraatlike vabaduste väärtustamise kaudu (rahva valikute ja eelistustega arvestamine Tiit Vähi ja Siim Kallase kõnes) ka selleni, et peaministrid rõhutasid ühiskonnaliikmete vastutust ühiskonna, siinkäsitletavate kõnede näitel eriti majandusarengute suunamisel (Siim Kallas). Sealt edasi rõhutasid peaministrikandidaadid rahva ühtsuse ja üksmeele vajadust ühiskonna arendamisel, kuid lisandusid ka viited eneseteostusele, heaolule (2003, 2007), 2003. aastal sõnaselgelt ka sallivuse ja vabaduse väärtustamisele, et „oleks võimalik teostada loovust kui ühiskonna elujõulisuse alust“.

Eelkirjeldatu on üks arengunäide Eesti taasiseseisvumise järgse valitsusprogrammi

tutvustava diskursuse väärtusruumist. Arengu- ja ka defitsiidiväärtused ei ole peaministrite kõnedest 2007. aastaks täielikult taandunud, kuid võib kinnitada, et majandusliku seisukorra paranedes on tõepoolest märgata enam üksikisiku vabadustele suunatud väärtusi ka valitsuste plaane tutvustavas diskursuses.

Bourdieu sõnul kuulub professionaalse poliitiku oskuste juurde ka nõ „praktiline meel“, mis aitab hinnata, milliste hoiakute väljendamine on sobiv konkreetsele poliitikule, et see ei viiks poliitikaväljal tegutsevate opositsiooniliste seisukohtade toetamiseni. Teiste poliitikute seisukohtade, nende päritolu ja arenemise teadmine on osa poliitilise mängu ja konteksti tunnetamisest ning mängureeglite järgimine teeb poliitikud teise poliitikute jaoks ettearvatavaks – poliitilise mängu reeglite järgimine võrdub poliitiku jaoks usaldusväärsuse, kompetentsuse, tõsiseltvõetavusega. Selleks et professionaalse poliitikuna tegutseda, tuleb reegleid järgida st elada tuleb mitte poliitikast vaid poliitikale (Bourdieu 1994: 179-183). See mõttekäik seletab paljuskki ka peaministrite ametisse astumise kõnes esitletud repertuaari: ühelt poolt täidetakse kohustuslikud elemendid ja pöördumised, kaetakse enda valitsuse poolt oluliseks peetavad maailmavaatelised teemad ning teisalt hoidutakse üllatamisest – valimiskampaania on olnud see koht, kus seletada, millised on partei seisukohad ning valitsuse juhtrollis kaldutakse juba kinnitatud väärtustest võimalikult vähe kõrvale ning valitsuslubadustena tuuakse sisse võimalikult vähe uusi elemente.

Juhtudel, kui valitsus ja peaminister ei ole astunud ametisse pärast valimisi, on olukord poliitiliste oponentide osas siinkäsitletud kõnede põhjal aga ambivalentsem kui eelkirjeldatust võiks oletada – senised partnerid kujunevad oponentideks ning valitsusjuhil tuleb ennast ja seniseid oponente oma valitsuse koosseisus legitimeerida kui partnereid. Selliseid näiteid on käesolevas magistritöös kaks, mõlemad seotud Reformierakonna peaministritega. Sarnaseks teeb kahe nimetatud kõne esitamise olukorra ka see, et nii 2002. kui 2005. aastal oli opositsioonist valitsusse kaasatud partneriks Keskerakond. Bourdieu räägitud praktiline meel väljendub neis, liberaalsete reformierakondlaste ja tsentristlike Keskerakondlaste valitsusi tutvustavates kõnedes olulisel määral. Bourdieu märgib, et *sloganid*, mis toodavad poliitiku, toodavad ühtlasi vastava sotsiaalse korra ning poliitikul tuleb teadvustada ja tunnustada printsiipe, mille alusel poliitik (ja tema partei, konkreetset juhul valitsus) ühiskonda liigitab (Bourdieu 1994: 190-192). Mõlemal Reformi- ja Keskerakonna koalitsiooni tutvustamise puhul selgitasid valitsusjuhid eelmiste partnerite hülgamist ühiskonna tasakaalu otsimise ning

liberaalsuse ja sotsiaalsete vaadete ühendamise võimalikkuse ja vajadusega. Huvitav on märkida, et Reformierakonna praktiline meel väljendub 2005. aastal sedavõrd, et Res Publica opositsiooni jäämisel ja Keskerakonna kaasamise abil ühiskonna tasakaalu otsimise kõrval kinnitatakse, et Reformierakonna ja Res Publica poliitilised vaated ühtivad paljuski ja on jätkuvat sarnased.

Lagerspetz ja Vogt kasutavad Eesti poliitilise maastiku ja sellel käsitletavate oluliste teemade kirjeldamiseks jaotust, kus poliitikat vaadeldakse kui institutsionaalset ja identiteedipoliitikat ning poliitikat iseeneses, mille riigi- ja ühiskonnakujunduslikud vasted on riigiehitus, rahvuse kujundamine, ühiskonna ülesehitus. Riigiehituslikule poliitikale vastavad Lagerspetzi ja Vogti kohaselt järgmised küsimused ja aspektid: iseseisvumise järgsed kõrgendatud ootused, poliitilised skandaalid, väikesearvuline ja piiratud poliitiline eliit; Rahvuse kujundamise poliitikale vastavad põhiküsimused on suhted Venemaaga, mitte-eestlaste tulevik, Eesti positsioon Euroopas ja liikmelisus Euroopa Liidus ning NATOs, Eesti pikaajalise kestvuse küsimused. Poliitika kui sellise ja sellele vastava ühiskonnaehituse põhiaspektid on aga tsiviilühiskonna kujundamine, individualism, äri ja poliitika vastasseis, edukas majandusareng (vt täpsemalt Lagerspetz, Vogt 2004: 68-75). Peaministrikandidaatide kõnede teemad aastatel 1999, 2003 ja 2007 kinnitavad Lagerspetzi ja Vogti liigitust olulistest teemadest ja põhiküsimustest Eesti poliitikas. Küll ei kinnita vaadeldud kõnede diskursused Lagerspetzi ja Vogti järeldust, et iseseisvuse kinnistudes väheneb vajadus aktiivse identiteedipoliitika järele ning selle asendas riigiehituslik institutsionaalne poliitika. Vaatlusalustes valitsuse eesmärges tutvustavates kõnedes on identiteedipoliitika ja riikluse kestmise küsimused jätkuvalt kesksel kohal ning arenevad isegi tõusvas joones.

Lagerspetz ja Vogt mainivad ka suhteid Venemaaga kui osa rahvuse-teemalisest diskursusest. Siinkäsitletud kõnede näitel on aga mitmel puhul näha loobumist Venemaa mainimisest valitsuse plaane tutvustavas diskursuses. Seda eriti 2000ndatel aastatel peetud kõnedes, samal ajal kui varasematel aastatel on vene teema olnud otse ja selgesõnaliselt kõnedes väljendatud läbi majanduskontaktide soovi. Oletada võib, et Venemaa mittemainimine on surutud tahaplaanile praktilistes kahe riigi suhetes selgunud arenguperspektiivide hulga tõttu. Valitsused rakendavad bourdieulikku praktilist meelt ning ei näe põhjust teemat otsesõnu valitsuse peamiste eesmärkide tutvustusse lülitada ja selleteemalist avalikku diskussiooni stimuleerida. Alles alates 2007. aastast, pärast pronkssõduri monumendi ümberpaigutamist Tallinna kesklinnast kalmistule ja sellega



kaasnenud Venemaa poolsed avalikud protestiavaldused ning venekeelsete elanike rahutusi Tallinna tänavail tõusid suhted Venemaaga, ka venekeelse vähemusega tegelemine, aga sellega koos ka ajalootõlgenduse ja identiteediteemad taas Eesti avalikkuse vaatevälja. Kas need teemad valitsuse enesedefineerimist edaspidi mõjutavad või on uue valitsuse ametisse astumise ajaks taas tagaplaanile suundunud, selgub pärast Riigikogu valimisi 2011. kevadel. Pigem võib aga oletada, et jätkub valitsuse identiteedipoliitika peegeldamine läbi rahvuse jaoks oluliste sümbolite nagu eesti keel, laulupeod, isolemise soov, eesti rahvuse kestmise käsitlemine ja nende valitsusele olulisuse kinnitamine nagu ka siin vaadeldud valitsuse ametisse astumise kõnedes.

Eelkirjeldatud magistritöö põhijärelduste põhjal selgub, et Eesti peaministrite kõnede põhiteemad on sarnased, ehki muutuv asjas väljendatud väärtuste kontekstis varieeruvad. Seetõttu võtan siinkohal skemaatiliselt esitada peaministrikõnede põhiskeemi. Sellisest kondikavast lähtuvalt, lisades tsitaate, viiteid valimislubadustele võiks küllap ka edaspidi üles ehitada peaministri kõne Riigikogus ametisseastuva valitsuse eesmärkide ja plaanide tutvustamisel.

1. Rahva ja valitsuse/poliitika lähendamine

Võimalikud teemaarendused: ühiskonnas levivate väärtimõistmiste ületamine, meetmed riigis üksmeele saavutamiseks, valimissüsteemi muutused nt Vabariigi Presidendi otsevalimine

2. Tänu ja tunnustus rahvale ning eelmistele valitsustele pingutuse, töö, sihikindluse eest

Võimalik teemaarendus: meil ja meie riigil on läinud hästi, aga kõiki arenguvõimalusi ei ole siiski piisavalt kasutatud. Meil peab minema paremini ja uus valitsus teab, kuidas seda saavutada – Eesti eesmärgid ja nende saavutamine ei ole seni piisavalt garanteeritud, valitsus võtab asja tõeliselt käsile

3. Uue valitsuse töövõimelisus ja (Eesti jaoks õiged) eesmärgid:

Valitsus koondab erinevaid maailmavaateid ja huvisid ühiskonnas, seeläbi näeme kõigi ühiskonnaliikmete jaoks olulisi sihte tasakaalustatult ja suudame koosmeeles valitsusvastutust kanda

4. Jätkame senist suunda välispoliitikas

5. Sotsiaalselt nõrgemate ja abivajajate konstrueerimine ning meetmed abistamiseks:

- Pered – lastega pered, noored pered

- Pensionärid – ohvreid toonud väärikas vanem põlvkond väärib austust ja suuremat pensioni
  - Õpetajad, kultuuritöötajad, arstid – Eesti arengu võti on Eesti ühiskonna edasikandjate palga tõusus ja töö väärtustamises
6. Kinnitus, et valitsuse võetud ülesanded ja eesmärgid on realistlikud – koalitsioon saab hakkama, püsib ja on tugev
- Plaan valitseda järgmiste valimisteni
  - Valmisolek arvestada opositsiooni ja laiema ühiskonna põhjendatud mõistlikke ettepanekuid

Käesolevas magistritöös on kombineeritud kriitilise diskursusanalüüsi ja kvalitatiivse sisuanalüüsi võimalused. Analüüsi käik kinnitas, et samal ajal kui peaministrite kõnede diskursusanalüüs võimaldas kirjeldada valitsust tutvustavaid diskursuseid ja nendes oluliste teemakäsitluste kestvust või muutumist läbi vaadeldud taasiseseisvuse aja, siis kõiki kõnesid läbivate diskursuste kirjeldamisele lisaks aitas kvalitatiivse sisuanalüüsi kasutamine välja tuua ja visualiseerida spetsiifilisemat väärtuste käsitlemise muutust kõnedes. Viimast oleks kindlasti saanud kirjeldada ka diskursusanalüüsi põhjal, kuid kvalitatiivsete tulemuste esitus tabelis andis töö autori hinnangul ülevaatlikuma ja skemaatilisema pildi kõigi vaadeldud kõnede lõikes. Sestap ei saa kindlasti väita, et pelgalt diskursusanalüüsi kasutades ei oleks olnud võimalik analüüsis samadele tulemustele jõuda, küll on kvalitatiivsetel tulemustel käesolevas töös toetav roll materjali süstematiseerimise, selle esituslikkuse ja haaratavuse seisukohast.

Kindlasti on üks võimalik ja huvitav uurimissuund käesoleva töö võrdluses jälgida, milline on peaministrite valitsust tutvustavates kõnedes väljendatavate väärtuste ja eesmärkide staatus valitsuse tööle asumise järel arenevas diskursuses. Siinkirjutaja hinnangul võib käesolevas töös vaatluse all olnud kõnedest välja joonistunud hoolivuse diskursus olla pigem retooriline võte valitsuse legitimeerimiseks ning edasises valitsuse diskursuses prevaleerida viited ratsionaalsusele, riigi majanduslikele võimalustele ning fookuses olla pigem majanduse diskursusega haakuvad teemad. Vahest ongi hoolivuse diskursus nõ peaministritele taasiseseisvuse aja jooksul kohustuslikuks kujunenud pidupäevadiskursus? Selle hüpoteesi kinnitamiseks tuleks ilmselt analüüsida näiteks peaministrite argidiskursust igapäevaste meediakommentaaride näitel ning miks mitte võrrelda seda täiendavalt erialaministrite

(rahandusministri ja sotsiaalministri) diskursustega.

Alates 2000ndate aastate algusest jõudsalt arenenud rahvusriigi diskursus kui mure Eesti riigi, keele ja kultuuri kestvuse üle peaministrite kõnedes viitab ühele võimalikule peateemale ka edasises peaministrite ja valitsuse ennast ja riiki defineerivas diskursuses. Siinanalüüsitud kõnedes ilmnenu trendi maailmale avatuse diskursuse katkemist ja asendumist majanduslikele eesmärkidele ning eriti rahvusluse teemadele keskendumist arvesse võttes võib oletada, et rahvusriigi diskursus jätkub elujõulisena ka edasises valitsusi legitimeerivas diskursuses kui võimalus kindlustada rahvuslikku üksmeelt nii kodanike poliitilistes prioriteetides ning eestluse probleemidele keskenduvat tähelepanu selle asemel et suunata seda Euroopa või maailma, miks mitte ka siseriiklikele küsimustele nii majanduses, keskkonnahoius kui sotsiaalküsimustes.

## 5. KOKKUVÕTE

Käesolev magistritöö teemal „Valitsusprogrammi representatsioon peaministrite ametisse astumise kõnedes 1992 – 2007“ keskendus valitsuse ametisse astumise diskursuses esitatavatele väärtustele ja eesmärkidele, nende kujundamisele ja taastootmisele nimetatud kõnede ja neis toimuva valitsuse eneselegitimatsiooni kaudu.

Magistritöö teoreetiline vaatepunkt lähtus poliitilist kultuuri ja selle arenguid käsitlevatest lähenemistest, kasutades poliitilise diskursuse kujunemist ja kirjeldamist ning väärtuste, ideoloogia, riigivalitsemise ja poliitilise kultuuri seoseid käsitlevaid vaateid. Töö kesksed teemad ja mõisted, olid poliitiline kultuur, sümboliline ja poliitiline kapital, poliitiline diskursus, poliitiline kõne, kriitiline diskursusanalüüs, võimu legitiimsus, väärtused ja väärtuste muutused üleminekuprotsessides.

Töö analüüsimaterjaliks olid Eesti Vabariigi peaministrite kõned, mis olid peetud Riigikogus lähtuvalt Põhiseadusest, valitsusele volituste taotlemisel aastatel 1992 – 2007. Analüüsimaterjali hulka olid arvatud nimetatud perioodil peetud kõned, mis tutvustasid valitsusi ja nende programme pärast Riigikogu valimisi või valitsuskoalitsiooni muutust uue koalitsiooni moodustanud peaministri poolt.

Mitmetes avaliku arvamuse uuringutes jälgitud Eesti ühiskonnas jagatud väärtusi on kirjeldatud Eesti ühiskonnas toimunud arengute kontekstis, kuid valitsuse ennast defineerivat diskursust ja selles väljenduvat poliitilist kultuuri ei ole valitsuse diskursuses esitatud väärtuste ja poliitilise kultuuri muutuse seisukohalt seni põhjalikumalt käsitletud.

Käesoleva magistritöö meetodiks valitud diskursusanalüüsi ja kontentanalüüsi kombinatsioon andis võimaluse saada ülevaate peamistest peaministrikandidaatide kõnedes väljendatavatest diskursustest valitsuse plaanide tutvustamisel ning jälgida väärtuste esindatust valitsusele oluliste teemade defineerimisel, valitsuse diskursuses oluliste ühiskonnagruppide ja eesmärkide küsitlemist nii üksikute kõnede kaupa kui läbi aja toimunud arengutes. Ühtlasi võttis valitud meetod arvesse ja aitas kirjeldada kõnede ja nende esitajatega seotud konteksti ning koondada kõnede analüüsi põhjal selgunud väärtusmuutused valitsusprogramme tutvustavas diskursuses.

Analüüsi käigus leidsid kinnitust ka magistritöö hüpoteesid. Valitsuse enesedefineerimine ja valitsusprogrammi esitlemine sisaldab endas lisaks valitsuse legitimeerimise eesmärgile ka ühiskonnas olulisi väärtusi ja eesmärke, defineerides riiki selle seniste arengute kaudu ja väljendades ühtlasi ühiskonna päevakajalisi probleeme ja eesmärke. Peamised teemasuunad valitsuse enesedefineerimisel lähtuvad riigiehituslikest eesmärkidest, selles kontekstis esitletakse peaministrite poolt valdavalt ka rahvuse säilimise, keele ja rahvuskultuuri arendamisega seotud väärtusi ning majandusarenguid ja ühiskonnas toimunud muutusi.

Alates 1992. aastast peetud peaministrikõned Riigikogus peegeldavad peamiselt eesmärgiväärtusi. Esmalt on nendeks riigi ülesehituseks vajalike struktuuride ja õigusruumi kujundamisest tulenevad ning riigi stabiilsuse tagamisega seonduvad eesmärgiväärtused: riigiehituse ja siseturvalisusega seotud arenguväärtused (riikluse areng, arenguvõimelisus, reformid, poliitiline stabiilsus, rahvusriigi säilitamine ja arendamine, rahvaarvu kasv, turvalisus ja julgeolek, õigussüsteem jne), majandusarengutele suunatud väärtused (majanduse rahvusvaheline konkurentsivõime, madal maksukoormus, kompetentne tööjõud, teadmispõhine majandus), aga ka poliitilise kultuuri ja ühiskonna arenguga seotud väärtused.

Läbivalt peegelduvad valitsuse diskursuses eesmärgiväärtused saavad täiendust alates 2000ndate algusest, mil Eesti riiklus on stabiliseeritud ning kindlustub seoses Eesti liitumisega Euroopa Liidu ja NATOga. Need muutused toovad valitsuste diskursusesse lisaks riigiarengule orienteeritud väärtustele ka ühiskonnaliikmete personaalse tuumiga haakuvad väärtused iseeneses nagu eneseteostus, õnn, heaolu, sallivus, loovus, vabadus. Täieneb ka poliitilise kultuuri ja ühiskonna arenguga seotud väärtuste ring ning kõnedesse lisanduvad eesmärgid nagu väärikus, eaka põlvkonna väärtustamine, rahvatervise olukorra parandamine.

Ühiskonnarühmad, mis peaministrite kõnedes tähelepanu saavad, on kogu vaadeldava perioodi vältel üsna püsivalt samad. Enim mainimist saavad peaministrite kõnedes (noored) pered, pensionärid, töötuks jäänud inimesed, maaelanikud, pedagoogid, ettevõtjad. Tähelepanu neile gruppidele jaguneb vastavalt nendega seotud väärtuste ja võimaluste väljendamisega kõnes: majandusliku seisukoha parandamisega seonduv või vastavate ootuste mainimine; grupi defineerimine olulisena Eesti arengu ja edasiviimise seisukohalt; konkreetsete arengueesmärkide saavutamise tähtsustamise kontekstis.

Valitsuse legitimeerimiseks kasutatud väärtusi ja nendele laienduseks loodud väärtusruumi osas võib kokkuvõtvalt väita, et valitsusprogrammide representatsioon aastatel 1992-2007 sisaldab kinnitusi kiiretele muutustele Eesti arengus. Nimetatud muutuste käigus on riiklike eesmärkide defineerimine liikunud riigi rajamiselt selle säilitamise ning riigi rahvusvahelise tähtsuse suurendamisele, valitsuse poolt elanikkonnale pakutavad eesmärgid enese elustandardi hoidmiselt ja majanduslikult hakkamasaamiselt uue heaolutaseme püüdlmisele ja aktiivsusele innovatiivses majandustegevuses, aga ka Eesti rahvastiku, kultuuri ja riikluse tagamisele ning mõningal määral ka isiklikule eneseteostusele ning postmodernsetena liigitatavatele nagu rahvatervis ja keskkonnast hoolimine.

Seostades poliitilise kultuuri selles jagatud väärtustega sai kinnitust, et Eesti poliitiline kultuur muutub koos riikluse arenguga. Esimeste taasiseseisvusaastate ja neile järgnenud kümnendi peaministrite kõnede võrdluses ilmnenu terminaalsete väärtuste ilmunine valitsuse eneselegitimatsiooni ning elanikkonnale toonitavate väärtuste hulka on märk esimestest võimalikest muutustest kogu ühiskonnas jagatud väärtuste osas. Kuidas majandusedust kannustust saanud väärtused nagu rahvatervis, keskkonnast hoolimine, eneseteostus, sallivus jne asetsevad Eesti valitsuse diskursuses traditsiooniliste väärtuste nagu rahvusriigi ja majandusedu kõrval edaspidi, selgub ilmselt järgmiste peaministrite kõnedest Riigikogus, aga sellele on kindlasti võimalik vastust saada ka muud Eesti avalikku diskursust jälgides.

Rahvusriigi diskursuse kesksus valitsuse eneselegitimatsiooni diskursuses ja selle fokuseerimine 2000ndatel aastatel peetud peaministrite kõnedes eesti kultuuri, keele, rahvuse hoidmisele ja potentsiaalsele kaotamisele on peaministrite diskursuse keskseid mobiliseerivaid elemente. Arvestades eelnimetatud trendi võib oletada rahvusriigi diskursuse tugevat jätkumist ka edasises valitsuse diskursuses, et kindlustada kodanikkonna tähelepanu rahvusliku ühtsuse ja eestluse teemadele muude, näiteks Euroopa ja maailmapoliitika, aga ka sisepoliitika võimalike probleemteemade kõrval (majandusarengud, keskkonnaküsimused, sotsiaalprobleemid jms).

## 6. SUMMARY

The title of this dissertation is “The representation of government programmes in inauguration speeches of Estonian Prime Ministers 1992-2007“. Its main objectives are, on the one hand, to focus on the values and goals shared in the inauguration speeches of Estonian Prime Ministers and, on the other, the reproduction of the official values through the legitimatization of the government.

The theoretical standpoint of the thesis stems from diverse views of what political culture is, the shape and description of political discourse, changing values, ideology and good governance. The central concepts of the thesis are political culture, critical discourse analysis, legitimacy of the power, consolidation of values and their change over transformation processes.

The analytical material of the thesis is composed of inauguration speeches of Prime Ministers of the Estonian Republic from regaining independence (1991) up to 2007. The analysed speeches were chosen according to whether the speech was given to introduce government programmes after the elections of the Riigikogu (Parliament) or after having reformed the government coalition, bringing a new coalition with new government partners.

Shared values in Estonia connected to the changes in the society are researched through different public opinion surveys. Accordingly, these surveys have not focused on governmental self-defining discourses and indications to political culture from the viewpoint of reflecting, shaping and changing values through political discourse.

Methodologically speaking, the present thesis combines discourse analysis with some aspects of content analysis. Discourse and content analysis of the inauguration speeches of Estonian Prime Ministers provides an overview of the main semantic features portrayed in the introduction of the government, its values and goals in the governmental period. Furthermore, it highlights the changes through the overall discourse and in speeches separately. The method also helped to take into account and to describe the context of the speakers and

speeches and provide examples of the values and their changes accordingly.

The initial hypothesis was tested and confirmed throughout the thesis. In addition to legitimizing the government, define it by its developments, and presenting the governmental program, social values and goals are shared and up to date challenges and goals are specified. The main subjects of self-defining of the government are related to state-building purposes, and provide a perfect chance for presenting the values oriented to the preserving the nation, language, national culture and also economic changes and other developments in the state and society.

Starting from 1992, all the speeches of the Prime Ministers in the Riigikogu reflect mainly target values. Right after regaining independence, the target values were bound to state-building processes, establishing the governmental structures and legal system, and guaranteeing the stability of the state. On the one hand, the target values related to state-building and state security were concerned with the development of the nationhood, its needed abilities, reforms, political stability, preserving and developing the nation state, population growth, national security, legal system, etc. The target values related to economical development had to do with international competitiveness of the Estonian economy, low tax burden, competent labour force and knowledge-based economy. Finally, the values expressing political culture and developments of the society were also expressed in the speeches.

The abovementioned target values expressed in most of the speeches of Prime Ministers are noticeably supplemented in the beginning of early 2000ths after the state and independence were secured, especially after Estonia joined the European Union and NATO. These changes added the values bound to personal space of society members of Estonia (self-realization, happiness, toleration, creativity, freedom) to the discourse introducing the government. The range of values bound to political and societal developments as dignity, appreciating older generation and improving public health were also added into the new discursive practices.

The social groups addressed to by the Prime Ministers' discourse are quite stable during the covered period of analysis. Special attention in the speeches is mostly paid to (young) families, pensioners, unemployed people, rural people, pedagogues and entrepreneurs. This attention to these groups might be understood through the values and expectations bound to



them in the speech: improving their material state or mentioning the expectations for these improvements, defining the group as important for the development and improvement of Estonia, and achieving specific development goals (knowledge-based economy, foreign investments etc).

Eventually it is possible to say that the values expressed to legitimate the Estonian governments by the Prime Ministers during 1992-2007 reflect rapid changes in the development of Estonia. Along the abovementioned changes, the definition of the state goals has moved from state-building to its preservation and the improvement of Estonia's international relevance. The values offered to the inhabitants have changed from maintaining their life-standard and handling everyday life towards attempting higher life standards and activeness in innovative economics, but also to increase Estonia's population, and preserve its culture and nation-state. To a certain extent, in addition to the new values from the beginning of 2000ths it is possible to identify values that may be considered as postmodern (self-realization, public health, keeping nature and environment etc).

Seen political culture in connection with shared values in the society and discourse, the conclusions of the thesis assure that political culture of Estonia is developing with the statehood. The appearance of terminal values legitimizing the government and offered to the public in the discourse of Estonian Prime Ministers may be one of the first signs of the change in shared values of the Estonian society. But how will these first indications, introduced during rapid economical growth times in Estonia, develop? This might be the subject for further research, following government discourses and broader public discourses in Estonia.

The constant references to the potential loss of Estonian culture, language and the essence of the „Estonianness“ in the discourse of Estonian Prime Ministers seem to indicate that the discourse is used as a tool for political mobilization. A prognosis as a result of this analysis is that similar references will continue to be used in future speeches in order to quarrantee the national unity, citizens' political priorities and exclusive interest to Estonian affairs rather than European and global issues (social, environmental, economical etc).

## 7. ALLIKAD

**Aldrich, J., Sullivan J., Borgide, E.** 1989 *Foreign Affairs and Issue Voting: Do Presidential Candidates „Waltz Before A Blind Audience?“*, American Political Science Review 83, 123-141

**Almond, G., Vebra, S.** 1989 *The Civic Culture – Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, Newbury Park et al.

**Berger, P. ja Luckmann, T.** 1991. *The Social Construction of Reality*. A treatise in the Sociology of Knowledge, Penguin Books

**Berglund, S., Ekman, J., Aarebrot, F.H.** 2004 *The Handbook of Political Change in Eastern Europe*, Edward Elgar Publishing Limited

**Berglund, S., Aarebrot, F.H., Vogt, H., Karasimeonov G.** 2001 *Challenges to Democracy. Eastern Europe Ten Years after the Collapse of Communism*, Cheltenham, Edward Elgar

**Bourdieu, P.** 1994 *Language and Symbolic Power*, John B Thomson toim, Polity Press, /  
**Bourdieu, P.** 1991. *Language as Symbolic Power*, Cambridge: Polity Press

**Bourdieu, P.** 2003 *Praktilised põhjused*, Leena Tomasberg ja Tänapäev

**Bucholtz, M. ja Hall, K.** 2005 *Identity and interaction: a sociocultural linguistic approach*, „Discourse studies” August/October 2005, Vol. 7, Numbr 4-5, p 585-614

**Chilton, P., Schäffner, C.** 1997 *Discourse and Politics* van Dijk (toim.) *Discourse as Social Interaction. Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction Volume 2* London et al. SAGE 206-230

**van Dijk, T.A.** 1997 *Discourse and Interaction in Society* van Dijk (toim.) *Discourse as Social Interaction. Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction Volume 2* London et al. SAGE 1-37

**van Dijk, T. A.** 2005 *Ideoloogia. Multidistsiplinaarne käsitus*, Tartu Ülikooli Kirjastus

**van Dijk, T.A.** 2010 [www.discourses.org](http://www.discourses.org)

<http://www.discourses.org/resources/teachyourself/Unlearn%20misconceptions.html>

(28.05.2010)

**Douglas, M.** 1986 *Cultural bias*, artikkel raamatust Douglas, M. *In the Active Voice* lk 183-254, London

**Erickson, R., Melver, John P., Wright, G** 1987 *State Political Culture and Public Opinion*, American Political Science Review 81, 797-814

**Fairclough, N.** 1992 *Discourse and Social Change*. Cambridge, UK: Polity Press

**Fairclough, N.** 1995 *Media Discourse*. London, New York: Edward Arnold

**Fairclough, N.** 2000 *New Labour, New Language?* Routledge

**Fairclough, N., Wodak, R.** 1997 *Critical Discourse Analysis* van Dijk ed *Discourse as Social Interaction. Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction Volume 2* et al. SAGE 258-284

**Habermas, J.** 1992 (esmatrük 1973) *Legitimation Crisis* Blackwell Publishers, Oxford

**Habermas, J.** 1984 *The Theory of Communicative Action. Reason and the Rationalization of Society, Vol 1* London: Heineman

**Habermas, J.** 1987 *The Theory of Communicative Action. Lifeworld and System: A Critique of Functionalist Reason, Vol 2* Cambridge Polity Press

**Hvostov, A** *Valimiste põhiküsimusi* Eesti Päevaleht 6. märts 1999 lk 2

**Inglehart, R.** 1990 *Culture Shift in Advanced Industrial Society* Princeton University Press

**Inglehart, R.** 1997 *Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic and Political Change in 43 Societies* Princeton, New Jersey: Princeton University Press

**Inglegart, R. Welzel, C.** 2005 *Modernization, Cultural Change and Democracy. The Human Development Sequence* Cambridge University Press

**Kalev, Jakobson, Saarts** 2008 *Eesti poliitiline kultuur: alusväärtused* Riigikogu Toimetised 2008 <http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=13601> (19.08.2010)

**Kalev, Saarts** 2009 *Poliitiline kultuur ja Eesti ühiskonna uuenemine* Vikerkaar [http://www.vikerkaar.ee/?page=Arhiiv&a\\_act=article&a\\_number=4918](http://www.vikerkaar.ee/?page=Arhiiv&a_act=article&a_number=4918) (19.08.2010)

**Kalmus, V.** 2000 *Õpikudiskursus muutuvast ühiskonnast, Ruus, V. (koost.) Kõnelev ja kõneldav inimene: Eesti erinevate eluvaldkondade diskursus*. TPÜ Kirjastus. 205-218

**Kalmus, V.** 2006 *Diskursusanalüüs, loengu materjalid*, TÜ ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond

**Kalmus, V., Vihalemm, T.** 2004 *Eesti siirdekultuuri väärtused*, Kalmus, V., Lauristin, M., Pruulmann-Vengerfeldt, P. (toim.) *Eesti elavik 21. sajandi algul. Ülevaade uurimuse Mina.Maailm.Meedia tulemustest*. Tartu Ülikooli Kirjastus. 31-39

**Khan M. Adil, Stern E.** 2007 *Auditing for Social Change in the Context of the Millennium Development Goals*, Expert Group Meeting/Capacity Development Workshop: Auditing for Social Change 6th Global Forum on Reinventing Government: Towards Participatory and Transparent Governance 26-27 May 2005, Seoul, Republic of Korea. Artikkel konverentsikogumikust *Auditing for Social Change: A Strategy for Citizen Engagement in Public Sector Accountability*, United Nations, New York. 3-18

**Käärrik, H.** 2007 *On Eesti riik ikka legitiimne?* Eesti Päevaleht, 28.05.2007 <http://www.epl.ee/arvamus/387413> (12.05.2010).

**Lagerspetz, M., Vogt, H.** 2004 *Estonia* Berglund, S., Ekman, J., Aarebrot, F.H. (toim.) *The Handbook of Political Change in Eastern Europe*, Edward Elgar Publishing Limited

**Lauristin, M., Vihalemm, P.** 2009 *Political Agenda during Different Periods of Estonian Transformation: External and Internal Factors* Journal of Baltic Studies 2009 Vol 40, Issue 1

**Lipset, S.M., Rokkan, S.** 1967 *Introduction*, Lipset, S.M., Rokkan, S. (toim.) *Party Systems and Voter Alignments*, New York, Free Press

**Mishler, W., Pollack, D.** 2003 *On Culture, Thick and Thin: Toward a Neo-Cultural Synthesis*, Pollack, D., Jacobs, J., Müller, O., Pickel, G (toim.), *Political Culture in Post-Communist Europe. Attitudes in New Democracies*, Ashgate Publishing Limited

**Paet, U.** *Savisaar peibutas Kallast peaministrikohaga* Postimees 16. märts 1999 lk 1

**Pollack, D., Jacobs, J., Müller, O., Pickel, G.** 2003 *Political Culture in Post-Communist Europe. Attitudes in New Democracies*, Ashgate Publishing Limited

**Raun, A.** *Michal: Ansip pole peaminister Laari valitsuses* Postimees  
<http://poliitika.postimees.ee/?id=126775> (12.06.2010)

**Rokeach, M** 1973 *The Nature on Human Values*. New York: Free Press

**Roopal, K** 1999 *Eesti valitsevad koalitsioonid – teooria ja reaalsus* bakalaureusetöö, Tartu Ülikool, Sotsiaalteaduskond, Poliitoloogia osakond

**Saar, A.** 2010 *Muutused Eesti väärtushinnangutes aastail 1990-2008*, Eesti Inimarengu Aruanne 2009 lk 108-114

**Schäffner, C.** 1996 *Editorial: Political Speeches and Discourse Analysis*, Current Issues in Language & Society Vol. 3, No 3, 1996

**Soosaar, E.** *Riigi tervenemine algab peast* Eesti Päevaleht 6. Märts1999 lk 2

**Whitefield, S.** 2002 *Political cleavages and post-communist politics*, *Annual Review of Political Science*, Vol. 5, 181-200

**Wegener, B.** 2003 *Solidarity, Justice, and Social Change: Germany's Ten Years of Unification* Pollack, D., Jacobs, J., Müller, O., Pickel, G (toim.), *Political Culture in Post-Communist Europe. Attitudes in New Democracies*, Ashgate Publishing Limited

## Viidatud materjalid

**Ansip, A.** *Peaministrikandidaat Andrus Ansipile valitsuse moodustamiseks volituste andmine* 12.04.2005 [http://web.riigikogu.ee/ems/stenograms/2005/04/t05041211-04.html#P55\\_3241](http://web.riigikogu.ee/ems/stenograms/2005/04/t05041211-04.html#P55_3241) (25.07.2009)

**Ansip, A.** *Peaministrikandidaat Andrus Ansipile volituste andmine valitsuse moodustamiseks* 04.04.2007 <http://www.riigikogu.ee/?op=steno&stcommand=stenogramm&date=1175684700#pk119> (25.07.2009)

**Eesti Vabariigi põhiseadus** <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=633949> (30.05.06)

**Eurobaromeetri uuringud** [http://ec.europa.eu/public\\_opinion/standard\\_en.htm](http://ec.europa.eu/public_opinion/standard_en.htm) (19.08.2010)

**Kallas, S.** *Otsuse Peaministrikandidaadile Siim Kallasele volituste andmine valitsuse moodustamiseks eelnõu (971 OE) arutelu* 22.01.2002 [http://web.riigikogu.ee/ems/stenograms/2002/01/t02012202-02.html#P27\\_1485](http://web.riigikogu.ee/ems/stenograms/2002/01/t02012202-02.html#P27_1485) (25.07.2009)

**Laar, M.** *Mart Laarile valitsuse moodustamise volituste andmise otsuse eelnõu arutelu* 19.10.1992 <http://web.riigikogu.ee/ems/stenograms/1992/10/t92101903.htm> (25.07.2009)

**Laar, M.** *Otsuse "Peaministrikandidaadile Mart Laarile volituste andmine valitsuse moodustamiseks" eelnõu (1 OE) arutelu* 22.03.1999 [http://web.riigikogu.ee/ems/stenograms/1999/03/t99032202-04.html#P61\\_8742](http://web.riigikogu.ee/ems/stenograms/1999/03/t99032202-04.html#P61_8742) (25.07.2009)

**Kutsar, G.** 2007 *Väärtuste ja väärtussüsteemide analüüs tsiviil-militaarsuhetes: Eesti näide* magistritöö, Tartu Ülikool, Sotsiaalteaduskond, Politoloogia osakond [http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/10062/3373/1/kutsar\\_gustav.pdf](http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/10062/3373/1/kutsar_gustav.pdf) (19.08.2010)

**Meri, L.** *Vabariigi Presidendi kõne IX Riigikogu avamisel* 18. märtsil 1999 <http://vp1992-2001.vpk.ee/est/k6ned/K6ne.asp?ID=3929> (06.08.2010)

**Parts, J.** *Peaministrikandidaat Juhan Partsile volituste andmine valitsuse moodustamiseks* 07.04.2003 <http://web.riigikogu.ee/ems/stenograms/1995/04/t95040503.html>

(25.07.2009)

**Reformierakonna koduleht**, [www.reform.ee](http://www.reform.ee) (12.06.2010)

**Riigikogu kodukorra seadus** <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=1003568> (30.05.06)

**Riigikogu Toimetised:** Peaministrikandidaadile valitsuse moodustamiseks volituste andmise otsustamine Riigikogus <http://www.riigikogu.ee/public/Riigikogu/kogumik.pdf> (25.07.2009)

**Statistikaameti koduleht**, *statistika andmebaas* [www.stat.ee](http://www.stat.ee): (02.05.2010, 13.06.2010)

**Uuring Toetus EV valitsusele ja erakondadele** <http://www.riigikantselei.ee/doc.php?3197> (19.08.2010)

**Uuring Riigiseire – valitsus ja Euroopa Liit** <http://www.riigikantselei.ee/doc.php?5314> (19.08.2010)

**Vabariigi Valimiskomisjoni koduleht**, *Vabariigi Valimiskomisjoni statistika* <http://www.vvk.ee> (14.06.2010)

**Vabariigi Valitsuse seadus** <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=1011049> (30.05.06)

**Vähi, T. Otsuse** *Peaministrikandidaadile Tiit Vähile volituste andmine valitsuse moodustamiseks eelnõu arutelu 05.04.1995* <http://web.riigikogu.ee/ems/stenograms/1995/04/t95040503.html> (25.07.2009)



# LISA1

**Mart Laarile valitsuse moodustamise volituste andmise otsuse eelnõu arutelu 19.10.1992**

<http://web.riigikogu.ee/ems/stenograms/1992/10/t92101903.htm> (25.07.2009)

Teemasuunad valitsuse enese- ja valitsuse ülesannete defineerimisel, värvikoodide jaotus:

- **Riigi- ja ühiskonna ülesehituse teemad**
- **Rahvuse säilimise ja rahvuskultuuri arendamise teemad**
- **Poliitika kui selline, viited huvirühmadele ja kokkulepetele nendega**

	Kõne	Teema	Väljendatav väärtus	Olulised märksõnad
1.	Austatud härra spiiker, austatud Riigikogu, daamid ja härrad! Riigikogu saadikurühmad "Eesti Rahvusliku Sõltumatuse Partei", "Isamaa" ja "Möödukad" on jõudnud kokkuleppele moodustada valitsus Eesti uuendamiseks ja edendamiseks.	sissejuhatus	Areng	Uuendamiseks  edendamiseks
2.	Käesoleva aasta 20. septembril toimunud Riigikogu valimistel avaldas rahvas selgelt toetust uuendusmeelsetele poliitilistele jõududele. Meie erakondade kohus on täita valimistel väljendatud rahva tahet ning võtta endale vastutus Eesti käekäigu eest.	Toetus ja kohustused	Riiklus	Uuendus-meelsed poliitilised jõud  Vastutus EE käekäigu eest
3.	Võttes endale selle vastutuse, anname samal ajal endale aru, kuivõrd keerukas olukorras uus valitsus oma tegevust alustab. Viimaste aastate jooksul on Eesti,	EE arengu- positsioon, valitsuse lähte- positsioon,	Reformi- vajadus	Keerukas olukord;  pikk samm edasi;  lahendamata sõlmküsimused

	<p>tõsi küll, astunud pika sammu edasi. Tiit Vähi juhitud üleminekuvalitsus suutis läinud talvel stabiliseerida majandusliku olukorra ning teostada seejärel rahareformi. Samas on paljud sõlmküsimused veel lahendamata. Takerdunud on privatiseerimine ja omandireform, jätkub tootmise langus ning kasvab tööpuudus. Tõsiselt on häiritud raharinglus.</p>	<p>raske olukord majanduses</p>		<p>takerdunud, häiritud, langus;</p> <p>privatiseerimine</p> <p>omandireform</p> <p>tootmise langus</p> <p>tööpuudus</p>
4.	<p>Uus valitsus peab viima Eesti läbi talve ning alustama samal ajal põhimõttelisi ümberkorraldusi, hoidma eelarve tasakaalus ning samal ajal alandama majanduse edendamiseks maksukoormat.</p>	<p>Valitsuse esmased ülesanded</p>	<p>Riiklus</p> <p>Reformi- vajadus</p>	<p>Põhimõttelised ümberkorraldused; eelarve tasakaal; majanduse edendamine;</p> <p>Maksukoorma alandamine</p>
5.	<p>Igal juhul on uue valitsuse tegevusruum, vähemalt esialgu, küllalt piiratud. Teist teed meil aga ei ole. Rahvas avaldas valimistel toetust uuendustele ning rahva poolt Riigikogusse valitud poliitikute kohus on hakata neid uuendusi ellu viima.</p>	<p>Ootused valitsusele</p>	<p>Reformi- vajadus</p> <p>Otsuse- kindlus</p>	<p>Toetus uuendustele; uuendusi ellu viima</p> <p>Kohus (rahva ootuste täitmiseks)</p> <p>Valitsuse piiratud tegevusruum</p>
6.	<p>Praegu tegevusse astuv valitsus on aastakümnete järel esimene poliitiline valitsus, mis selgelt vastutab oma tegevuse eest nii parlamendi kui ka Eesti rahva ees.</p>	<p>Epohhiloov selge vastutus</p>	<p>Riiklus</p> <p>Vastutus</p>	<p>Poliitiline vastutus Eesti rahva ees</p>
7.	<p>Ametisse astuv valitsus seab oma</p>	<p>Valitsuse</p>	<p>Riiklus</p>	<p>Riikluse</p>

	esmaseks ülesandeks Eesti riikluse kindlustamise, õigusriigi rajamise ja demokraatia kaitse.	ülesanded		kindlustamine;  Õigusriik; demokraatia kaitse
8.	Eesti iseseisvust ei saa lugeda kindlustatuks seni, kuni maal viibivad võõra riigi väed. Vene väed peavad Eestist tingimusteta ja viivitamatult lahkuma. Kindla kontrolli alla tuleb võtta Eesti piirid, reorganiseerida ja tugevdada piirivalvet. Kiirendada tuleb kaitsejõudude loomist ning parandada nende varustamist. Eesti kaitsejõud peavad muutuma ühtseks süsteemiks ning peavad olema allutatud ühtsele juhtimisele. Lõppema peab isetegevus ning konkurents relvastatud grupeeringute vahel. Kaitseliidust peab saama Eesti kaitsejõudude lahutamatu osa.	Iseseisvuse kindlustamine	Riiklus  Kindlustunne  Julgeolek	Iseseisvuse kindlustamine;  Piiride kontroll, piirivalve tugevdamine  Kaitsejõudude loomine,  Kaitsejõudude varustamine, süsteem  Eestist tingimusteta ja viivitamatult lahkuma
9.	Kord tuleb tagada mitte ainult Eesti piiridel, vaid ka Eestis endas. Võitlus kuritegevuse vastu on uue valitsuse üks prioriteetseid tegevussuundi. Otsustavaid meetmeid tuleb rakendada Eestis illegaalselt viibiva kuritegeliku elemendi vastu. Politsei tööd tuleb tõhustada, politseiniku amet tõeliselt väärtustada. Eesmärgiks olgu pigem väiksem, kuid see-eest	Korra tagamine	(Sise)julgeolek  Õigusriik	Võitlus kuritegevusega  Otsustavad meetmed kuritegeliku elemendi vastu  Tõhustada, väärtustada  Politsei efektiivsus

	efektiivsemalt tegutsev politsei.			
10.	Võitlus kuritegevuse vastu ei saavuta oma eesmäärke, kui jääb teostamata õiguskaitse- ja kohtusüsteemi reform. Ainult laitmatult funktsioneeriva kohtusüsteemi olemasolul on mõeldav majanduse ja kogu ühiskonna normaalne funktsioneerimine. Välja tuleb töötada ja vastu võtta kaasaja, Euroopa normidele vastavad tsiviil- ja kriminaalseadustik. Kehtiv seadusandlus tuleb viia vastavusse nii uue põhiseaduse kui ka rahvusvahelise õiguse üldkehtivate normidega.	Korra kindlustamine	Seadusandlus  Õigus-süsteem  Reformi-vajadus	Võitlus kuritegevusega  <b>Õigussüsteemi reform</b>  Laitmatult funktsioneeriv kohtusüsteem  Euroopa ja <b>rahvusvaheliste normidele vastav seadustik</b>  Rahvusvahelise õiguse normid
11.	Eesti riikluse ülesehitamise oluliseks osaks on <b>sihikindel rahvus- ja kodakondsuspoliitika</b> . Siin lähtub valitsus põhiseaduses fikseeritud põhimõttest tagada <b>eesti rahvuse ja kultuuri säilimine</b> läbi aegade, kaitstes samal ajal <b>kõigi Eesti elanike inimõigusi ja vabadusi, vaatamata nende rahvusele, usutunnistusele, keelele või kodakondsusele</b> . Valitsus peab vajalikuks stabiilse ja lojaalse kodanikkonna väljakujundamist. Neid Eestis elavaid mittekodanikke, kes soovivad taotleda Eesti kodakondsust	Kodakondsus -poliitika	Riiklus  Elanikkonna lojaalsus/  riigitruudus	<b>Riikluse ülesehitamine</b>  <b>Sihikindel rahvus- ja kodakondsuspoliitika</b>  <b>ee ravuse ja kultuuri säilimine</b>  <b>elanike inimõigused ja vabadused</b>  stabiilne, lojaalne kodanikkond  välja-kujundamine  naturalisatsioon

	naturalisatsiooni korras, kutsub valitsus esitama vastavat taotlust võimalikult peatselt. Valitsus tahab sellele protsessile kaasa aidata ja usub, et selliste isikute kodakondsuse probleem on lahendatav lähemate aastate jooksul.			kodakondsuse probleem
12.	Valitsus toetab oma ajaloolisele kodumaale, Venemaale, Ukrainasse või mujale naasta tahtvaid muulasi ning abistab neid selles ka praktiliselt.	Tugi koju- pöördumiseks	Kodakondsus- poliitika	Abistab muulasi praktiliselt
13.	Samal ajal on valitsus seisukohal, et Eestis eraisikutena elavate mittekodanike õigused ja staatus tuleb sätestada seadustega ja kanda need isikud alaliste residentide registrisse. Selle seadusega peavad mittekodanikud saama selged tagatised nende kuuluva vara puutumatus, osalemisõigusele erastamisel, sotsiaal-, töö- ja ravikindlustusele.	Kindlus mitte- kodanikele	Seadusandlus  Õigusriik	mittekodanike õigused  residendid  tagatised  vara puutumatus  osalemisõigus erastamisel, sotsiaal-, töö-, ja ravikindlustusele
14.	Eesti tulevikule on oluline Eestisse püsima jäävate mitteeestlaste integreerumine Eesti ühiskonda ja kultuuri lojaalse vähemusrühvuseks. Taastada tuleb uuendatud kujul rahvaste kultuuriautonoomia.	Integratsioon	Lojaalsus/ riigitruudus  Kultuur- autonoomia	EE tulevikule oluline  Integreerumine lojaalne vähemusrühvus  kultuuriautonoomia

15.	Eesti riigi ülesehitamine on võimatu, pööramata senisest tunduvalt suuremat tähelepanu haldusreformile. Kohalike omavalitsuste nõrkuse taha võivad pidama jääda nii majandus- kui sotsiaalreformid.	reformivajadus	Reformivajadus  Funktsioneeriv haldussüsteem	EE riigi ülesehitamine  <b>Haldusreform</b>  <b>Majandus- ja sotsiaalreform</b>
16.	Valitsuse eesmärgiks on võimude tsentraliseerimine, otsuste langetamise viimine võimalikult lähedale rahvale. Selleks on vaja kiirelt vastu võtta haldusreformi teostamiseks tarvilikud seadused. <b>Paralleelselt haldusreformiga ja uute haldusstruktuuride tekkega</b> tuleb võimalikult kiiresti korraldada <b>uued valimised vallavolikogudesse</b> . Enne seda tuleb omavalitsustele tagada kindel tulude baas ning kindlaks määrata nende õigused ja kohustused.	Haldusreformi eesmärk	Funktsioneeriv haldussüsteem	<b>Võimu detsentraliseerimine</b>  Seaduste vastuvõtt  Haldusreform
17.	Kõik eespool mainitud <b>reformid on hädavajalikud</b> . Nende teostamine sõltub aga kõige otsesemalt sellest, milliseks kujuneb lähiaegadel olukord Eesti majanduses.	Reformide eeltingimus		Reformivajadus  Olukord majanduses
18.	Ees seisab raske talv. Ettevalmistusi selleks on tehtud,	Küttega varustamine,	Riiklus	Eelseisev talv

	<p>kuid kütteperioodi algust saatnud segadused annavad märku, et kõik pole siin sugugi korras. Liiga aeglane on olnud üleminek kohalikele kütustele, liiga aeglaselt on käivitunud energiasäästuprogramm. Kõigele vaatamata on valitsus veendunud, et nälga ja külma Eesti ei jää. Osa laene talveks vajamineva kütuse ostmiseks on juba kokku lepitud, neid tuleb aga veel juurde hankida. Otsida tuleb teid kohalike kütuste vahetamiseks masuudi või õli vastu selleks, et ikkagi see talv üle elada. Küttekulude kompenseerimine viiakse sõltuvusse sammudest, mida korteriomaniik astub ise oma eluaseme soojustamiseks.</p>	<p>konkreetsed ettevalmistused</p>	<p>Majanduse stabiilsus</p>	<p>Ettevalmistused</p> <p>Kütteperiood</p> <p>Energiasäästuprogramm</p> <p>kompenseerimine</p>
19.	<p>Eelseisev talv on väga oluline ka Eesti kroonile. Viimastel kuudel on Vabariigi Valitsus võtnud vastu mitmeid otsuseid, millega kaldutakse kõrvale IMF-iga allakirjutatud memorandumide põhimõtetest. See pole üksnes seadnud ohtu mitmeid nimetatud memorandumide täitmisest sõltuvaid laene, vaid on viinud sisuliselt tasakaalust välja ka Eesti riigi eelarve. Riigieelarve hoidmine tasakaalus on krooni</p>	<p>Krooni kindlustamine</p>	<p>Riiklus</p> <p>Majandusstabiilsus</p> <p>Rahvusvahelised usaldusväärsus</p>	<p>IMFi memorandum</p> <p>tasakaalust väljas eelarve</p> <p>laenud</p> <p>krooni stabiliseerimine</p> <p>kinnipidamine IMFiga allkirjastatud lepingust</p> <p>eelarve hoidmine tasakaalus</p>

	<p>stabiliseerimisel aga otsustava tähendusega. Ametisse astuv valitsus teatab, et teeb kõik temast oleneva riigieelarve hoidmiseks tasakaalus. Eesti peab pidama kinni IMF-iga allakirjutatud lepingust ning jätkama karmi rahapoliitikat. Eelarve hoidmiseks tasakaalus tuleb kärpida kulutusi ning rakendada maksimaalset kokkuhoidu</p>			<p>karm rahapoliitika</p> <p>maksimaalne kokkuhoid</p>
20.	<p>Halduskulude vähendamisele aitab kaasa kavandatav valitsusreform, mille käigus kärbitakse otsustavalt riiklikku bürokraatiat. Lõpetada tuleb ka ebarentaabli tootmise doteerimine.</p>	<p>Riigi haldusulude vähendamine</p>	<p>Reformivajadus</p>	<p>Valitsusreform</p> <p>Bürokraatia kärpimine</p> <p>Otsustavus</p>
21.	<p>Krooni püsimisele on väga oluline ka inflatsiooni tõkestamine. Inflatsioon on rahareformi järel olnud kõrgem kui oodati. Viimaste kontrolli all olnud hindade vabastamine toob ilmselt kaasa inflatsiooni uue tõusu. Hindade tõus ei saa aga olla põhjuseks põhjendamatule miinimumpalga tõusule. Tõkestada tuleb hoopis monopolne hinnakujundus, võtta kasutusele konkreetsed abinõud monopolide likvideerimiseks nii tootmises kui ka kaubanduses. Vaba konkurents loob eeldused hindade alanemisele ning rahva</p>	<p>Majandus-otsused, inflatsiooni kontroll</p>	<p>Vaba turumajandus, vaba konkurents</p>	<p>Krooni püsimine</p> <p>Inflatsioon</p> <p>Rahareform</p> <p>Hindade vabastamine, hindade tõus/alanemine</p> <p>Põhjendamatul miinimumpalga tõus</p> <p>Monopolide likvideerimine</p> <p>Vaba konkurents</p> <p>Elatustaseme paranemine</p>



	<p>elatustaseme paranemisele.</p> <p>Inflatsiooni aitab vähendada ka kunstlikult ülalpeetavate ettevõtete pankrotistumine. Erandeid võib siin teha vaid juhul, kui ettevõtte pankrotistumine toob riigile kaasa suuremaid kulusid kui selle doteerimine.</p>			
22.	<p>See teeb omakorda vajalikuks ka sihikindla tööhõivepoliitika ning ümberõppe korraldamise.</p>	Valitsuse meetmed	Majanduslik kindlus	<p>Sihikindel tööhõive- poliitika</p> <p>ümberõpe</p>
23.	<p>Samal ajal on vaja kiirelt astuda samme raharingluse normaliseerimiseks ning pankade töö parandamiseks. Vastasel korral pigistatakse ettevõtlusel, piltlikult öeldes, kõri kinni. Eesti Pank peab pangandust tõhusamalt kontrollima. Kommertspangad peaksid Eestis hakkama ühinema, mistõttu tuleb toetada Eesti Panga nõuet pankade põhikirjafondi suurendamiseks. Majanduse uuendamiseks vajalike ressursside hankimiseks tuleb osa välislaene valitsuse antud tingimustel ja valitsuse kontrolli all suunata krediiditurule. Märkatavalt parandaks olukorda välispankade tulek Eestisse.</p>	Panganduse arendamine	Majanduslik kindlus	<p>Normaliseerimine</p> <p>Parandamine</p> <p>kontroll</p> <p>majanduse uuendamine</p> <p>ressursside hankimine</p> <p>valitsuse tingimused ja kontroll</p>
24.	Andes endale aru vajadusest	Reformi-	Reform	Säilitada stabiilsus

	<p>säilitada majanduses teatav <b>stabiilsus</b> ning <b>tagada riikluse ülesehitamiseks vajalike tulude laekumine riigieelarvesse</b>, on ometi vältimatu reformide alustamine. Mõttetu ja ohtlik on tegelda ikka uuesti ja uuesti tekkivate aukude lappimisega vanal ja aegunud teel, targem on pühendada peatähelepanu uue magistraali ehitamisele. Kui Eesti ei suuda lähiaegadel saavutada murrangut majandusreformi teostamisel, jäämegi tegelema uksest ja aknast sissetungivate jooksvate probleemidega ning ei jõua kunagi edasi.</p> <p>Majanduse uuendamise nurgakiviks on kiire omandireform ja ulatuslik erastamine.</p>	vajadus ja majandusareng	Riiklus	<p>Riikluse ülesehitamine</p> <p><b>Vältimatu reformide alustamine</b></p> <p>Murrang</p> <p><b>Majandus-reform</b></p> <p>omandireform</p>
25.	<p>Kiirele erastamisele ei ole vastuvõetavat alternatiivi. Seejuures tuleb endale aru anda, et erastamise eesmärgiks pole mitte riigile raha teenida, vaid muuta võimalikult suur hulk inimesi omanikeks. Omandireformi läbiviimiseks lähtub valitsus vastuvõetud poliitilistest otsustest omandireformi aluste kohta, luues selle praktiliseks teostamiseks</p>	Omandireformi eesmärk	Omanikustatus, kiire erastamine	<p>Kiire erastamine</p> <p><b>Vastuvõetav alternatiiv</b></p> <p>Omanik</p> <p>Omandireform</p> <p><b>Poliitilised otsused</b></p> <p><b>Praktiline teostamine</b></p>

	tõhusad täidesaatvad mehhanismid			<b>Tõhusad mehhanismid</b>
26.	Valitsus võtab riigivara taas kontrolli alla, pannes ettevõtete juhtidele ja haldusnõukogudele täieliku vastutuse vara säilimise ja heaperemeheliku kasutamise eest. Ebaseaduslikud tehingud riigivaraga tühistatakse ja süüdlased võetakse kohtulikule vastutusele. Taotleda tuleb ka riigile kahjulike rendilepingute tühistamist.	Riigivara kontroll	Õiguspärasus  Riigiehitus	Riigivara  Kontrolli alla  Ettevõtete juhtide vastutus vara säilimise eest  heaperemehelik  riigile kahjuliku tühistamine  süüdlaste vastutus
27.	Suurprivatiseerimise ettevalmistamiseks töötab valitsus välja selle korra ja tingimused kindlaksmääravad seadused, mis käsitlevad erastamise väärtpaberite väljaandmist ja nende kasutamist, investeerimisfondide, sealhulgas pensionifondi loomist ja tegevust. Eesti Erastamisettevõtte pädevust ja tegevust piiritletakse seadusega. Juba sel aastal alustatakse suurettevõtete müüki avalikel oksjonitel ja kiirendatakse väikeprivatiseerimist. Alustatakse ka nende varade erastamist, mis on loodud enne 1940. aastat ja mille kohta pole esitatud tagastamisaotlust.	Erastamise läbiviimine	Kiire erastamine	Suurprivatiseerimine  Erastamise väärtpaberid  Kord ja tingimused  Pensionifond  Erastamisettevõtte pädevus  Suurettevõtete müük  Avalikud oksjonid

28.	Loomulikult loob erastamine vaid eeldused majanduse elavdamisele. Erakätesse minevad ettevõtted vajavad kapitalimahutusi tootmise moderniseerimiseks ning toodangu viimiseks maailmaturule. Kapitalist on Eestis aga tõsine puudus. Seetõttu on vältimatu väliskapitali ulatuslik kaasamine Eesti ülesehitamisse. Kehtiv välisinvesteeringute seadus tuleb läbi vaadata, kehtestades kohalikule ja välismaisele ettevõtjale tegutsemiseks võrdsed tingimused.	Ootused majanduse arenguks	Välisinvestee ringud	Erastamine Majanduse elavdamine Tootmise moderniseerimine Maailmaturg Väliskapital Eesti ülesehitamine Välisinvesteeringud Võrdsed tingimused
29.	Ida-Euroopa riikide kogemused tõendavad, et esmalt siirdub väliskapital maadesse, kus on suudetud luua kogu ettevõtlusele soodsad tegutsemistingimused. Ettevõtlust reguleeriv seadusandlus Eestis tuleb viia vastavusse Euroopa standardiga. Väliskapitalil peavad olema võimalused osaleda erastamises. Seadustada tuleb kinnisvara juurde kuuluva maa müük välismaalastele.	Välis-investeeringud	Välisinvestee ringud	Kogemused Väliskapital Soodsad tingimused ettevõtlusele Erastamine Seadustamine Kinnisvara juurde kuuluva maa müük välismaalastele
30.	Soodsa tegutsemisruumi loomine ettevõtlusele ongi valitsuse üks peaesmärk. Selleks tuleb kiirelt vastu võtta mitmeid ettevõtlust reguleerivaid ning talle normaalset	Ettevõtluse arendamine	Ettevõtlus, õigussüsteem	Soodne tegutsemisruum ettevõtlusele Ettevõtlust

	keskkonda tagavaid seadusi, nagu näiteks kindlustusseadus, kinnisvaraseadus, seadus lepingutest, konkurentsiseadus jne.			reguleerivad ja normaalset keskkonda tagavad seadused (kinnisvaraseadus, kindlustusseadus, seadus lepingutest, konkurentsiseadus)
31.	Kiirelt tuleb ette võtta ka maksukoormuse vähendamine. Praegune maksusüsteem takistab ettevõtluse arengut, tagamata samal ajal tulude laekumist riigieelarvesse.	Maksureform i vajadus	Ettevõtlus, maksukoormuse vähendamine	Maksukoormuse vähendamine Maksusüsteem Riigieelarve Tulude laekumine
32.	Seetõttu peab valitsus vältimatuks maksureformi kiiret teostamist. Selle peaeesmärk on struktureerida maksud ümber teenimise maksustamisest tarbimise maksustamisele. Maksude kogumise hõlbustamiseks tuleb maksusüsteemi maksimaalselt lihtsustada. Üksikisiku tulumaks tuleb muuta proportsionaalseks, arvestades seejuures maksuvaba miinimumi määramisel ülalpeetavate arvu perekonnas. Ümber tuleks korraldada ka ettevõtte tulumaks. Selle määr ei tohiks olla oluliselt kõrgem üksikisiku tulumaksu määrast.	Maksureform i sisu	Reformid Õigussüsteem Ettevõtlus	Maksureform ümber- struktureerimine maksude kogumine proportsionaalne üksikisiku tulumaks maksuvaba miinumum maksukoormuse vähendamine investeeringud kultuuri, hariduse ja sotsiaalsfääri sponsoreerimine

	<p>Maksukoormuse vähendamiseks tuleks maksustamisele minevast tulust piiranguteta <b>maha arvata investeringud tootmise laiendamisse ning läbi vaadata kultuuri, hariduse ja sotsiaalsfääri sponsoreerimisel eksisteerivad piirangud</b>. Sellised uuendused vähendaksid elanike ja ettevõtete maksukoormust, seega ka riigi tulusid nimetatud maksudest.</p>			riigi maksutulud
33.	<p>Riigieelarve hoidmiseks tasakaalus tuleb veel sel aastal kehtestada maamaks ning kaaluda kapitalimaksu kasutuselevõttu. Kehtestada tuleks aktsiisimaks mootorikütusele.</p>	majandusmeetmed	<p>Riigieelarve tasakaal</p> <p>Maksusüsteem</p>	<p><b>Riigieelarve tasakaalu hoidmine</b></p> <p><b>Maamaks</b></p> <p><b>Kapitalimaks</b></p> <p><b>Kehtestama</b></p> <p><b>Mootorikütuse aktsiisimaks</b></p>
34.	<p>Ülimalt oluliseks küsimuseks eelarvetulude laekumise tagamisel on Maksuameti töö tõhustamine ning maksude laekumise garanteerimine kõigilt maksukohuslastelt.</p>	Riigi tõhusus	<p>Õigussüsteem</p> <p>Maksusüsteem</p>	<p><b>Eelarvetulude laekumine</b></p> <p><b>Maksuameti tõhustamine</b></p> <p><b>Laekumise garanteerimine</b></p>
35.	<p>Eelkirjeldatud sammude eesmärk kokkuvõttes oleks edendada ettevõtlust, õhutada inimestes huvi</p>	Valitsuse eesmärgid	Ettevõtlus, riigiehitus	<p><b>Edendada ettevõtlust</b></p> <p><b>Suurendada ühiskonna rikkust</b></p>

	töötada paremini ja tõhusamalt. Vaid sel kombel saame suurendada ühiskonna rikkust ning saada vajalikke ressursse Eesti olukorra stabiliseerimiseks.			Eesti stabiliseerimine
36.	Oluliseks osaks Eesti ülesehitamisel on läbimõeldud maa- ja regionaalpoliitika. Maapiirkonnad on eesti rahva ja kultuuri tugiala. Eesti riigi püsimiseks tuleb arendada eestlaste asustust kõikides Eesti piirkondades.	Eesti riigi kindlustamine	Riigiehitus, rahvuslus	Eesti ülesehitamine läbimõeldud Maa- ja regionaalpoliitika Maapiirkonnad Eesti rahvas ja kultuur Eesti riigi püsimine Eestlaste asustus
37.	Maamajanduse arendamise aluseks on maa, metsa ja neil asuvate ehitiste eraomandusse viimine. Valitsus seab eesmärgiks maa- ja põllumajandusreformi olulise kiirendamise. Selleks on vaja vastu võtta seni puuduvad seadusandlikud aktid.	Maamajandus	Erastamine, õigussüsteem, ettevõtlus	Maamajandus Arendamine Eraomandisse viimine Põllumajandusreformi kiirendamine Seadusandlikud aktid
38.	Talumajandussüsteemi taastamise ja arendamise riiklik programm peab saama tuge nii riigi paindlikult krediidi- ja maksupoliitikalt kui ka kohalikelt omavalitsustelt. Talukapitali	Talunduse taastamine	Talumajandus, rahvuslus	Talumajandussüsteem Taastamine Arendamine Riiklik programm

	loomist tuleb kiirendada hüpoteeklaenude ja pikaajaliste madalaprotsendiliste krediitidega.			Riigi tugi  Krediidi- ja makupoliitika  talukapital  kiirendada
39.	<p>Samas tuleb lõpetada põllumajanduse lausdoteerimine. Põllumajanduse toetamiseks on oluline tootja suhete normaliseerimine põllumajandussaaduste töötlevate ja põllumajandust teenindavate ettevõtetega, nende monopoolse seisundi piiramine. Toetatakse ühistute tegevust, kusjuures põllumajandussaadusi töötlevate ja põllumajandust teenindavate ettevõtete erastamisel eelistatakse kohalikke tootjaid esindavaid ühistuid.</p> <p>Vaid sel teel on lootust murda monopoolset hinnakujundust ning teha rahvale esmatarbekaubad kättesaadavaks neile vastuvõetavate hindadega.</p>	Põllumajandus- poliitika	<p>Ettevõtlus</p> <p>Erastamine</p> <p>Vaba turumajandus , konkurents</p>	<p>Lõpetada lausdoteerimine</p> <p>Põllumajandus-saadus</p> <p>Ettevõtte</p> <p>Erastamine, kohalike tootjate eelistamine</p> <p>Monopoolse hinnakujunduse murdmine</p> <p>Esmatarbekaupade kättesaadavaks tegemine</p>
40.	Sotsialistliku käsumajanduse kokkuvarisemine on mõjunud raskelt paljude inimeste elatustasemele. Eriti raskesse olukorda on sattunud vanem	Rahva raske olukorra leevendamine	Sotsiaalsüsteemi arendamine	<p>Elatustase</p> <p>Vanem põlvkond</p> <p>Noored lastega</p>



	<p>põlvkond ning noored lastega perekonnad. Riigi kohus on teha kõik temast sõltuv hätta sattunud inimeste abistamiseks. Rahalised võimalused selleks pole hetkel suured. Seda suuremat ja tõsisemat tähelepanu tuleb pöörata sotsiaalkindlustuse ja sotsiaalabisüsteemi tegevuse efektiivsemaks muutmisele.</p>			<p>perekonnad</p> <p>Raske olukord</p> <p>Häta sattunud inimeste abistamine</p> <p>Sotsiaalkindlustuse</p> <p>Sotsiaalabi efektiivsemaks muutmine</p>
41.	<p>Suurendada tuleb omavalitsuste rolli sotsiaalabis, üles ehitada linnades ja maakondades tõhusalt toimiv sotsiaalhooldussüsteem.</p> <p>Omavalitsustes on vaja viivitamatult asuda koostama sotsiaalregistrit, mille alusel toimuks toetuste individuaalne jaotamine sõltuvalt iga abivajaja majanduslikust olukorrast. Samas tuleb siduda maksuvaba miinimum ülalpeetavate arvuga perekonnas. Parandada tuleb kogu sotsiaalhooldussüsteemi töökorraldust, et kaoksid pensionijärjekorrad ja abivajajad ei peaks tundma end alandatuna bürokraatlikust asjaajamisest.</p>	<p>Sotsiaalabi ja -süsteemi korraldus</p>	<p>Sotsiaalsüsteemi arendamine, funktsioneerimise v haldussüsteem</p>	<p>Omavalitsuste roll sotsiaalabis</p> <p>Ehitada tõhusalt toimiv sotsiaalhooldussüsteem</p> <p>Omavalitsustes koostada sotsiaalregister</p> <p>Individuaalne jaotamine</p> <p>Abivajaja</p> <p>Majanduslik olukord</p> <p>Maksuvaba miinimum</p> <p>Ülalpeetavate arv</p> <p>Sotsiaalhooldussüsteem</p>

				Pensionijärjekorrad
42.	<p><b>Pensioniseadus tuleb taasrakendada</b>, seda osaliselt muutes ja täiendades <b>vastavalt riigi majanduslikele võimalustele</b>.</p> <p>Noortele peredele on vaja luua võimalus saada laenu iseseisva elu alustamiseks. Selleks tuleb <b>asutada perekapital</b>, mille aluskapital võiks koguneda ettevõtetelt aasta jooksul võetavast 0,5%-lise sotsiaalmaksu lisast.</p>	<p>Leevendusmeetmed abvajatele</p>	<p>Sotsiaalsüsteemi arendamine, õigussüsteem</p>	<p>Pensioniseadus</p> <p>Taasrakendada</p> <p>Majanduslikud võimalused</p> <p>Luua võimalus</p> <p>Laenuvõimalus</p> <p><b>Perekapital</b></p> <p>Sotsiaalmaksu lisa</p> <p>ettevõtted</p>
43.	<p>Tõsiseks probleemiks kujuneb Eestis lähiaegadel tööpuuduse hüppeline kasv. Välja tuleb töötada tööpuuduse leevendamise riiklik programm. Riigiettevõtete erastamisel on vaja silmas pidada tööhõivet ning ümberõppevajadust. <b>Ettevõtete maksustatavast tulust tuleb maha arvata ettevõtete kulutused oma töötajate täienduskoolitusele ning ümberõppele</b>.</p>	<p>Tööpuudus ja ümberõpe</p>	<p>Sotsiaalsüsteemi arendamine, maksusüsteem</p>	<p><b>Tööpuuduse leevendamise riiklik programm</b></p> <p>Erastamine</p> <p><b>Tööhõive</b></p> <p>Ümberõppevajadus</p> <p><b>Ettevõtte kulud täienduskoolitusele</b></p>
44.	<p>Samal ajal on valitsus seisukohal, et töötutele <b>makstav abiraha ei tohi ületada 50%</b> palgamiinimumist ning peaks olema sõltuv ümberõppest. Avalikel töödel rakendatavale</p>	<p>Tööseadusandlus</p>	<p>Sotsiaalsüsteemi arendamine, õigussüsteem</p>	<p>Töötute abiraha</p> <p>Palgamiinimum</p> <p>Ümberõpe</p> <p><b>Avalikud tööd</b></p>

	töötule tuleb maksta minimaalpalka. Täiendada tuleb töölepinguseadust, et kaitsta töövõtjate õigusi sundpuhkuste, samuti lühendatud tööaja rakendamise korral.			Töölepinguseadus  Töövõtjate õiguste kaitse
45.	Valitsus on veendunud, et eelmainitud reforme on raske, peaaegu võimatu teostada, kui Eestis ei taastu lähemas tulevikus tsiviilühiskond. Põhiseaduses garanteeritud õigused ja vabadused tuleb tagada konkreetsete seadusandlike aktidega. Rahvale tuleb luua rohkem võimalusi aktiivseks osavõtuks ühiskonnaelust. Taastada tuleb demokraatlikule ühiskonnale omased struktuurid, alates töövõtjate ja tööandjate organisatsioonidest ning lõpetades kõikvõimalike seltside ning rahvahariduslike ühingutega.	Tsiviilühiskonna taastamine	Demokraatlikud vabadused, õigussüsteem, reformid	Reform  Tsiviilühiskonna taastumine  Põhiseadus  Garanteeritud õigused ja vabadused  Luua võimalusi  Ühiskonnaelu  Demokraatlikule ühiskonnale omased struktuurid
46.	Hoolikalt tuleb järgida ja kaitsta ajakirjanduse vabadust.	Vabaduste kaitse	Demokraatlikud vabadused	Ajakirjandusvabadus  Hoolikalt järgida
47.	Uut valitsust on juba ette süüdistatud kultuurivaenulikkuses. Ometi kuuluvad valitsuskoalitsiooni koosseisu sellised eesti kultuuri suurkujud nagu Jaan Kross, Arvo Valton	Kultuuripoliitika	Toimiv haldussüsteem  Reformivajadus	Kultuurivaenulikkus  Valitsuskoalitsioon  Kultuuri suurkujud  Kultuuri edendamine

	<p>ning Paul-Eerik Rummo. Oleme veendunud, et kultuuri edendamiseks pole vaja luua võimsat bürokraatiaaparaati ning kõikvõimalikke komisjone, vaid hoopis vähendada bürokraatia- ja valitsusepoolset suunamist. Valitsus on veendunud, et riik peab leidma vahendeid ja ressursse, tagamaks kultuuri ja hariduse püsimise ning vaba arengu ka praegustel rasketel aegadel. Kultuuri- ja haridussfääris tuleb läbi viia põhjalikud ümberkorraldused, vähendades seal bürokraatiat ning andes kultuuri- ja teadusküsimuste lahendamise vastavate alade esindajate pädevusse.</p>		<p>Ekspertsus</p>	<p>Bürokraatia ja valitsusepoolse suunamise vähendamine</p> <p>Vahendite leidmine</p> <p>Põhjalikud ümberkorraldused</p> <p>Kultuuri- ja haridussfäär</p> <p>Kultuuri- ja teadusküsimused</p> <p>Vastavate alade esindajate pädevus</p>
48.	<p>Vastu tuleb võtta ja ellu rakendada kultuurkapitaliseadus ning tagada sellele kindel maksubaas. Sponsorluse soodustamiseks on oluline vastu võtta seadus mittetulunduslikest organisatsioonidest ja aidata kaasa maksuvabade fondide tekkele. Kultuuri- ja hariduselu edendamiseks ja tõhustamiseks tuleb nendes valdkondades tehtav suurelt osalt anda kohalike</p>	<p>Kultuurielu korraldamine ja rahastamine</p>	<p>Õigussüsteem</p> <p>Riigiehitus</p>	<p>Vastu võtta seadus</p> <p>Kultuurkapitaliseadus</p> <p>Tagada maksubaas</p> <p>Soodustada sponsorlust</p> <p>Lubamata järjepidevuse katkemist</p>

	omavalitsuste pädevusse, lubamata samal ajal järjepidevuse katkemist.			
49.	Haridussüsteemis tuleb samuti vähendada bürokraatiat. Erakoole tuleb riigi võimaluste piires toetada stardikapitaliga ning lõppema peab monopol õppekirjanduse väljaandmisel.	Korraldused haridussüsteem is	Ettevõtlus, toimiv haldussüsteem,  Vaba konkurents	Vähendada bürokraatiat  Toetada stardikapitaliga  Võimaluste piires  Lõppema peab monopol
50.	Tõsised probleemid on tekkinud kõrghariduse finantseerimisega. Kõrgkoolidele tuleb tagada kindel tulude baas ning anda neile vaba voli selle kasutamiseks, õhutades kõrgkooli samal ajal hankima lisatulusid. Kõrgkoolidele tuleb anda luba kehtestada õppemaks. Samal ajal peab käivituma õppelaenu süsteem. Selle juurdumiseni tuleb üliõpilaste stipendiumid siduda taas miinimumpalgaga	Kõrghariduse korraldamine	Maksusüsteem  Majanduslik kindlustunne  Toimiv haldussüsteem	Tagada tulude baas kõrgkoolidele  Vaba voli kasutamiseks  Lubada kehtestada õppemaks  Õppelaenu süsteem  Stipendiumid siduda miinimumpalgaga
51.	Eestile on oluline ka oma teaduspotsiaali säilitamine. Teadusele tuleb igal aastal eraldada vähemalt 1,5% rahvatulust. Eesti teadlased peaksid aktiivselt lülituma	Teaduse toetamine	Avatus, rahvusvahelis us  Toimiv haldussüsteem	Teaduspotsiaali säilitamine  Teadus peab lülituma üleeuroopalistesse uurimisprojektidesse

	üleeuroopalistesse uurimisprojektidesse.			
52.	Eesti peab uuesti avanema maailmale, avanema Euroopale. Aastakümneid kestnud eristatus peab lõppema. Integreerumine Euroopasse ning selle kaudu kogu maailma on ka Eesti välispoliitika eesmärk.	Eesti avatuse suurendamine	Rahvusvaheline avatus	<p>Avanemine maailmale</p> <p>Avanemine Euroopale</p> <p>Integreerumine Euroopasse</p> <p>Integreerumine kogu maailma</p> <p>Eesti välispoliitika</p>
53.	Eesti soovib saada Euroopa Nõukogu liikmeks järgmise aasta algul. Selleks tuleb aga teha tõhusat selgitustööd nii Läänes kui Idas. Jätkates tihedaid kontakte Põhjamaade ja Põhjamaade Nõukoguga, võtab Eesti kursi assotsiatsioonileppe sõlmimisele Euroopa Ühendusega ning liitub võimalikult suure hulga Euroopa Ühenduse programmidega. Suuremat tähelepanu tuleb pöörata koostööle Vahe-Euroopaga, sealt on võimalik saada nii kaubandus- ja äripartnereid kui ka kogemusi. Oluline on integreerumine Euroopa julgeolekusüsteemi ning koostöö NATO-ga. Tõsist tähelepanu tuleb pöörata Balti riikide koostöö praktilisele süvendamisele, ka majandussuhete	Välispoliitika ja riikluse kindlustamine	Aktiivne välispoliitika	<p>Soovib saada liikmeks</p> <p>Selgitustöö nii Läänes kui Idas</p> <p>Põhjamaad</p> <p>Põhjamaade Nõukogu</p> <p>Liitumine võimalikult suure hulga Euroopa Ühenduse programmidega</p> <p>Kaubandus- ja äripartnerid</p> <p>Vahe-Euroopa</p> <p>Koostöö süvendamine</p> <p>Majandussuhete arendamine</p>

	arendamisele, mitteriiklike kontaktide edendamisele.			Kontaktide edendamine
54.	Eesti välispoliitikas on üheks olulisemaks probleemiks <b>suhete normaliseerimine Venemaaga. Läbirääkimistel Venemaaga tuleb taotleda vägede väljaviimist Eestist vastavalt Helsingi lõppaktile.</b> Järjekindlalt tuleb vastu seista Venemaa sekkumisele Eesti siseasjadesse. <b>Selgitustööd tuleb tõhustada</b> nii Idas kui Läänes, tunduvalt <b>aktiviseerida Eesti saatkonna tegevust Moskvast.</b>	Suhted Venemaaga	Aktiivne välispoliitika  Riikluse kindlustamine	Probleemiks suhete normaliseerimine Venemaaga  Taotleda vägede väljaviimist  Järjekindlalt vastu seista V sekkumisele siseasjadesse  Selgitustöö nii Idas kui Läänes  Tõhustada selgitustööd  Aktiviseerida saatkonna tegevust Moskvast
55.	Senisest suuremat tähelepanu tuleb pöörata <b>soome-ugri rahvaste saatusele Venemaal, tõsta see probleem rahvusvahelisele tasemele.</b>	Hõimurahvaste küsimus	Aktiivsus välispoliitikas	Senisest suurem tähelepanu  Soome-ugri rahvaste saatus  Tõsta probleem rahvusvahelisele tasemele
56.	See oli lühike ülevaade nendest küsimustest, millega valitsus kavatseb tegelema hakata.	Eelarvamused valitsuse suhtes		Küsimused  Kohustustega toime

	Loomulikult on nii mõnelgi selles saalis istujal kui ka väljaspool seda tekkinud küsimus, kas ametisse astuv valitsus suudab endale võetud kohustustega toime tulla. Hämmeldust ja hirmu on äratanud peaministri kandidaadi noorus, tema ajalooalane haridus ning – mis seal salata – tema habegi.			tulla
57.	Nõukogude perioodil ausalt oma tööd teinud inimesed kardavad, et loosung "Plats puhtaks!" lammutab lühikese ajaga kogu ühiskonna ning viib täieliku anarhiani. Kõigepealt me tahame oma valimisloosungi "Plats puhtaks!" kiiresti täita ülesehitava sisuga. Ma kordan, see ei ole lammutav, vaid on ülesehitav teeviit. See ei tähenda mitte mingil juhul võitlust ühe või teise inimese vastu, vaid võitlust nõukoguliku süsteemi ja tema jäänustega, võitlust uue mõtteviisi eest.	Valitsuse eesmärgid, valimisloosungi selgitus	Mõtteviisi muutus, aatelisus	Aus töö Nõukogude perioodil  „Plats puhtaks!“  Ülesehitav sisu  Ülesehitav teeviit  Võitlus uue mõtteviisi eest
58.	Olla Eesti Vabariigi kõigi aegade noorim peaministri kandidaat pole loomulikult mingi eriline voorus või saavutus, pigem teeb see peaministri tegevuse rahva usalduse võitmisel raskemaks kui kergemaks. Ajalukku tagasi vaadates annab jõudu vaid	Peaministri kandidaadi noorusest	Aatelisus	Tegevus rahva usalduse võitmisel  Ajalukku tagasi vaadates olid Eesti Vabariigi juhid iseseisvuse tekke päevilgi noored



	<p>teadmine, et ega Eesti Vabariigi juhid Eesti iseseisvuse tekke päevilgi siin kõnelejast suurt vanemad polnud: Johan Laidoner – 34, August Rei – 33, Jüri Vilms – veelgi noorem.</p>			
59.	<p>Neil aastatel ühinesid Eesti riigis üheks tervikuks noorte jõud ja aatelisus ning vanema põlvkonna pragmatism ja kogemused. Ning tulemused olid väga head.</p> <p>Neid mõlemaid asju vajab Eesti ka praegu. Nii ühendab ametisse astuv valitsus õige erinevaid põlvkondi ja elusaatusi.</p>	Valitsuse väärtus-kirjeldus	Aatelisus,	<p>Noorte aatelisuse ja vanema põlvkonna pragmatismi ja kogemuste ühendamine</p> <p>Ühendab põlvkondi ja elusaatusi</p>
60.	<p>Kuigi täielikult nimetatakse valitsuse koosseis lähipäevil, nimetaksin juba praegu mõningaid selle liikmeid ning ka nõunikke.</p> <p>Uues valitsuses on kõrvuti sotsiaalministrina Marju Lauristin ning siseministrina Lagle Parek, justiitsministrina Kaido Kama ning majandusministrina Ain Saarmann, Paul-Eerik Rummo kultuuri- ja haridusministrina. Valitsuse majandusnõunikuks on Ardo Hansson.</p>	Meeskonna tutvustus	Aatelisus, mõtteviisi muutus	
61.	<p>Astudes tegevusse, peab valitsus vajalikuks rõhutada, et kavatseb oma tegevuse rajada avalikkuse põhimõttele. Igal kodanikul või</p>	Valitsuse väärtus-kirjeldus	Aatelisus, mõtteviisi muutus	<p>Avalikkuse põhimõte</p> <p>Võimalus tutvuda otsustusprotsessiga</p>

	<p>ühiskondlikul liikumisel peab olema võimalus tutvuda otsustusprotsessiga, saada informatsiooni valitsusasutuste tegevusest. Üheks oma esmaseks ülesandeks peab valitsus avalikustada kõik varasemate valitsuste poolt endale võetud privileegid ning arutada ühiselt, mida nende privileegide ja soodustustega pihta hakata.</p>			<p>Saada infot valitsusasutuste tegevusest</p> <p>Avalikustada valitsuse privileegid</p> <p>Arutada ühiselt</p>
62.	<p>Praeguses raskes olukorras on Eestile vajalik kõigi poliitiliste jõudude koostöö. Valitsus on selleks valmis ning loodab, et konstruktiivne dialoog kujuneb Eestis lähituleviku üheks märksõnaks. Meie eesmärk on juhtida seda maad ühisel jõul ja tahtel, kogu rahva ja Eesti hüvanguks.</p> <p>Selles aidaku meid Jumal.</p>	<p>Lõppsõna: väärtus- kirjeldus</p>		<p>Raske olukord</p> <p>Poliitiliste jõudude koostöö</p> <p>Konstruktiivne dialoog</p> <p>Lähitulevik</p> <p>Ühisel jõul ja tahtel</p> <p>Kogu rahva ja Eesti hüvanguks</p>

## LISA 2

Otsuse "Peaministrikandidaadile Tiit Vähile volituste andmine valitsuse moodustamiseks" eelnõu arutelu 05.04.1995

<http://web.riigikogu.ee/ems/stenograms/1995/04/t95040503.html> (25.07.2009)

Teemasuunad valitsuse enese- ja valitsuse ülesannete defineerimisel, värvikoodide jaotus:

- **Riigi- ja ühiskonna ülesehituse teemad**
- **Rahvuse säilimise ja rahvuskultuuri arendamise teemad**
- **Poliitika kui selline, viited huvirühmadele ja kokkulepetele nendega**

	Kõne	Teema	Väljendatav väärtus	Olulised märksõnad
1.	Austatud Riigikogu esimees, Riigikogu juhatus, austatud Riigikogu liikmed, lugupeetud külalised, daamid ja härrad!	Vormikohane sissejuhatus		
2.	23. märtsil tegi Vabariigi President mulle ülesandeks alustada läbirääkimisi uue valitsuse moodustamiseks. Selle ajani olid Riigikogu poliitilised jõud juba pidanud omavahelisi konsultatsioone. Analüüsinud nende esialgseid tulemusi, tuli meie valimisliit üksmeelsele järeldusele teha ettepanek valitsuskoalitsiooni moodustamiseks Keskerakonnale. Järgnenud läbirääkimiste tulemusena, kus mõlemad pooled näitasid üles paindlikkust ja kompromissivalmidust, loobumata sealjuures oma põhiseisukohtadest ning valijatele antud lubadustest, jõuti koalitsioonileppe sõlmimiseni.	Valitsuskoalitsiooni moodustamisest	Koostöövalmidus	<p>Uus valitsus</p> <p>Riigikogu poliitilised jõud</p> <p>Valimisliit üksmeelsele järeldusele valitsuskoalitsiooni moodustamiseks</p> <p>Läbirääkimiste tulemusel</p> <p>Paindlikkus ja kompromissivalmidus</p> <p>Loobumata põhiseisukohtadest</p>
3.	Kuna koalitsioonileppe lahutamatuks osaks oleval Koonderakonna, Maarahva Ühenduse ja Keskerakonna programmilised põhiseisukohad on ajakirjanduses avaldatud ja ka täna teile välja jagatud, puudub	Programmilised seisukohad teada	Teo- võimelisus	<p>Koalitsioonileppe lahutamatuks osaks oleval põhiseisukohtad</p> <p>Ajakirjandus</p>

	<p>mul vajadus neid korrata. Sõnu on niigi palju tehtud ning nende hind Eesti poliitikas madalaks muutunud, rahvas ootab tegusid. Kui teie, lugupeetud Riigikogu liikmed, annate mulle täna volituse moodustada valitsus, saab koalitsioon võimaluse tõestada oma lubaduste reaalsust.</p>			<p>Sõnade hind poliitikas madalaks muutunud</p> <p>Rahvas ootab tegusid</p> <p>Koalitsioon saab võimaluse tõestada lubaduste reaalsust</p>
4.	<p>Seoses valitsuse eelseisva vahetusega tahan jagada teiega mõningaid mõtteid, mida pean Eesti poliitikas tähtsaks. Nimetan kõigepealt vajadust säilitada Eesti riigi juhtimise positiivne järjepidevus. Poliitilise iseseisvuse taastamine, üleminek liberaalsele turumajandusele, omandi- ja maareformi käivitamine, kurss Euroopaga integreerumisele on väärtused, millele pani aluse rahva iseseisvusvõitlus laulva revolutsiooni päevil, mille seadustas viimane Ülemnõukogu ja mida hakkas ellu viima tollane Edgar Savisaare valitsus.</p>	<p>Koalitsioon säilitab positiivse EE juhtimises</p>	<p>Eesti juhtimise ja poliitikate järjepidevus</p> <p>Asjatundlik riigivalitsemine</p>	<p>Vajadus säilitada Eesti riigi juhtimise positiivne järjepidevus</p> <p>Poliitilise iseseisvuse taastamine</p> <p>Üleminek liberaalsele turumajandusele</p> <p>Omandi- ja maareformi käivitamine</p> <p>Kurss Euroopaga integreerumisele</p> <p>Rahva iseseisvusvõitlus laulva revolutsiooni päevil</p>
5.	<p>Otsustav murrang Eesti majanduslikul taasiseseisvumisel oli 1992. aasta suvel toimunud rahareform. Nii meile kõigile kui välismaailma poliitikutele ja majandusringkondadele sisendab kindlust teadmine, et Eesti on demokraatlik riik, kus rahvas on oma valiku teinud, ning meie välispoliitilised ja majanduslikud põhisuundumused ei kuulu ümbervaatomisele.</p>	<p>Demokraatia ja majandussuunad säilivad</p>	<p>Eesti poliitikate järjepidevus</p> <p>Demokraatia</p>	<p>Otsustav murrang</p> <p>Eesti majanduslik taasiseseisvumine</p> <p>Rahareform</p> <p>Nii meile kui välismaailma poliitikutele ja majandusringkondadele</p>

				<p>Eesti on demokraatlik riik</p> <p>Rahvas on oma valiku teinud</p> <p>Majanduslikud põhisuundumused ei kuulu ümbervaatomisele</p>
6.	<p>Avaldan tunnustust Mart Laari ja Andres Tarandi valitsusele selle eest, et eelarve hoiti tasakaalus ja krooni kurss stabiilne. Ajalooliseks saavutuseks on Vene tegevarmee lahkumine Eesti kontrolli all olevalt territooriumilt, ühinemine Euroopa Nõukoguga ning vabakaubandusleping Euroopa Liiduga. Hinnatud tööd iseseisva riigi seadusliku baasi täiustamisel on teinud eelmine Riigikogu. Need on näited positiivsest järjepidevusest riigi juhtimisel. Kinnitan, et uus valitsus ei tagane rahva poolt valitud põhikursilt, turumajanduslikud reformid jätkuvad.</p>	Tunnustus eelkäijatele	<p>Eesti juhtimise ja poliitika järjepidevus</p> <p>Asjatundlik riigivalitsemine</p> <p>Reformivajadus</p>	<p>Eelarve hoiti tasakaalus</p> <p>Krooni kurss stabiilne</p> <p>Ajalooline saavutus</p> <p>Vene tegevarmee lahkumine</p> <p>Ühinemine Euroopa Nõukoguga</p> <p>Vabakaubandusleping Euroopa Liiduga</p> <p>Näited positiivsest järjepidevusest</p> <p>Valitsus ei tagane rahva poolt valitud põhikursilt</p> <p>Turumajanduslikud reformid jätkuvad</p>
7.	<p>Eesti vaieldamatult kiire majandusliku arenguga on aga kaasnenud hulk murettekitavaid tendentse. Nagu teisteski turumajandusele üleminevates riikides on ka meil reformide sotsiaalne hind olnud ränk. Seda kinnitavad elatustaseme langus, sündimuse vähenemine, suremuse kasv, ebaühtlane areng piirkonniti, kuritegevuse järsk kasv. Neid suurte ühiskondlike murrangutega paratamatult kaasnevaid nähtusi on aga süvendanud</p>	Kiire arengu pahupool, senise valitsuse kriitika	<p>Sotsiaalne hoolivus</p> <p>Asjatundlik riigijuhtimine</p>	<p>Vaieldamatult kiire majanduslik arenguga kaasnenud hulk murettekitavaid tendentse</p> <p>Reformide sotsiaalne hind on olnud ränk</p> <p>Elatustaseme langus</p> <p>Sündimuse vähenemine</p>

	tegematajätmised ja oskamatus.			<p>Suremuse kasv</p> <p>Ebaühtlane areng piirkonniti</p> <p>Kuritegevuse järsk kasv</p> <p>Murrangutega kaasnevaid nähtusi on süvendanud tegematajätmised ja oskamatus</p>
8.	<p>Pean silmas efektiivse krediitpoliitika ning läbimõeldud regionaalpoliitika puudumist, võimu ja vastutuse vähest detsentraliseerimist, bürokraatiaaparaadi kasvu, kriisilähedase olukorra kujunemist politsei ja koolielus.</p> <p>Võimupoolset mõistmatust tunnetab teravalt Eesti maarahvas.</p>	Vajakajäämis ed senises juhtimises, senise valitsuse kriitika	Ajsatundlik riigijuhtimine	<p>Efektiivse krediitpoliitika ja läbimõeldud regionaalpoliitika puudumine</p> <p>Võimu ja vastutuse vähene detsentraliseerimine</p> <p>Bürokraatiaaparaadi kasv</p> <p>Kriisilähedase olukorra kujunemine</p> <p>Politsei</p> <p>Maaelu</p> <p>Võimupoolne mõistmatust</p>
9.	<p>Kuigi valimistulemuste politoloogiline ja sotsioloogiline süvaanalüüs seisab alles ees, võib arvata, et äsja loetletud nähtused on need, mille põhjal kõrgema põhiseadusliku võimu kandja – eesti rahvas – eelistas valimistel seni opositsioonis olnud erakondi. Tekkinud valitsuskoalitsiooni taga on veerand miljonit valijat, mis loob eelduse Eesti stabiilseks juhtimiseks.</p>	Ühiskonna toetus valitsuskoalitsioonile	<p>Demokraatia</p> <p>Avalikkuse/valijate toetus</p> <p>Poliitikate järjepidevus</p>	<p>Valimistulemuste politoloogiline süvaanalüüs</p> <p>Kõrgema põhiseadusliku võimu kandja rahvas</p> <p>Seni opositsioonis olnud erakonnad</p> <p>Valitsuskoalitsiooni taga veerand miljonit valijat</p>

				Eeldus Eesti stabiilseks juhtimiseks
10.	Lugupeetud Riigikogu liikmed! Tahaksin juhtida teie tähelepanu olulisele poliitilisele arengule, mille poolest Eesti erineb mitmest Ida-Euroopa riigist. Võib öelda, et meie oleme neist koguni sammu võrra ees. Rõhutan, et pean silmas poliitilist, mitte majanduslikku arengut. 5. märtsil valis Eesti rahvas Riigikogusse tagasi need poliitilised jõud ja inimesed, kes olid iseseisvusvõitluse liidrid, kes töötasid siin saalis ja valitsuskabinetides ka siis, kui intrid ründasid Toompead, kui vallandusid poliitilised streigid ja tankid lähenesid Tallinnale.	Poliitilise kultuuri arengust,  Rahvarinde initsiaatorite naasmine riigi-juhtimisse	Rahvusvaheline tunnustus  (Eesti juhtimise ja poliitika) järjepidevus  Asjatundlik riigijuhtimine	Eesti erineb mitmest Ida-Euroopa riigist  Eesti neist sammu võrra ees  Rahvas valis tagasi poliitilised jõud ja inimesed, iseseisvusvõitluse liidrid  Töötasid siin ka siis, kui kui intrid ründasid Toompead, kui vallandusid poliitilised streigid ja tankid lähenesid Tallinnale.
11.	Rahvas oskab hinnata tegusid, eriti neid, mida tehakse rasketel aegadel. Ma ei taha selle mõttekäiguga põrmugi alahinnata nende poliitiliste jõudude osa ning head tahet, kes juhtisid Eestit viimase kahe ja poole aasta jooksul. Meil oli ja on nendega nii programmilisi kui taktikalisi eriarvamusi, kuid otsustavatel hetkedel olime ühtsed.	Eesti poliitilised jõud suudavad vajadusel olla ühtsed	Koostöövalmidus  Teovõimelisus	Rahvas oskab hinnata tegusid, mida tehakse rasketel aegadel  Nii programmilised kui taktikalised eriarvamused eelkäijatega  Otsustavatel hetkedel oleme ühtsed
12.	Normaalses poliitilises elus on enesestmõistetav jagunemine koalitsiooniks ja opositsiooniks. See ei ole Eestis takistanud olla koos siis, kui kaalul on meie rahva saatus. Ma olen kindel, et nii saab olema ka edaspidi. Loodan, et poliitiline dialoog erinevate poliitiliste jõudude vahel kujuneb meie valitsusaja normiks. Me lähtume mõistlike kompromisside	Demokraatias on opositsiooni ja koalitsiooni jaotus ja arvamused loomulikud	Demokraatia  Koostöövalmidus	Enesestmõistetav jagunemine koalitsiooniks ja opositsiooniks  ei ole takistanud olla koos siis, kui kaalul on meie rahva saatus  Poliitiline dialoog erinevate poliitiliste

	vältimatuse põhimõttest ja teadmisest, et halb rahu on igal juhul parem kui tõsine kaklus.			võimude vahel  Mõistlike kompromisside vältimatuse põhimõte
13.	Maaailma tähelepanelik ja heatahtlik suhtumine Eestisse on saavutus, millel on oma osa kõigil viimastel valitsustel. Samas ei maksa enesekiitmisega liialt hoogu sattuda. Kahe viimase aasta inflatsioon ületas lubatu enam kui kahekordselt. 1994. aastaks prognoositud sisemajanduse koguprodukti 4–6% kasvu asemel see natuke langes.	Eelmiste valitsuste panus imagoloogilise	Rahvusvaheline tunnustus  Majanduskasv	Maaailma heatahtlik suhtumine Eestisse  Inflatsioon ületas lubatu enam kui kahekordselt  SKT kasvu asemel langes
14.	Eesti strateegiline eesmärk on ühineda Euroopa Liiduga. See pakuks meile poliitilist kaitset ning looks eeldused meie majanduse suhteliselt kiireks ja stabiilseks arenguks. Mõistagi tuleb selleks kõvasti tööd teha. Integreerumist Euroopa struktuuridega ei tohi mõista kui lihtsalt juurdepääsu võimalust euroopalikele hüvedele. Eesti peab muutuma Euroopa riikidele arvestatavaks partneriks.	Siht ELiga ühineda	ELiga liitumine  Rahvusvaheline tunnustus  Majanduskasv	strateegiline eesmärk on ühineda Euroopa Liiduga  Ühinemine ELiga pakub poliitilist kaitset  Looks eeldused majanduse suhteliselt kiireks ja stabiilseks arenguks  Eesti peab muutuma Euroopa riikidele arvestatavaks partneriks
15.	Tahan juhtida tähelepanu ka sellele, et soovi liituda Euroopa Liidu ja NATO-ga on seni väljendanud ainult poliitikud. On selge, et kui liitumine peaks muutuma reaalsuseks, tuleb Euroopa demokraatlike riikide tava kohaselt ka Eestis korraldada referendum. Valitsuse ülesandeks jääb sel juhul rahvale põhjalikult selgitada integreerimiskursi õigsust ja ainuvõimalikkust.	EL ja NATO-liikmelisus vajavad avalikkuse kinnitust	Avalikkuse/välisajate toetus  Demokraatia  ELi ja NATOga liitumine	Soovi liituda ELi ja NATOga väljendanud vaid poliitikud  Euroopa demokraatlike riikide tava kohaselt  Korraldada referendum  Valitsuse ülesandeks rahvale selgitada  Integreerimiskursi



				õigsus ja ainuvõimalikkus
16.	Nüüd meie suhetest Venemaaga. On päevselge, et me saame elada kõrvuti heade naabrite ja kaubanduspartneritena. Konkurentsivõitlusest Venemaa turgude pärast, mida peavad kõik meie naaberriigid, oleks rumal kõrvale jääda. Paljud rahvusvahelised firmad peavad Eestit soodsaks tugialaks suhtlemisel Venemaaga. Me peame seda võimalust kasutama.	Majandussuhted Venega on eesmärk	Suhted Venemaaga  Rahvusvahelised majandussuhted	Saame Venemaaga elada kõrvuti heade naabrite ja kaubanduspartneritena  Konkurentsivõitlusest Venemaa turgude pärast, mida peavad meie naaberriigid, oleks rumal kõrvale jääda
17.	Loomulikult eeldab see stabiilseid poliitilisi suhteid idanaabriga. Pean vajalikuks Eesti selgemat toetust Venemaa demokraatlikule arengusuunale. Kindlasti on vaja tihendada kontakte Eesti ja Venemaa tipp-poliitikute vahel.	Vajadus tihendada Poliitilised suhted Venega	Suhted Venemaaga	Eeldab stabiilseid poliitilisi suhteid idanaabriga  Eesti selge toetus Venemaa demokraatlikule arengule  Eesti-Vene tipp-poliitikute kontaktid
18.	Mõnikord on rahvusvahelisel tasandil tõstatatud probleeme vähemusrahvuste diskrimineerimisest Eestis. Uues Riigikogus on esindatud ka üle sajatuhandeline mitte-eesti rahvusest kodanikkond. Olen kindel, et koostöös vene fraktsiooniga Riigikogus on võimalik leida lahendusi probleemidele, mille üle tunneb muret just see osa Eesti Vabariigi kodanikest. On hea, et rahvusküsimust kui teravat poliitilist probleemi Eesti kodanikkonna seas ei eksisteeri. Olen veendunud, et koostöö ja kodurahu säilib ka edaspidi.	Eestis on mitmerahvuseline kodanikkond	Head rahvussuhted  Koostöövalmidus	Rahvusvahelisel tasandil tõstatatud vähemusrahvuste diskrimineerimisest  Riigikogus esindatud mitte-eesti rahvusest kodanikud  Leida lahendusi vene fraktsiooniga Riigikogus
19.	Lubasin, et ei käsitle valitsuskoalitsiooni programmilistes	Lahendamist vajavad probleemid	Riigiehitus/riiklus	Olulised probleemvaldkonnad

	<p>põhiseisukohtades kajastatud majanduslikke ja sisepoliitilisi probleeme. Ometi tahan juhtida teie tähelepanu kolmele olulisele valdkonnale. Kõigepealt turvalisus ja haridus. Juba Bismarck väitis, et riigi kohus on maksta korralikku palka politseinikule ja õpetajale, siis lahenevad muud probleemid iseenesest. Loomulikult pole asi ainult palgas. Tuleb rakendada terve abinõude süsteem õiguskaitse ja kooli prestiiži tõstmiseks, sest kriis neis valdkondades ähvardab meie iseseisvuse aluseid.</p>			<p>Korralik palk politseinikule ja õpetajale</p> <p>Õiguskaitse abinõude süsteem</p> <p>Kooli prestiiži tõstmine</p> <p>Kriis neid valdkondades ähvardab meie iseseisvuse aluseid</p>
20.	<p>Kolmas probleem on kindlustunde tagamine maarahvale. Liberaalse majanduspoliitikuna olen põhimõtteliselt põllumajandusliku tootmise doteerimise vastu. Samas tuleb mõista, et põllumajandus on täna siiski kogu Eesti maaelu alus, ja sellepärast tuleb seda toetada. Toetamine ei tähenda doteerimist. Rääkides maamajandusest, ei räägi me ainult tootmisest kui eesmärgist omaette, vaid kui tööhõive tagamise ja maapiirkondades elu säilitamise vahendist. Lõppkokkuvõttes ka Eesti riigi kaitsevõimest. Nähes seda valdkonda terviklikult, tuleb langetada selliseid majanduspoliitilisi otsuseid, mis tagaksid kogu Eesti tasakaalustatud majandusliku arengu.</p>	<p>Maamajanduse toetamine on Eesti kaitsmine/tasakaalustamine</p>	<p>Eesti maaelu</p> <p>Riigiehitus/riiklus</p> <p>Majandusareng</p>	<p>Kindlustunne maarahvale</p> <p>Liberaalne majanduspoliitika</p> <p>Põhimõtteliselt põllumajanduse roteerimise vastu</p> <p>Põllumajandus on kogu Eesti maaelu alus</p> <p>Toetamine ei tähenda doteerimist</p> <p>Tootmine kui tööhõive tagamise ja elu säilitamise vahend</p> <p>Eesti tasakaalustatud majanduslik areng</p>
21.	<p>Ja veel üks juhtmõte. Meie kultuuri, teaduse ja hariduse praegune infrastruktuur ületab ilmselt Eesti praegused majanduslikud võimalused. Teha siit aga järeldus, et me peame seda läbimõtlematult kokku tõmbama või koguni lõhkuma hakkama, oleks kuritegu. Ainus, mida me saame teha, on see, et peame</p>	<p>Hariduse ja kultuuri korraldamine</p>	<p>Majandusareng</p> <p>Asjatundlik riigivalitsemine</p>	<p>Kultuuri, teaduse ja hariduse infrastruktuur</p> <p>Ületab Eesti praegused majanduslikud võimalused</p> <p>Peame kiiresti</p>

	kiiresti hakkama nii hästi majandama, et meie sotsiaalne ja kultuuriline infrastruktuur ei tundu enam ebaloomulikult suur.			hakkama majandama nii, et meie sotsiaalne ja kultuuriline infrastruktuur ei tundu enam ebaloomulikult suur
22.	Lugupeetud Riigikogu liikmed! Loodan teie heatahtlikule suhtumisele võimaliku valitsuskoalitsiooni põhiseisukohtadesse. Usun, et me kõik soovime oma rahvale head ning meie põhieesmärgid on ühised. Erineda võivad ainult teed ja meetodid, mida üks või teine erakond nende eesmärkide saavutamiseks tähtsaks peab.	Kutse koostööle ühise eesmärgi nimel	Riiklus  Koostöövalmidus  Teovõimelisus	Soovime kõik oma rahvale head  Ühised põhieesmärgid  Meetodite erinevus
23.	Äsjaste parlamendivalimistega lõppes taasiseseisvunud Eesti üks arengujärk. Nüüd algab järgmine. Arvan, et ainult egoistlikud poliitilised mängurid soovivad, et see oleks eelmisest vähem edukas. Seepärast loodan mõistvale ja konstruktiivsele koostööle Riigikogu kõigi liikmetega ja ka nende erakondadega, kes valitsusliitu ei kuulu. Täna tähelepanu eest! Olen valmis vastama teie küsimustele.	Kutse koostööle uues ajajärgus/ poliitilises situatsioonis	Koostöövalmidus  Riiklus	Algab järgmine taasiseseisvunud Eesti uus arengujärk  Loodan mõistlikule ja konstruktiivsele koostööle

## LISA 3

Otsuse "Peaministrikandidaadile Mart Laarile volituste andmine valitsuse moodustamiseks" eelnõu (1 OE) arutelu 22.03.1999

[http://web.riigikogu.ee/ems/stenograms/1999/03/t99032202-04.html#P61\\_8742](http://web.riigikogu.ee/ems/stenograms/1999/03/t99032202-04.html#P61_8742) (25.07.2009)

Teemasuunad valitsuse enese- ja valitsuse ülesannete defineerimisel, värvikoodide jaotus:

- **Riigi- ja ühiskonna ülesehituse teemad**
- **Rahvuse säilimise ja rahvuskultuuri arendamise teemad**
- **Poliitika kui selline, viited huvirühmadele ja kokkulepetele nendega**

	Kõne	Teema	Väljendatav väärtus	Olulised märksõnad
1.	Austatud Riigikogu esimees! Lugupeetud Riigikogu! Seisan täna siin teie ees, olles saanud Vabariigi Presidendilt ülesande moodustada Vabariigi Valitsus.	sissejuhatus		
2.	Teilt heakskiidu saamise järel ametisse astuv valitsus alustab tööd aastasaja lõpul. Sellesama 20. sajandi lõpul, mis eestlaste jaoks algas meie noore haritlaskonna vabadusiha pulbitsemisega mineviku külge klammerdunud seisuslikus tsaaririigis. Tollased noored, kellest hiljem said Eesti riigimehed ja mõtlejad, unistasid oma rahva uuestisünnist ja teiste Euroopa kultuurrahvastega võrdväärseks saamisest. Pidime jääma eestlasteks, kuid saama eurooplasteks.	Valitsuse ja Eesti lähtepunkt	Ajalooline seos/järjepidevus  Eestlus	Ametisse astuv valitsus  Aastasaja lõpp  Noore haritlaskonna vabadusiha  Tollased noored, kellest said Eesti riigimehed ja mõtlejad  Euroopa kultuurrahvastega võrdseks  Jääma eestlasteks, saama eurooplasteks
3.	Täna näeme, et sajand lõpeb samade mõtetega, samade ideaalidega, millega algas. Ainult et täna oleme oma ideaalide täitumisele lähemal kui kunagi varem. Täna on Eesti jälle noor.	Ajalooline side tänasega	Ajalooline seos/järjepidevus  Ideaaliid	Sajand  Samad mõtted  Samad ideaaliid

				Ideaalide täitumisele lähemal kui kunagi varen
				Eesti jälle noor
4.	<p>Iga rahvas vajab hingestavat tulevikunägemust. Iga valitsuse kohus on täita see nägemus konkreetse töökavaga ja viia see ellu. Isamaaliidu, Reformierakonna, Mõõdukate ja Rahvaerakonna valitsuslepe ongi meie visioon uue sajandi Eestist. On küsitud, millist ideoloogiat see dokument kannab. Kas tegemist on parem- või vasakpoolse kavaga, kas on võimalik ühendada Milton Friedmani radikaalset uuendusmeelsust Tony Blairi "kolmanda teega"? Minu jaoks pole tähtis, kas tee, mida mööda me sammuma hakkame, on esimene, teine või kolmas. Tähtis on, et ta oleks õige. Tähtis on, et Eesti elu edeneks ja Eesti elanikel läheks järjest paremini. Valitsusleppetele allakirjutanud on veendunud, et ühendades efektiivse ja eduka majanduspoliitika sotsiaalse mõõtmega, suudame selle eesmärgi ka saavutada. Koalitsioonileping on laia haardega dokument, mis kirjeldab tulevase koalitsiooni ja valitsuse tegevussuundi kõigis riigi elu tähtsamates valdkondades. Kuid selles tekstis on eriti esile tõstetud üht juhtumõtet, üht meie ühiskonna elu tahku.</p>	Valitsuse tee Eestile	<p>Tulevikuvision</p> <p>Riikluse areng</p> <p>Majanduslik edukus</p>	<p>Hingestav tulevikunägemus</p> <p>Konkreetne töökava</p> <p>Viia ellu</p> <p>Visioon uue sajandi Eestist</p> <p>Õige tee</p> <p>Eesti elu edeneks</p> <p>Eesti elanikel läheks järjest paremini</p> <p>Valitsusleppetele allakirjutanud on veendunud</p> <p>Efektiivne ja edukas majanduspoliitika</p> <p>Sotsiaalne mõõde</p> <p>Suudame eesmärgi saavutada</p> <p>Koalitsioonileping on laia haardega dokument</p> <p>Valitsuse</p>

				tegevussuund  Riigi elu tähtsamates valdkondades  juhtmõte
5.	<p>See idee on riigi ja tema kodanike taaslähendamine. Riigi ja tema kodanike võõrandumine on ju praegu kujunenud Eestile üheks tõsisemaks probleemiks. Koalitsioonileppe sõlminud erakondade kindel veendumus on: kogu meie tegevusel pole mõtet, kui me igal hetkel ei pea silmas Eesti kodanikke, nende huvisid, õigusi ja soove riigi juhtkonnale. Vaid siis, kui riigi ja omavalitsuste otsused ja teod on kodanikele arusaadavad ning nende huvidele vastavad, vaid siis, kui otsuste tegemisse kaasatakse ka need, keda see otsus kõige lähemalt puudutama hakkab, saab Eesti astuda 21. sajandisse kindlustundega oma tuleviku suhtes. Lugupeetud Riigikogu! 21. sajandi Eesti peab olema avatud, õiglane ja aus.</p>	Valitsus kodanikele	Riiklus  Ühiskonna sidusus  Avalikkuse teavitamine	Riigi ja kodanike võõrandumine  Valitsuslepingu s esile tõstetud juhtmõte: Riigi ja kodanike taaslähendamine  Tegevusel pole mõtet, kui ei pea silmas Eesti kodanikke  Kodanike huvid, õigused ja soovid riigi juhtkonnale  Otsused ja teod kodanikele arusaadavad ning nende huvidele vastavad  Otsuse tegemisse kaasatakse  Eesti astuda 21. Sajandisse kindlustundega oma tuleviku shtes  21. saj Eesti peab olema avatud, õiglane ja aus

6.	<p>Selleks tuleb muuta Riigikogu valimise seadust nii, et valija hääle kaal suureneks.</p> <p>Korruptiivsed ametiisikud peavad tingimusteta ja kohe töölt lahkuma. Riigivalitsemine peab vastama kodanike õiglustundele. 21. sajandi Eesti peab olema inimväärne ja ühtehoidev.</p>	Riigivalitsemise muutus	<p>Riiklus</p> <p>Ühiskonna sidusus</p> <p>Õiglustunne</p>	<p>Muuta Riigikogu valimise seadust</p> <p>Korruptiivsed ametiisikud</p> <p>Vastama kodanike õiglustundele</p> <p>21. sajandi Eesti peab olema</p>
7.	<p>Meie majandusedul ja muudel pingutustel pole ju mõtet, kui meil pole neid saavutusi kellelegi parandada. Laste ja nende vanemate hea käekäik on meie selge eelistus. Riigipoolsete meetmetega on loomulikult väga raske sündimust tõsta, see on tõsi. Kuid meie eesmärk peab olema: ükski laps ei tohi jääda sündimata selle pärast, et ühiskond on laste ja perede vastu ebasõbralik. Laste ja peresõbraliku ühiskonna loomiseks ei ole ükski hind liiga kallis. Laste kasvatamist tuleb väärtustada piisava lapsehooldustasuga, tulumaksuvaba miinimumi sidumisega laste arvuga perekonnas, koolitoetuste tõstmisega ja Eesti Pere Sihtkapitali loomisega lastega peredele oma kodu rajamiseks.</p>	Järeltulevate põlvkondade nimel	<p>Riiklus</p> <p>Järjepidevus</p> <p>Rahvaarvu kasv</p> <p>Madalad maksud</p>	<p>Pole mõtet, kui ei ole kellelegi parandada</p> <p>Laste ja vanemate hea käekäik</p> <p>Riigipoolsete meetmetega sündimust tõsta</p> <p>Ükski laps ei tohi jääda sündimata</p> <p>Ühiskond on laste ja perede vastu ebasõbralik</p> <p>Laste- ja peresõbraliku ühiskond</p> <p>Ei ole ükski hind liiga kallis</p> <p>Laste kasvatamist väärtustada</p>
8.	<p>Ühtehoidev Eesti peab hoolitsema eluraskustesse</p>	Valitsuse sotsiaalne	Ühiskonna	Ühtehoidev

	<p>sattunud inimeste eest. Me aitame töö kaotanud inimestel uuesti tööd leida aktiivse tööhõivepoliitikaga, ümberõppega ja targema kutseharidussüsteemiga. Me viime lõpule venimajäänud pensionireformi. 21. sajandi Eesti peab olema jõukas. Majanduse areng on aluseks meie sotsiaalprogrammide elluviimisele.</p>	vaade	<p>sidusus</p> <p>Majanduslik edukus</p>	<p>Eesti</p> <p>Hooilitsema eluraskust esse sattunud inimeste eest</p> <p>Uuesti tööd leida aktiivse tööhõivepoliitika</p> <p>21. sajandi Eesti peab olema jõukas</p> <p>Majanduse areng aluseks sotsiaalprogrammidele</p>
9.	<p>Eesti stabiilne rahasüsteem ja vaba kaubanduspoliitika on pannud majanduse arengule tugeva aluse. Meie meelest on Eesti edasimineku võtmeteks edukas eksport, avatud ja ausal konkurentsil põhinev majanduskeskkond ning madalate maksude kaudu toetatav ettevõtlussõbralik poliitika. Selleks tuleb ka lõpetada omandi- ja maareformi lõputu reformimine ning need lihtsalt ellu viia. Maapiirkondadesse uute töökohtade loomine on valitsusliidu üks esmaseid prioriteete.</p>	Valitsuse majandusvaade	<p>Riiklus</p> <p>majanduslik edukus</p> <p>Madalad maksud</p> <p>Maaelu ja -majanduse arendamine</p>	<p>Eesti stabiilne rahasüsteem</p> <p>Vaba kaubanduspoliitika</p> <p>Alus majanduse arengule</p> <p>Eesti edasimineku võti</p> <p>Edukas eksport</p> <p>Avatud ja ausal konkurentsil põhinev majanduskeskkond</p> <p>Madalad maksud</p> <p>Ettevõtlussõbralik poliitika</p> <p>Lõpetada maa-</p>



				ja omandireformi lõputu reformimine  Maapiirkondadesse uute töökohtade loomine  Valitsusliidu üks esmaseid prioriteete
10.	21. sajandi Eesti peab olema tark ja kultuurne. Teame, et haridus on eestlaste jaoks alati olnud ülimaid väärtusi. Täna ja eriti homses maailmas saab eriti tähtsaks inimeste õppimisvõime, vastuvõtlikkus uutele ideedele, info hankimise ja kasutamise oskus. Tarkus on meile ainus võimalus maailmas läbi lüüa ja konkurentsivõimelisena püsida. Haridus tuleb Eestis tõesti muuta prioriteediks, mille märgiks peab olema tema osakaalu suurenemine riigieelarves.	Eesti väärtused, haridus	Haritus  Riiklus  Rahvusvaheline edukus  Rahvusvaheline avatus	Haridus eestlaste jaoks üks ülimaid väärtusi  Inimeste õppimisvõime  Vastuvõtlikkus uutele ideedele  Info hankimise ja kasutamise oskus  Tarkus on meile ainus võimalus maailmas läbi lüüa  Konkurentsivõimelisena püsida  Haridus tuleb muuta prioriteediks  Hariduse osakaalu suurenemine riigieelarves
11.	Kuid ükski, ka kõige kaasaegsem õpe ei toimu ilma õpetajata. Ma tahan kasutada seda Eesti riigi kõige auväärsemat kõnetooli ja	Tänu õpetajatele	Haritus  Materiaalne edukus	Ka kõige kaasaegsem õpe ei toimu

	<p>südamest tänada kõiki neid Eesti õpetajaid, kes raskuste kiuste ikka kooli on jäänud ning meie tuleviku kasvatamisega tegelevad. Aitäh teile!</p> <p>Koalitsioonilepingu sõlminud erakonnad on selle leppega lubanud väärtustada õpetajate töö. Kavatsen peaministrina isiklikult kanda hoolt selle lubaduse täitmise eest.</p>			<p>õpetajata</p> <p>Eesti riigi kõige auväärsem kõnetool</p> <p>Südamest tänada kõiki Eesti õpetajaid</p> <p>Raskuste kiuste ikka kooli on jäänud</p> <p>Meie tuleviku kasvatamisega tegelevad</p> <p>Koalitsioonilepingu sõlminud erakonnad on leppega lubanudväärtustada õpetajate töö</p> <p>Kavatsen peaministrina isiklikult hoolt kanda</p>
12.	<p>21. sajandi Eesti peab olema turvaline, sest kõik inimesed tahavad elada nii, et ei peaks pidevalt tundma muret enda ja lähedaste puutumatuse pärast. Eestis peab kaduma karistamatuse õhkkond, igaüks peab oma tegude eest vastutama, seadusvastase teo eest järgneb vältimatu ühiskonna reaktsioon.</p>	Seaduslikkuse kontroll	Turvalisus Õigusriik	<p>Peab olema turvaline</p> <p>ei peaks muret tundma turvalisuse pärast</p> <p>Peab kaduma karistamatuse õhkkond</p> <p>Ühiskonna vältimatu reaktsioon</p>
13.	<p>Kuid kuritegevust ei vähenda ainult võitlus tagajärgedega, vaesust, harimatust, tööpuudust ja</p>	Õigusrikkumiste ennetamine	Ühiskonna sidusus	Võtame baasi õiguserikkumis

	<p>narkomaaniat vähendades võtame ühtlasi baasi õiguserikkumistelt.</p> <p>Sellele aitab kaasa ka Eesti senisest ühtlasem areng ja efektiivne regionaalpoliitika, sest kogu Eesti peab elama.</p>		Õigusriik	<p>telt</p> <p>Eesti senisest ühtlasem areng</p> <p>Efektiivne regionaalpoliitika</p> <p>Kogu Eesti peab elama</p>
14.	<p>Me oleme veendunud, et meie riigi julgeoleku suudab parimal viisil tagada integreerumine Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni ehk NATO-ga. See nõuab tõhusat pingutust kogu riigilt, mis omakorda eeldab kokkulepet Riigikogus esindatud erakondade vahel.</p>	Julgeoleku tagamine	NATO liikmelisus	<p>Me oleme veendunud</p> <p>Riigi julgeoleku suudab parimal viisil tagada</p> <p>Integreerumine NATOga</p> <p>Nõuab tõhusat pingutust kogu riigilt</p> <p>Eeldab kokkulepet Riigikogus esindatud erakondade vahel</p>
15.	<p>Me tahame ka, et 21. sajandi Eesti oleks euroopalik, sest maailm meie ümber on kiirelt avardumas, meist geograafiliselt kaugetes maades toimuv avaldab meile kiiremat ja vahetumat mõju. Eestil pole lihtsalt enam võimalik kõrvale jääda kogu maailma üha enam haaravast integratsioonist ja globaliseerumisest.</p>	Avatus maailmale	Eesti aktiivsus/osalus maailmas	<p>21. sajandi Eesti</p> <p>Eesti oleks euroopalik</p> <p>Maailm on kiirelt avardumas</p> <p>Meist kaugetes maades toimuv avaldab meile kiiremat ja vahetumat mõju</p> <p>Eestil pole</p>

				võimalik kõrvale jääda  Maailma üha enam haarav integratsioon ja globaliseerumi ne
16.	Liikumine Euroopa Liidu suunas, mis viib meid iga sammuga lähemale ka NATO-le, on meile hindamatu ajalooline võimalus. Seda võimalust ei tohi me käest lasta. Oluline on, et Eesti kinnistumine Euroopas, millest unistasid meie eelkäijad lõppeva sajandi algul, saaks 21. aastasaja hakul lõplikult teoks. Meie kindel siht on viia Eesti 1. jaanuariks 2003 Euroopa Liidu täisliikmeks.	Eesti suund ELis ja NATOs	NATO liikmelisus  ELi liikmelisus  Ajalooline järjepidevus	Liikumine ELi suunas  Iga sammuga lähemale NATOle  Hindamatu ajalooline võimalus  Võimalust ei tohi käest lasta  Eesti kinnistumine Euroopas  21. aastasaja hakul  Meie kindel siht  Viia Eesti ELi täisliikmeks
17.	Lugupeetud Riigikogu, daamid ja härrad! Isamaaliit, Reformierakond, Mõõdukad ning Rahvaerakond on valmis võtma valitsusvastutuse järgmiseks neljaks aastaks. Meile näitab selleks suuna valitsuslepe, meie visioon uue, 21. sajandi Eestist.	Valitsus valmis visiooni elluviima	Arenguvision	Valmis võtma valitsusvastutuse järgmiseks neljaks aastaks  Näitab suuna valitsuslepe  Visioon uue, 21. Sajandi Eestist
18.	Kindlust selle visiooni elluviimiseks annavad meile riigi	Eesti senine edu	Riiklus	Riigi senine areng ja

	<p>senine areng ja saavutused. Kõikide taasiseseisvumise järel Eestis võimul olnud valitsuste ja eestkätt eesti rahva enda visa töö tulemusel oleme tõepoolest kiiresti edasi liikunud. Selleks veendumises tasub huvilisel kas või heita pilk 1992. aastal allakirjutatud koalitsioonileppele, milles muu hulgas kinnitatakse, et "valitsuse esmamure on eesti rahvale toidu ja sooja tagamine, üritades hankida selleks välislaene ning tagastamatut abi".</p>		Areng	<p>saavutused</p> <p>Taasiseseisvuse järel võimul olnud valitsuste ja rahva visa töö</p> <p>Oleme tõepoolest kiiresti edasi liikunud</p>
19.	<p>Loomulikult ei tähenda see, et me oleme edasi liikunud, seda, et tänases Eestis poleks valusaid probleeme. Ometi lubab tugev algus meil julgelt tulevikule vastu vaadata. Rohkem kui 70 aastat tagasi, meie riigi 10. aastapäeva eel kirjutas riigivanem Jaan Tõnisson järgmised sõnad: "Riigi asutamise ja korraldamise ülevaile aastaile ühes loomuliku mõõna nähtustega on järgnemas püsiva ülesehitava töö ajajärk." Me usume, et ülesehitava töö ajajärk algab Eestis praegu.</p>	<p>Eesti probleemid sunnivad julgelt tulevikku vaatama</p>	<p>Riikluse areng</p> <p>Kindlustunne tuleviku ees</p>	<p>Oleme edasi liikunud</p> <p>Valusad probleemid tänases Eestis</p> <p>Tugev alus</p> <p>Julgelt tulevikku vaadata</p> <p>Ülesehitava töö ajajärk Eestis</p>
20.	<p>See ajajärk ei tule lihtne. Eesti olukord pole praegu roosiline. Kas või juba seepärast, et viimasel ajal on võetud sõna-sõnalt minu kunagist keelevääratust ja tegeldud usinasti meie riigi likviidsuse likvideerimisega. Eesti majanduse areng on järsult aeglustunud. Esimest korda taasiseseisvumise järel on Eesti riigieelarve tasakaalust väljas. Nii ei saagi ma täna lubada, et juba homme hakkab kõigil hoobilt hästi minema. Ametisse astuval valitsusel tuleb olukorra stabiliseerimiseks vastu võtta mitmeid valusaid ja ebapopulaarseid otsuseid. Oleme aga veendunud, et ainult nii</p>	<p>Raske majandusolukord</p>	<p>Areng</p> <p>Kindlustunne</p> <p>Riigieelarve tasakaal</p> <p>Majanduskasv</p>	<p>Ei tule lihtne</p> <p>Eesti olukord pole praegu roosiline</p> <p>Likviidsuse likvideerimisega</p> <p>Eesti majanduse areng on järsult aeglustunud</p> <p>Riigieelarve tasakaalust väljas</p>

	suudame Eesti taas majanduskasvu teele pöörata.			<p>Ei saa lubada, et juba homme hakkab kõigil hästi minema</p> <p>Valitsusel tuleb olukorra stabiliseerimiseks vastu võtta mitmeid valusaid ja ebapopulaarseid otsuseid</p> <p>Eesti taas majanduskasvu teele pöörata</p>
21.	<p>Samas on selge, et liikumaks vastu uuele aastatuhandele ei tohi Eesti ennast kaotada oma argipäevaaskeldustes, vaid peab seadma julgelt sihte tulevikku. See on aga võimatu, kui me ei suuda väljuda Eestist viimastel aastatel iseloomustanud n-ö väsinud optimismi ajastust. Oleme end hoolimatult kulutanud ning mis seal salata, üle jõu elanud. See pole kahjuks saanud mööduda jälgi jätmata. 1932. aastal kirjutas Ilmar Tõnisson tollasest Eestist: "Läinud aastakümme oli töörohke, aga ideelage. Aga kuna kandvatest mõtetest oli puudu, ei rahuldanud ka töö. Sest üksikülesannete kuigi pingutatud korraldamine ilma tervikvaateta ei võinud õnnestuda. Sellest tervikvaatest aga oli meil puudus."</p>	Eesti tulevikusihtide seadmine	<p>Ideaalid (Tasakaalukas) areng</p> <p>Tulevikuvision</p>	<p>Vastu uuele aastatuhandele</p> <p>Eesti ei tohi ennast kaotada igapäevaaskeldustes</p> <p>Seadma julgelt sihte tulevikku</p> <p>Väsinud optimismi ajastu</p> <p>Oleme end hoolimatult kulutanud</p> <p>Üle jõu elanud</p> <p>Ei ole möödunud jälgi jätmata</p> <p>Töörohke, aga ideelage</p> <p>Korraldamine tervikvaateta</p>
22.	Tervikvaadet Eestile vajame hädasti ka nüüd. Nii on minu üks esimesi ettevõtmisi peaministrina	Rahvusliku inventuuri korraldamine	Tulevikuvision	Tervikvaadet Eestile

	<p>moodustada esinduslik, parimaid Eesti ja miks mitte ka maailma eksperte ühendav töörühm, kes teostaks rahvusliku inventuuri ning määratleks, kus me hetkel koos maailmaga asume, kuhu on maailm ja meie sealhulgas minemas, ning tuginedes koostatavale aastakümneid haaravale tulevikunägemusele, panna paika selged eesmärgid, nende saavutamise viis ja hind, mida me peame edenemise eest maksma. Selle töörühma eesmärk pole mitte ainult end rahvusriigina ilmavaateliselt orienteerida või leida Eesti kaubamärk, vaid eeskätt sõnastada Eesti idee. Löömaks läbi järjest avatumas maailmas, peame teadma oma tugevaid ja nõrku külgi, peame paika panema pikemaajalise arengukava selgete põhimõtete alusel.</p>		<p>Eesti osalus maailmas</p> <p>Rahvusvaheline konkurentsivõime</p> <p>Ekspertsus</p>	<p>Esimesi ettevõtmisi peaministrina</p> <p>Moodustada eksperte ühendav töörühm</p> <p>Rahvuslik inventuur</p> <p>Kus me koos maailmaga asume</p> <p>Kuhu on maailm ja meie sealhulgas minemas</p> <p>Aastakümneid haarav tulevikunägemus</p> <p>Selged eesmärgid, nende saavutamise viis ja hind</p> <p>Leida Eesti kaubamärk</p> <p>Sõnastada Eesti idee</p> <p>Löömaks läbi järjest avatumas maailmas</p> <p>Pikaajalise arengukava selgete põhimõtete alusel</p>
23.	<p>Mis siis võiks olla see Eesti idee? Selle leidmiseks on rahvad ikka</p>	<p>Eesti idee otsimine</p>	<p>Ajalooline</p>	<p>Eesti idee</p>

	<p>ja jälle vaadanud tagasi minevikku, iidsete tõdede ja väärtuste poole. Loomulikult ei peaks me minevikku põgenema, küll võiks aga minevikuväärtuste toomine olevikku olla teostatav programm. Eesti rahvuse sünni juures seisjad sõnastasid rahvusliku ideena vajaduse saada suureks vaimult. Seda põhimõtet uue aastatuhande lävel edasi arendades võiksime seada endale eesmärgiks olla väike, aga tark. Olla väike tähendab tänapäeva maailmas eeliseid. Väikestel struktuuridel on kergem muutuda. Väiksem riik võib teostada uuendusi, mis suurtel rahvastel, riikidel on võimatud. Oma väiksust targalt kasutades on meil võimalik kiirelt targaks saada. Sest ei Eesti Nokia ega muud ettevõtmised sünni tühjale kohale. Nende tekkeks on vaja aastakümneid kestvaid tööd oma rahva kvaliteedi tõstmisel, investeeringuid tarkusse ja tööksusse.</p>		<p>järjepidevus</p> <p>Tulevikuvision</p> <p>Sihikindlus</p> <p>Areng</p>	<p>Iidsete tõdede ja väärtuste poole</p> <p>Ei peaks minevikku põgenema</p> <p>Minevikuväärtuste toomine olevikku</p> <p>Teostatava programm</p> <p>Saada suureks vaimult</p> <p>Väike, aga tark</p> <p>Eelised tänapäeva maailmas</p> <p>Kergem muutuda</p> <p>Väike riik võib teostada uuendusi, mis suurtel rahvastel, riikidel on võimatud</p> <p>Oma väiksust targalt kasutada</p> <p>Kiirelt targaks saada</p> <p>Ettevõtmised ei sünni tühjale kohale</p> <p>Aastakümneid kestvaid tööd</p> <p>Rahva</p>
--	--	--	---	---



				<p>kvaliteedi tõstmisel</p> <p>Investeeringud tarkusse ja töökusse</p>
24.	<p>See eeldab meilt kõigilt ühist tahet ja ühist veendumust. Sest kas me soovime seda või mitte, kuid tegelikult istume kõik ühes paadis. Nii nagu kaasinimenegi vajab Eesti riik meilt mitte ainult hoolitsust ja pühendumist, vaid ka armastust. Mõnigi on sellist suhtumist halvustanud ning nimetanud seda hurraapatriotismi tagasitulekuks.</p>	<p>Ühine pingutus</p>	<p>Aatelistus</p> <p>Sihikindlus</p>	<p>Eeldab meilt kõigilt ühist tahet ja veendumust</p> <p>Istume kõik ühes paadis</p> <p>Eesti riik vajab meilt mitte ainult hoolitsust ja pühendumist, vaid ka armastust</p>
25.	<p>Samalaadsetele süüdistustele vastates kirjutas Ilmar Tõnisson omal ajal: "Kui saab olla põhiliselt negatiivset hurraapatriotismi, siis mitte rahvuse-, vaid riigivaimustuses. Sest riik ei pruugi veel olla kultuuriväärtus, ja seepärast ei pühitse ta oma nimel tehtud tegusid. Meil aga on riik kultuuriväärtus - sest ta on rahvusriik. Ja kui teostada tema ülesanne ja teda tõeliselt muuta rahvusliku mõtte teostuseks, siis on eestlus muutunud võimalusest realiseerunud väärtuseks." See ülesanne on meil ka täna, uue aastasaja lävel. Selles ettevõtmises aidaku meid Jumal. (Kiiduavaldused.)</p>	<p>Rahvuslusele ja riigile pühendumist</p>	<p>Aatelistus</p> <p>Riiklus</p> <p>Rahvuslus</p>	<p>Meil on riik kultuuriväärtus, sest ta on rahvusriik</p> <p>Tõeliselt rahvusliku mõtte teostuseks</p> <p>Eestlus muutunud võimalusest realiseerunud väärtuseks</p> <p>Ülesanne ka täna, uue aastasaja lävel</p> <p>Selles ettevõtmises aidaku meid Jumal</p>

## LISA 4

Otsuse "Peaministrikandidaadile Siim Kallasele volituste andmine valitsuse moodustamiseks" eelnõu (971 OE) arutelu 22.01.2002

[http://web.riigikogu.ee/ems/stenograms/2002/01/t02012202-02.html#P27\\_1485](http://web.riigikogu.ee/ems/stenograms/2002/01/t02012202-02.html#P27_1485) (25.07.2009)

Teemasuunad valitsuse enese- ja valitsuse ülesannete defineerimisel, värvikoodide jaotus:

- **Riigi- ja ühiskonna ülesehituse teemad**
- **Rahvuse säilimise ja rahvuskultuuri arendamise teemad**
- **Poliitika kui selline, viited huvirühmadele ja kokkulepetele nendega**

	Kõne	Teema	Väljendatav väärtus	Olulised märksõnad
1.	Lugupeetav Riigikogu esimees! Austatud Riigikogu liikmed! Head külalised!			
2.	Mõnes mõttes oleks lihtsam siin teie ees mitte seista ja säilitada kõik harjumuspärane: harjumuspärane vastandumine, harjumuspärane kõnepruuk, hästi väljatöötatud vaenlase kujutused. Kõigil oleks lihtsam. Oleks võimalik vältida ebameeldivaid valikuid ja tõsiasju, kujutada elu selliselt, et meeldida valijale ja vaikida tegelikkusest. Luuletaja on öelnud: "Tees ja antitees ei riski teha sünteesi, majanduslik olukord on halb ja perspektiivid ähmased, tees ja antitees ei viitsi hakata jamama, ilm akna taga on hall ja pole lihtsalt tuju." (Kes see luuletaja on? Mõni päev tagasi tähistas ta oma 60. sünnipäeva.) Ometigi olen siin esitamas valitsuse seisukohti, mis on moodustatud seni üsna vastandlike erakondade poolt. Selleks on järgmised põhjused. Esiteks, kohandades hüüdlauseid "Maailm on väsinud vihkamast!", viitan ma oma erakonnakaaslaste ütlemisele: me oleme tüdinud vastasseisust. See pole mitte	Valitsuse vahetuse põhjendus	Koostöövalmidus  Otsusekindlused	Harjumuspärane vastandumine  Harjumuspärane kõnepruuk  Vaenlase kujutused  Lihtsam  Ebameeldivad valikud  Tõsiasjad  Valija  Tegelikkus  Valitsuse seisukohad  Põhjused  Vastandlike erakondade poolt  Tüdinud vastasseisust

	ainult poliitiline ja isikuline väide, sellel on ka laiem sisu.			
3.	Vaatame, mis toimub meie ühiskonnas. Majanduslik heaolu kasvab, sellest annavad tunnistust rohked sõidua autod, uued elamud, õitsev kaubandus, mobiiltelefon iga teise eestimaalase taskus. Heaolu kasv on olnud kiirem kui paljudes meie saatust jaganud riikides. See on kõigi tublide eestimaalaste teene, milles on oma selge osa ka kõigil varasematel valitsustel.	Majanduse edukas arengu Eestis	Majanduslik areng	Meie ühiskonnas Majanduslik heaolu kasvab  Tublide eestimaalaste teene  Selge osa varasematel valitsustel
4.	Samal ajal on ühiskonnas selgesti täheldatav eitav hoiak kõige selle suhtes, vastasseis, kus ühel pool on inimesed, kes on suurepärast leidnud endale koha maailmale avatud arengus, ja teisel pool need, kellele pole osaks saanud kõike seda head, mida elu on paljudele pakkunud. Ühest küljest rahulolu, teisest küljest üha kasvav rahulolematuse. See vastasseis võib ühel hetkel pühkida minema kõik seni saavutatud.	Lõhe ühiskonnas	Ühiskonna sidusus	Ühiskonnas täheldatav  Vastasseis  Leidnud koha maailmale avatud arengus  Kellele pole osaks saanud kõike seda head, mida elu on paljudele pakkunud  Vastasseis võib minema pühkida kõik saavutatud
5.	Reformierakond ja Keskerakond on selle vastasseisu omamoodi sümbolid poliitilises elus. Kui meie suudame ületada omavahelise vastandumise, siis võib see olla hea märk kogu ühiskonnale ning tuua kõikjale rohkem koostöövaimu ja paindlikkust.	Reformi- ja Keskerakond kui lõhe ületajad	Koostöövalmidus	Vastasseisus sümbolid poliitilises elus  Ületada omavahelise vastandumise  Hea märk kogu ühiskonnale  Rohkem koostöövaimu ja paindlikkust
6.	Teiseks, demokraatia eeldab, et keegi võtab alati valitsusvastutuse. 1917. aastal oli Venemaal olukord, kus kogu demokraatlik üldsus eelistas olla opositsioonis, kritiseerida	Demokraatia hoidmise vastutus	Demokraatia	Demokraatia  Võtab valitsusvastutuse  Demokraatlik üldsus

	valitsust, võistelda võimu eitavas radikaalsuses. Aga võim ei jäänud maha vedelema. Me teame, mis edasi sai.			
7.	Valijad on meid Toompeale saatnud, lootes, et me osaleme valitsuses ja teostame selle kaudu oma kavu. Kolmandaks, me peame oluliseks järjepidevust paljudes põhimõttelistes küsimustes, eelkõige välispoliitikas. Seetõttu arvame, et valitsuskriisi venimine ja selle ülekasvamine erakorralisteks valimisteks tekitab liiga pikaks ajaks täiesti mittevajaliku määramatuse.	Valijate ootus tegudeks	Järjepidevus  Riikluse areng	Valijad on meid Toompeale saatnud  Osaleme valitsuses ja teostame selle kaudu oma kavu  Valitsuskriis  Mittevajalik määramatus
8.	Meie keeruliste läbirääkimiste tulemusena valmis koalitsioonilepe, mis on Vabariigi Valitsuse tegevuse aluseks. Selles on selgesti eristatavad kolm teemat.	Koalitsioonil epe ja eesmärgid on valmis	Koostöövalmidus	Keeruliste läbirääkimiste tulemusena koalitsioonilepe
9.	Esiteks, sisepoliitiliste pingete vähendamine, sotsiaalmajandusliku vastasseisu ületamisele suunatud abinõud. Siia kuuluvad kavatsused tõsta täiendavalt pensione, vähendada kavandatud elektri hinna tõusu, võimaldada lastele tasuta koolitoitu, suurendada tervishoiukorralduse patsiendikesksust, samuti omavalitsuste täiendav rahastamine.	Sotsiaalkeskkonna parandamine	Ühiskonna sidusus  Majanduslik kindlustunne	Sisepoliitiliste pingete vähendamine  Sotsiaalmajandusliku vastasseisu ületamine  Tõsta täiendavalt pensione  Võimaldada tasuta koolitoitu  Suurendada patsiendikesksust  Omavalitsuste täiendav rahastamine
10.	Teiseks, majanduspoliitika suunatus majanduskasvule, ka majanduslike põhimõtete järjepidevus. Me kinnitame, et me ajame edasi puudujäägita eelarve poliitikat. Me kinnitame, et ei muuda riigi maksupoliitikat. Me kinnitame, et me loodame palju Eesti keskmisest ja	Eesmärgid ja põhimõtted majanuses	Majanduskasv  Järjepidevus  Tasakaalus eelarve	Majanduspoliitika suunatus majanduskasvule  Majanduslike põhimõtete järjepidevus  Puudujäägita eelarve

	väikeettevõtlastest ja toetamised.		Ettevõtlus	poliitika  Me kinnitame, et (3x)  Ei muuda riigi maksupoliitikat  Toetame keskmist ja väikeettevõtlust
11.	Kolmandaks, me kinnitame, et valitsus on ustav nendele välispoliitilistele prioriteetidele, mida tegelikult on ajanud kõik Eesti valitsused meie uue iseseisvuse kümne aasta jooksul. Me teeme kõik, et viia asjalikult ja tõhusalt lõpule läbirääkimised Euroopa Liitu astumiseks. Me jätkame kurssi liitumisele NATO-ga. Me näeme ka edaspidi ette, et riigieelarvest eraldatakse kaitsekuludeks vähemalt 2%.	Välispoliitilised eesmärgid	Järjepidevus välispoliitikas  NATO liikmelisus  ELi liikmelisus	Me kinnitame  Valitsus on ustav välispoliitilistele prioriteetidele, mida on tegelikult ajanud kõik Eesti valitsused  Viia asjalikult ja tõhusalt lõpule läbirääkimised ELi astumiseks  Jätkame kurssi liitumisele NATOga  Riigieelarvest eraldatakse 2% kaitsekuludeks
12.	Aasta, mis meil majanduses ees seisab, tuleb tõenäoliselt halvem, kui oli 2001. aasta. Majanduskasvu prognoosi on vähendanud kõik meile olulised riigid, suur on maailmamajanduse määramatus. Juhin tähelepanu kahele Eesti majanduse probleemile, mis on esile kerkinud just viimasel ajal. Esiteks, alltöövõtu osatähtsus meie majanduses. Möödunud aasta teise poole ekspordi vähenemine tabas eelkõige just alltöövõtu korras toodetud kaupu. Teine probleem on transiit. Venemaa laseb käiku uusi sadamaid, mis ilma igasuguse kahtluseta tekitavad meile	Negatiivsed ootused majanduses	Majanduskasv  Rahvusvahelised konkurentsivõime	Majanduskasvu prognoos  Maailmamajanduse määramatus  Eesti majanduse probleemid  Ekspordi vähenemine  Alltöövõtu osatähtsus majanduses  Meile lisakonkurents

	lisakonkurentsi.			
13	Teiselt poolt ei ole mitte kõik majanduse tervist peegeldavad näitajad üheselt halvad: välisinvesteeringud näitasid eelmisel aastal erakordset kasvu, üheksa kuu põhjal ligi 70%, samuti on pigem positiivsed viimased trendid tööturul.	Positiivset majanduses	Majanduskasv	Majanduse tervist peegeldavad näitajad  Välisinvesteeringud näitasid erakordset kasvu  Positiivsed trendid tööturul
14	Koalitsioonileppe majanduspoliitilist osa kommenteerides tahan ma rõhutada järgmisi aspekte. Tõsi on, et ühes küsimuses, see on astmelise tulumaksu ja teiselt poolt üksikisiku tulumaksu vähendamise küsimuses on kaks koalitsioonipartnerit eri meelt. Nagu te teate, lükkasime me otsused nendes küsimustes valimiseni edasi.	Koalitsioonipartnerite erinevad vaated	Koostöövalmidus	Koalitsioonileppe majanduspoliitiline osa  Koalitsioonipartnerid eri meelt – lükkame otsused valimiseni edasi
15	Aga on ka hulk asju, milles me oleme täiesti ühte meelt. Me oleme mõlemad veendunud, et madal maksukoormus on hüve, mida on vaja säilitada. Meil polnud mingit probleemi kokku leppida selles, et valitsus järgib ka edaspidi tasakaalustatud, ilma puudujäägita eelarvepoliitikat.	Valitsuse ühisosa	Koostöövalmidus  Madal maksukoormus  Positiivne eelarve	Hulk asju, milles oleme täiesti ühte meelt  Madal maksukoormus on hüve  Tasakaalustatud, puudujäägita eelarvepoliitika
16	Meil oli tõsine vaidlus 2002. aasta eelarve sisu ja prioriteetide üle. Me leppisime kokku, et teatud osas tuleb eelarve ümber teha. Seda selleks, et täiendavalt tõsta pensione ja leida lisaraha omaavalitsustele. Praegu pole meil veel detailideni selge, mismoodi neid eesmärgi saavutada, aga oleks kahtlemata ebaloomulik, kui valitsusse tulev uus partner ei saa oma teatud soove kajastada kõige olulisemas riigi elu korraldavas seaduses. Eelarve muudatuste oletatav maht on 1% ringis riigieelarve kogumahust. Seda pole liiga	Valitsuse tehtavad eelarvemuudatused	Koostöövõimelisus  Majanduslik kindlustunne	Tõsine vaidlus  Eelarve sisu ja prioriteedid – leppisime kokku  Teatud osas eelarve ümber teha  Pole veel detailideni selge, mismoodi eesmärgi saavutada  Eelarve muudatuste oodatav maht  Pole kahtlust, et

	<p>palju, kuigi me teame, kui kallis on tegelikult iga eelarvekroon. Pole kahtlust, et mainitud ülesande täitmine on raske, aga lahendused tuleb leida.</p>			<p>mainitud ülesande täitmine on raske</p> <p>Aga lahendused tuleb leida</p>
17	<p>Ronald Reagan on öelnud, et valitsus peab olema vahekohtunik, ta ei tohi muutuda mängijaks. Tahan siinkohal selgesti rõhutada, mida valitsus majanduses ei tee ega kavatse teha. Valitsuse töö on kindlaks määratud seaduste ja riigieelarvega. Valitsus ei koosta ise arvutiprogramme, ei sae ega hõvelda laudu, ei õmble rõivaid, ei pane kokku mobiiltelefone, valitsus ei müü ka maha ei laudu, rõivaid ega muid Eestis toodetud kaupu. Valitsus üritab luua selleks kõigeks soodsaid tingimusi, aga selleks, et meie maa teeniks arvutiprogrammide, mööbli, rõivaste jm tootmise pealt raha, on vaja inimesi, kes oskavad neid kaupu valmistada ja neid müüa ning kes oskavad ja tahavad nende tootmise ja müümisega tegelda. On vaja oskajaid töötajaid ja ideedega ettevõtjaid.</p>	<p>Valitsuse ootused elanikele</p>	<p>Õiguspärasus</p> <p>Ettevõtlus</p> <p>Ettevõtlikkus</p>	<p>Valitsus peab olema vahekohtunik</p> <p>Valitsuse töö on kindlaks määratud</p> <p>Valitsus ei koosta ise, ei õmble, ei pane kokku, ei müü</p> <p>Valitsus üritab luua soodsaid tingimusi</p> <p>On vaja inimesi, kes oskavad kaupu valmistada ja müüa ja tahavad</p>
18	<p>Läbirääkimistel oli üks keskne teema kohalike omavalitsuste olukord üldse ja eriti nende rahaline seis. Kohalike eelarvete maht on 1999. aastast saadik kasvanud umbes 58%. Tuletan meelde, kuidas on see sündinud. 2000. aasta kevadel otsustas valitsus, et hulk kulusid on otstarbekas anda üle kohalikele omavalitsustele. Alustati munitsipaalkoolide kulude üleandmisest, jätkati toimetulekutoetuste üleandmisega. Ideed tervitati soojalt, aga edasi ei läinud sugugi nii, nagu alguses kavatseti. Nüüdseks on selgunud, et kõik</p>	<p>KOVide olukord ja vajadused</p>	<p>Majanduslik kindlustunne</p> <p>Ratsionaalne halduskorraldus</p>	<p>Läbirääkimised</p> <p>Kohalike omavalitsuste olukord</p> <p>Rahaline seis</p> <p>Kohalike eelarvete maht</p> <p>Otstarbekas</p> <p>Anda üle</p> <p>Kulude üleandmine</p> <p>Sihtotstarbeliselt</p>

	<p>kulud, mis üle anti, kaasa arvatud munitsipaalkoolide kulud, on ikkagi sihtotstarbeliselt ära reeglistatud. Sellisel kujul pole omavalitsuste rahakoti suurendamisel suurt mõtet. Palju räägitakse vajadusest muuta omavalitsuste tulubaasi ja sellest, et kellegi kuri käsi ei võta selles vallas midagi ette. Kahtlemata on vaja omavalitsuste tulubaasis teha muudatusi, aga selle jutu taga ei ole tihti midagi muud kui mingi illusioon, mingi uskumus, et kusagilt on võimalik leida omavalitsustele lihtsalt niisama lisaraha ilma täiendavate funktsioonide üleandmiseta, ettekujutus, et riigil polegi mingeid seadusega ettenähtud ülesandeid ja funktsioone, mida samuti on tarvis rahastada.</p>			<p>reeglistatud</p> <p>Pole suurt mõtet</p> <p>Muuta omavalitsuste tulubaasi</p> <p>Illusioon: ka täiendavad funktsioonid tarvis rahastada</p>
19.	<p>Niisiis, mida me tahame ette võtta? Kuidas ühendada soov kulusid endiselt sihtotstarbeliselt rahastada ja samal ajal suurendada omavalitsuste rahalist sõltumatust? Mida edasi teha? Kuidas vähendada omavalitsuste majanduslikku ebavõrdsust?</p>	Küsimused valitsuse ees	Ratsionaalne halduskorraldus	<p>Ette võtta</p> <p>Kulusid sihtotstarbeliselt rahastada</p> <p>Suurendada omavalitsuste rahalist sõltumatust</p> <p>Vähendada omavalitsuste majanduslikku ebavõrdsust</p>
20.	<p>Igal juhul toetame me endiselt omavalitsustele suurema tegevusvabaduse jätmise põhimõtet ning oleme valmis arutama kõiki ettepanekuid täiendavate funktsioonide kohalikele omavalitsustele üleandmiseks.</p>	Valitsuse tegevus KOVide suunal	Ratsionaalne halduskorraldus	<p>Toetame endiselt omavalitsustele suurema tegevusvabaduse jätmist</p> <p>Valmis arutama</p> <p>Täiendavad funktsioonid</p>
21.	<p>Tähelepanu on ärritanud koalitsiooni soov vähendada rahaeraldusi nn Eesti märgi projektile. Esiteks ütlen, et see on</p>	Eesti populariseerimise vajadusest –	Otsusekindlus	<p>Koalitsiooni soov</p> <p>Vähendada</p>



	<p>kahtlemata hea projekt. Edaspidi tuleb sellega kindlasti ka tegelda. Aga praegu on meil väga palju ka muid häid projekte, mille vajalikkust tunneb ühiskond palju teravamalt kui vajadust Eestit täiendavalt välismaal populariseerida. Meil tuleb palju raha kulutada keskkonnakaitsele, meil on käsil haiglate renoveerimise projekt, mis maksab miljardeid, meil on vaja ehitada ja remontida teid ja sildu.</p>	<p>milliseid projekte Eestis tegelikult on vaja ellu viia</p>	<p>Riikluse areg</p> <p>Ühiskonna ootustest lähtumine</p>	<p>rahaeraldusi</p> <p>Nn Eesti märgi projekt</p> <p>Edaspidi tuleb sellega ka tegelda</p> <p>Palju ka muid häid projekte</p> <p>Vajalikkust tunneb ühiskond palju teravamalt</p> <p>Tuleb palju raha kulutada keskkonnakaitsele</p> <p>Haiglate renoveerimise projekt</p> <p>Vaja remontida teid ja ehitada sildu</p>
22	<p>Teiseks aga kasutan sellega seoses võimalust arutleda Eesti arengupotentsiaali üle laiemalt. Oletame, et Eesti märgi projekt osutub üledukaks. Mis siis edasi saab? See peaks tähendama eelkõige kolme asja: Eestisse tuleb rohkem tootlikke välisinvesteeringuid, meie kaupade müük maailmaturul on edukas ja meile tuleb rohkem turiste. Aga me oleme ka praegu üpris edukad nii välisinvesteeringute kui ka turistide ligimeelitamises. Mõlemas suunas edasiliikumise takistuseks ei ole mitte meie maine probleemid välismaal, vaid tõsised sisemaised arenguraskused. Ka meie toodete müügil välismaale ei jää asi mitte välisturu, vaid meie enda taha kinni.</p>	<p>Eesti vajab rohkem sisu</p>	<p>Välisinvestee ringud</p> <p>Rahvusvahelise konkurentsivõime</p>	<p>Autleda</p> <p>Eesti arengupotentsiaal laiemalt</p> <p>Tootlikke välisinvesteeringuid</p> <p>Meie kaupade müük maailmaturul</p> <p>Rohkem turiste</p> <p>Oleme ka praegu üpris edikad</p> <p>Edasiliikumise takistus</p> <p>Sisemaised arenguraskused</p> <p>Asi ei jää mitte välisturu, vaid meie</p>

				enda taha kinni
23	<p>Peamine probleem on asjatundliku tööjõu nappus ja üha kasvavad mittepalgalised tööjõukulud. Kõigepealt, meid on lihtsalt vähe. Paljude kasulike tellimuste saamist Eesti tööstusele on juba korduvalt takistanud töötajate vähesus. Selle napi tööjõu kohta on meil aga väga palju ülalpeetavaid ja see suhe läheb üha halvemaks. See suhe paneb igale tööhõivet kasvatavale ettevõtmisele olulise lisakoormuse.</p>	<p>Probleemid Eesti tööjõu ja maksupotentsiaaliga</p>	<p>Kompetentne tööjõud</p> <p>Rahvusvaheline konkurentsivõime</p> <p>Ettevõtlus</p>	<p>Peamine probleem</p> <p>Asjatundliku tööjõu nappus</p> <p>Kasvavad mittepalgalised tööjõukulud</p> <p>Töötajate vähesus</p> <p>Tööjõu ja ülalpeetavate vahe paneb lisakoormuse igale tööhõivet kasvatavale ettevõtmisele</p>
24	<p>Kaugeltki korras pole ka see, mis toimub selle tööjõu sees. Kutsehariduse seisak on meid juba pikka aega vaevanud. Meie hariduse kõrgemas lülis toimuv vajab muutusi. Meil on ligi 50 ülikooli ja ligi 50 000 üliõpilast. Uskuda aga nende arvude najal, et mõne aja pärast on meil ka väga palju hästi ettevalmistatud personali, oleks enesepettus. Hiljuti ilmus ajakirjas The Economist üldiselt positiivne ülevaade Baltimaade kohta. Aga muu hulgas mainiti seal, küll ilma konkreetset riiki nimetamata, et võõrkeeleõppe nõrgenemine on viimas olukorrani, kus väljaspool suuremaid keskusi oskavad inimesed rääkida vaid oma emakeelt. Kui see nii on, siis on see väikeriigi jaoks katastroof. Mõelgem turismile väljaspool Tallinna, mõelgem meie töötajate võimalustele rahvusvahelises konkurentsisis.</p>	<p>Hariduse probleem on tööjõu probleem</p>	<p>Kompetentne tööjõud</p> <p>Kvaliteetne haridus</p> <p>Rahvusvaheline konkurentsivõime</p>	<p>Kaugeltki korras pole ka see</p> <p>Kutsehariduse seisak</p> <p>Pikka aega vaevanud</p> <p>Hariduse kõrgemas lülis toimuv vajab muutusi</p> <p>Enesepettus</p> <p>Võõrkeeleõppe nõrgenemine</p> <p>Väljaspool suuremaid keskusi oskavad inimesed rääkida vaid oma emakeelt</p> <p>See on väikeriigi jaoks katastroof</p> <p>Mõelgem turismile väljaspool Tallinna</p> <p>Mõelgem töötajate võimalustele rahvusvahelises konkurentsisis</p>

25	Küsigem endalt: kas meie tööjõu motiveeritusega on kõik korras? Kas ei ilmne ka meil juba teatud sotsialistliku töössesuhtumise jooni, kus töötaja, enne kui ta treipingi vānta keerama hakkab või arvutiklahvile vajutab või kliendi teenindamiseks kandiku võtab, kolm korda mõtleb, et kas tal pole mitte puhkepaus ette nähtud või kas tal selle liigutuse eest lisatasu saada ei ole või kas korraldus oli ikka küllalt maheda hāālega antud?	Töötajate suhtumise probleem	Kompetentne tööjõud	Tööjõu motiveeritus  Sotsialistliku töössesuhtumise jooni  Töötaja mtleb, kastal pole mitte puhkepaus ette nähtud  Selle liigutuse eest lisatasu saada
26	Kas pole meie võrdsustav sotsiaalisüsteem tekitanud olukorra, kus paljudes Eestimaa piirkondades tehakse kõik selleks, et inimesed elaksid hästi ka siis, kui nad mingeid tööpakkumisi ei pea vastu võtma, samal ajal kui kiratseva kohaliku majanduselu elavdamiseks oleks töötegijaid hāadasti vaja?	Töötamise motivatsiooni st	Majandusareng (kohtadel)	Võrdsustav sotsiaalisüsteem  Paljude Eestimaa piirkondades  Kiratseva kohaliku majanduselu edendamiseks oleks töötegijaid hāadasti vaja
27	Meie kaupade müüki välismaal takistab ka meie ettevõtjate vähene innukus tootmise arendamisel ja toodangu kvaliteedi parandamisel. Kompromissitult võideldes õiguse eest toota ja müüa kaupu, mis on loodud 1948. aasta standardite järgi, ei jää neil üle midagi muud kui katsuda igasuguste ebapuhaste võtetega ennast kuidagiviisi sisse pressida vähese nõudlikkusega turgudele. Mis saab aga siis, kui ka Venemaal hakatakse nõudma üha rohkem Euroopa kvaliteeti? Kus on siis see uus vähese nõudlikkusega turg või milliste maksumaksjate arvel peab riik edaspidi mahajāānud tootmist üleval pidama?	Eesti innovatsiooni vajadus	Innovatsiooni valmidus  Rahvusvahelised konkurentsivõime  Innovatsiooni valmidus	Kaupade müüki välismaale takistab  Ettevõtjate väene innukus tootmise arendamisel  Toodangu kvaliteedi parandamisel  Katsuda ebapuhaste võtetega ennast kuidagiviisi sisse pressida  Vähese nõudlikkusega turud  Nõudma Euroopa kvaliteeti
28	Välispoliitikast. Viimasel ajal on hakatud rāākima suurest välispoliitilisest murrangust nii seoses liitumisega Euroopa	Välispoliitika senine edu küsitav	ELi liikmelisus  NATO	Välispoliitilisest murrangust  Liitumine ELi ja

	<p>Liiduga kui ka NATO-ga, mis olevat aset leidnud viimase aasta jooksul, nii et liitumine nii Euroopa Liiduga kui ka NATO-ga olevat vaid vormistamise küsimus. Tõsi on, et valitsus on kõvasti pingutanud, et mõlemal suunal edasi liikuda. Tõsi on, et peaministril, välis- ja rahandusministril ning ka teistel ministritel kujunesid väga head isiklikud suhted Euroopa kolleegidega, mis kahtlemata on väga oluline ja hea. Tõsi on, et mitteametlikult on erinevates kõnelustes meile öeldud palju head, aga need kõik on olnud mitteametlikud kõnelused. Faktid on pigem muret tekitavad.</p>		<p>liikmelisus</p> <p>Sihikindel välispoliitika</p>	<p>NATOga olevat vaid vormistamise küsimus</p> <p>Valitsus on kõvasti pingutanud</p> <p>Head isiklikud suhted Euroopa kolleegidega</p> <p>Kahtlemata oluline ja hea</p> <p>Faktid pigem muret tekitavad</p>
29	<p>Laekeni tippkohtumisel lakkas olemast viie edukama kandidaatriigi grupp ja Eesti on nüüd üks kümnest liikmestaatuse taotlejast. Kuidas mõjub kümne kandidaatriigi üha leviv kooskäsitlemine kogu laienemisprotsessile, seda me ei tea. Võib aga arvata, et midagi ei lähe lihtsamaks. Nende kümne kandidaatriigi seas ei paista me enam millegi erilisega silma. Läbirääkimiste edukust mõõdetakse suletud peatükkide arvuga, meie oleme kandidaatriikide seas selles osas keskel või pigem tagapool. Tegelikkus on see, et paljud valusad otsused on edasi lükatud ja need otsused tuleb langetada sellel valitsusel.</p>	<p>Liitumisläbirääkimised ELiga toppavad</p>	<p>Sihikindel tegutsemine (ka välispoliitika s)</p> <p>Otsusekindlus</p> <p>EL liikmelisus</p>	<p>Eesti üks kümnest liikmestaatuse taotlejast</p> <p>Kümne kandidaadi üha leviv kooskäsitlemine</p> <p>Midagi ei lähe lihtsamaks</p> <p>Ei paista enam millegi erilisega silma</p> <p>Oleme selles osas keskel või pigem tagapool</p> <p>Tegelikkus on see</p> <p>Valusad otsused on edasi lükatud</p> <p>Valusad otsused tuleb langetada sellel valitsusel</p>
30	<p>Kõige korduvam küsimus, mida välismaa kõrge ametiisikud on mulle esitanud, on see: milles on asi, et Eesti rahvas näitab avaliku</p>	<p>Avaliku arvamuse vähene toetus ELile</p>	<p>ELi liikmelisus</p> <p>Avalikkuse</p>	<p>Kõige korduvam küsimus</p> <p>Eesti rahvas näitab</p>

	<p>arvamuse küsitlustes üles suhteliselt suuri kahtlusi Euroopa Liidu suhtes? Siit järeldus, et kui meie avalik arvamus ei saa piisavalt veenvat informatsiooni Euroopa Liiduga liitumise hüvedest, siis on see ka tõsine välispoliitiline probleem. Ja praegu on olukord selles suhtes murettekitav.</p>		<p>teavitamine</p>	<p>üles suuri kahtlusi</p> <p>Ei saa piisavalt veenvat informatsiooni</p> <p>Tõsine välispoliitiline probleem</p> <p>Olukord murettekitav</p>
31.	<p>Otsus NATO-ga liitumise kohta tehakse 2002. aasta sügisel. Enne ei või millelegi kindel olla ja jõupingutusi NATO-kõlblikkuse saavutamiseks on vaja jätkata. Tõsi on, et kuulus 2% on saavutatud, aga peale selle on ka NATO-ga liitumiseks oma konkreetne tegevuskava, mille täitmist NATO hoolega jälgib. Kuigi valitsus on teinud palju sellel suunal edasiliikumiseks, ei saa kuidagi öelda, et mainitud tegevuskava täitmine kulgeks ilma probleemideta. Murega jälgime ka NATO laienemise vastaste aktiviseerumist Ameerika Ühendriikides. Väga tähtis on seegi, et Eesti avalikkus saaks veenva kinnituse, et kaitsekuludeks mõeldud raha kulutatakse otstarbekalt. Muidu võivad kahtlused selles küsimuses tekitada eitavat suhtumist ka NATO-sse ja sisemaine kahtlus võib kujuneda tõsiseks välispoliitiliseks probleemiks.</p>	<p>NATO-suunalised arengud ebakindlad</p>	<p>NATO liikmelisus</p> <p>Avalikkuse teavitamine</p>	<p>Ei või millelegi kindel olla</p> <p>Jõupingutusi on vaja jätkata</p> <p>Konkreetne tegevuskava</p> <p>Ei saa kuidagi öelda, et tegevuskava täitmine kulgeks probleemideta</p> <p>Murega jälgime</p> <p>Et avalikkus saaks veenva kinnituse</p> <p>Et raha kulutatakse otstarbekalt</p> <p>Kahtlused võivad tekitada eitavat suhtumist</p> <p>Sisemaine kahtlus või kujuneda tõsiseks välispoliitiliseks probleemiks</p>
32.	<p>Valitsus soovib jätkuvalt arendada häid suhteid kõigi naabritega, loomulikult ka Venemaaga. Samal ajal ei tahtnud me koalitsioonileppesse kirjutada sisse mingeid üldisi deklaratsioone. Paljud</p>	<p>Naabrussuhted Venemaaga</p>	<p>ratsionaalsed naabrussuhted (Vene)</p>	<p>Jätkuvat arendada</p> <p>Häid suhteid kõigi naabritega</p> <p>Venemaaga</p>

	konkreetsed lepped ei seisa aga mitte ainult Eesti Vabariigi taga.			<p>Ei tahtnud koalitsioonileppesse</p> <p>Mingeid üldisi deklaratsioone</p> <p>Konkreetsed lepped</p> <p>Ei seisa mitte ainult EV taga</p>
33	<p>Head sõbrad! Ma usun, et enamik Eesti valitsusjuhte on alustanud oma ettekannet võimu ja rahva võõrandumisest kõneldes. Rahva ja riigi kahekõne elustamine vajab aga sõnade asemel tegusid. Reformierakonna ja Keskerakonna koalitsioonileping seab eesmärgiks presidendi otsevalimiste sätestamise, omavalitsuste võimuperioodi pikendamise seniselt kolmelt aastalt nelja aastani ja Euroopa Liiduga liitumiseks peetavate läbirääkimiste lõpuleviimise.</p>	Võimu ja rahva lõhe	<p>Ühiskonna sidusus</p> <p>Riikluse areng</p> <p>EL liikmelisus</p>	<p>Võimu ja rahva võõrandumisest</p> <p>Riigi ja rava kahekõne elustamine</p> <p>Sõnade asemel tegusid</p> <p>Presidendi otsevalimise kehtestamine</p> <p>Omavalitsuste võimuperioodi pikendamine</p> <p>EL läbirääkimiste lõpuleviimine</p>
34	Ma usun, et nende kolme põhimõttelise küsimusega, mis nõuavad põhiseaduse täiendamist, peame pöörduma otse rahva poole. Ametisse astuva valitsuse ülesandeks jääb kindlasti ka rahvahääletuse ettevalmistamine nendes küsimustes.	Vajadus rahvalt mureteemade osas referendumil kinnitust küsida	Avalikkuse toetus/teavitamine	<p>Põhimõtteline küsimus</p> <p>Põhiseaduse täiendamine</p> <p>Pöörduma otse rahva poole</p> <p>Rahvahääletuse ettevalmistamine</p>
35	Üks võimalus on korraldada rahvahääletus juba märtsis 2003, samal ajal korraliste Riigikogu valimistega. See annaks Riigikogule ja valitsusele järgmiseks neljaks aastaks selge ja ühemõttelise mandaadi, aitaks kaasa võõrandumise vähenemisele ning tähendaks samal ajal ka heaperemehelikku	Rahvahääletuse korraldusest	<p>Avalikkuse toetus</p> <p>Riigiareng</p> <p>Otsusekindlus</p>	<p>Rahvahääletus</p> <p>Korralised Riigikogu valimised</p> <p>Annaks järgmiseks neljaks aastaks selge ja ühemõttelise mandaadi</p>

	<p>suhtumist maksumaksja rahakotti. Valimiste korraldamine maksab kümneid miljoneid kroone, eraldi rahvahääletuse korraldamine läheb maksuma peaaegu niisama palju. Teine võimalus on korraldada rahvahääletus 2003. aasta sügisel, nagu seda parlamendiringkondades juba mõnda aega on arutatud. Nende kahe võimaluse vahel tuleb teha kaalutletud valik. Sellest tuleb kindlasti meie ühine otsus.</p>			<p>Aitaks kaasa võõrandumise vähenemisele</p> <p>Heaperemehelik suhtumine maksumaksja rahakotti</p> <p>Võimaluste vahel</p> <p>Teha kaalutletud valik</p> <p>Meie ühine otsus</p>
36	<p>Lugupeetud Riigikogu liikmed! Totalitaarses ühiskonnas oli lihtne: riik korraldas kõik, riik vastutas kõige eest. Tõsi, kodanikul polnud kuigi tervislik öelda, mis ta sellest kõigest arvab. Demokraatlikus riigis teeb valitsus oma tööd ja kodanik ajab oma asju ise, ta on samas ise oma saatuse sepp.</p>	<p>Ootused kodanikkonnale</p>	<p>Liberaalne ühiskonnakorraldus</p> <p>Demokratia</p>	<p>Totalitaarses ühiskonnas</p> <p>Kodanik</p> <p>Öelda, mida ta arvab</p> <p>Demokraatlikus riigis</p> <p>Valitsus teeb oma tööd</p> <p>Kodanik ajab oma asju ise</p> <p>Oma saatuse sepp</p>
37	<p>Valitsuselt oodatakse, et ta langetaks otsuseid, et ta teeks valikuid. Ameerika majandusteadlane ja diplomaat John Kenneth Galbraith on öelnud, et valitsemine pole mitte valikute tegemine hea ja halva vahel, see on valikute tegemine ebameeldiva ja katastroofilise vahel. Ja valitsus teeb neid valikuid. Ükski valitsus ei saa oodata, et riigi kodanikkond suhtuks temasse palava ja kirgliku armastusega. Aga mida mina soovin, on see, et kui see valitsus ametist lahkub, siis suhtutaks temasse austusega, mis tuleneb sellest, et see valitsus on</p>	<p>Valitsuse valmisolek otsusteks</p>	<p>Otsustusekindlus</p> <p>Avalikkuse toetus</p>	<p>Valitsuselt oodatakse otsuseid, valikuid</p> <p>Valikute tegemine</p> <p>Valik ebameeldiva ja katastroofilise vahel</p> <p>Valitsus teeb valikuid</p> <p>Kodanikkond</p> <p>Austus</p> <p>Valitsus on teinud kõik kavandatud otsused pädevalt ja</p>

	teinud kõik kavandatud otsused, on teinud oodatud valikud ebameeldiva ja katastroofilise vahel ning on teinud need valikud pädevalt ja vastutustundega. Aitäh!			vastutustundega
--	---	--	--	-----------------



## LISA 5

Peaministrikandidaat Juhan Partsile volituste andmine valitsuse moodustamiseks 07.04.2003

<http://web.riigikogu.ee/ems/stenograms/1995/04/t95040503.html> (25.07.2009)

Teemasuunad valitsuse enese- ja valitsuse ülesannete defineerimisel, värvikoodide jaotus:

- Riigi- ja ühiskonna ülesehituse teemad
- Rahvuse säilimise ja rahvuskultuuri arendamise teemad
- Poliitika kui selline, viited huvirühmadele ja kokkulepetele nendega

	Kõne	Teema	Väljendatav väärtus	Olulised märksõnad
1.	Austatud Riigikogu esimees! Lugupeetud Riigikogu! Armas Eesti rahvas!	Sissejuhatus		
2.	Minu esimene sõnum on tänu. Aitäh Eesti rahvale seniste pingutuste eest parema elujärje, oma lähedaste turvalise elu ja ennekõike Eesti püsimise nimel! Me elame ajal, kus ei tehta suuri kangelasid, vaid rasket tööd, olgu maal või linnas, tehastes, bussiroolis, kontorilaua taga, klassiruumides. Aus töö on ja jääb auasjaks, niikaua kui on Eesti rahvas.	Tänu riigi arendamise eest	Töökus  Riiklus	Sõnum on tänu  Seniste pingutuste eest  Aitäh Eesti rahvale  Lähedaste turvalise elu ja Eesti püsimise nimel  Ei tehta suuri kangelasid, vaid rasket tööd  Aus töö on ja jääb auasjaks
3.	Eraldi täname eakat põlvkonda. Nende südisus, meelekindlus ja inimlik loobumine läbi raskete aegade tegid võimalikuks vabanemise ja selle, et Eesti on suutnud viimasel kümnel aastal olla väärikas riik. Noorematel põlvkondadel on teie ees tänuvõlg, mille peame täitma.	Tänu eakale põlvkonnale	Riiklus  Väärikus	Täname erakat põlvkonda  Südisus, meelekindlus ja inimlik loobumine läbi raskete aegade  Väärikas riik  Tänuvõlg, mille peame täitma

4.	Täna ka armsad eestlasi laias maailmas. Aitäh teile Eesti toetamise eest rasketel aegadel! Eesti loodab teie abile ka uute lootusrikaste aegade künnisel. Eesti - meie ühine kodu - ootab teid ja teie panust alati rõõmuga.	Tänu väliseestlastele	Eestlus	Armsad eestlased laias maailmas  Eesti toetamine rasketel aegadel  Eesti loodab teie abile  Uute lootusrikaste aegade künnisel  Eesti – meie ühine kodu
5.	Ma sain Vabariigi Presidendilt ettepaneku moodustada uus valitsus ja panna see Eesti ees seisvate ülesannete lahendamise nimel niisama tõsiselt ja üksmeelselt tööle, kui töötab ja hoiab kokku üks tubli Eesti pere.	Valitsuse ülesanne	Riiklus	moodustada uus valitsus  Eesti ees seisvate ülesannete lahendamise nimel  niisama tõsiselt ja üksmeelselt tööle, kui töötab ja hoiab kokku <u>üks tubli Eesti pere.</u>
6.	Iga riik, rahvas ja kultuur põhinevad järjekestvusel. Avaldan lugupidamist ja austust 22-le riigivanemale ja peaministrile, kes on Eesti Vabariigi valitsusi juhtinud üldrahvaliku kasu ja edu nimel.	Tänu eelkäijatele	Eestlus  Riiklus	Iga riik, rahvas ja kultuur põhinevad järjekestvusel  Eesti Vabariiki juhtunud üldrahvaliku kasu ja edu nimel
7.	Valitsus, mille moodustamise võimalust ma siin rahvaesinduse kõnetoolist taotlen, tugineb kolme erakonna koalitsioonile. Need on Eestimaa Rahvaliid, Eesti Reformierakond ja Ühendus Vabariigi Eest -Res Publica. Selle koalitsiooni aluseks on valijatelt saadud laiapõhjaline lootus ja usaldus, millest tulenevad kohustused Eesti ees. Koalitsiooni erakondi on kolm, kuid koalitsioonipartnerid on järgmise nelja aasta vaadet	Koalitsiooni eesmärgid	Koostöövalmidus	<u>Koalitsiooni aluseks on valijatelt saadud laiapõhjaline toetus ja usaldus - kohustused Eesti ees</u>  Eesti on üks  Koosmeele koalitsioon saab olema koosmeele valitsus

	koostades tõdemuses, et Eesti on üks. Ja selle Eesti eest soovimegi seista. Sellepärast ütlen, et see on koosmeele koalitsioon ja see saab olema koosmeele valitsus.			
8.	Koalitsioonileppe ideestiku üle olid tõsised arutelud ja läbirääkimised. On inimlik tahta rohkem, kui suudetakse. Põhjalikult sai kaalutud, mida suudame ja mida mitte. Koalitsioonileping on kaart, mille järgi Eesti järgmised neli aastat peaks edasi liikuma. Kui keegi ütleb, et see on liig põhjalik, siis pole ma sellega nõus. Ka maakaarte hinnatakse täpsuse pärast.	Põhjalik koalitsioonilepe	Sihikindlus Tulevikuvision	Tõsised arutelud ja läbirääkimised  Tahta rohkem kui suudetakse  Inimlik  Põhjalikult kaalutud, mida suudame ja mida mitte  Koalitsioonileping on (põhjalik) kaart
9.	Esiteks, põhjalik koalitsioonilepe on üks nurgakivi selle valitsuse püsimiseks järgmisel neljal aastal. Rõhutan, valitsuse stabiilsus on eriti oluline Eesti liitumise järel Euroopa Liiduga.	Eesmärk on valitsuse stabiilsus	Liitumine Euroopa Liiduga	Eesti liitumine Euroopa Liiduga  Valitsuse stabiilsus  Nurgakivi valitsuse püsimiseks
10.	Teiseks, põhjalik koalitsioonilepe näitab, et selle koalitsiooni juhtmõtteks ei ole poliitika kellegi arvel, vaid see koalitsioon suudab tasakaalus hinnata rahva erinevaid muresid ja ootusi. Koalitsioonipartnerid on tõsised rahvaerakonnad ning rahvaerakonnad peavad pakkuma tasakaalustatud lahendusi kogu ühiskonnale.	Rahva ootustega arvestamine	Ühiskonna sidusus	Koalitsiooni juhtmõtteks ei ole poliitika kellegi arvel  Põhjalik koalitsioonilepe  Tasakaalus hinnata rahva erinevaid muresid ja ootusi  Tasakaalustatud lahendusi kogu ühiskonnale  Koalitsioonipartnerid on tõsised rahvaerakonnad

11.	Kolmandaks, põhjalik koalitsioonilepe võimaldab Eesti rahval ja Riigikogul hinnata tähelepanelikult valitsuse poolt võetud kohustuste täitmist. Sellest algab üheselt mõõdetav poliitiline vastutus ja see ongi minu jaoks uue poliitika stiil.	Uue poliitika põhimõtted	Vastutustundlik poliitika  Vastutustundlik poliitika	Põhjalik koalitsioonilepe  Eesti rahval ja Riigikogul hinnata valitsuse poolt võetud kohustuste täitmist  Üheselt mõõdetav poliitiline vastutus  Uue poliitika stiil
12.	Millised on loodava valitsusliidu väärtused? Väärtusi on vaja, et kujundada sihiseadelisi hoiakuid. Sellel valitsusel on oma filosoofia.	Valitsusliidul on kindlad väärtused	Väärtustepõhine poliitika	Loodava valitsusliidu väärtused  Kujundada sihiteadelisi hoiakuid  Valitsusel on oma filosoofia
13.	Meie ees on ülesanne sulatada ühiskonnas eksisteerivad eri huvid, vaated ja institutsioonide eneseteostus ühiskonna üld- ja ühishuve väljendavasse vormi. Loodav koosmeele koalitsioon tahab toetuda kõigi kaasmaalaste tarkusele. Eesti huvides on opositsiooni seisukohtade tõsimeelne arvestamine. Me ei kavatse alavääristada ühtki ettepanekut pelgalt seetõttu, et ta pärineb mõnelt lugupeetud opositsioonipoliitikult. Eesti poliitikud on piisavalt küpsed, et üleminekudemokraatiale iseloomulikust teerullipoliitikast siin Riigikogu saalis lahti ütelda. Seetõttu on uue valitsuse filosoofiaks konsensuspoliitika. Koalitsioon ootab opositsiooni tõsiseid ja läbimõeldud ettepanekuid koalitsioonileppele, et neid siis saja päeva möödudes kaaluda.	Valitsus arvestab eri ühiskonnagruppide huve	Väärustepõhine poliitika  Ühiskonna sidusus  Avatus ettepanekutele	Meie ees on ülesanne  Sulatada ühiskonnas eksisteerivad eri huvid, vaated ja institutsioonide eneseteostus  Ühiskonna üld- ja ühishuve väljendavasse vormi  Koosmeele koalitsioon  Toetuda kõigi kaasmaalaste tarkusele  Eesti huvides  Opositsiooni seisukohtade tõsimeelne arvestamine  Ei kavatse

				<p>alaväärastada ühtki ettepanekut</p> <p>Eesti poliitikud on piisavalt küpsed</p> <p>Üleminekudemokraatia iseloomulikust teerullipoliitikast lahti ütelda</p> <p>Filosoofiaks konsensuspoliitika</p> <p>Koalitsioon ootab opositsiooni tõsiseid ja läbimõeldud ettepanekuid</p>
14.	<p>Meie ülimaks väärtuseks on Eesti Vabariigi, iseseisva demokraatliku õigusriigi püsimine ja pidev areng. Me tunnustame, et kuigi Eestis on lahendamata probleeme, on Eesti viimase kümnendi jooksul tublisti arenenud. Me ei vastanda end senisele arengule, vaid tahame seda jätkates leida lahendusi uue kümnendi probleemidele. Me tunnustame seniste koalitsioonide tööd Eesti arendamisel. Koalitsiooni osapooled toetavad ühemõtteliselt Vabariigi Presidendi algatatud rahvusliku kokkuleppe ideed. Meie koalitsioon põhineb järgnevate ilmavaatelistel ja inimlike väärtuste tunnistamisel, mida jagades soovime viia ellu kokkulepitud ideid.</p>	<p>Tahame jätkata senitehtut, tunnustame eelkäijate tööd</p>	<p>Riiklus</p> <p>Demokraatia</p> <p>Pidev areng</p> <p>Väärtustest lähtumine</p>	<p>Meie ülimaks väärtuseks</p> <p>Eesti Vabariigi püsimine ja pidev areng</p> <p>Iseseisev ja demokraatlik õigusriik</p> <p>Kuigi Eestis on lahendamata probleeme</p> <p>Tubli areng</p> <p>Ei vastanda end senisele arengule</p> <p>Leida lahendusi uue kümnendi probleemidele</p> <p>Tunnustame seniste koalitsioonide tööd Eesti arendamisel</p> <p>Toetame ühemõtteliselt VP algatatud rahvusliku</p>

				<p>kokkuleppe ideed</p> <p>Ilmavaatelistele ja inimlike väärtuste tunnustamine</p> <p>Viia ellu kokkulepituid ideid</p>
15.	<p>Vabadus on kõigi muude väärtuste teostumise vältimatuks eeltingimuseks.</p> <p>Vabadus algab inimestest.</p> <p>Tagades inimestele vaba valiku võimalused, on vaba kogu ühiskond. Hoolivus. Hoolivus peab tagama vabaduse õiglase teostamise.</p>	Valitsuse väärtused	<p>Vabadus</p> <p>Hoolivus</p>	<p>Vabadus on väärtuste teostumise vältimatu eeltingimus</p> <p>Vabadus algab inimesest</p> <p>Tagades vaba valiku võimalused</p> <p>Vaba ühiskond</p> <p>Hoolivus</p> <p>Tagada vabaduse õiglane teostamine</p>
16.	<p>Informeeritus. Informeeritus ühiskonnaelus teeb tegelikult võimalikuks otsuseid langetada.</p>	Valitsuse väärtused	<p>Avalikkuse teavitamine</p>	<p>Informeeritus ühiskonnaelus</p> <p>Otsuste langetamine</p>
17.	<p>Sallivus põhineb eneseväärikusel ning tagab võimaluse väärikusel tekkida ja välja kujuneda.</p> <p>Eneseväärikusest ja eneseaustusest lähtub ka lugupidamine teiste vastu.</p> <p>Väärikas ühiskond on avatud nii ühiskonnasisestele kõnelustele eri huvirühmade vahel kui ka välistele edasiviivatele mõjuritele.</p>	Valitsuse väärtused	<p>Sallivus</p> <p>Väärikus (väärikas ühiskond)</p>	<p>Sallivus põhineb eneseväärikusel</p> <p>Sallivus tagab võimaluse väärikusel tekkida ja välja kujuneda</p> <p>Eneseväärikusest lähtub ka lugupidamine teiste vastu</p> <p>Väärikas ühiskond on avatud nii ühiskonnasisestele kõnelustele eri huvirühmade vahel kui välistele edasiviivatele mõjuritele</p>

18.	Heaolu loomise peamine vahend on tagada kõigile töötahtega inimestele võimalus teha tasuvat tööd, arendada ettevõtlust ning kaitsta omandit ja vara.	Valitsuse väärtused	Heaolu  Majanduslik tasuvus	Heaolu loomine  Tagada kõigile töötahtega inimestele võimalus teha tasuvat tööd  Arendada ettevõtlust  Kaitsta omandit ja vara
19.	Me väärtustame ühiskonda, kus kõigile ühiskonnaliikmetele on loodud võrdsed võimalused oma potentsiaali täies ulatuses rakendada ja valikuvabadust ellu viia.	Valitsuse väärtused	Eneseteostus	Väärtustame ühiskonda  Kõigi ühiskonnaliikmete võrdsed võimalused oma potentsiaali täies ulatuses rakendada  Valikuvabadust ellu viia
20.	Toimetulek. Toimetulek on väärtus nii ühiskonnale kui ka üksikisikule. Me peame ennetama olukordi, mis takistavad inimestel toime tulla. Kui toimetulek on mingil põhjusel siiski raskendatud, peame vajalikuks rakendada riigipoolseid abimehhanisme.	Majandusliku toimetuleku kindlustamine	Majanduslik kindlustunne	Toimetulek on väärtus nii ühiskonnale kui üksikisikule  Ennetama olukordi, mis takistavad inimestel toime tulla  Rakendada vajadusel riigipoolseid abimehhanisme
21.	Loovus ja ettevõtlikkus on ühiskonna elujõuliseks aluseks. Algatusvõimeline ja loov lähenemine probleemidele ja väljakutsetele tagab ühiskonna pideva majandusliku ja kultuurilise arengu.	Majanduslik arengu kindlustamine	Loovus  Ettevõtlikkus  Areng	Loovus ja ettevõtlikkus on ühiskonna elujõulisuse aluseks
22.	Ja viimaks, vastutustunne. Vastutustunne kohustab meid juhinduma rahva õiglustundele vastava poliitilise kultuuri reeglitest.	Õiglustundel e vastav poliitika	Vastutustundlik poliitika  Õiglustunne	Vastutustunne  Õiglustundele vastava poliitilise kultuuri reeglid
23.	Millisena kujutan poliitiku rolli Eesti Vabariigis aastal 2003? Poliitik peab lähtuma	Valitsuspoliitika rolli iseloomustus	Vastutustundlik poliitika	Poliitiline vastutus on eetiline

	<p>arusaamast, et poliitiline vastutus on eetiline kategooria. Me peame vabanema arusaamast, kus poliitiline vastutus on samastatud kriminaalvastutusega. Seda käsitleb koalitsioonilepingu lisaks olev eetilise poliitika reeglistik. Ma tsiteerin siinkohal Vaclav Havelit.</p> <p>"Kaasaja poliitiku peamiseks ülesandeks ei tohi olla oma otsuste läbi lihtsa populaarsuse võitmine. Poliitiku ülesandeks ei tohi olla pelgalt valimiste võitmine, tagamaks endale koht päikese all karjääri lõpuni. Poliitiku roll on sootuks teine. See on vastutus mõelda julgelt tulevikule, kartmata ka ajutist ebasoosingut. See on oma tegemistele vaimse mõõtmise andmine. See on järeleandmatu selgitustöö avalikkusele, et poliitika on midagi muud kui refleksioon huvigruppide tahtmistest." Nõnda mõistan ma poliitiku ülesannet.</p>		Sihikindlus	<p>kategooria</p> <p>Poliitiku roll</p> <p>Peame vabanema arusaamast, kus poliitiline roll on samastatud kriminaalvastutusega</p> <p>Koalitsioonilepingu lisaks eetilise poliitika reeglistik</p> <p>Vastutus mõelda julgelt tulevikule, kartmata ka ajutist ebasoosingut</p> <p>Tegevusele vaimse mõõtmise andmine</p> <p>Selgitustöö avalikkusele</p> <p>Poliitika on midagi muud kui refleksioo huvigruppide tahtmistest</p> <p>Poliitiku roll= valitsuse roll st valitsus peab lähtuma eetilistest kategooriatest? – koalitsioonilepingu lisa on eetilise poliitika reeglistik</p>
24.	<p>Uus koalitsioon vaatab ausalt silma Eesti ees seisvatele probleemidele. Eesti on jõudnud oma arengus teise etapi künnisele. Esimest etappi iseloomustasid kiire turumajanduse reeglitele üleminek, riikluse taastamine ning peamiste välispoliitiliste eesmärkide saavutamine. See valitsus viib Eesti teise arenguetappi. Teise etapi</p>	<p>Valitsus viib Eesti uuele arengutasemele</p>	<p>Riiklus</p> <p>Teadmistepõhine majandus</p> <p>Majandusareng</p>	<p>Koalitsioon vaatab ausalt silma Eesti ees seisvatele probleemidele</p> <p>Eesti on jõudnud arengus teise etapi künnisele</p> <p>See valitsus viib Eesti teise</p>



	<p>märksõnadeks on teadmiste laiapõhjaline rakendamine majanduse arenguks ning seeläbi inimestele parema elujärje tagamine. Teise etapi lävel on Eesti silmitsi põhimõtteliste probleemidega, mis takistavad Eesti arengut. Ma nimetan olulisemaid. Esiteks, rahvaarvu kahanemine; teiseks, kõrge kuritegevus; kolmandaks, madal tööjõu tootlikkus; neljandaks, teadmiste ebapiisav kasutamine majanduses; viiendaks, sotsiaalne lõhestatus ja vaesus ühiskonnas; kuuendaks, riigiparaadi ülepaisutus; seitsmendaks, halb tervis.</p>			<p>arenguetappi</p> <p>Varem: kiire turumajanduse reeglitele üleminek, riikluse taastamine, peamiste välispoliitiliste eesmärkide saavutamine</p> <p>Teine etapp: teadmiste laiapõhjalisem rakendamine majanduse arenguks, seeläbi inimeste parem elujärg</p> <p>Arengut takistavad probleemid: rahvaarvu kahanemine, kõrge kuritegevus, madal tööjõu tootlikkus, teadmiste ebapiisav kasutamine majanduses, sotsiaalne lõhestatus, vaesus ühiskonnas, riigiparaadi ülepaisutus, halb tervis</p>
25.	<p>Mille nimel moodustatakse see koalitsioon? See koalitsioon moodustatakse selleks, et suurendada kaasmaalaste heaolu ja eneseteostuse võimalusi, kaitsta Eesti rahvuslikke huve Euroopa Liidus ning tagada eesti rahva ja kultuuri areng.</p>	<p>Koalitsiooni ja Eesti peamine eesmärk</p>	<p>Riiklus</p> <p>Rahvuslus</p> <p>Eneseteostus</p> <p>Heaolu</p> <p>Rahvusvaheline mõjukus</p>	<p>Suurendada kaasmaalaste heaolu</p> <p>Suurendada kaasmaalaste eneseteostuse võimalusi</p> <p>Kaitsta Eesti rahvuslikke huve</p>
26.	<p>Koalitsioon näeb selle eesmärgi suunas liikumisel kriitilisena kahte põhimõttelist küsimust. Ja kui see valitsus ei suuda neid kahte küsimust lahendada, olen läbi kukkunud nii mina valitsusjuhina, kui ka</p>	<p>Kriteeriumid valitsuse hindamiseks</p>	<p>Rahvaarvu kasv</p> <p>Teadmistepõhine majandus (majanduse)</p>	<p>Kaks põhimõttelist küsimust: rahvaarvu kasv, üleminek teadmistepõhisele</p> <p>Kui valitsus ei suuda neid küsimusi</p>

	<p>on läbi kukkunud kogu see valitsus. Nendeks on küsimus Eesti rahvaarvu kasvust ja üleminek teadmistepõhisele majandusmodelile. See koalitsioon hindab kõiki oma põhimõttelisi otsuseid selles valguses, kuidas need mõjutavad meie demograafilist olukorda ja meie majanduse arengu võimalusi.</p>		areng	<p>lahendada, olen läbi kukkunud valitsusjuhina ning läbi kukkunud on kogu valitsus majandusmodelile</p> <p>Koalitsioon hindab kõiki oma põhimõttelisi otsuseid demograafilise olukorra ja majanduse arengu mõjutamise valguses</p>
27.	<p>Esiteks. Rohkem lapsi. Ilma sündivate inimesteta pole rahvast, puudeta pole metsa. Pikaajaliseks toimetulekuks on Eestis lubamatult vähe lapsi, mis on otseseks ohuks eesti rahva püsijäämisel. Lisaks rahvuse püsijäämise küsimusele paneb vähene sündimus väga suure koorma praeguste noorte õlule, kes peavad tulevikus hakkama vananevat elanikkonda ülal pidama.</p>	Ühiskonnaaegsmärgid	<p>Sündivuse kasv</p> <p>Rahvuslus</p> <p>Majandusareng</p>	<p>Rohkem lapsi</p> <p>Sündivate inimesteta pole rahvast</p> <p>Pikaajaline toimetulek</p> <p>Eestis on lubamatult vähe lapsi</p> <p>Otseseks ohuks eesti rahva püsijäämisel</p> <p>Suur koorem neile, kes peavad vananevat elanikkonda ülal pidama</p>
28.	<p>Koalitsioon on kokku leppinud, et olukorra muutmiseks on vajalik ühiskondlik kokkulepe terviklikuks pere- ja rahvastikupoliitikaks. Konkreetsete sammudega on vajalik säilitada emale palk enne ja pärast sünnitust kokku 12 kuu jooksul. Ilma sissetulekuta emad saavad seda toetust alampalga alusel. Kustutada 1. jaanuarist 2004. aastal 50% riiklikult garanteeritud õppelaenu iga</p>	Konkreetsed lahendused	<p>Sündivuse kasv</p> <p>Majanduslik kindlustunne</p>	<p>Olukorra muutmiseks vajalik ühiskondlik kokkulepe terviklikuks pere- ja rahvastikupoliitikaks</p> <p>Konkreetsed sammud</p> <p>Säilitada emale palk enne ja pärast sünnitust</p>

	<p>sündinud lapse kohta. Õppelaen kustutatakse emal, kes on lõpetanud rakenduskõrgkooli või ülikooli. Peame oluliseks suurendada riigi panust ema kogumispensionisse lapse sünni korral ühe protsendipunkti võrra. Me suurendame riiklikku sünnitoetust hiljemalt 2006. aastaks 5000 kroonini. Me toetame noori oma kodu loomisel. Selleks töötame välja iivet toetavad meetmed, mis aitavad kodu loomisega seotud kulusid osaliselt hüvitada. Need on meetmed, mida saab võtta ja võtab uus valitsus. Selleks, et Eesti muutuks lastesõbralikuks ühiskonnaks, on vaja mõistmist ja ühistoetust ka tööandjate, omavalitsuste ning kõigi kaasmaalaste poolt.</p>			<p>Toetus alampalga alusel</p> <p>Kustutada 50% riiklikult garanteeritud õppelaenust</p> <p>Suurendada riiklikku panust ema kogumispensionisse ühe protsendipunkti võrra</p> <p>Suurendame riiklikku sünnitoetust</p> <p>Toetame noori oma kodu loomisel</p> <p>Et Eesti muutuks lastesõbralikuks ühiskonnaks</p> <p>Vajalik mõistmine ja ühistoetus tööandjate, omavalitsuste ning kõigi kaasmaalaste poolt</p>
29.	<p>Teiseks. Kuidas tagada, et neist sündivatest lastest ei saaks odav tööjõud? Majanduskasvul on moraalne eesmärk ja majanduskasvu vilju peavad saama maitsta kõik ühiskonnaliikmed. Riik peab tagama keskkonna, kus igal on võimalused õppimiseks, tööks, enesetäienduseks ning väärtuste loomiseks. Eesti kalleim vara on Eesti inimene. Mitte masinad ei tööta, vaid inimesed töötavad masinate abil.</p>	Eesti inimestesse panustamise vajadus	Inimareng Majanduslik kindlustunne	<p>et sündivatest lastest ei saaks odav tööjõud</p> <p>majanduskasvul on moraalne eesmärk</p> <p>majanduskasvu vilju peavad saama maitsta kõik ühiskonnaliikmed</p> <p>riik peab tagama keskkonna, kus igal on võimalused õppimiseks, tööks, enesetäienduseks ning väärtuste</p>

				loomiseks
				Eesti kalleim vara on Eesti inimene
30.	Iga ettevõtte üksikult, Eesti erasektor kokku ja terve ühiskond tervikuna peab toimima hakkama tõhusamalt kui seni. Eesti tööjõu tootlikkus on Euroopa Liidu keskmisega võrreldes 37%. Demograafilise situatsiooni senine jätkumine muudab aktiivse tööjõu ja ülalpeetava suhte kaks korda kehvemaks. Eestis investeeritakse tootearendusse üksnes 0,7% rahvuslikust kogutulust, mis on mitu korda vähem Euroopa Liidu keskmisest. Aga me tahame olla sama jõukad kui eurooplased. Järelkult peame leidma võimaluse muutuda mitu korda efektiivsemaks, kordan, mitu korda.	Eesti muutmise vajadused	Majanduskasv Heaolu	<p>Erasektor ja terve ühiskond peab toimima hakkama tõhusamalt kui seni</p> <p>Eesti tööjõu tootlikkus võrreldes ELi keskmisega 37%</p> <p>Demograafilise situatsiooni senine jätkumine muudab aktiivse tööjõu ja ülalpeetavate suhte kaks korda</p> <p>Eestis investeeritakse tootearendusse mitu korda vähem ELi keskmisest</p> <p>Aga me tahame olla sama jõukad kui eurooplased</p> <p>Peame leidma võimaluse muutuda mitu korda efektiivsemaks</p>
31.	Jätkusuutlik majandusmudel tähendab pidevat teadus- ja arendustegevuse toetamist, tähendab pikaajalist ja läbimõeldud haridus- ja innovatiivset strateegiat, tähendab pikaajalist ja läbimõeldud maksusüsteemi, tähendab teadmiste hoidjate ja uute teadmiste väärtustamist ning nende teadmiste rakendamist majanduse hüvanguks. Jätkusuutlik majandusmudel on roheline tee uute, kõrgemat väärtust ja teadmist kasutavate ettevõtete	Majandusarengu suund	Konkurentsivõime maailmas Teadmistepõhine majandus	<p>Jätkusuutlik majandusmudel</p> <p>Pidev teadus- ja arendustegevuse toetamine</p> <p>Pikaajaline ja läbimõeldud maksusüsteem</p> <p>Teadmiste hoidjate ja uute teadmiste väärtustamine</p> <p>Teadmiste</p>

	asutamiseks Eestis. On roheline tee niisuguste oskuste sünteesimiseks ja ellurakendamiseks, mis lubavad Eestis toodetud kaupu ja ideid, millel on kõrge lisaväärtus, müüa maailmas võrdselt teiste arenenud riikidega.			<p>rahendamine majanduse hüvanguks</p> <p>Kõrgemat väärtust ja teadmist kasutavate ettevõtete asutamine</p> <p>Niisuguste oskuste sünteesimine ja ellurakendamine, mis lubavad Eestis toodetud kaupu müüa maailmas võrdselt teiste arenenud riikidega</p>
32.	Kui tahame nautida heaoluriikide heaolu, siis peame olema valmis selleks muudatuseks. See valitsus on selleks valmis ja kavatseb mööda muutuse teed liikuda.	Muutuste vajadus	<p>Areng</p> <p>Heaolu</p>	<p>Kui tahame nautida heaoluriiki</p> <p>Peame olema valmis selleks muudatuseks</p> <p>Valitsus on valmis ja kavatseb mööda muutuste teed liikuda</p>
33.	Muu hulgas astume teadmispõhisele majandusmodelile üleminekuks järgmisi samme. Me koostame innovatsioonisüsteemi arengukava ja haridusstrateegia aastani 2010. Me vaatame üle üldhariduskooli õppekavad, lähtudes teadmispõhise majanduse nõuetest. Viime koolides sisse avastusõppe. Ajakohastame kutseharidussüsteemi õpi- ja praktikakeskkonna. Loome tehnoloogiapõhisele kõrgharidusele eelisarenduvõimalused. Me käivitame alates 2005. aastast riikliku arvutiõppe programmi üle 45-aastastele inimestele. Me tagame igal aastal sajale Eesti noorele stipendiumi välisülikoolides. Rajame	Teadmispõhisele majandusmodelile üleminekuks kaasnevad tegevused	<p>Teadmistepõhine majandus</p> <p>Hea haridus</p>	<p>Astume teadmispõhisele majandusmodelile üleminekuks järgmisi samme</p> <p>Koostame innovatsioonisüsteemi arengukava ja haridusstrateegia</p> <p>Vaatame üle üldhariduskooli aõppekavad</p> <p>Viime koolides sisse avastusõppe</p> <p>Ajakohastame kutseharidussüsteemi õpi- ja praktikakeskkonda</p> <p>Loome</p>

	Tallinnasse ja Tartusse tänapäevase tehnoloogia- ja innovatsioonipargi. Me tagame ettevõtetele stiimulid investeerida arendustegevusse.			<p>tehnoloogipõhisele kõrgharidusele eelisarenguvõimalused</p> <p>Riiklik arvutoõppeprogramm üle 45-aastastele</p> <p>Tagame igal aastal sajale Eesti noorele stipendiumi välisülikoolides</p> <p>Rajame tänapäevased tehnoloogia- ja innovatsioonipargid</p> <p>Tagame ettevõtetele stiimulid investeerida arendustegevusse</p>
34.	Kõik need plaanitavad sammud vajavad täiendavaid rahalisi kulusi. Meie eesmärgiks on suurendada hariduse ning teaduse arendustegevuse osakaalu SKP-s. Olulise rahastamisallikana näeme Euroopa Liidu tõukefondide kaasamist.	Plaanide rahastusallikad	Teadmistepõhine majandus	<p>Suurendada hariduse ning teaduse arendustegevuse osakaalu SKP-s</p> <p>Euroopa Liidu tõukefondide rahastus</p>
35.	Võtame kokku. Kõiki valitsuse põhimõttelisi samme tuleb vaadata, mõõta ja julgelt kritiseerida selles valguses, kuidas need tagavad rahvaarvu kasvu ja majanduskasvu.	Kriteeriumid valitsuse tegevuse hindamiseks	<p>Rahvaarvu kasv</p> <p>Majanduskasv</p>	<p>Valitsuse samme tuleb vaadata, mõõta ja julgelt kritiseerida</p> <p>Kuidas need tagavad rahvaarvu kasvu ja majanduskasvu</p>
36.	Milline on koalitsioonipoliitika erinevates Eesti inimese elu puudutavates valdkondades? Ma nimetan siin ainult kümmet asja. Esiteks. Ükski Eesti laps ei tohi jääda heast haridusest kõrvale. Selleks rakendame koolides lapse arengu regulaarseks kavandamiseks	Laste arengule suunatud tegevused	<p>Hea haridus</p> <p>Arenguvõimalus</p>	<p>Koalitsioonipoliitika erinevates Eesti inimese elu puudutavates valdkondades</p> <p>Nimetan siin kümmet asja</p>

	<p>igale lapsele personaalse arengukava. Jätkame koolkodude rajamist. Me loome suuremad võimalused erivajadustega noortele hariduse omandamiseks. Käivitame 2004. aasta 1. septembrist üliõpilastele toimetulekusüsteemi. Sulgeda tuleb kõik nõuetele mittevastavad kõrgkoolid.</p>			<p>Ükski Eesti laps ei tohi jääda heast haridusest kõrvale</p> <p>Lapse arengu regulaarseks kavandamiseks</p> <p>Igale lapsele personaalne arengukava</p> <p>Suuremad võimalused erivajadusega noortele hariduse omandamiseks</p> <p>Üliõpilaste toimetulekusüsteem</p> <p>Sulgeda kõik nõuetele mittevastavad kõrgkoolid</p>
37.	<p>Me seame selgeks eesmärgiks õpetajate palgatõusu, mis peab olema üle Eesti keskmise palgatõusu. Me ütleme selgelt välja, et heale õpetajale peab olema tagatud topeltpalk.</p>	Õpetajate palgatõus	<p>Hea haridus</p> <p>Majanduslik kindlustunne</p>	<p>Selgeks eesmärgiks õpetajate üle keskmise palgatõus</p> <p>Heale õpetajale peab olema tagatud topeltpalk</p>
38.	<p>Eesti lapsed peavad end tundma Eesti koolis turvaliselt. Kool peab avama iga lapse andekuse, sest iga laps on andekas ja loov.</p>	Koolide arendamine	<p>Turvalisus</p> <p>Lapsed</p>	<p>Eesti lapsed peavad end tundma Eesti koolis turvaliselt</p> <p>Kool peab avama iga lapse andekuse</p>
39.	<p>Teiseks. Õigus tunda end kodus ja tänaval turvaliselt. Me karmistame karistusi. Uimastikurjategijad peavad arvestama kuni eluaegse vangistusega. Me karmistame karistusseadustikus karistusi poliitilise korrupsiooni eest.</p>	Turvalisuse tagamine	Turvalisus	<p>Õigus tunda end kodus ja tänaval turvaliselt</p> <p>Uimastikurjategijad peavad arvestama eluaegse vangistusega</p> <p>Karmistame karistusseadustikus karistusi</p>

				korruptsiooni eest
40.	Me tagame prokuratuurile piisavad ressursid ning kujundame prokuröri aktiivseks kohtueelse menetluse ja kriminaalprotsessi juhiks. See koalitsioon esitab õigusabi ja õigusteenuse seaduse eelnõu Riigikogule ning muudab õigusabi- ja notariteenused inimestele senisest kättesaadavamaks.	Ümberkorraldused õigussüsteemis	Seaduskuulekus  Turvalisus	Tagame prokuratuurile piisavad ressursid  Kujundame prokuröri kohtueelse menetluse ja kriminaalprotsessi juhiks  Esitame õigusabi ja õigusteenuse seaduse eelnõu Riigikogule  Õigusabi- ja notariteenus inimestele kättesaadavamaks
41.	Kolmandaks. Maksuleevendused rahvale. Me vähendame inimeste maksukoormust ja jätame neile rohkem raha kätte. Tulumaksuvaba miinimum tõuseb järk-järgult 2000 kroonini ja tulumaksumäär alaneb järk-järgult 20%-ni.	Inimesi puudutav maksupoliitika	Rohkem raha  Madalad maksud	Maksuleevendused rahvale  Vähendame inimeste maksukoormust  Jätame inimestele rohkem raha kätte  Tulumaksuvaba miinimum tõuseb  Tulumaksumäär alaneb
42.	Neljandaks. Inimese tervise kaitse. Me peame oluliseks, et riik osaleks haiglate kapitalikulude katmisel. Seisame ühemõtteliselt õdede ja arstide palgatõusu eest. Kehtestame raviteenuste osas käibemaksu nullmäära. Loome võimalusi teha kuni 3000 krooni ulatuses kalendriaastal tulumaksuvabalt kulutusi enda ja oma perekonnaliikme tervise edendamiseks.	Tervishoiupoliitika	Tervishoid  Rohkem raha  Madalad maksud  Majanduslik kindlustunne	Inimeste tervise kaitse  Riik osaleks haiglate kapitalikulude katmisel  Seisame ühemõtteliselt arstide ja õdede palgatõusu eest  Kehtestame raviteenuse osas käibemaksu nullmäära



				Tulumaksuvabad kulutused enda ja oma perekonnaliikmete tervise edendamiseks
43.	<p>Viiendaks. Väärikas toimetulek. Me tagame kõrvuti majanduskasvuga pideva pensionitõusu. Me kujundame sotsiaaltoetuste süsteemi ümber nõnda, et väärikas toimetulek oleks tagatud lastega peredele, kes praegu elavad allpool vaesuspiiri. Me loome vaeste perede lastele õppetoetuste süsteemi alates gümnaasiumist. Me hoolime ja anname tagasitulekuvõimaluse ühiskonnast kõrvalejäänutele.</p>	Sotsiaaltoetus ed	<p>Väärikus</p> <p>Majanduskasv</p> <p>Majanduslik kindlustunne</p> <p>Osalus ühiskonnas</p>	<p>Väärikas toimetulek</p> <p>Tagame kõrvuti majanduskasvuga pideva pensionitõusu</p> <p>Kujundame sotsiaaltoetuste süsteemi ümber</p> <p>Väärikas toimetulek tagatud lastega peredele, kes praegu elavad allpool vaesuspiiri</p> <p>Loome vaeste perede lastele õppetoetuste süsteemi alates gümnaasiumist</p> <p>Hoolime ja anname tagasitulekuvõimaluse ühiskonnast kõrvalejäänutele</p>
44.	<p>Kuuendaks. Kodanikuhäälele suurem kaal. Me muudame Riigikogu valimise seadust nõnda, et Riigikokku saavad valituks üksnes ringkondades enim hääli saanud kandidaadid. Me viime läbi rahvahääletuse, et lõpuks ometi saaks Eesti rahvas otse presidenti valida ning seda juba 2006. aastal.</p>	Valijate osaluse kasvatamine	Osalus poliitikas	<p>Muudame Riigikogu valimise seadust, et Riigikokku saaksid valitud üksnes ringkondades enim hääli saanud kandidaadid</p> <p>Viime läbi rahvahääletuse</p> <p>Et lõpuks ometi saaks Eesti rahvas otse presidenti valida</p>
45.	<p>Seitsmendaks. Maaelu toetamine. Me maksame põllumajandusele otsetoetusi nii Euroopa Liidu struktuurifondide arvel kui ka Eesti riigi eelarvest.</p>	Maaelu toetamine	Majanduslik kindlustunne	<p>Maaelu toetamine</p> <p>Maksame põllumajandusele otsetoetusi</p>

46.	Me vaatame 1. jaanuariks läbi üleriigilise maakondliku ühistranspordi korralduse ning suurendame vajadusel ühistranspordi dotatsioone, sest Eesti inimeste liikumisvõimalusi on vaja parandada.	Üleriigilise ühistranspordi edendamine	Regionaalne sidusus	<p>Vaatame läbi üleriigilise maakondliku ühistranspordi korralduse</p> <p>Suurendame vajadusel ühistranspordi dotatsioone</p> <p>Eesti inimeste liikumisvõimalusi on vaja parandada</p>
47.	Kaheksandaks. Eesti looduse kaitse. Me toetame keskkonnasõbralike tehnoloogiate kasutuselevõttu. Me suurendame rangelt kaitstavate metsade pindala. Me suurendame loodushariduse osakaalu riigi finantseeritavas hariduses.	Tegevused looduskaitstes	Keskkonnateadlikkus	<p>Eesti looduse kaitse</p> <p>Toetame keskkonnasõbralike tehnoloogiate kasutuselevõttu</p> <p>Suurendame rangelt kaitstavate metsade pindala</p> <p>Suurendame loodushariduse osakaalu hariduses</p>
48.	Üheksandaks. Kaitstud Eesti. Me jätkame kõikide kohustuste täitmist, mis tulenevad Eesti saamisest NATO täisliikmeks. Me anname Kaitseliidu kasutuses olevad vajalikud varad tagasi Kaitseliidu omandisse. Me tõhustame ajateenistust. Koalitsioon tagab riigikaitse stabiilse arengu ja kaitsevõime jätkuva kasvu.	Julgeolekueesmärgid	<p>NATO liikmelisus</p> <p>Riikluse areng</p>	<p>Kaitstud Eesti</p> <p>Jätkame kõigi kohustuste täitmist Eesti saamiseks NATO täisliikmeks</p> <p>Kaitseliidu kasutuses olevad vajalikud varad tagasi Kaitseliidu omandisse</p> <p>Tõhustame ajateenistust</p> <p>Tagame riigikaitse stabiilse arengu ja kaitsevõime jätkuva kasvu</p>
49.	Kümnendaks. Eesti kultuuri areng. Me kujundame välja	Kultuurivaldkonna	Majanduslik	Eesti kultuuri areng

	<p>laulu- ja tantsupeo üleriigilise võrgustiku, et tagada laulu- ja tantsupeo jätkukestvus. Me suurendame kultuuritöötajate palku ja lahendame üleriigiliselt tähtsate kultuuriobjektide investeeringute probleemi. Me suurendame kõrgkultuuri kättesaadavust maapiirkondades. Me tagame inimestele suuremad võimalused osaleda kultuuriprotsessis nii looja kui tarbijana.</p>	eesmärgid	<p>kindlustunne</p> <p>Eestlus, rahvuslus</p> <p>Osalus (kultuuritarbimises ja – protsessides)</p>	<p>Kujundame laulu- ja tantsupeo üleriigilise võrgustiku</p> <p>Tagame laulu- ja tantsupeo jätkukestvuse</p> <p>Suurendame kultuuritöötajate palku</p> <p>Lahendame üleriigiliste tähtsate kultuuriobjektide investeeringute probleemi</p> <p>Suurendame kõrgkultuuri kättesaadavust</p> <p>Tagame inimestele võimalused osaleda kultuuriprotsessis</p>
50.	<p>Nende koalitsioonileppes sätestatud muudatuste tegemiseks on vaja tegusat riiki. Meie eesmärgiks on tegus riik.</p>	Eesmärk riigiarenduse	Riiklus	<p>Koalitsioonileppes sätestatud muudatuste tegemiseks on vaja tegusat riiki</p> <p>Eesmärk on tegus riik</p>
51.	<p>Tänase olukorraga riigivalitsemises pole me rahul. Mida teha? Esiteks, tuleb peatada riigi bürokratiseerumine. Selleks tuleb hoida valitsussektori jooksvad kulud suhtena SKP-sse tänasel tasemel. Riigi ametkonnad peavad hakkama elama lähtudes sellest, et nad on loodud rahva teenimiseks, mitte vastupidi.</p>	Valitsemiskriitika	<p>Haldussuutlikkus</p> <p>Tõhusus</p>	<p>Tänase olukorraga valitsemises pole me rahul</p> <p>Peatada riigi bürokratiseerumine</p> <p>Hoida valitsussektori kulud suhtena SKP-sse tänasel tasemel</p> <p>Riigi ametkonnad on loodud rahva teenimiseks, mitte vastupidi</p>

52.	Teiseks, tuleb taastada kodaniku usaldus riigi institutsioonide vastu. Usaldamatus on täna kujunemas üheks takistuseks suuremale majanduskasvule. Usalduse taastamise esimeseks sammuks on resoluutne võitlus korruptsiooniga. Lisaks eelmainitud poliitilisele korruptsioonile tuleb põhjalikult vaatluse alla võtta korruptsioon kohalikes omavalitsustes ja ka erasektoris.	Võitlus korruptsiooniga	Sidusus Majanduskasv Seaduskuulekus	Taastada kodaniku usaldus riigi institutsioonide vastu  Usaldamatus on täna üheks takistuseks suuremale majanduskasvule  Usalduse taastamine  Resoluutne võitlus korruptsiooniga  Põhjalikult vaatluse alla võtta korruptsioon
53.	Kolmandaks, tuleb kujundada riik, mis suudab anda eeskuju. Kuni inimene ei saa usaldada riiki, valitseb korralagedus. Lahenduse võti peitub eelkõige säästlikkuses. Tänase riigiaparaadi avalike hüvede tarbimine, mis on sügavalt tasakaalust väljas ülejäänud ühiskonna võimalustega, on amoraalne.	Riigiaparaadi parandused	Õiglustunne	Tuleb kujundada riik, mis suudab anda eeskuju  Kuni inimene ei saa usaldada riiki, valitseb korralagedus  Lahenduse võti peitub eelkõige säästlikkuses  Riigiaparaadi avalike hüvede tarbimine on sügavalt tasakaalust väljas ülejäänud ühiskonna võimalustega, on amoraalne
54.	Neljandaks, tuleb kujundada tugevad omavalitsused, mis suudavad olla võrdväärsed partnerid riigile.	Omavalitsuste tugevdamine	Haldussuutlikkus	Kujundada tugevad kohalikud omavalitsused, mis võrdväärsed partnerid riigile
55.	Meie koalitsiooni säästliku riigi põhimõtted rakenduvad järgmistes konkreetsetes sammudes. Me võtame vastu valitsemiskulude kokkuhoiu programmi. Vähendame 2004. aasta riigieelarves ministeeriumide halduskulusid ning tõhustame riigiasutuste	Riigiametnike kontrollimine, erihüvede piiramine	Riiklus Haldussuutlikkus	Koalitsiooni säästliku riigi põhimõtted  Konkreetsed sammud  Võtame vastu valitsemiskulude

	<p>eelarve kontrolli. Me tagame kutseliste ametnike ja poliitilise juhtimise selge lahutatuse, määratledes selgemalt ametnike kompetentsinõuded ja reeglid personali valimiseks. Jätkame infotehnoloogiliste projektide arendamist riigihalduses, kärbime ametkondade erihüvesid ja -tasusid. Koalitsiooni eesmärgiks on riik, mis saab aru, miks ta poliitikat kujundab ja kuidas seda poliitikat ellu viia.</p>			<p>kokkuhoiu programmi</p> <p>Vähendame riigieelarves ministeeriumide halduskulusid</p> <p>Tõhustame riigiasutuste eelarve kontrolli</p> <p>Tagame kutseliste ametnike ja poliitilise juhtimise selge lahutatuse</p> <p>Määratleme selgemalt ametnike kompetentsinõuded ja reeglid personali valimiseks</p> <p>Jätkame infotehnoloogiliste projektide arendamist riigihalduses</p> <p>Kärbime ametkondade erihüvesid ja -tasusid</p>
56.	<p>Eesti riiki ja rahvast ootab sel aastal ees põhimõttelise otsuse langetamine - kas astuda Euroopa Liitu või mitte? Kaheksa päeva pärast kirjutab Vabariigi President alla meie liitumislepingule Euroopa Liiduga. 14. septembril on rahvahääletus Euroopa Liiduga liitumise kohta ning positiivse tulemuse korral on Eesti 1. maist 2004. aastast täieõiguslik Euroopa Liidu liige. See on põhimõtteline väljakutse igaühele - poliitikule, ametnikule, majandusmehele - kordan, igale kodanikule.</p>	<p>Ees on ELiga liitumise otsus</p>	<p>Riiklus</p> <p>ELi liikmelisus</p>	<p>põhimõtteline otsus, kas astuda ELi või mitte</p> <p>Vabariigi president kirjutab alla liitumislepingule Euroopa Liiduga</p> <p>Rahvahääletus ELiga liitumise kohta</p> <p>Positiivse tulemuse korral on täieõiguslik Eesti ELi liige</p> <p>Põhimõtteline</p>

				väljakutse igapähele
57.	Eesti omandab rahvusvaheliselt täiesti uue mõõtme ja meie tulevane positsioon sõltub sellest, kui oskuslikult me oskame Euroopa Liiduga kaasnevaid võimalusi enda huvides ära kasutada.	ELi liikmelisuse positiivsed aspektid	ELi liikmelisus  Rahvusvaheline mõjukus	Eesti omandab rahvusvaheliselt täiesti uue mõõtme  Meie tulevane positsioon sõltub sellest, kui oskuslikult me oskame ELiga kaasnevaid võimalusi enda huvides ära kasutada
58.	Järgneva nelja aasta jooksul on valitsuse peamiseks eesmärgiks tagada, et Eesti ei oleks Euroopa Liidus kaasaliikuja, vaid arvestatav liikmesriik, kes soovib oma rahvuslikke huve maksimaalselt realiseerida ning samal ajal Euroopa ühisprojekti edasi viia. See tähendab aga, et tõeline töö alles algab. Me peame endalt küsima, mida on selle eesmärgi täitmiseks vaja teha.	Eesti eesmärgid ELis	Rahvusvaheline mõjukus  Riiklus	Tagada, et Eesti ei oleks Elis kaasaliikuja, vaid arvestatav liikmesriik  Oma rahvuslikke huve maksimaalselt realiseerida ning samal ajal Euroopa ühisprojekti edasi viia  Tõeline töö alles algab  Mida on eesmärgi täitmiseks vaja
59.	Mina peaministrina ja meie koalitsioon tervikuna toetab üheselt Eesti liitumist Euroopa Liiduga. Ma tsiteerin koalitsioonilepet: "Koalitsioon on seisukohal, et Eesti peab ühinema Euroopa Liiduga ning ühinemistingimused peavad täielikult vastama iseseisva Eesti rahvuslikele huvidele." Miks me nii arvame?	Koalitsiooni toetav seisukoht ELiga liitumiseks	ELi liikmelisus  Rahvusvaheline mõjukus	Koalitsioon tervikuna toetab liitumist ELiga  Ühinemistingimused peavad täielikult vastama iseseisva Eesti rahvuslikele huvidele
60.	Esiteks, Euroopa Liiduga liitumine on võimalus meie majandusarengu kiirendamiseks ning meie elanike heaolu suurendamiseks. Euroopa Liiduga liitumine aitab vähem jõukaid riike ja rahvaid arengus	ELi liikmelisuse kasud	Majanduskasv  Heaolu	Võimalus meie majandusarengu kiirendamiseks  Elanike heaolu suurendamiseks  Aitab vähem

	jõukamatele järele. Seda on kinnitanud kõikide varem Euroopa Liiduga liitunud riikide ja rahvaste kogemus, seda kinnitavad ka kõik usaldusväärsed majandusanalüüsid.			jõukamaid riike ja rahvaid arengus jõukamatele järele  Varem liitunute kogemust kinnitavad kõik usaldusväärsed majandusanalüüsid
61.	Teiseks, Euroopa Liiduga liitumisel saab Eesti rohkem otsustamisõigust juurde, kui annab seda ära. Euroopa Liidu liikmena saame me mõjutada selliseid rahvusvahelisi otsuseid, mida Eesti riik kunagi varem suutnud pole. Ja tuleb ausalt tunnistada, et vastutasuks hakkame jagama otsustamisõigust mõnedes valdkondades teiste Euroopa Liidu liikmesriikidega. Kolmandaks - ja võib-olla kõige tähtsam -, meil on ühisväärtused. Ja nagu ütlesin eespool, väärtused on eelduseks sihiseadel.	ELi liitumise kasud	Rahvusvaheiline mõjukus  ELi liikmelisus	Saame rohkem otsustamisõigust juurde kui anname ära  Saame mõjutada selliseid rahvusvahelisi otsuseid, mida Eesti riik kunagi varem suutnud pole  Hakkame jagama otsustamisõigust mõnedes valdkondades  Võib-olla kõige tähtsam – ühisväärtused
62.	Rõhutan, et valitsuse ülesanne on rahvahääletuse eel pakkuda valijatele erapooletut ja ammendavat teavet. Inimestele on vaja selgitada, millised on Euroopa Liiduga liitumise majanduslikud, sotsiaalsed ja poliitilised mõjud. Selleks pean vajalikuks viia Riigikogu nimel läbi erapooletu ja asjatundlik liitumismõjude analüüs. Võtame kokku: Euroopa Liit on sisepoliitika, mitte välispoliitika.	ELi mõjude teadvustamine	Avalikkuse teavitamine  Riiklus	Pakkuda valijatele erapooletut ja ammendavat teavet  Inimestele on vaja selgitada  ELiga liitumise majanduslikud, sotsiaalsed ja poliitilised mõjud  Riigikogu nimel läbi viia erapooletu ja asjatundlik liitumismõjude analüüs  EL on sisepoliitika, mitte välispoliitika

63.	<p>Milline on uue valitsuse välispoliitiline kurss? See põhineb seniste valitsuste välispoliitilise kursi rahulikul ja tasakaalukal jätkumisel, mille põhiteljeks on liikmesus Euroopa Liidus ja NATO-s. Sellist tasakaalukust vajame eriti praegusel pineval, globaalpoliitiliselt keerukal ajal.</p>	Välispoliitiline kurss	<p>Välispoliitika jätkusuutlikkus</p> <p>ELi, NATO liikmelisus</p>	<p>Seniste valitsuste välispoliitilise kursi rahulik ja tasakaalukas jätkumine</p> <p>Põhiteljeks on liikmelisus ELis ja NATOs</p> <p>Tasakaalukust ajame praegusel pineval ja globaalpoliitiliselt keerukal ajal</p>
64.	<p>Ma loodan, et sõda Iraagis leiab kiire lahenduse ning lääne demokraatlik maailm saavutab koosmeele, nagu see on omane demokraatia olemusele. Selle sõja võimalike kõrvalmõjude suhtes meie rahvuslikele huvidele ning eelkõige maailmamajandusele on uus valitsus väga tähelepanelik..</p>	Iraagi sõda ja välispoliitilised arengud	<p>Lääne väärtusruum</p> <p>Välispoliitika järjepidevus</p>	<p>Loodan, et sõda Iraagis leiab kiire lahenduse</p> <p>Et lääne demokraatlik maailm saavutab koosmeele, nagu see on omane demokraatia olemusele</p> <p>Uus valitsus väga tähelepanelik sõja võimalike kõrvalmõjude suhtes meie rahvuslikele huvidele ning maailmamajandusele</p>
65.	<p>Uus valitsus kavatseb arendada heanaaberlikke ning vastastikusel lugupidamisel põhinevaid sidemeid kõigi naaberriikidega. Meil on võimalus oma välispoliitiliste eesmärkide saavutamisel olla maailmas mõjukam rahvas kui kunagi varem. Milan Kundera on öelnud, et väikerahvas on see, kelle olemasolu võidakse igal ajahetkel asetada kahtluse alla. Me ühineme Euroopa Liidu ja NATO-ga ning koos sellega vähenevad olemuslikud, välisteguritest tingitud ohud Eestile</p>	Naabrussuhted	<p>ELi ja NATO liikmelisus</p> <p>Julgeolek</p> <p>Rahvusvahelised mõjukus</p> <p>Jätkusuutlik välispoliitika</p>	<p>Arendada heanaaberlikke ning vastastikusel lugupidamisel põhinevaid sidemeid kõigi naaberriikidega</p> <p>Välispoliitiliste eesmärkide saavutamisel olla maailmas mõjukam rahvas kui kunagi varem</p> <p>Ühinemisega ELi ja NATOga vähenevad olemuslikud, välisteguritest</p>



				tingitud ohud Eestile
66.	<p>Kõhklused võivad olla meis endis ja seepärast peame rääkima oma vaimust. Kas teil on tunne, et kiire arenguga oleme midagi kaotanud või kellegi unustanud? Kas teil on tunne, et järjest rohkem kõneldakse mina ja minu, mitte meie? Kas teil on tunne, et meie heaolu eesmärk on tasandunud üksnes varaliseks kindlustatuseks, selle asemel et ideeks oleks rahva hingeline kindlustumine? Need ei ole samad asjad ja need ei tohi olla samad asjad. Sajand tagasi ütles Gustav Suits: "Saagem eurooplasteks, aga jäägem eestlasteks!" See üleskutse ei ole oma tähendust kaotanud tänagi. Aga kui palju me mõtleme, mida tähendab selle lause teine pool? Täna kujutame end vaimusilmas eurooplastena üsna hästi ette. Aga kuidas? Kas igaüks üksi või koosmeelse rahvana? Millised on meie ühised eesmärgid täna? Milline on meie haritlaskonna sõnum täna? Milliste hoiakutega Eesti jätame järeltulevatele põlvedele? Need on olemuslikud küsimused, mida valitsus peab koos rahvaga arutama ning olema rahva teenijaks nende vaimsete eesmärkide elluviimisel.</p>	Eesti väärtused	<p>Väärtuspõhine poliitika</p> <p>Ühiskonna sidusus</p>	<p>Peame rääkima oma vaimust</p> <p>Ideeks oleks rahva hingeline kindlustunne</p> <p>Saagem eurooplasteks, aga jäägem eestlasteks ei ole oma tähendust kaotanud tänagi</p> <p>Kujutame end vaimusilmas eurooplastena üsna hästi ette</p> <p>Valitsus peab oma rahvaga arutama ja olema rahva teenijaks vaimsete eesmärkide elluviimisel</p>
67.	<p>Väikeriik saab olla suur siis, kui tal on suured eesmärgid ja tahe neid eesmäärke ellu viia. Seda ei saa teha üksi, seda saame teha ainult kõik koos. Avaldan siinkohal lugupidamist kõigile kaasmaalastele, kes elavad Eestis kõrvuti eestlastega ja armastavad Eestit ning osalevad Eesti arendamises.</p>	Pöördumine mitte-eesti rahvusest kaasmaalaste poole	<p>Integratsioon</p> <p>Riiklus</p>	<p>Väikeriik saab suur olla siis, kui tal on suured eesmärgid ja tahe neid ellu viia</p> <p>Avaldan lugupidamist kõigile kaasmaalastele, kes elavad Eestis kõrvuti eestlastega ja armastavad Eestit</p>

				ning osalevad Eesti arendamises
68.	Põhjanaanabritel soomlastel on vanasõna: "Isa teeb põllu, poeg hoiab seda ja pojapoeg lõikab kasu." Ajalugu ja saatuse on meid asetanud tegema põldu lapselaste nimel. Eesti jätkusuutlikkuse tagamises näen ma selle valitsuse missiooni. Ma kutsun sellele tööle kogu rahvast.	Töö tulevaste põlvete nimel	Riiklus	Jätkusuutlikkuse tagamises näen selle valitsuse missiooni  Kutsun sellele tööle kogu rahvast
69.	Valitsus ootab saja päeva jooksul ettepanekuid kõigilt kaasamõtletajalt, et neid siis arutada. Meie valitsuse eesmärgiks ei ole Eestit juhtida nõnda, et rahvas vaataks pealt.	Kõigi ideed on teretulnud	Avatus ideedele/ettepanekutele  Osalus (riigivalitsemises)	Valitsus ootab saja päeva jooksul ettepanekuid kõigilt kaasamõtletajalt, et neid siis arutada  Eesmärgiks ei ole juhtida nii, et rahvas vaataks pealt
70.	Tahan veel kord rõhutada, et arengute käivitajaks ei pea tänases Eestis enam olema üleminekuaegsed lakkamatud reformid, vaid tasakaalukas areng. Nii nagu inimene ei taha oma elu seades alalist ebakindlust, niisamuti ka ühiskonda aitab edasi turvatunne ja püsivus.	Vähenenud reformivajadus	Areng  Turvalisus	Arengute käivitajaks ei pea olema üleminekuaegsed lakkamatud reformid  Tasakaalukas areng  Inimene ei taha alalist ebakindlust  Ühiskonda aitab edasi turvatunne ja püsivus
71.	Siiski seisab ka uue valitsuse ees terve rida küsimusi, mis nõuavad otsustavat tegutsemist, kuna passiivsuse taga peituvad ohud Eesti arengule. Seega me tahame olla tegus valitsus - meil on lugupidamist seniste põlvete töö ees -, kes ei karda haarata probleemidel sarvist. Üheskoos haaramme härjal sarvist.	Valitsus on aktiivne tegutseja	Sihikindlus	Terve rida küsimusi, mis nõuavad otsustavat tegutsemist  Passiivsuse taga peituvad ohud Eesti arengule  Tahame olla tegus valitsus  Lugupidamine seniste põlvete töö ees

				Üheskoos haarames härjal sarvist
72.	Lugupeetav Riigikogu! Ma palun teie toetust Vabariigi Valitsuse moodustamiseks. Aitäh teile!	Lõppsõna		

## LISA 6

Peaministri kandidaat Andrus Ansipile valitsuse moodustamiseks volituste andmine  
12.04.2005

[http://web.riigikogu.ee/ems/stenograms/2005/04/t05041211-04.html#P55\\_3241](http://web.riigikogu.ee/ems/stenograms/2005/04/t05041211-04.html#P55_3241) (25.07.2009)

Teemasuunad valitsuse enese- ja valitsuse ülesannete defineerimisel, värvikoodide jaotus:

- Riigi- ja ühiskonna ülesehituse teemad
- Rahvuse säilimise ja rahvuskultuuri arendamise teemad
- Poliitika kui selline, viited huvirühmadele ja kokkulepetele nendega

	Kõne	Teema	Väljendatav väärtus	Olulised märksõnad
1.	Austatud Riigikogu esimees! Austatud Riigikogu! Hea Eesti rahvas!	Formaalne pöördumine		
2.	Hetkest, mil Eesti taastas oma iseseisvuse, on möödunud ligi poolteist aastakümnet. Eesti tahet ja võimet vastata standarditele, mis iseloomustavad vabu ja demokraatlikke õigusriike, tõendab meie vastuvõtmine Euroopa Liitu ja NATO-sse. Kõik need pingutused, mida Eesti rahvas ja tema valitud esindajad on aastaid teinud normaalse ühiskonnakorralduse taastamiseks ja elu edendamiseks Eestis, on andnud meile väärtusliku kogemuse, mis järjest täieneb.	EE eesmärgid alates taas-iseseisvumisest	Riiklus  Rahvusvaheline tunnustus	Tahe ja võime vastata standarditele  Vaba ja demokraatlik õigusriik  EL, NATO  EE rahva ja valitud esindajate pingutused  Normaalse ühiskonnakorralduse taastamine  Väärtuslik kogemus
3.	Eesti hakkab üle saama algusaegade rabadusest ja lastehaigustest ning lähenema küpsele demokraatiale. Lootkem, et juba peatselt saab selle üheks ilminguks valitsuste püsimine valimistest valimisteni.	Eesti arengupositsioon	Poliitiline stabiilsus  Demokraatia	Hakkab üle saama algusaegade rabadusest ja lastehaigustest  Lähenemine küpsele demokraatiale  Valitsuse püsimisele valimistest valimisteni
4.	Täna see nii veel ei ole. Täna peame tunnistama, et inimesed on jälle kord väsinud kriisidest Tallinnas ja	Vajadus valitsust vahetada	Poliitiline tasakaal	Väsimus kriisidest  Ootus usaldusliku

	<p>riigis ning ootavad õigusega usaldusliku õhkkonna ja normaalse töömeeleolu taastumist valitsuses. Seisangi siin teie ees just sellise valitsusjuhikandidaadina, kes näeb oma ülesannet täidesaatva riigivõimu töörahu taastamises, et rahvas ja riik saaksid oma igapäevases töös ja arenemises tõrgeteta edasi minna.</p>		Riiklus	<p>õhkkonna ja normaalse töömeeleolu taastumiseks</p> <p>Riigivõimu töörahu taastamine</p> <p>Rahva ja riigi tõrgeteta edasimineku</p>
5.	<p>Minu ees olev väljakutse, mis on viinud uue võimaliku valitsusliidu moodustamiseni ja kokkuleppe sõlmimiseni selle kolme osapoole vahel, seisneb vajaduses jätkata neid väärtuslikke algatusi, mis jäid pooleli eelmisel valitsusliidul, ning vajaduses tuua Eesti valitsemisse uusi tuuli, uusi algatusi, mille sisuks on hoolivus ja eesmärgiks ühiskonna parem tasakaal.</p>	Valitsuse eesmärgid	<p>Areng</p> <p>Ühiskonna tasakaal</p> <p>hoolivus</p>	<p>Jätkata väärtuslikke algatusi, mis eelmisel valitsusel pooleli jäid</p> <p>Tuua EE valitsemisse uusi tuuli ja algatusi</p> <p>Hoolivus</p> <p>Ühiskonna parem tasakaal</p>
6.	<p>Olen ka varem öelnud, et riigi ehitamine ja arendamine on justkui romaani kirjutamine. Ei saa olla nii, et ühel päeval viskame varem kirjutatu kõrvale ja hakkame hoopis uute tegelastega hoopis uut romaani kirjutama. Me ootame ja loodame, et kõik siin elus oleks põhjendatud ja loogiline. Me jätkame eelkäijate alustatud ja loodame, et meie tööd jätkatakse. Ma tänan kõiki eelmisi valitsusi, kes on andnud oma parima meie riigi heaks!</p>	Põhinemine senitehtul	Järjekindlus	<p>Riigi ehitamine ja arendamine</p> <p>Ei viska varemtehtut kõrvale</p> <p>Jätkame eelkäijate alustatud</p> <p>Loodame, et meie tööd jätkatakse</p> <p>Tänu eelmistele valitsustele</p> <p>Parim meie riigi heaks</p>
7.	<p>Minu ees seisis aga ka väljakutse valitsuse poliitilise toetuspinna laiendamise teel tekitada võimalus Eesti arengu suuremaks tasakaalustatuseks.</p>	Peaministri eesmärk	Poliitiline tasakaal	<p>Laiendada valitsuse poliitilist toetuspinda</p> <p>Eesti arengu suurem tasakaalustamine</p>
8.	<p>Täna allkirjastasid koalitsioonileppe Eestimaa Rahvaliid, Eesti Keskerakond ja Eesti Reformierakond, kelle valijaskond kokku katab väga suure osa kogu</p>	Koalitsiooni tutvustus	<p>Avalikkuse toetus</p> <p>Koostöövõim elisus</p>	<p>Koalitsioonilepe</p> <p>Valijaskond katab v suure osa EE</p>

	<p>Eesti rahvastikust.</p> <p>Ma ei jaga siit-sealt kostvaid kahtlusi uue valitsusliidu kokkusobivuse ja koostöövõime kohta. Jah, minu erakond on selgelt liberaalne ning Keskerakonna ja Rahvaliidu programm rõhutab suuremat riigipoolset sekkumist ühiskonnaellu. Kuid liberaalsus ja sotsiaalsus välistavad teineteist ainult piiratud kujutluses.</p>			<p>rahvastikust</p> <p>Ei jaga kahtlusi kokkusobivusest</p> <p>Liberaalsus ja sotsiaalsus välistavad teineteist piiratud kujutluses</p>
9.	<p>Jah, meie läbirääkimised ei olnud ülearu kerged ja meil tuli teha pikki päevi. Nüüd aga on need rääkimised räägitud, kokkulepped leitud ja allkirjad all. Tegemist on täiskasvanud inimeste ja kogenud poliitikutega, kes ei tule kokku selleks, et vastastikku demonstreerida oma uksepaugutamissiile.</p> <p>Neile kriitikutele, kes otsivad loodava valitsusliidu erakondade hulgast võitjaid ja kaotajaid, vastan professor Marju Lauristini sõnadega: "Me alustasime poliitikaga aadete nimel. [- - -] Kui üks erakond loeb endale punkte kogu valitsuse arvel, siis see on poliitikale hukatuslik. Valitsus on põhiseaduslik institutsioon, kes vastutab kogu rahva ees." Sellest põhimõttest lähtudes on sündinud ka loodava valitsusliidu valitsemiskava.</p>	Koalitsiooni koostamisest	<p>Koostöövõim elisus</p> <p>Poliitiline tasakaal</p>	<p>Mitte ülearu kerged läbirääkimsied</p> <p>Kokkulepped leitud</p> <p>Kogenud poliitikud</p> <p>Täiskasvanud inimesed</p> <p>Võitjate ja kaotajate otsimine</p> <p>Poliitika aadete nimel</p> <p>Põhiseaduslik institutsioon</p> <p>Vastutus kogu rahva ees</p> <p>Sündinud valitsemiskava</p>
10.	<p>Loodavat koalitsiooni on juba nimetatud küüslaugukoalitsiooniks. Olgu siis pealegi. Küüslauk on väga tervistava toimega. Muidugi ei tohi küüslauku ülearu palju pruukida, siis ei taha keegi lähedale tulla. Kuid ka mõõdukas küüslaugu pruukimine hoiab partnerid parajas kauguses ning seegi on hea.</p>	Koalitsioon rahvasuus	Eluterve huumor	<p>Küüslaugukoalitsioon</p> <p>Tervistav toime</p> <p>Hoiab partneri parajas kauguses</p>
11.	<p>Ideaalseid koalitsioone pole olemas, ei meil ega muudes riikides. Koalitsioonid on kõik kompromissid ja sellistena tasakaalu otsimised. Nii ka loodav valitsusliit. Sündiva valitsusliidu programm peegeldab</p>	Koalitsioon on kompromiss	Poliitiline tasakaal	<p>Ideaalseid koalitsioone ei ole olemas</p> <p>Meil ega muudes</p>

	Eesti tänast tasakaalupunkti.			riikides  Valitsusliidu programm  Eesti tänase tasakaalupunkti peegeldus
12.	Austatud Riigikogu! President Lennart Meri on öelnud, et aeg ei kuulu meile, vaid meie vaenlastele. Me oleme raisanud palju aega. Viimasel ajal on valitsejate tähelepanu hajunud teisejärgulisele.	Eelmise valitsuse süüdistus	Sihikindlus	Valitsejad raisanud aega  Tähelepanu hajunud teisejärgulisele
13.	Peame uuesti keskenduma peamisele - Eesti riigi püsijäämisele, meie rahva ja kultuuri kestmisele, meie rahva ja riigi ajaloo mõistmise edendamisele. Uue koalitsioonileppe esimene peatükk kannab pealkirja "Rahvastiku- ja perepoliitika". Olgu see märk meie ülimast eesmärgist ja kõige tähtsamast prioriteedist.	Valitsuse esmane ülesanne	Riiklus  Rahvuslus	Eesti riigi püsijäämine  Rahva ja kultuuri kehtmine  Rahva ja riigi ajaloo mõistmise edendamine  Rahvastiku- ja perepoliitika koalitsioonileppe ülim eesmärk ja prioriteet
14.	Rahvastiku kahanemine ja vananemine on probleemiks kogu lääne tsivilisatsioonis. Ajaloos palju räsida saanud rahva puhul, nagu seda oleme meie, lisandub sellele mure, kas suudame või viitsime üldse püsima jääda. Nagu on näidanud viimased paar aastat, pole sündimuse tõus siiski midagi võimatut. Püüame püsida sellel tõusujoonel.	Eesmärgi laiendav selgitus	Sündivuse kasv  Rahvuslus	Probleem lääne tsivilisatsioonis. Rahvastiku vananemine ja kahanemine  Meie, ajaloos palju räsida saanud rahvas  Mure, kas suudame püsima jääda  Sündimuse tõus ei ole võimatu
15.	Emad ja isad küsivad tihti riigiisadelt ja riigiemadelt: "Olgu, tegite vanemahüvitise. Aga mis edasi?" Tegelikult on mitmed järgnevad sammud juba käigus ja selle leppega lisandub neid veelgi. Oleme kokku leppinud, et juba	Meetmed perepoliitikas	Sündivuse kasv	Vanemahüvitis  Järgnevad sammud juba käigus  Riiklik sünnitoetus

	<p>järgmise aasta algusest tõuseb riiklik sünnitoetus 5000 kroonini ja läheb käiku tulumaksuvabastus maksuvaba miinimumi ulatuses alates pere teisest lapsest. Tasuta koolitoit tagatakse põhikooli ulatuses ning alates järgmise aasta sügisest laieneb see ka kutsekooliõpilastele.</p> <p>Vanemahüvitise maksmise perioodi pikendame kolme kuu võrra, et vanemal oleks võimalus kauem ise olla oma väikese lapse juures ja ka pikemat aega valmistuda uueks tööleminekuks. Sealjuures jätkame lisameetmete väljatöötamist lastehoiuga seotud murede leevendamiseks.</p>			<p>Tulumaksuvabastus alates pere teisest lapsest</p> <p>Tasuta koolitoit</p> <p>Vanemahüvitise pikendamine</p> <p>Lisameetmete väljatöötamine</p> <p>Lastehoiuga seotud murede leevendamine</p>
16.	<p>Need on need punktid, mis on leppes kirjas vahetult perepoliitika märksõna all. Tegelikult on meie rahvastiku kasvamisele ja arenemisele suunatud kõik meie harukondlikud poliitikad. Siin-seal levitatud kujutlus, nagu ootaks Eestit selle sajandi keskpaigaks saatuslikult ja vältimatult ees rahvaarvu langemine vaevalt kolmveerandi või pooleni praegusest, on tugevasti üledramatiseeritud. Meie rahva kestmistahe on tugev ja siiras ning uus valitsus tahab seda igati toetada.</p>	Eesti rahva kestmiseks	Sündivuse kasv	<p>Rahvastiku kasv ja areng</p> <p>Suunatud kõik harukondlikud poliitikad</p> <p>Kujutlus rahvaarvu langemisest pooleni praegusest tugevasti üledramatiseeritud</p> <p>Rahva tugev ja siiras kestmistahe, valitsus toetab igati</p>
17.	<p>Tervislike eluviiside edendamine, narkomaania ning HIV ja aiasi ennetuse tõhustamine, sportimisvõimaluste suurendamine, kohalike omavalitsuste tugevdamine, eesti kultuuri parimate traditsioonide jätkumise tagamine on ainult osa neist punktidest, millest lähtudes uus valitsus saab toetada meie rahva kestvust ja eneseväärikust.</p>	Rahvatervise parandamine	Rahvuslus	<p>Tervislike eluviiside edendamine</p> <p>Kohalike omavalitsuste tugevdamine</p> <p>Eesti kultuuri parimate traditsioonide jätkumise tagamine</p> <p>Valitsuse tegevus rahva kestvuse ja eneseväärikuse toetamisel</p>



18.	Eestis ei ela ainult eestlased. Meie eesmärk on jätkuvalt kõigi siin seaduslikult ja pikaajaliselt viibivate inimeste integreerimine ühiste põhihuvide ja eesmärkidega ühiskonnaks. Me tagame piisava ja kvaliteetse õpetajaskonna ettevalmistamise eesti keele õpetamiseks ja eestikeelseks aineõpetuseks koolides.	Tegeleme kõigi legaalse Eesti elanikega	Integratsioon	Eesmärk inimeste integreerimine ühiste põhihuvide ja eesmärkidega ühiskonnaks  Õpetajaskond eesti keele õpetamiseks ja eestikeelseks aineõpetuseks
19.	Me püsime oma tõhusust tõestanud kodakondsus-, integratsiooni- ja keelepoliitika aluste juures, jätkates samas tehniliste takistuste kõrvaldamist nende hea tahtega inimeste teelt, kes taotlevad Eesti kodakondsust.	Kodakondsus -poliitika	Integratsioon	Püsime tõhusust tõestanud ... poliitika juures  Jätkates tehniliste takistuste kõrvaldamist  Hea tahtega inimesed, kes taotlevad EE kodakondsust
20.	Hea Riigikogu! Hoolivusele suunatud abinõud on ühevõrra olulised nii noortele kui ka eakatele inimestele. Professorid on kritiseerinud poliitikuid, kelle pilk vaatab kaugusse ja kes ei räägi inimestele, vaid üle inimeste peade. Meie tahame rääkida inimestele. Me tahame tõsta keskmise täisvanaduspension 2006. aasta 1. aprilliks 3000 kroonile kuus, lisades indekseeritud pensionitõusule ühekordselt täiendavaid vahendeid. Pensionärid on selle tagasihoidliku pensionitõusu oma elutööga ära teeninud. Rohkemaks pole meie riik paraku võimeline, kuid märk riigi hoolivusest on see kindlasti.	Pensionitõus = hoolivus	Majanduslik kindlustunne  Eakate austamine  Hoolivus	Hoolivusele suunatud abinõud  Noortele kui eakatele  Rääkida inimestele (2x)  Elutööga ära teeninud  Rohkemaks pole meie riik parku võimeline  Märk hoolivusest
21.	Arstiabis on oluline turvalisus - see, et inimene teab, et haigestudes on abi olemas, ning et arstid ja õed teaksid, mis neid homme ees ootab. Sellepärast ei paku me välja lühiajalisi lahendusi, vaid võtsime endale ülesande töötada välja sellised lahendused, mis tagaksid arstiabi kiire saamise ja stabiilsuse	Turvalisustunne arstiabis	Tulevikuvision on  Usaldusväärne arstiabi	Arstiabi turvalisus: Inimene teab, arstid-õed teavad, mis ees ootab  Lahendused arstiabi kiire saamiseks ja stabiilsuseks

	aastakümneteks. Samal ajal, kui arutatakse, kas ja kui palju tervishoid lisaraha vajab, peab maksumaksja raha kasutamine meie tervishoiusüsteemis ja eriti haiglates muutuma maksumaksjale nähtavaks.			aastakümneteks  Maksumaksja raha kasutamine peab muutuma nähtavaks
22.	Nagu varasemad valitsused, ei loo seegi valitsus endale illusioone: Eesti riigi ja rahva kestmine pole meile tagatud. Et rahvas ja riik kestaksid, peame päevast päeva jõupingutusi tegema.	jõupingutused Eesti kestmiseks	Riiklus	Valitsused ei loo illusioone  EE riigi ja rahva kestmine ei ole tagatud  EE rahva kestmiseks  Päevast päeva jõupingutusi tegema
23.	Me kinnitame, et valitsusliit ei muuda Eesti Vabariigi välis- ja julgeolekupoliitika aluseid.	Välis- ja julgeolekupol	Stabiilsus (välis- ja julgeolekupoliitika)	Välis- ja julgeolekupoliitika aluseid ei muudeta
24.	Seame eesmärgiks eraldada NATO definitsioonile vastavateks ja Eesti spetsiifiliste vajadustega kooskõlas olevateks kaitsekulutusteks 2% Eesti sisemajanduse kogutoodangust. Valitsus lähtub Iraagi missiooni pikendamise küsimuses ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsiooni nr 1546 mandaadist ja põhimõtetest.	kaitsekulutused	Välis- ja julgeolekupoliitika järjepidevus  NATO liikmelisus	NATO definitsioonile vastavad kaitsekulutused  Eesti spetsiifiliste vajadustega kooskõlas olevad kaitsekulutused  Eesti sisemajanduse kogutoodang  ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsiooni nr 1546 mandaat ja põhimõtted
25.	Me kinnitame, et toetame Euroopa põhiseadusliku leppe ratifitseerimist Riigikogus. Valitsus seab eesmärgiks Eesti liitumise Schengeni viisaruumiga ja valmisoleku üleminekuks eurole 2007. aastaks.	Tegevus Euroopa suunal	Integreerumine ELi struktuuridega	toetame Euroopa põhiseadusliku leppe ratifitseerimist Riigikogus  valitsus seab eesmärgiks  Schengeni viisaruumiga liitumine

				Üleminek eurole 2007. aastaks
26.	Rahvastikuprobleemide leevendamise ja rahvusliku julgeoleku tagamise ülesande kõrval on just teadmisi väärtustava majandusega Eesti ülesehitamine see suur eesmärk, mille saavutamiseks peaksime andma kogu oma jõu järgneval viieteistkümnel aastal. Seda sihti seades on valitsuse vaatevinklist võrdväärset olulised nii haridussüsteemi puudutavad otsused, investeeringud kui ka valitsusbürokraatia enda eeskuju.	Valitsuse eesmägid	Teadmispõhine majandus	<p>Teadmisi väärtustav majandusega EE ülesehitamine</p> <p>Eesmärk, mille saavutamiseks peaksime andma kogu oma jõu</p> <p>Järgneval viieteistkümnel aastal</p> <p>Olulised haridussüsteemi puudutavad otsused</p> <p>Valitsusbürokraatia eeskuju</p>
27.	Investeeringuteta teadus- ja arendustegevusse ning haridusse pole meil tulevikku ei rahva ega riigina. Toetamaks Eesti suundumist teadmispõhisele majandusele, loob valitsusliit Eesti arengufondi ehk riikliku riskikapitalifondi.	investeeringud	Teadmispõhine majandus	<p>Investeeringud teadus- ja haridustegevusse</p> <p>Sellela pole tulevikku rahva ega riigina</p> <p>Toetamaks suundumist teadmispõhisele majandusele</p> <p>Valitsusliit loob</p> <p>Riikliku riskikapitalifondi</p>
28.	Loodav valitsus täiustab üldhariduse riigipoolset pearahapõhist finantseerimise mudelit. Me soovime tagada kultuuri- ja haridustöötajate palga Eesti keskmisest palgast kiirema kasvutempo.	Hariduse ja kultuuri rahastamine	<p>Majanduslik kindlustunne</p> <p>Funktsioneeriv haldussüsteem</p>	<p>Riigipoolne pearahapõhine finantseerimismudel</p> <p>Kultuuri- ja haridustöötajate palga keskmisest kõrgem kasvutempo</p>
29.	Eestis on terav puudus kvalifitseeritud tööjõust. Uus valitsus soovib alates 2006. aastast	Tööjõupuudus	<p>Kutseharidus</p> <p>Raha</p>	Terav puudus kvalifitseeritud

	suurendada oluliselt kutsekooliõpilaste arvestuslikku riiklikku pearaha.			tööjõust  Suurendada oluliselt kutsekooliõpilaste arvestuslikku riiklikku pearaha
30.	Uus valitsus arendab avaliku halduse toimimise viise eesmärgiga muuta infotehnoloogiliste vahendite abiga teenindus inimestele mugavamaks. Tänu eelmistele valitsustele meil on, mida edasi arendada. ID-kaardi leviku või registrite riskasutamise poolest avalikus sektoris oleme esimeste hulgas maailmas. Seda, et e-maksuametit kasutaks 80% tuludeklaratsiooni esitajatest, ei kohta maailmas kusagil mujal peale Eesti. E-tee on see tee, mida mööda peame minema edasi. Valitsus toetab riigi IT-arendusprojektide keskselt koordineeritud ja projektipõhist rahastamist. See võimaldab vahendeid efektiivsemalt kasutada.	Arendused IT-valdkonnas	Funktsioneerimise v haldussüsteem  Konkurentsivõime maailmas  Areng	Uus valitsus arendab  Avaliku halduse toimimise viise  Muuta it-vahenditega teenindus inimestele mugavamaks  Tänu eelmistele valitsustele on, mida edasi arendada  Registrite riskasutuse poolest esimeste hulgas maailmas  Ei kohta maailmas kusagil mmujal peale Eesti  E-tee on see, mida mööda peame minema edasi  Valitsus toetab keskselt kordineeritud ja projektipõhist lähenemist  Võimaldab vahendeid efektiivsemalt kasutada
31.	Moodustuva valitsuse üks ülesanne on taastada usk demokraatiasse ja õigusriiki. Valitsus tõhustab reaalset võitlust korruptsiooniga, hoidub õiguskaitseorganite politiseerimisest ning tagab õiguskaitseorganite tegevuse range seaduslikkuse. Me	Õigusriigi ja demokraatia kinnistamine	Ühiskonna sidusus  Õigussüsteemi sõltumatus	Valitsuse ülesanne  Taastada usk demokraatiasse ja õigusriiki  Tõhustab reaalset

	<p>ütlemes selge ei mis tahes indikaatoritele või mõõdikutele, mis kallutavad õiguskaitseorganeid seaduse formaalsele kohaldamisele. Soovime panna õla alla kohalike omavalitsuste võimekuse tõstmisele regulaarse kontrolli läbiviimisel ja välisauditite tellimisel.</p> <p>Me jätkame politsei kujundamist kodanikke teenindavaks, abistavaks ja kaitsvaks organisatsiooniks.</p> <p>Valitsus kujundab oma seisukoha õigusemõistmise eelarve justitiishalduse eelarvest lahutamise küsimuses.</p>		<p>Funktsioneerimise haldussüsteem</p>	<p>võitlust korruptsiooniga</p> <p>Tagab õiguskaitseorganite tegevuse range seaduslikkuse</p> <p>Ütleme selge ei mistahes seaduse formaalsele kohaldamisele</p> <p>Politsei kujundamine kodanikke teenindavaks</p> <p>Panna õla alla KOV regulaarse kontrollile ja ja välisauditite tellimisel</p> <p>Valitsus kujundab seisukoha</p> <p>Õigusemõistmise eelarve justitiishalduse eelarvest lahutamise küsimus</p>
32.	<p>Häid uudiseid loodab uus valitsus tuua ka Eesti omavalitsustele. Me räägime tihti efektiivsusest, kuid raiskame samal ajal ressursse. Linnades on hektarite, mõnes isegi sadade hektarite viisi reformimata riigimaad tühermaadena seismas. Samal ajal kerkib linnade ümbrusse kõrge mullaviljakusega maadele aina uusi ja uusi elamuid.</p> <p>Riigikontrolli aktist selgub, et riigil on tuhandeid hooneid või hoonete varemeid, mida riigi valitsemiseks pole vaja. Loodav valitsus kavatseb oluliselt lihtsustada kohalikele omavalitsustele nende ülesannete täitmiseks ja arenguks vajaliku maa munitsipaliseerimise protseduure.</p> <p>Uus valitsus näeb ette ka samme omavalitsuse tulubaasi</p>	<p>Omavalitsuste rahastamine</p>	<p>Funktsioneerimise haldussüsteem</p> <p>Efektiivsus</p>	<p>Häid uudiseid loodab valitsus tuua</p> <p>Eesti omavalitsustele</p> <p>Efektiivsusest</p> <p>Raiskame samal ajal ressursse</p> <p>Hektarite viisi reformimata riigimaad</p> <p>Riigikontrolli aktist selgub</p> <p>Oluliselt lihtsustada kohalike omavalitsuste</p>

	tugevdamiseks.			<p>ülesannete täitmiseks ja arenguks</p> <p>Maa munitsipaliseerimise protseduure</p> <p>Sammud KOV tulubaasi tugevdamiseks</p>
33.	<p>Loodavale valitsusele on olulised ka keskkonnateemad. Looduse mitmekesisuse säilitamiseks viime lõpule Natura 2000 võrgustiku alade kaitse alla võtmise ning tahame suurendada investeeringuid vee-, jäätme- ja looduskaitseprojektidesse. Märgiks tulevatest põlvetest hoolimisest on valitsusliidu ühine kinnitus, et pooldame keskkonnamõjust sõltuvusse seatud maksustamise põhimõtet. Valitsusliit on võtnud kohustuse valmistada ette ökoloogilise maksureformi kava, mis näeb ette maksude osalise ümberorienteerimise tulu maksustamiselt loodusressursside kasutamise ja looduse saastamise maksustamisele.</p>	Valitsuse väärtused keskkonna osas	Keskkonnasäästlikkus	<p>Olulised ka keskkonnateemad</p> <p>Looduse mitmekesisuse säilitamine</p> <p>Suurendada investeeringuid vee- jäätme- ja looduskaitseprojekti desse</p> <p>Märgiks tulevatest põlvetest hoolimisest</p> <p>Valitsusliit on võtnud kohustuse</p> <p>Ökoloogilise maksureformi kava</p> <p>Tulu maksustamiselt loodusressursside kasutamise ja saatsamise maksustamisele</p>
34.	<p>Hea Riigikogu! Koalitsioonileppeid kritiseeritakse alati. Strateegilisema vaatega lepetele saab ette heita, et need on liiga üldsõnalised, konkreetsematele seda, et need on liiga vähe strateegilised. Alati saab öelda, et need on kas liiga pikad või liiga lühikesed. Kui täna mandaati taotlevat valitsust looma hakati, kardeti, et uus valitsus soovib teha liiga vähe. Täna kiputakse ette heitma, et valitsus soovib teha liiga</p>	Koalitsioonil eppe lubadused täidetakse	<p>Sihikindlus</p> <p>Tasakaalus eelarve</p>	<p>Ajakirjandus on äsja sõlmitud koalitsioonilepet üldiselt kiitnud</p> <p>Kas kõigi lubaduste täitmiseks raha jätkub</p> <p>Lubadusi märksa vähem kui koosmeele</p>

	<p>palju.</p> <p>Ajakirjandus on äsja sõlmitud koalitsioonilepet üldiselt kiitnud, kuid ikka ja jälle on kaheldud, kas kõigi lubaduste täitmiseks raha jätkub.</p> <p>Kõigepealt, lubadusi on sündiva valitsusliidu programmis tõesti märksa tagasihoidlikumalt kui koosmeele koalitsiooni leppes. Kuid kinnitan teile, et tänase valitsusliidu lubadused on realistlikud. Täna sõlmitud lepingule on rahaline kate olemas tasakaalus valitsussektori eelarve juures</p>			<p>koalitsiooni leppes</p> <p>Tänase valitsusliidu lubadused on realistlikud</p> <p>Rahaline kate olemas</p> <p>Tasakaalus valitsussektori eelarve</p>
35.	<p>Eesti edu aluseks on olnud meie majanduse avatus, madalad maksud ja konservatiivne eelarve. Kinnitan kõigile uskmatutele, et me jätkame seda poliitikat.</p> <p>Meie reinvesteeritud kasumi vabastamine ettevõtte tulumaksust on toonud Eestile suurt edu. Nelja aastaga on reinvesteeritud kasumi maht kasvanud kümme korda.</p> <p>Riigieelarvesse laekunud ettevõtte tulumaksu kogusumma on seejuures jõudsalt kasvanud. Meie maksusüsteem on efektiivne. Me suutsime 26% maksumäära puhul koguda protsendina SKT-st kaks korda rohkem ettevõtte tulumaksu, kui ligi 40% määraga Saksamaal suudeti.</p> <p>Kuid maksudega seotud konkurentsieelised kahanevad. Soomes oli eelmisel aastal ettevõtte tulumaksu määr 29%, sel aastal on 26%. Lätis ja Leedus on maksumäär 15%, Iirimaal 12,5%. Ka tööjõud on Eestis kõrgelt maksustatud.</p>	Eesti maksusüsteemi kiituseks	<p>Arenguvõime lisus</p> <p>Madal tulumaks</p> <p>Konkurentsivõimelisus maailmas</p>	<p>Edu aluseks avatud majandus</p> <p>Kinnitan uskmatutele</p> <p>Jätkame seda poliitikat</p> <p>Reinvesteeritud kasumi vabastamine tulumaksust</p> <p>Toonud Eestile suurt edu</p> <p>Kasvanud kümme korda</p> <p>Meie maksusüsteem on efektiivne</p> <p>Konkurentsieelised kahanevad</p> <p>Tööjõud on Eestis kõrgelt maksustatud</p>
36.	<p>Siim Kallas on öelnud, et Eesti ei saa rajada oma strateegiat teistega sarnanemisele. Eesti peab erinema, muidu meid ei märgata. Meie tulumaksusüsteemi on märgatud ja see on toonud Eestisse palju uusi töökohti loonud investeeringuid. Kuid me peame oma maksusüsteemi</p>	Maksusüsteemi arenguvajadus	<p>Konkurentsivõimelisus maailmas</p> <p>Konkurentsivõimeline maksusüsteem</p>	<p>Eesti ei saa rajada oma strateegiat teistega sarnanemisele</p> <p>Eesti peab erinema</p> <p>Meie</p>

	edasi arendama.			<p>tulumaksusüsteemi on märgatud</p> <p>Toonud Eestisse palju uusi töökohti</p> <p>Loonud investeringuid</p> <p>Peame maksusüsteemi edasi arendama</p>
37.	<p>Oleme võtnud vastu seadusi, mis suurendavad kaudseid makse. Valitsus soovib säilitada maksukoormuse 2003. aasta tasemel suhtes sisemajanduse kogutoodangusse. Sellepärast näeb koalitsioonilepe ette tulumaksumäära alanemise 1% võrra aastas järgneva nelja aasta jooksul ning tulumaksuvaba miinimumi tõusu alates 1. jaanuarist 2006. aastal 2000 kroonini.</p>	Maksusüsteemi arendamisest	Madal maksukoormus	<p>Oleme suurendanud kaudseid makse</p> <p>Valitsus soovib säilitada maksukoormuse 2003. aasta tasemel SKTsse</p> <p>Koalitsioonilepe näeb ette</p> <p>Tulumaksumäära alanemise</p> <p>Tulumaksuvaba miinimumi tõusu</p>
38.	<p>Hea Riigikogu! Kui ühelt Iraagis ÜRO abimissiooni koosseisus teenivalt Eesti ohvitserilt hiljuti küsiti, milline on Eesti elu Iraagist vaadates, kõlas vastus: "Ilus, armas. Äärmiselt mõttetute probleemide üle vaieldakse väga kõrgel tasemel." Uus valitsus soovib hoida ja arendada niisugust Eestit, mille ilu ja armsus ei seisne mõttetus probleemitsemises, vaid hoolikas suhtumises tõeliste probleemide lahendamisse. Selle nimel ei pelga me vajaduse korral ka väga ägedaid vaidlusi, kuid need ärgu olgu iialgi eesmärk omaette.</p>	Valitsuse konstruktiivsusest	<p>Eesti areng</p> <p>Koostöövõimelisus</p>	<p>Hoida ja arendada niisugust Eestit</p> <p>Ilu ja armsus ei seisne mõttetus probleemitsemises</p> <p>Hoolikas suhtumine tõeliste probleemide lahendamisse</p> <p>Vajaduse korral ka väga ägedad vaidlused</p> <p>Ei ole eesmärk omaette</p>
39.	Kindlate kokkupuutepunktide leidmine uue valitsusliidu osapoolte vahel sisendab lootust ka asjalikuks suhtluseks opositsiooniga. Keegi ju	Koalitsiooni ja opositsiooni ühishuvid EE	Koostöövõimelisus	<p>Kokkupuutepunktide leidmine</p> <p>Asjalikuks</p>



	<p>ei eita, et valitsusliitu juhtival Reformierakonnal ja suurimaks opositsioonijõuks osutuval Res Publical on jätkuvalt väga suur maailmavaateline ühisosa.</p> <p>Niisamuti on rõhutatud ...</p> <p>... sotsiaalne huvi sillaks Keskerakonna ja sotsiaaldemokraatide vahel. Tõsine rahvuslikkus, mis sarnastab eriti Rahvaliitu ja Isamaaliitu, on mõistagi oluline kõigile parlamendiparteidele, ilma et see välistaks avatust tänapäeva maailma veenvamatele ideedele. Ja kuna koalitsioon, nagu öeldud, esindab nii liberaalseid kui ka sotsiaalseid hoiakuid, võime loota mõistmist ka sotsiaalliberaalide saadikurühmalt.</p>	poliitmaastikul		<p>suhtluseks opositsiooniga</p> <p>Jätkuvalt väga suur maailmavaateline ühisosa</p> <p>Sotsiaalne huvi sillaks</p> <p>Tõsine rahvuslikkus</p> <p>Koalitsioon esindab nii liberaalseid kui sotsiaalseid hoiakuid</p> <p>Võime loota mõistmist</p>
40.	<p>Jaan Tõnisson on öelnud: "Meie rahva elulootus põhjeneb sisemise tubliduse ja kõlbelise jõu pääl - seda aga ei saa mitte muidu kätte kui õiglase töö läbi iseenese ja oma ülesannete kallal." See ongi sündiva valitsuse tegevuskava. Aitäh!</p>	Valitsusliidu kava: töö	Töökus	<p>Sisemisel tublidusel ja kõlbelisel jõul</p> <p>Õiglane töö</p> <p>Sündiva valitsuse tegevuskava</p>

## LISA 7

Peaministrikandidaat Andrus Ansipile volituste andmine valitsuse moodustamiseks  
04.04.2007

<http://www.riigikogu.ee/?op=steno&stcommand=stenogramm&date=1175684700#pk119>  
(25.07.2009)

Teemasuunad valitsuse enese- ja valitsuse ülesannete defineerimisel, värvikoodide jaotus:

- **Riigi- ja ühiskonna ülesehituse teemad**
- **Rahvuse säilimise ja rahvuskultuuri arendamise teemad**
- **Poliitika kui selline, viited huvirühmadele ja kokkulepetele nendega**

	Kõne	Teema	Väljendatav väärtus	Olulised märksõnad
1.	Austatud Riigikogu esimees! Austatud Riigikogu! Kallid külalised! Armas Eesti rahvas!	sissejuhatuse		
2.	Eesti viimase 15 aasta lugu on edulugu. Eesti ei ole kreenis ega kuristiku äärel. Ma täna demokraatliku ja kiiresti areneva majandusega riigi ülesehitamise eest meie uhket, väarikat ja töökalt rahvast, Eesti varasemaid valitsusi ja Riigikogu koosseise!	Eesti situatsioon – edu	Edukus Riiklus Töökus	Eesti ei ole kreenis ega kuristiku äärel Eesti lugu on edulugu Demokraatlik ja kiirelt areneva majandusega riik Uhke, väarikas ja töökas rahvas Varasemad valitsused ja Riigikogu
3.	Kuid meil pole põhjust edust eufooriasse sattuda. Vaatamata suurele ja vaieldamatule majandusedule on endiselt meie suurim probleem tippudega võrreldes suhteliselt nõrk majandus. Jõukust ei ole tohutult ja meie põhiülesanne ei seisne jõukuse laialijagamises. Meil on veel küllaga lahendamist vajavaid sotsiaalseid probleeme.	Eesti ees on mitmeid probleeme	Majandusareng	Pole põhjust edust eufooriasse sattuda Vaatamata suurele ja vaieldamatule majandusedule Meie suurim probleem tippudega võrreldes Suhteliselt nõrk majandus Jõukust ei ole tohutult Põhiülesanne ei ole senise jõukuse laialijagamises

				Lahendamist vajavad sotsiaalsed probleemid
4.	<p>Vabariigi president Toomas Hendrik Ilves tegi mulle ettepaneku moodustada Eesti järgmine valitsus. Valitsuse moodustamiseks küsingi ma täna teie tuge. Kinnitan, et pärast teie toetuse saamist ametisse astuv Isamaa ja Res Publica Liidu, sotsiaaldemokraatide ning Reformierakonna valitsus on valmis kindlustama meie senist sotsiaalset ja majanduslikku edu ning seda tempokalt edasi arendama. Täna Riigikogult volitusi taotleval valitsusel on selge siht, selged Eesti tuleviku eesmärgid. Me püüdleme Eesti poole, mis kuuluks Euroopa jõukaimate hulka, mille rahvas hoiaks ühte ja üksteist ning oleks õnnelik. Mina usun vääramatult, et see ongi Eesti tulevik ja tee.</p>	Valitsuse eesmärgid ja lubadused	Tulevikuvõisio on Õnn Üksmeel	<p>Valitsus on valmis kindlustama senist edu</p> <p>Sotsiaalset ja majanduslikku edu</p> <p>Tempokalt edasi arendama</p> <p>Valitsusel on selge siht</p> <p>Volitusi taotleval valitsus</p> <p>Püüdleme Eesti poole, mis kuuluks Euroopa jõukaimate hulka, hoiaks ühte ja oleks õnnelik</p> <p>Mina usun vääramatult Eesti tulevik ja tee</p>
5.	<p>Valitsuse hoolitsus perede majandusliku turvalisuse, suuremate pensionide ja tööinimeste palkade, maaelu edendamise ja eesti keele eest on igapäevane. Selline peabki üks Eesti valitsus olema, see on mis tahes Eesti valitsuse miinimumprogramm.</p>	Valitsuse iseloomustused	Majanduslik turvalisus Rahvuslis	<p>Valitsuse hoolitsus</p> <p>Majanduslik turvalisus</p> <p>Suuremad pensionid</p> <p>Tööinimeste palgad</p> <p>Maaelu edendamine</p> <p>Eesti keel</p> <p>Selline peabki üks Eesti valitsus olema</p> <p>Mistahes valitsuse miinimumprogramm</p>
6.	<p>Täna teilt volitusi taotleval valitsuse ülesanded on seatud suuremad ja pikema aja peale. Lisaks hoolitsusele perede heaolu, suuremate pensionide ja palkade, maaelu edendamise ja eesti keele eest tahame me lükata Eestit lähemale päevale, mil saaksime öelda: Eesti ongi riik, mis kuulub Euroopa jõukaimate hulka, mille rahvas hoiab ühte ja üksteist ning on õnnelik. See ei ole lihtne ülesanne. Mida kavatseb tulevane valitsus selleks teha, et see päev</p>	Valitsuse pikaajaline vaade	Tulevikuvõisio on Majanduslik jõukus Üksmeel	<p>Ülesanded suuremad ja pikema aja peale</p> <p>Lisaks hoolitsusele</p> <p>Perede heaolu</p> <p>Suuremad pensionid ja palgad</p> <p>Maaelu edendamine</p> <p>Eesti keele eest</p> <p>Lükata Eestit lähemale</p> <p>Eesti ongi riik, mis kuulub Euroopa jõukaimate hulka</p> <p>Rahvas hoiab ühte ja</p>

	<p>kätte jõuaks? Eesti uue valitsuse selgroo moodustab tegevuskava toimetulekuks kümne Eesti ees seisva suure väljakutsega. Need on Eesti rahva kümme käsku oma valitsustele, millest kõnelesin ka vabariigi aastapäeval ja valimiste eelöhtul.</p>			<p>üksteist ning on õnnelik Ei ole lihtne ülesanne</p> <p>Eesti ees seisvad suured väljakutsed Eesti rahva kümme käsku oma valitsusele</p>
7.	<p>Esiteks, liibe pööramine positiivseks. See on Eesti pikaajalise püsimise võtmeküsimus ja ametisse astuva valitsuse järgmise nelja aasta konkreetne eesmärk. Ilma rahva püsimiseta pole kõigil muudel plaanidel suurt mõtet. Eesti rahvaarvu kasv on aga jõukohane eesmärk. See tähendab järjekindlat perepoliitikat. See tähendab võitlust pikema eluea eest, võitlust tervisliku eluviisi, kaaskondlastest hooliva liikluskultuuri ja ohutute töötingimuste eest.</p>	Positiivne iive; Eesti ja Eesti rahva pikaajaline püsimine	Rahvaarvu kasv Rahvuslus	<p>Liibe pööramine positiivseks Pikaajalise püsimise võtmeküsimus Valitsuse konkreetne eesmärk Rahva püsimiseta pole muudel plaanidel suurt mõtet Rahvaarvu kasv Jõukohane eesmärk Järjekindel perepoliitika Võitlus pikema eluea eest Võitlus tervisliku eluviisi eest Kaaskondlastest hooliva liikluskultuuri eest Ohutute töötingimuste eest</p>
8.	<p>Täna volitusi taotleva valitsuse perepoliitika tunnustab kõiki, kes loovad või suurendavad oma peret. Pikendame vanemahüvitise maksmist lapse poolteiseaastaseks saamiseni. Me suurendame isade võimalusi olla väikelapsega kodus elatustasemes kaotamata. Me kehtestame madalama tulumaksu kõigile, kellel on peres vähemalt üks laps. Meie jaoks on oluline lasteaiakohtade arvu suurendamine. Kehtestame riikliku ringiraha, et koolilapsed saaksid varakult oma andeid ja võimeid arendada ning kujundada tervisliku elustiili kogu eluks.</p>	Valitsuse perepoliitika	Sündivuse kasv Tervislik elustiil Eneseteostus	<p>Valitsuse perepoliitika tunnustab Pikendame, suurendame, kehtestame (2x) Vanemahüvitise maksmist Madalama tulumaksu Peres vähemalt üks laps Lasteaiakohtade arvu suurendamine Andeid ja võimeid arendada Elatustasemes</p>

				kaotamata Tervisliku elustiili kogu eluks
9.	Oluline on lastetusravi toetamine, millega valitsus tahab aidata peresid Euroopa jõukaimate riikidega võrdväärselt.	Sündimusele kaasaitamine	Rahvaarvu kasv Majanduslik jõukus	Lastetusravi toetamine Valitsus tahab aidata peresid Euroopa jõukaimate riikidega võrdväärselt
10.	Teine uue valitsuse suur ülesanne on energeetilise sõltumatuse ja julgeoleku tagamine. See tähendab kindluse saavutamist, et energiat oleks piisavalt ka meie järeltulevatel põlvkondadel ning et selle hind ei oleks kättesaamatult kõrge – et see ei oleks kõrge ei ökoloogilises, poliitilise sõltumatuse ega ka otseses rahalises mõttes. Võtmesõnad on siin säästlikkus ja mitmekesistamine, alternatiivsed energiakandjad, energia säästmine ja tuumaenergia.	Energiajulgeoleku tagamine	Julgeolek Jätkusuutlikkus	Valitsuse suur ülesanne Energeetilise sõltumatuse ja julgeoleku tagamine Kindluse saavutamist Piisavalt ka meie järeltulevatel põlvkondadel Hind ei oleks kättesaamatult kõrge Säästlikkus Mitmekesistamine Alternatiivsed energiakandjad Tuumaenergia Energia säästmine
11.	Kolmandaks, me peame püsima globaalses maksu- ja ettevõtluskeskkonna konkurentsis. Eesti võistleb investeeringute pärast kogu maailmaga. Me ei tohi konkurentsivõimelise keskkonna arendamisel peatuda, rääkimata tagasilangemisest. Mitmes maksukeskkonna aspektis ei ole Eesti sugugi esimeste hulgas. Majanduskeskkonna sellised muudatused nagu astmeline tulumaks, maksude tõstmine või ettevõtte tulumaksuga mängimine kahjustaksid Eesti konkurentsivõimet ning kõigi Eesti inimeste töö- ja palgaväljavaateid. Seepärast säilitame Eesti ettevõtete tulumaksusüsteemi, langetame aastaks 2011 üksikisiku	Globaalne maksukonkurents ja tegevus majanduse konkurentsivõimelisena hoidmiseks	Rahvusvaheline konkurentsivõime  Maksusüsteemi järjepidevus/eripärad	Peame püsima konkurentsis Globaalses maksu- ja ettevõtluskeskkonna konkurentsis Eesti võistleb Investeeringute pärast kogu maailmaga Ei tohi arendamisel peatuda, rääkimata tagasilangusest Mitmes aspektis ei ole Eesti sugugi esimeste hulgas Maksude tõstmine või ettevõtte tulumaksuga mängimine Eesti konkurentsivõime

	tulumaksumäärä 18%-le ja tõstame tulumaksuvaba miinimumi 3000 kroonini kuus.			Eesti inimeste töö- ja palgaväljavaated Säilitame ettevõtete tulumaksusüsteemi Tõstame tulumaksuvaba miinimumi Langetame üksikisiku tulumaksumäärä
12.	Me ei saavuta edu, kui kodanikud ise ei väärtusta säästmist ja investeerimist. Me ergutame säästmist ja investeerimist, võrdsustades maksustamisel eraisikute investeeringud ettevõtlusse juriidiliste isikute omaga.	Valitsus kui kodanike majandusedu eeldus	Majandusareng Ettevõtlikkus, majanduslik aktiivsus	Väärtustame säästmist ja investeerimist Ergutame säästmist ja investeerimist Võrdsustame eraisikute investeeringud ettevõtlusse juriidiliste isikute omaga
13.	Uus valitsus jätkab ranget ja ülejäägiga eelarvepoliitikat ning vähendab valitsussektori võlakoormat.	Rahanduspoliitika	Ülejäägiga eelarve  Madal riigivõlg	Range ja ülejäägiga eelarvepoliitika Vähendab valitsussektori võlakoormat
14.	Eurotsooniga liitumine on selge eesmärk ja meie soov on võtta euro kasutusele võimalikult kiiresti.	Eurotsoon on eesmärk	Eurotsooniga liitumine	Eurotsooniga liitumine Selge eesmärk Võimalikult kiiresti
15.	Neljandaks, suur väljakutse on hea hariduse kättesaadavus ning majandusstruktuuri muutmine inimestemahukast tootmisest teadmistemahukaks, innovatsiooni taganttõukamine kõigi vahenditega. See on ainus tee pikaajalise kiire majanduskasvu säilitamiseks.	Hariduspoliitika majandusedu heaks	Teadmistemaht majandus  Majanduskasv	Suur väljakutse Hea hariduse kättesaadavus Majandusstruktuuri muutmine inimestemahukast tootmisest teadmistemahukaks Innovatsioon Taganttõukamine kõigi vahenditega Pikaajalise kiire majanduskasvu säilitamiseks
16.	Eesti ettevõtted peaksid seadma sihiks luua oma innovaatiliste lahendustega uusi majandusharusid ja trügida rahvusvahelistele turgudele. Ainult globaalne konkurents	Ootused ettevõtlusel	Rahvusvaheline konkurentsivõime  Ettevõtlikkus,	Ettevõtted peaksid seadma sihiks Luua innovaatiliste lahendustega uusi majandusharusid Trügida

	näitab, mis masti mehed majanduses tegelikult ollakse, kohapealsed sobingud naabrimehega ei loe selles mõttes midagi. See kõik eeldab valitsuse sihikindlat tööd ja toetust, et rakendada selle eesmärgi nimel Eesti haritlased.		majanduslik aktiivsus  Teadmistema hukas majandus	rahvusvahelistele turgudele Globaalne konkurents Kohapealsed sobingud ei loe Eeldab valitsuse sihikindlat tööd ja toetust Rakendada selle eesmärgi nimel Eesti haritlased
17.	Kui me seda ei tee, ei tule me iseseisva majandusena oma vananeva ja väheneva rahvastikuga toime, sest massiliselt uut tööjõudu ei ole ega tule. See on tegelikult meie kavade kõige kulukam punkt, sest see puudutab läbivalt kogu Eesti ühiskonda. Selles sisalduvad nii haridussüsteemi muudatused ja hariduskulutuste kasv, sealhulgas õpetajate palkade tõus ja doktorantide koolitamiseks nõudluse suurendamine, tööturu paindlikumaks muutmine, e-riigi lahenduste edendamine kui ka otseselt teadus- ja arendustegevusele kulutatava summa kasv 2%-ni SKT-st aastaks 2011.	Innovatsiooni hääbume	Teadmistema hukas majandus	Ei tule iseseisva majandusena toime Vananev ja vähenev rahvastik Massiliselt uut tööjõudu ei ole ega tule Meie kavade kõige kulukam punkt Puudutab läbivalt kogu Eesti ühiskonda Haridussüsteemi muudatused Hariduskulutuste kasv Õpetajate palkade tõus Doktorantide koolitamiseks nõudluse suurendamine Tööturu paindlikumaks muutmine e-riigi lahenduste edendamine teadus- ja arendustegevusele kulutatava summa kasv
18.	Viiendaks, Eestile on eluliselt oluline võtta endale aktiivse eestvedaja ja vaimse liidri roll Euroopa Liidu ja NATO tugevdamisel ning läänemaailma ühtsuse taotlemisel. Sama tähtis on säilitada meie vankumatu	Eesti aktiivsus välispoliitikas	Eesti julgeolek	Eestile eluliselt oluline Võtta endale aktiivse eestvedaja ja vaimse liidri roll Euroopa Liidu ja NATO tugevdamisel

	seotus läänemaailmaga, lääne väärtusmaailmaga. See on meie julgeoleku tõeline võtmeküsimus.			Läänemaailma ühtsuse taotlemine Vankumatu seotus läänemaailmaga Lääne väärtusmaailm Julgeoleku tõeline võtmeküsimus
19.	Eesti Vabariik on liberaalne demokraatlik riik. Aktiivne võitlus demokraatia eest maailma mis tahes punktis on ametisse astuva valitsuse jaoks võitlus Eesti iseseisvuse ja sõltumatuse eest. Me oleme kavandanud konkreetse jõukohase tegevusplaani Eesti panuse andmiseks selles läänemaailma ühises mures, teinud plaani liberaalse demokraatliku liikumise edendamiseks ja uute demokraatiate toetamiseks meie naabruses. Ja me kavatseme selle plaani ellu viia. See on meie väike, aga katkematu vabadussõda.	Eesti tegevus demokraatia edendamisel maailmas	Riiklus Liberaalsus Demokraatia Julgeolek	Liberaalne demokraatlik riik Võitlus demokraatia eest maailma mis tahes punktis Võitlus Eesti iseseisvuse ja sõltumatuse eest Konkreetne ja jõukogane tegevusplan Eesti panuse andmiseks läänemaailma ühises mures Liberaalse demokraatliku liikumise edendamiseks Uute demokraatiate toetamiseks Kavatseme selle plaani ellu viia Meie väike, aga katkematu vabadussõda
20.	Rahvusvaheline julgeolek on jagamatu ning meie julgeoleku põhiline tagatis on rahvusvaheline koostöö. Eesti kaitse on lahutamatu NATO ja Euroopa Liidu kaitsepoliitikast. Meiepoolne rahapanus kaitsevõimesse on aastaks 2010 2% SKT-st.	Eesti seisukohad julgeolekupoliitikas	Julgeolek	Rahvusvaheline julgeolek on jagamatu Meie julgeoleku põhiline tagatis on rahvusvaheline koostöö Eesti kaitse on lahutamatu NATO ja Euroopa Liidu kaitsepoliitikast Meiepoolne rahapanus kaitsevõimesse



21.	Kuues oluline käsk valitsusele on eesti keele ja kultuuri hoidmine ja arendamine, nii eesti keele kujundamine Interneti- ja arvutikeeleks kui professionaalse ja harrastuskultuuri elujõulisuse tagamine. Keeled, mis ei suutnud muutuda kõnekeelest kirjakeeleks, on kadunud. Keel, mis tänapäeval ei suuda muutuda kirjakeelest Interneti- ja arvutikeeleks, kaob samuti. Kõigile tulevastele valitsustele jääb käsulauaks kompromissitult seista eesti keele kui moodsa keele positsiooni tugevdamise eest. Maailmas on ainult üks riik, kes eesti keele tuleviku eest vastutab – see on Eesti Vabariik.	Eesti keele kaitse	Eesti keel ja kultuur (kaitse ja arendamine)	Käsk valitsusele Eesti keele ja kultuuri hoidmine ja arendamine Eesti keele kujundamine interneti- ja arvutikeeleks Professionaalne harrastuskultuur Eelujõulisuse tagamine Keel, mis ei suuda muutuda kirjakeelest interneti- ja arvutikeeleks, kaob Käsulaud Kompromissitult seista Eesti keele tuleviku eest vastutab Eesti keele kui moodsa keele positsiooni tugevdamine
22.	Esitame valitsusliidu programmis ainulaadse kava eesti keele positsioonide tugevdamiseks tänapäeva maailmas. Mitte midagi nii selget ja ilusat nagu see pole ühegi valitsusliidu tegevuskavas seni kavandatud. See on jõukohane ja me teeme selle teoks. Eesti keele ja kultuurita poleks mõtet ka oma riigil.	keelekaitseprogramm	Riiklus Eesti keel ja kultuur	Ainulaadne kava valitsusliidu programmis Kava eesti keele positsioonide tugevdamises Tänapäeva maailmas Me teeme selle teoks Eesti keele ja kultuurita poleks mõtet ka oma riigil
23.	Seitsmendaks, ökoloogiliselt puhta ja kauni, säästliku ja uuendusliku Eesti hoidmine ja arendamine. Meil on ajaloolisi eeliseid turumajandusliku, kuid ökoloogiliselt mõtleva puhta ja roheline riigi loomiseks. Selleks ei pea laskuma ökoterrorismi või vastavatesse äärmustesse. Me peame nutikalt väärtustama oma looduskeskkonda ja -varasid ning nuputama uusi viise, kuidas mitmekesine ja hästi hoitud	Keskkonnakaitse	Keskkonnasäästlikkus  Riiklus Innovatsioon	Ökoloogiliselt puhta ja kauni Säästliku ja uuendusliku Eesti hoidmine ja arendamine Ökoloogiliselt mõtlev Puhta ja roheline riigi loomine Meil on ajaloolisi eeliseid Ei pea laskuma

	looduskeskkond kasvataks kodanike hea- ja rahulolu. Moodustuv valitsus peab muu hulgas tänama Erakonda Eestimaa Rohelised ja nende valijaid, kelle nii mõnigi idee sisaldub uue valitsuse programmis.			äärmustesse Nutikalt väärtustama Nuputama uusi viise Mitmekesine ja hästi hoitud looduskeskkond Kasvataks kodanike hea- ja rahulolu Valitsus peab muu hulgas tänama Rohelised ja nende valijad, kelle mõnigi idee sisaldub uue valitsuse programmis
24.	Kaheksas ülioluline väljakutse on arendada edasi kvaliteetset ja elujõulist tervishoiu- ja sotsiaalsüsteemi, mis ei teeks inimesi riigisõltlasteks, vaid jätaks ruumi ka vabade kodanike omavastutusele. See on ainus tee tulla toime rahvastiku vananemise ja vähenemise survega. Valitsusliidu programmis on tähtsal kohal nii tervisliku eluviisi väärtustamine kui ka ravikindlustusest isikutele pääsu tagamine perearsti juurde ning südame- ja veresoonkonna haiguste ning vähi ennetuse programmi laiendamine.	Tervishoiu- ja sotsiaalsüsteem	Liberaalsus Rahva tervis	Ülioluline väljakutse Arendada edasi Kvaliteetset ja elujõulist tervishoiu- ja sotsiaalsüsteemi Ruumi ka kodanike omavastutusele Ainus tee tulla toime Ravastiku vananemine Rahvastiku vähenemise surve Valitsusliidu programm Tervisliku eluviisi väärtustamine Ravikindlustusest isikute pääsu tagamine perearsti juurde Südame- ja veresoonkonna haiguste ning vähi ennetuse programmi laiendamine
25.	Selle väljakutsega toimetulekuks on vaja laiapõhjalist ühiskondlikku kokkulepet. Just seepärast taotlesin laiapõhjalist valitsusliitu, kus kindlasti oleksid esindatud ka vasakpoolse ilmavaate esindajad.	Valitsuse laiapõhjalisus	Koostöövalmidus	Vaja laiapõhjalist ühiskondlikku kokkulepet Laiapõhjalist valitsust, kus kindlasti esindatud vasakpoolse ilmavaate esindajad

26.	Üheksandaks, riigi nüüdisajastamine ja kodanike kaasamine ning siseturvalisuse suurendamine. Eesmärgiks peavad olema tugevamad omavalitsused, suur usaldus politsei, päästeteenistuse ja piirivalve vastu ning tugevad kodanikuühendused.	Plaanid riigiarenduses	Siseturvalisus Ühiskonna sidusus Riiklus	Riigi nüüdisajastamine Kodanike kaasamine Siseturvalisuse suurendamine Tugevamad omavalitsused Suur usaldus politsei, päästeteenistuse ja piirivalve vastu Tugevad kodanikuühendused
27.	Sitke riik, sale, aga tugev – see ei kohuta juba ammu mitte kedagi. Hoopis vastupidi, mitte keegi ei soovi enam seista leti taga pikas järjekorras võitmatu ametnikearmee ees, et esitada paberil ja kirjalikult oma süütu tuludeklaratsioon. Saab ka säästlikumalt, kasutades järjest enam e-riigi võimalusi. Mitte keegi Eestis ei salli seda, et keegi pakub viletsat teenust ränga raha eest, isegi riigi puhul enam mitte. Riik peab pakkuma parimat ja mugavaimat ning pürgima eeskujuks. Ja loomulikult on meie eesmärk inimeste, inimeste tervise ja vara tõhus kaitsmine.	Tuleviku riik ja teenused	Siseturvalisus Innovatiivne riigisüsteem	Sitke, sale, aga tugev riik Võitmatu ametnikearmee Järjest enam e-riigi võimalusi Ei salli viletsat teenust Riik peab pakkuma parimat ja mugavaimat teenust Riik peab pürgima eeskujuks Inimeste, inimeste tervise ja vara tõhus kaitsmine
28.	Viimane, kümnes, kuid mitte mingil moel vähem oluline valitsuse siht on Eesti säilitamine ja arendamine liberaalse ühiskonna ja elukeskkonnana. Euroopa Komisjoni asepresident ja meie kunagine peaminister Siim Kallas on öelnud: "Vabadus on paradoksaalne nähtus. Kui ta on olemas, siis teda ei märgata, ja kui ta kaob, siis on tavaliselt liiga hilja midagi ette võtta." Head ja kodanike suhtes vastutustundlikud valitsused peavad seda alati silmas pidama.	Eesti sihtide hoidmine	Riiklus Liberaalsus	Eesti säilitamine ja arendamine Liberaalne ühiskond ja elukeskkond Vabadus Kodanike suhtes vastutustundlik valitsus
29.	Aga selles töös vajavad valitsused ka abi ja toetust. Seepärast on oluline roll nii süvenemisvõimelisel ja kriitilisel	Asjalik kriitika ja kõrvalpilk on	Konstruktiivne kriitika	Süvenemisvõimeline ja kriitiline opositsioon ja ajakirjanikud

	<p>opositsioonil kui ajakirjanikel. Ühtegi asjalikku kriitilist märkust ega head ideed ei lükka ma tagasi vaid seepärast, et need pärinevad opositsioonisaadikutelt.</p>	teretulnud		Asjalik kriitiline märkus ja idee
30.	<p>Head kaasmaalased! Nimetatud kümme on valitsuse vahetud ja vältimatud ülesanded. Aga valitsuse ülesanded ei piirdu üksnes nendega. Valitsusel on alati ka oma sümboolne sõnum. Mida ütleb uus valitsus oma programmi ja koosseisuga maailmale ja Eestile ridade vahelt? Valitsuse sõnum on ikka ja endiselt ühene: me püüdleme Eesti poole, mis kuuluks Euroopa jõukaimate hulka, mille rahvas hoiaks ühte ja üksteist ning oleks õnnelik. Kindlasti pole me veel päral, kuid iga järgmine päev on parem. Tänan!</p>	Valitsuse peaesmäk (kordus sissejuhatus ele)	Õnn Üksmeel Tulevikuvõitlus on	Valitsuse vahetud ja vältimatud ülesanded Valitsusel on sümboolne sõnum Eesti, mis kuuluks Euroopa jõukaimate hulka, mille rahvas hoiaks ühte ja üksteist ning oleks õnnelik Iga järgmine päev on parem

## LISA 8

Tabel 6: Valitsuse teemasuunad valitsuse enese- ja valitsuse ülesannete defineerimisel

Teemasuunad valitsuse enese- ja valitsuse ülesannete defineerimisel, värvikoodide jaotus:

- Riigi- ja ühiskonna ülesehituse teemad
- Rahvuse säilimise ja rahvuskultuuri arendamise teemad
- Poliitika kui selline, viited huvirühmadele ja kokkulepetele nendega

Peaminister	Mart Laar 19.10.1992	Tiit Vähi 05.04.1995	Mart Laar 22.03.1999	Siim Kallas 22.01.2002	Juhan Parts 07.04.2003	Andrus Ansip 12.04.2005	Andrus Ansip 04.04.2007
Väärtused							
<b>RIIKLUSE KINDLUSTAMISELE SUUNATUD VÄÄRTUSED</b>							
Riiklus, riigiehitus	Eesti stabiliseerimine Arendada eestlaste asustust Riigile kahjuliku tühistamine, kultuuri säilimine	Abinõude süsteem turvalisuse tõstmiseks Korralik palk politseinikele ja õpetajatele	X	X	X Valitsuse missioon Eesti jätkusuutlikkuse tagamises	X Eesti riigi püsijäämine	X Eesti säilitamine ja arendamine
Arenenud riigisüsteem	Funktsioneeriv a haldussüsteemi			Ratsionaalne halduskorraldus	Haldussuutlikkus	Sõltumatud omavalitsused, innovatsioon	Innovatsioon riigiteenustes

	ülesehitus Kultuuri ja hariduse toetamine					riigiteenustes	
Areng, arengu- võimelisus	X		X	Innovatsioon	X	X	X
Reformid, reformivajadus	X	X	Lõpetada lõputu reformimine		Tasakaalukas areng, mitte lakkamatud reformid		
Asjatundlik riigijuhtimine, poliitiline stabiilsus		X		X		Poliitiline stabiilsus, tasakaal	
Eestlus Rahvuslus Rahvusriik	Maapiirkonnad kui rahvuse ja kultuuri ügiala		Rahvusriik		X X	X Eesti keele ja kultuuri kestmine	Eesti keele ja kultuuri hoidmine ja arendamine
Rahvaarvu kasv			Peretoetused, perepoliitika, lapsed- vanemad		Peretoetused, perepoliitika, lapsed Rahvuse kestvus	Peretoetused, perepoliitika, kas suudame püsima jääda	Perepoliitika, toetused, lapsed Püsimajäämise võtmeküsimus
Maaelu ja -majanduse arendamine		Eesti maaelu toetamine Põllumajandus on Eesti maaelu alus	Maa- piirkondadesse uute töökohtade loomine		Regionaalne areng, eurotoetused		

Sotsiaalsüsteemi arendamine	X						
Hoolivus					Tagab vabaduse õiglase teostamise	Hoolivusele suunatud toetused noortele, eakatele	
Järjepidevus		Välispoliitilised ja majanduslikud põhisuunad, turumajanduslikud reformid	Vabadusideaal Noor-Eestist alates	Välispoliitika, majanduspõhimõtted	Välispoliitika	Välis- ja julgeolekupoliitika	Maksusüsteemi järjepidevus/Eesti maksusüsteemi eripärad
Koostöövalmidus ja -võimelisus	X X	Poliitiline dialoog koostöö vene fraktsiooniga		X	X	X	X
SISEJULGEOLEKU VÄÄRTUSED RIIKLUSE KINDLUSTAMISEL							
Turvalisus, julgeolek	Sisejulgeoleku ja julgeolekusüsteemi kujundamine	Politsei arendamine	Turvalisus	Lääne väärtusruum, NATO ja ELi liikmelisus	Korruptsioonivastastus, siseturvalisus	Õigussüsteem, reaalne võitlus korruptsiooniga	Tervise ja varatõhus kaitse Osalus Läänemaailma väärtusruumi kindlustamisel ja aktiivsus Eestile eluliselt oluline
Õigusriik	Õigusriigi,		Isikute				

Õigussüsteem	rahvusvaheliste normidele vastava seadusbaasi loomine, demokraatia kaitse		turvalisus, karistuse vältimatus				
Õiguspärasus, seaduskuulekus	Riigivara kontroll, maksude laekumise järgimine Ettevõtjate vastutus			Valitsuse seaduslikud pädevused	X	Mõõdikutest mittelähtuv, sõltumatu õigussüsteem	
<b>VÄLISSUHTLUSEGA SEOTUD VÄÄRTUSED</b>							
EL liikmelisus		X	X	X	X	Schengeni, eurotsooniga liitumine	Eurotsooniga liitumine
NATO liikmelisus		X	X X	X	X	X	Aktiivne osalus julgeoleku tagamisel
Välispoliitiline aktiivsus	Aktiivne välispoliitika	Tegevus Venemaa, ELi, NATO suunal		Sihikindel välispoliitika (EL, NATO)		X	Läänemaaailma väärtused, aktiivne osalus
Rahvusvaheline edu ja tunnustus	Usaldusväärsus	X	X	X	Mõjukuse kasv võimaluste ärakasutamine	X	Osalus Läänemaaailma eesmärkides
Rahvusvahelisus,	X		X				



rahvusvaheline avatus							
Ratsionaalsed suhted Venemaaga		Suhted Venemaaga – võimalikud majandussuhted		Sõltuvad ka partnerist			
<b>MAJANDUSARENGUTELE SUUNATUD VÄÄRTUSED</b>							
Rahvusvahelised majandussuhted ja konkurentsivõime		X	X	X	X	X	X
Välisinvesteeringud	Eesti vajab väliskapitali, erastamine			Välisinvesteeringute kasvunumbrid			
Vaba turumajandus, konkurents	Võimaluste kindlustamine Panganduse kontroll						
Omaniku-staatuse, erastamine	X X						
Ettevõtlikkus, ettevõtlikkus	Seadusandluse, tingimuste loomine			Ettevõtete areng, ettevõtlike toetamine	Ettevõtete areng, aktiivsus		Ettevõtete ja kodanike aktiivsus
Madal maksukoormus	Maksukoormuse vähendamine Maksusüsteemi, Maksuvõime		Ettevõtlike sõbralik poliitika, maksuvõime	X	X	Madal tulumaks, maksusüsteemi rahvusvaheline konkurentsivõime	

	arvestamine		arvestamine			me	
<b>Madal riigivõlg</b>							X
<b>Eelarvetasakaal positiivne eelarve</b>	X		X	X		X	X
<b>Majandusareng Majanduslik kindlustunne</b>	Stabiilsus, hakkamasaami ne  Ebarentaabli majandussuhet e lõpetamine	X	X	X  Pensionid, kohalike omavalitsuste rahaline seis	X toetused- palgad eri ühiskonnagrup pidele	X pensionid, palgatõus	X
<b>Teadmistepõhine majandus</b>				Innovatsiooni- valmidus	Jätkusuutlik majandusmude l, kõrge inimareng, stiimulid ettevõtjatele	X Eeldus rahva tulevikuks	Innovatsioon majanduses ja riigisüsteemis  Eestile eluliselt oluline  Ootused ettevõtjatele, ühiskonnale
<b>Kompetentne tööjõud</b>				X	X	X	
<b>POLIITILISE KULTUURI JA ÜHISKONNA ARENGUGA SEOTUD VÄÄRTUSED</b>							
<b>Riigivalitsemise avatus</b>	Süsteemi avalikkus	Avalikkuse teavitamine, avalikkuse toetusega arvestamine, avatus ettepanekutele	X	Avalikkuse teavitamine, avalikkuse toetusega arvestamine	Avatus ettepanekutele, avalikkuse teavitamine		Avatus kriitikale, ettepanekutele

Ühiskonna sidusus		Sotsiaalne hoolivus	Sotsiaalne sidusus	X	Ühiskondlik sidusus, Eesti ühtsus	Ühiskonna ja arengu tasakaal	Üksmeel, kaasamine
Osalus	Tsiviilühiskonna arendamine				poliitiline aktiivsus, kultuuritarbimine		
Kõigi kaasmaalastega arvestamine	Elanikkonna lojaalsus, riigitruudus, kultuurautonoomia	Suhted vene fraktsiooniga			Kaasmaalaste tunnustamine	Kodakondsuseta isikute arvu vähenemine, eesti keele õpetus	
Väärikus					lugupidamine teiste vastu		
Tuleviku-visioon			X X		X	X	X
Aatelisus	Mõtteviisi muutus, aatelisus		Ideaalide täitmine, aatelisus		Vastutustundlik, väärtustepõhine poliitika		
Õiglustunne			X		X		
Liberaalsus		X		Riigi ja elanike tegevuse autonoomsus		X	Eesti riigi olemuse säilitamine
Demokraatia	Demokraatlikud vabadused	Rahva valikutega arvestamine		Ühiskonna arengutes osalemise vastutus	X	Eesti lähenemine küpsele demokraatialle	Läänemaailma väärtusruum, liberaalne demokraatlik

							riik
<b>Põhjalik koalitsioonilepe</b>					X		
<b>Vastutus</b>	Vastutus rahva ees, riigi arenguteemad	Valitsusvastutus		Valitsusvastutus	Mõõdetav poliitiline vastutus	Vastutus kogu rahva ees	Vastutunne rahva ees
<b>Edukus</b>			Ühiskonnaliikmete, riigi jne majanduslik edukus				X
<b>Haridus</b>		Õpetajate palgad	Haritus, õpetajate palgad, hariduse osakaal riigieelarves, tänu õpetajatele	(kutse)hariduse süsteemi vajakajäämised	Hariduse kaasajastamine Õpetajate palgatõus		X
<b>Ekspertide väärtustamine</b>	Teadus, haridus, kultuur		X				
<b>Eakas põlvkond</b>					Eakate austamine	Pensionid, eakate austamine	
<b>Rahvatervis</b>					Kulutused tervisele	Arstiabi usaldusväärsus	Tervislik elustiil
<b>Keskkonnast hoolimine</b>					X	X	X

<b>Sihikindlus</b>		Teovõimelisus	Sihikindel töö	Otsustusvõime lus	Efektiivsus	Realistlikud lubadused, töö	
<b>Töö, töökus</b>					X	X	
<b>ÜHISKONNALIIKMETE PERSONAALSE RUUMIGA SEOTUD VÄÄRTUSED</b>							
<b>Eneseteostus</b>					X		X
<b>Õnn</b>							X
<b>Heaolu</b>					X		X
<b>Kindlustunne tuleviku ees</b>	X		X				
<b>Sallivus</b>					Tagab väarikuse		
<b>Loovus</b>					ühiskonna elujõulisuse alus		
<b>Vabadus</b>					Väärtuste teostumise eeltingimus		
<b>Huumorimeel</b>						X	

